

ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษ
แทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน

กิตติพงษ์ ชำของ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
นิติศาสตรมหาบัณฑิต
คณะนิติศาสตร์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

2558

ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษ
แผนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน
กิตตาพงษ์ ชำของ
คณะนิติศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ดร.วราภรณ์ วนาพิทักษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต

รองศาสตราจารย์.....ประธานกรรมการ
(ดร.สรารุช ปิตียาศักดิ์)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์.....กรรมการ
(ดร.วราภรณ์ วนาพิทักษ์)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์.....กรรมการ
(ดร.วริยา ล้ำเลิศ)

ศาสตราจารย์.....คณบดี
(ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ)

ตุลาคม 2558

บทคัดย่อ

ชื่อวิทยานิพนธ์	ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน
ชื่อผู้เขียน	นายกิตติพงษ์ ชำชอง
ชื่อปริญญา	นิติศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2558

การศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน ได้มุ่งเน้นการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชน รวมถึงศึกษาและวิเคราะห์การบังคับใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนทั้งในส่วนของประเทศไทยและของต่างประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ อังกฤษ

จากการศึกษาพบว่า บทบัญญัติทางกฎหมายในส่วนของ การบังคับใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนนั้นยังมีข้อบกพร่องและปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย ทั้งในส่วนของเงื่อนไขในการเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา และบทบาทอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา อันเป็นเหตุให้การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนของประเทศไทยเป็นไปโดยไม่สมดังเจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งแตกต่างกับกฎหมายของต่างประเทศที่จะมีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากกว่า

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้เขียนจึงมีความเห็นสมควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย เงื่อนไขในการเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน และเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนในชั้นพนักงานสอบสวน เพื่อให้การบังคับใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ

ABSTRACT

Title of Thesis	Problems of Law Enforcement on Special Measures in lieu of Criminal Prosecution against Children and Juveniles
Author	Mr. Kittapong Chamchong
Degree	Master of Laws
Year	2015

The research on Problems of Law Enforcement on Special Measures in lieu of Criminal Prosecution against Children and Juveniles focuses on legal concepts and theories relating to the criminal proceeding, the protection of children's rights and freedoms, and the restorative justice for children and juveniles. The research also study and analyzes the issues of law enforcement on special measures in lieu of criminal prosecution against children and juveniles in Thai and foreign laws.

According to the research, the legal provisions relating to the enforcement on special measures in lieu of criminal prosecution against children and juveniles have a weak point and problems on both the conditions of special measures in lieu of criminal prosecution process and the authority of the responsible agencies for special measures. Therefore, the law enforcement on special measures in lieu of criminal prosecution against children and juveniles in Thailand is not in accordance with the concept of restorative justice system for the children and juveniles. However, the related laws on the criminal prosecution against children and juveniles in foreign countries are clear and more effective than Thai law.

From the reasons mentioned above, the author propose amendments to the law enforcement on special measures in lieu of criminal prosecution against children and juveniles in the provisions relating to condition of entry to the special measures in lieu of criminal prosecution against children and juveniles. And the law should

(5)

provide the additional provisions on the use of special measures in lieu of criminal prosecution against children and juveniles in the inquiry official level in order to enforce special measures in lieu of criminal prosecution against children and juveniles more effective.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเพราะความกรุณาให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วราภรณ์ วนาพิทักษ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้า และขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วริยา ล้ำเลิศ และรองศาสตราจารย์ ดร.สราวุธ ปิตยาศักดิ์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่ายิ่งในการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รวมถึงให้คำแนะนำและแนวทางในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

นอกจากนี้ ผู้ศึกษาขอขอบคุณเจ้าหน้าที่คณะนิติศาสตร์ทุก ๆ ท่านที่ได้คอยช่วยเหลืออำนวยความสะดวกและช่วยแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในการศึกษาให้แก่ข้าพเจ้า และต้องขอขอบคุณเพื่อน ๆ นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ร่วมสถาบันหลายท่านที่ได้คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ตลอดระยะเวลาการศึกษาและการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา และครอบครัวของข้าพเจ้าเป็นอย่างสูง ที่ได้สนับสนุนทั้งกำลังใจและกำลังทรัพย์แก่ข้าพเจ้ามาโดยตลอดจนสำเร็จการศึกษา

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก่อให้เกิดคุณประโยชน์ใด ๆ ผู้ศึกษาขอมอบคุณความดีเหล่านั้นต่อบิดา มารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ส่วนข้อบกพร่องอันเกิดแต่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้ศึกษาขอน้อมรับความผิดพลาดไว้แต่เพียงผู้เดียว

กิตติพงษ์ ชำของ

กุมภาพันธ์ 2559

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(4)
กิตติกรรมประกาศ	(6)
สารบัญ	(7)
สารบัญตาราง	(9)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	5
1.4 สมมติฐานในการศึกษา	5
1.5 วิธีที่ใช้ในการศึกษา	6
1.6 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา	6
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา	6
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน	7
2.1 แนวคิดเรื่องการกระทำความผิดอาญาของเด็กและเยาวชน	7
2.2 แนวคิดเรื่องการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชน	17
2.3 แนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชน	36
บทที่ 3 หลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน	53
3.1 หลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย	53
3.2 การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนในประเทศสหรัฐอเมริกา	65

3.3	การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนในประเทศ นิวซีแลนด์	71
3.4	การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนในประเทศ ออสเตรเลีย	90
บทที่ 4	บทวิเคราะห์ปัญหาการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน	99
4.1	วิเคราะห์ปัญหาเรื่องประเภทคดีที่ห้ามใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี อาญาเด็กและเยาวชน	99
4.2	วิเคราะห์ปัญหาเรื่องการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน	103
4.3	วิเคราะห์ปัญหาเรื่องการยอมรับความผิดของเด็กและเยาวชน	107
4.4	วิเคราะห์ปัญหาเรื่องบทบาทและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ดำเนินการตาม มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน	110
บทที่ 5	บทสรุปและข้อเสนอแนะ	117
5.1	บทสรุป	117
5.2	ข้อเสนอแนะ	119
บรรณานุกรม		125
ภาคผนวก		130
ภาคผนวก ก	ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ.ศ. 2554	131
ภาคผนวก ข	ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยแนวทางการพิจารณา กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูชั้นก่อนฟ้องคดี พ.ศ. 2557	135
ภาคผนวก ค	ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556	139
ภาคผนวก ง	ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข ในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. 2556	163
ประวัติผู้เขียน		173

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 เปรียบเทียบหลักเกณฑ์ของประเทศไทย สหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ และออสเตรเลีย	98

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ จะเป็นการกระทำความผิดที่เกิดจากความที่อ่อนด้อยประสบการณ์ ขาดความรู้สึกรู้ผิดชอบชั่วดี ขาดเจตนาชั่วร้าย บ้างก็เกิดจากพฤติกรรมการเลียนแบบ ขาดความยับยั้งชั่งใจ กระทำไปด้วยความคึกคะนอง โดยไม่เข้าใจสาระของการกระทำว่าเป็นความผิดตามกฎหมาย มิได้มีวุฒิภาวะและความนึกคิดแบบผู้ใหญ่ หากจะนำวิธีการลงโทษในแบบผู้ใหญ่มาใช้กับเด็กและเยาวชนก็จะเป็นการลงโทษที่ไม่เหมาะสมแก่พฤติกรรม เพราะเด็กและเยาวชนเปรียบเสมือนอนาคตของชาติสมควรได้รับโอกาสแก้ไขปรับปรุงตนเองโดยกระบวนการแก้ไขบำบัดพฤติกรรมที่เหมาะสม เพื่อที่จะได้มีโอกาสในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ ไม่เสียโอกาสในการที่จะดำเนินชีวิตในสังคมปกติ ไม่ว่าจะในด้านครอบครัวและการศึกษาเล่าเรียน การอบรมบ่มเพาะเด็กและเยาวชนที่ถูกวิธีก็จะเป็นปัจจัยสำคัญให้เด็กและเยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีของประเทศชาติต่อไปในอนาคต กลับกันหากเด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปในทางที่ไม่ดีก็จะส่งผลให้เป็นปัญหาของสังคมต่อไป ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาต่อเด็กและเยาวชนจำเป็นต้องมีวิธีการเฉพาะตามกฎหมาย

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนก่อตั้งจากแนวคิดที่ว่า “เด็กเป็นต้นทุนทางสังคม” หมายความว่า เด็กเป็นต้นทุนที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศในทุกด้าน เป้าหมายสำคัญของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนมิได้มุ่งเน้นที่การลงโทษ แต่มุ่งเน้นไปที่การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่หลงผิด ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ไม่หวนคิดที่จะกลับไปกระทำความผิดซ้ำ ให้โอกาสเด็กและเยาวชนสามารถที่จะเติบโตไปเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพของสังคม ดังนั้น กลไกต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนจึงต้องมีการออกแบบขึ้นเป็นการเฉพาะให้เหมาะสมต่อการพัฒนาการเจริญเติบโตของเด็กและเยาวชน

ปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ให้การรองรับว่าเด็กมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลและช่วยเหลือเป็นพิเศษ เพื่อให้เด็กพัฒนาบุคลิกภาพได้อย่างกลมกลืนและเต็มที่ เด็กควรเติบโตในสิ่งแวดล้อมของครอบครัว ในบรรยากาศแห่งความผาสุก ความรัก และความเข้าใจ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ที่ยืนยันว่า ในการกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็ก ไม่ว่าจะโดยสถาบันสังคมสงเคราะห์ของรัฐหรือเอกชน ศาลยุติธรรม หน่วยงานฝ่ายบริหาร หรือองค์กรนิติบัญญัติ

ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงในลำดับแรก ต้องเคารพต่อสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ของเด็ก ต้องมุ่งที่จะส่งเสริมให้เด็กกลับคืนสู่สังคม ไม่ริตรอนเสรีภาพเด็กโดยพลการ โดยมาตรการจับกุมคุมขังเด็กจะต้องถูกเลือกใช้เป็นมาตรการสุดท้าย¹

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 นั้น ก็มีเจตนารมณ์มุ่งที่จะแก้ไขบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมและคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ การพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของเด็กและเยาวชนจึงมีวัตถุประสงค์แตกต่างไป จากของผู้ใหญ่ที่มุ่งจะลงโทษให้เกิดความเช็ดหลาบ ศาลจึงต้องพิจารณาและพิพากษาคดีโดยคำนึงถึง ประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ ดังนั้น การใช้มาตรการควบคุมตัวหรือลงโทษจำคุกเด็ก และเยาวชนจึงต้องเป็นมาตรการที่เป็นทางเลือกสุดท้าย ที่จะนำมาใช้สำหรับการลงโทษเด็กและ เยาวชนที่กระทำความผิด เพื่อให้โอกาสเด็กและเยาวชนได้มีโอกาสที่จะกลับไปใช้ชีวิตตามปกติใน สังคม ไม่ต้องเข้าไปอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก อันทำให้เกิดความรู้สึกต่างปร้อยขึ้นภายในจิตใจ ของเด็ก และก่อให้เกิดความเสี่ยงที่เด็กและเยาวชนจะบ่มเพาะพฤติกรรมที่ผิดอันนำไปสู่การกระทำ ความผิดซ้ำซากของเด็กและเยาวชน

จากแนวคิดดังกล่าว พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน และครอบครัว พ.ศ. 2553 จึงได้พัฒนากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของไทยให้ สอดคล้องกับแนวคิดสากล โดยมีการนำเอาแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งเน้นให้ ผู้เสียหายและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินคดีเด็กและเยาวชนมากยิ่งขึ้น เป็นเครื่องมือคัด กรองเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรม อันเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกซึ่งนำมาใช้ คู่ขนานกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่เน้นเรื่องการแก้แค้นทดแทนเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิด มาลงโทษ แม้จะเป็นมาตรการที่เด็ดขาดและรุนแรงแต่ก็ไม่สามารถลดทอนปัญหาอาชญากรรมได้ อย่างมีประสิทธิภาพ กลับสร้างปัญหาเรื่องนักโทษล้นคุกหรือเด็กและเยาวชนล้นสถานพินิจฯ ขึ้นมา อีกปัญหาหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็นมาตรการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ สำคัญ ซึ่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 นำมาใช้สำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญา มีเจตจำนงค์เพื่อเกิดกระบวนการ ร่วมเสนอทางออกให้แก่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด โดยมีการเชิญให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมใน กระบวนการยุติธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบ การเยียวยาความเสียหาย รวมถึงการ ลงโทษเด็กและเยาวชนที่เหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และให้อภัยแก่กันที่สุดใน สุดอันจะนำไปสู่การปรองดองขึ้นในสังคม และป้องกันการกลับมากระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน

¹ข้อ 37 และ ข้อ 40 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยรวมแล้วได้บัญญัติไว้ค่อนข้างดีสมดังเจตนารมณ์ของหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชน แต่จากการศึกษาวิจัยผู้ศึกษาได้พบประเด็นปัญหาข้อบกพร่องบางประการ ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงเกิดประเด็นปัญหาที่สนใจจะศึกษาวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก ปัญหาเรื่องประเภทคดีที่ห้ามใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน

ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 กำหนดให้คดีที่จะนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนมาใช้ได้นั้น หากเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องคดี ตามมาตรา 86 จะต้องเป็นคดีที่มีโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี และหากเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาหลังฟ้องคดี ตามมาตรา 90 จะต้องเป็นคดีที่มีโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 20 ปี โดยมีได้มีการกำหนดประเภทของคดีหรือฐานความผิดที่ห้ามใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนไว้ ซึ่งหากนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับความผิดที่ก่อให้เกิดผลร้ายแรง ย่อมอาจจะส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของประชาชนในสังคมโดยรวม และอาจถูกมองว่าเป็นช่องทางให้ผู้กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษหรือเป็นวิธีการในการหลีกเลี่ยงโทษจำคุกได้

ประเด็นที่สอง ปัญหาเรื่องการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน

ในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ทั้งก่อนฟ้องคดีตามมาตรา 86 และหลังฟ้องคดีตามมาตรา 90 นั้น ต้องปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนซึ่งกระทำความผิดนั้นไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ดังนั้น หากเด็กหรือเยาวชนผู้ใดเคยต้องโทษจำคุกมาก่อน เด็กหรือเยาวชนผู้นั้นก็ย่อมหมดโอกาสที่จะได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามกฎหมายทันที แม้ว่าความผิดที่เด็กหรือเยาวชนได้กระทำความผิดไปในครั้งนี้จะเป็นข้อหาหรือฐานความผิดเดียวกันกับครั้งแรกหรือไม่ก็ตาม

ประเด็นที่สาม ปัญหาเรื่องการยอมรับความผิดของเด็กและเยาวชน

การดำเนินการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนทั้งในชั้นก่อนฟ้องคดีและชั้นหลังฟ้องคดีมีเงื่อนไขที่สำคัญประการหนึ่งคือ เด็กและเยาวชนผู้กระทำหรือถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดต้องสำนึกในการกระทำความผิด ซึ่งในการพิจารณาว่าเด็กหรือเยาวชนจะสำนึกในการกระทำหรือไม่เพียงใดนั้นย่อมเป็นเรื่องยากและไม่ชัดเจน ซึ่งแตกต่างกับต่างประเทศที่เงื่อนไขที่สำคัญก็คือ เด็กและเยาวชนต้องให้การรับสารภาพ

ประเด็นที่สี่ ปัญหาปัญหาเรื่องบทบาทและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน

โดยพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86 บัญญัติให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเป็นผู้มีอำนาจดำเนินการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนก่อนฟ้องคดี ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขซึ่งกำหนดโดยอธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็ก แต่หากเป็นการดำเนินการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาหลังฟ้องคดีตาม มาตรา 90 นั้นเป็นอำนาจของศาลในการสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลอื่นตามที่ศาลเห็นสมควร ไปดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยเป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยไม่ปรากฏบทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการดำเนินการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา หรือเข้ามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเลย

จากประเด็นปัญหาทั้ง 4 ประเด็นดังกล่าว ผู้ศึกษาเห็นว่ามีความน่าสนใจที่จะต้องศึกษาและวิเคราะห์ถึงแนวคิด ทฤษฎี และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนให้เกิดความชัดเจนและถูกต้อง ทั้งนี้ เพื่อเสนอแนะให้เป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติงานและแก่สังคมโดยรวมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของเด็กและเยาวชน และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชน
- 2) เพื่อศึกษาบทบัญญัติและหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน ทั้งในส่วนของประเทศไทยและต่างประเทศ
- 3) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553
- 4) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวทางในการแก้ไขปัญหาการบังคับใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาแนวและทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาของเด็กและเยาวชน การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของเด็กและเยาวชนตามหลักสากลและกฎหมายไทย และศึกษาการบังคับใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และการบังคับใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนในต่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการศึกษา นำมาสู่การเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางหรือเสนอแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ให้มีความเหมาะสม ชัดเจน และให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.4 สมมติฐานในการศึกษา

การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อันเป็นมาตรการยุติธรรมทางเลือกที่ถูกนำมาใช้ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งถือเป็นมิติใหม่ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศไทย ซึ่งยังมีพัฒนาการทางกฎหมายไม่มากนัก จึงย่อมต้องมีข้อบกพร่องในการบังคับใช้บทบัญญัติทางกฎหมายในเรื่องของหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการที่จะนำคดีเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน ทั้งปัญหาเรื่องประเภทคดีที่ห้ามใช้กับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ปัญหาในเรื่องเงื่อนไขการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน ปัญหาในเรื่องเงื่อนไขการยอมรับความผิดของเด็กและเยาวชน หรือปัญหาเรื่องบทบาทและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน ผู้เขียนจึงเห็นสมควรให้มีการดำเนินการแก้ไข ปรับปรุง หรือเพิ่มเติมบทบัญญัติของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ทั้งนี้ เพื่อให้กฎหมายมีความชัดเจนและถูกต้องตามความมุ่งหมายและเจตนารมณ์ของกระบวนการคุ้มครองเด็กและเยาวชนต่อไป

1.5 วิธีที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาวิจัยในงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะดำเนินการในรูปแบบของการวิจัยเอกสาร โดยจะศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ อันได้แก่ หนังสือ วารสาร บทความ ตำราวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ ด้วบทกฎหมาย และข้อมูลจากสื่อต่าง ๆ อาทิ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และอินเทอร์เน็ต โดยทำการรวบรวมข้อมูลให้เป็นระบบ เพื่อวิเคราะห์และประมวลเป็นผลงานวิจัย

1.6 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

หากมิได้ระบุความหมายไว้เป็นการเฉพาะ ให้ใช้ความหมายตามคำนิยามศัพท์ ดังนี้
 เด็ก หมายความว่า บุคคลอายุยังไม่เกินสิบห้าปีบริบูรณ์
 เยาวชน หมายความว่า บุคคลอายุเกินสิบห้าปี แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์
 ศาล หมายความว่า ศาลเยาวชนและครอบครัว
 อธิบดี หมายความว่า อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

- 1) ได้ทราบถึงหลักการ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของเด็กและเยาวชน และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชน
- 2) ได้ทราบบทบัญญัติและหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน ทั้งในส่วนของประเทศไทยและของต่างประเทศ
- 3) เพื่อทราบถึงปัญหาทั้งที่เกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงและที่เกิดจากข้อกฎหมาย อันเนื่องมาจากการบังคับใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน
- 4) เพื่อทราบแนวทางที่เหมาะสมในการบังคับใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน และได้ขอเสนอแนะในการเสนอแก้ไขปรับปรุงข้อกฎหมาย หรือวิธีการอื่นที่เหมาะสม

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน

การที่จะเข้าใจปัญหาในเรื่องมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้อย่างถ่องแท้ นั้น ควรที่จะต้องศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเรื่องการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน การคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชน และแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งผู้ศึกษาจะได้นำเสนอในบทนี้

2.1 แนวคิดเรื่องการกระทำความผิดอาญาของเด็กและเยาวชน

การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนนั้นแม้จะผิดต่อบทบัญญัติของกฎหมาย แต่ก็มีมูลเหตุที่แตกต่างกับการกระทำความผิดของผู้ใหญ่ ซึ่งไม่สมควรที่จะนำวิธีการลงโทษในแบบของผู้ใหญ่มาใช้ ในส่วนนี้จะได้ทำการศึกษาถึงพฤติการณ์การกระทำความผิด สาเหตุแห่งการกระทำความผิด และแนวคิดเรื่องการลงโทษเด็กและเยาวชน ดังนี้

2.1.1 ความหมายของเด็กและเยาวชน

นิยามความหมายของคำว่า “เด็กและเยาวชน” นั้นมีการกำหนดความหมายไว้หลายแห่ง แตกต่างกันไป ซึ่งใช้อายุเป็นเกณฑ์ในการกำหนด ดังนี้

โดยพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายไว้ว่า เด็ก หมายถึง คนที่มีอายุน้อย และคำว่า เยาวชน หมายถึง บุคคลอายุเกิน 15 ปีบริบูรณ์แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์²

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มาตรา 4 บัญญัติไว้ว่า “เด็ก” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส³

²พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554: เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2556), หน้า 442, 961.

³มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

ส่วนเด็กและเยาวชนตามความหมายของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 นั้น มาตรา 4 ได้บัญญัติไว้ว่า “เด็ก” หมายความว่า บุคคลอายุยังไม่เกินสิบห้าปีบริบูรณ์ “เยาวชน” หมายความว่า บุคคลอายุเกินสิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์⁴

ในความหมายสากล อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 (Convention on the Rights of the Child) ขององค์การสหประชาชาติ ได้นิยามความหมายของ “เด็ก” ไว้ใน ส่วนที่ 1 ข้อ 1 เอาไว้ว่า เพื่อความมุ่งประสงค์แห่งอนุสัญญานี้ เด็ก หมายถึง ทุกคนที่อายุต่ำกว่าสิบแปดปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านั้นตามกฎหมายที่ใช้บังคับแก่เด็กนั้น⁵

2.1.2 การกระทำความผิดอาญาของเด็กและเยาวชน

การกระทำความผิดอาญาของเด็กและเยาวชนนั้นภาษาอังกฤษเรียกว่า Juvenile Delinquency ซึ่งมีการแปลเป็นภาษาไทยที่แตกต่างกันไป โดยในอดีตจะใช้คำว่า ยูวอาชญากรหรืออาชญากรเด็ก แต่คำนี้ก็มีความหมายที่รุนแรงเกินไป ปัจจุบันจึงใช้คำว่า การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน และได้มีบุคคลให้ความหมายต่าง ๆ ดังนี้

Robinson ได้กล่าวว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดจัดเป็นประเภทหนึ่งของอาชญากรรม ซึ่งแสดงถึงการคุกคามขั้นต้นต่อระเบียบทางสังคมและกระตุ้นความสนใจต่อสาธารณชน ปัญหาการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนนั้น เชื่อว่าผู้กระทำความผิด (Delinquency) ในวันนี้จะกลายเป็นอาชญากร (Criminal) ในอนาคต⁶

สง่า ลีนะสมิต กล่าวว่า เด็กที่กระทำความผิดอาญา รวมทั้งเด็กที่กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดสำหรับเด็ก ซึ่งในทางวิชาการยังไม่ถือว่าเป็นอาชญากร จึงไม่นิยมเรียกว่ายูวอาชญากร⁷

⁴มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

⁵ข้อ 1 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989

⁶Sophia M. Robinson, *Juvenile Delinquency: Its Nature and Control* (New York: Henry Holt & Co., 1960), p. 3 อ้างถึงใน ศรีหัทธยา ชูสุวรรณ, *บทบาทของงานสังคมสงเคราะห์กับการแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนกระทำผิดซ้ำ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาวิทาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 16.

⁷สง่า ลีนะสมิต, *กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน* (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523), หน้า 3.

นวลจันทร์ ทศนชัยกุล กล่าวว่า การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน หมายถึง การกระทำผิดที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบ ค่านิยม วัฒนธรรม และจารีตของสังคมนั้น ๆ ที่สำคัญให้หมายรวมถึงการกระทำผิดที่ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา ซึ่งทั้งสองประเด็นนี้เป็นสาเหตุที่ทำให้การกระทำผิดมีผลกระทบต่อสังคมหรือบุคคลอื่น ๆ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนมีความหมายกว้างและมีความแตกต่างกับการฝ่าฝืนกฎหมายซึ่งเป็นอาชญากรโดยทั่วไปซึ่งมุ่งเน้นที่การกระทำผิดตามกฎหมายอาญาเท่านั้น หรืออาจกล่าวได้ว่าการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนมีความหมายตรงกับคำว่า “Juvenile Delinquency” นั้นเอง⁸

ในกฎหมายไทย แม้จะมีได้นิยามศัพท์ไว้เป็นการเฉพาะ แต่เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 10 ซึ่งบัญญัติเอาไว้ว่า ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิจารณาพิพากษา หรือมีคำสั่งในคดีดังต่อไปนี้ คดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด คดีอาญาที่ศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาได้ออามาตามตรา 97 วรรคหนึ่ง คดีครอบครัว คดีคุ้มครองสวัสดิภาพ คดีอื่นที่มีกฎหมายบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัว⁹ จากบทบัญญัติดังกล่าว จะสังเกตได้ว่า การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน หมายถึง การกระทำความผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา และการกระทำความผิดตามกฎหมายอื่น ๆ ซึ่งบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัวพิพากษาหรือมีคำสั่ง

ดังนั้น จากคำจำกัดความทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปความหมายของการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนได้เป็น 2 ประเภท¹⁰ คือ

1) การกระทำผิดกฎหมายที่มีโทษทางอาญา ซึ่งถ้าผู้ใหญ่กระทำผิดสังคมจะมีความรู้สึกและเข้าใจว่าการกระทำดังกล่าวเป็นอาชญากรรมและผู้กระทำผิดเป็นอาชญากร แต่เมื่อผู้กระทำผิดเป็นเด็กหรือเยาวชน สังคมจะมองว่าเป็นเพียงพฤติกรรมเบี่ยงเบนและผู้กระทำความผิดเป็นเพียงผู้กระทำผิดกฎหมายไม่ใช่อาชญากร

⁸นวลจันทร์ ทศนชัยกุล, **อาชญวิทยาคลินิก** (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2530), หน้า 17.

⁹มาตรา 10 แห่ง พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

¹⁰อดิศร ตรีเนตร, **อำนาจของผู้อำนวยการสถานพินิจในการทำความเข้าใจไม่ฟ้องคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 16-17.

2) การกระทำผิดในลักษณะเชิงพฤติกรรมที่รัฐเห็นว่ามีความจำเป็นต้องเข้าไปแทรกแซงเมื่อผู้กระทำผิดเป็นเด็กหรือเยาวชน ซึ่งในกรณีปกติที่ผู้กระทำผิดเป็นผู้ใหญ่รัฐจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง แต่ถ้าเป็นการกระทำของเด็กและเยาวชน เช่น การหลบหนีออกจากบ้าน การหนีโรงเรียน รัฐเห็นว่าควรเข้าไปแทรกแซง ควบคุมดูแลเด็กหรือเยาวชนดังกล่าวเพื่อเข้าไปแก้ไขปรับปรุงฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนดังกล่าวให้กลับเข้ามาอยู่ในกรอบของสังคม และเป็นการป้องกันมิให้กระทำผิดใด ๆ ที่รุนแรงและเลวร้ายมากขึ้น

2.1.3 สาเหตุการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดส่วนใหญ่เป็นเด็กมีปัญหา จึงมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากทำนองคลองธรรม มีพฤติกรรมเกเร ก้าวร้าว ชอบความรุนแรงทำร้ายร่างกายผู้อื่น และมีพฤติกรรมก่อความสงบสุขของสังคม มักมีวามสุขสบายและติดยาเสพติด ซึ่งจะนำไปสู่การกระทำผิดกฎหมายตั้งแต่ความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ จนถึงขั้นร้ายแรง¹¹ โดยสาเหตุการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนมาจากหลายปัจจัย สามารถแยกได้ออกเป็น 2 สาเหตุใหญ่ ๆ คือ

2.1.3.1 สาเหตุจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือว่าเป็นสาเหตุภายนอก ได้แก่¹²

1) สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัว เช่น การแตกร้างภายในครอบครัว (Broken Home) เช่น บิดามารดาตาย หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ การไม่สามัคคีปรองดองกันในครอบครัว ความยากจน ความสกปรกรกรุงรังของครอบครัว หรือการที่บ้านตั้งอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม บิดามารดาไม่ดี ประพฤติชั่วเป็นตัวอย่างไม่ดีแก่เด็ก หรือสั่งสอนให้เด็กประพฤติชั่วเพื่อแสวงหาประโยชน์จากเด็ก บิดามารดาปล่อยปละละเลยไม่ดูแลเรื่องความเป็นอยู่ การศึกษาเล่าเรียน ไม่ดูแลเอาใจใส่ในการอบรมสั่งสอนเด็ก ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากบิดามารดาที่ยากจน ไม่มีเวลาให้ความรัก ความอบอุ่นแก่เด็ก หรือเป็นเพราะไร้การศึกษา รวมทั้งบิดามารดาที่อบรมดูแลเด็กเข้มงวดกวดขันเกินไป หรือตามใจเด็กมากเกินไปจนเด็กเสียคนด้วย

2) สิ่งแวดล้อมภายนอกครอบครัว เช่น สิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี การคบเพื่อนชั่ว ตัวอย่างที่ไม่ดีจากสิ่งเร้าต่าง ๆ เช่น แหล่งบันเทิงที่ยั่วยุกามารมณ์และหนังสือลามก การขาดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และสิ่งจรรโลงใจที่ไม่ดี

¹¹ประเทือง ธนียผล, กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548), หน้า 6.

¹²บุญเพราะ แสงเทียน, คำบรรยายกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, 2548), หน้า 6-7.

3) สาเหตุจากสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากสถานการณ์บ้านเมือง ได้แก่ ตัวอย่างที่ไม่ดีต่าง ๆ ในสังคม โดยเฉพาะในละแวกบ้าน การขัดกันทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณี ผลสะท้อนจากการปฏิบัติอันอยู่ดีธรรมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมือง ผลจากการตกต่ำทางเศรษฐกิจและค่าครองชีพที่สูงขึ้น

4) สาเหตุจากสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากสถานการณ์อื่น ๆ ได้แก่ การขาดที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม ขาดการศึกษา และขาดการอบรมที่ดีจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง การขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็น จึงทำให้เกิดการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินมากขึ้น กรณีที่เกิดสงครามหรือความวุ่นวายขึ้นภายในบ้านเมือง เกิดจากการรบราฆ่าฟันทำให้เด็กเกิดจิตใจที่กระต้างหยาบช้า

บ้านและครอบครัว นับว่าเป็นสถาบันสังคมที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกในการสร้างลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของเด็ก ถ้าครอบครัวมีความสุขมีการเลี้ยงดูอบรมเอาใจใส่ดี เด็กและเยาวชนก็จะเจริญเติบโตเป็นคนดี ประพฤติดี แต่ถ้าครอบครัวไม่มีความสุข ขาดความรักขาดความเอาใจใส่ เด็กและเยาวชนก็จะหันไปหาเพื่อนและสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว ซึ่งอาจชักนำไปในทางที่ไม่ดีได้ง่าย หากภายในบ้านไม่มีความสุขและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวไม่ดี เช่น ความไม่ปรองดองกันในครอบครัวระหว่างพ่อแม่ที่มีการทะเลาะวิวาทกันบ่อย ๆ ทำให้เด็กและเยาวชนจะเกิดความเบื่อหน่ายหรือพัฒนานิสัยที่ก้าวร้าวขึ้น พุดจาหยาบคาย ชอบทะเลาะวิวาท ครอบครัวที่พ่อหรือแม่ติดการพนันหรือติดยาเสพติด ไม่มีเวลาเอาใจใส่ลูก ๆ นอกจากจะทำให้ลูกขาดความอบอุ่นแล้วยังเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีอีกด้วย ครอบครัวแตกแยกหรือหย่าร้าง ครอบครัวที่บิดามารดาถึงแก่กรรมทำให้เป็นเด็กกำพร้า ต้องอาศัยอยู่ร่วมกับผู้อื่น ถ้าหากมิได้รับความรักความอบอุ่นเท่าที่ควร เด็กและเยาวชนจะหาทางแสดงออกอย่างอื่นเพื่อทดแทนความรักความอบอุ่นที่ขาดไป

2.1.3.2 สาเหตุที่เกิดจากตัวเด็กและเยาวชนเอง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประการ¹³ คือ

1) สาเหตุทางพันธุกรรม ซึ่งนักอาชญาวิทยาบางท่าน เช่น Cesare Lombroso บิดาแห่งอาชญาวิทยา ค.ศ. 1835-1909 เชื่อว่าความประพฤติหรือสัญชาติญาณบางอย่างของมนุษย์นั้นสามารถถ่ายทอดจากบิดามารดาไปสู่บุตรหลานได้ เช่นความบกพร่องทางจิตใจของบิดามารดาอาจถ่ายทอดมาสู่บุตรได้ ทำให้บุตรขาดความยับยั้งชั่งใจในการกระทำผิด หรือโรคภัยไข้เจ็บบางอย่างก็อาจติดไปถึงบุตรได้เช่นกัน

2) สาเหตุจากความไม่สมประกอบทางกาย ความไม่สมประกอบทางกายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กกระทำความผิดได้ เพราะการมีร่างกายที่ไม่สมประกอบนั้นเป็นเหตุให้เด็กอาจถูกล้อเลียนจากเพื่อนหรือเป็นที่รังเกียจของบุคคลทั่วไป เด็กจึงมีปมด้อย เกิดความกดดัน และต้อง

¹³เรื่องเดียวกัน, หน้า 24-25.

หาทางชดเชยโดยการทำให้ตนเองเด่น หรือทำให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งบางครั้งเป็นการกระทำเด่นในทางที่ผิด

3) สาเหตุมาจากความไม่สมประกอบทางจิต โดยปกติคนเรานั้นย่อมมีความรู้สึกหรือสัญชาตญาณต่าง ๆ คล้ายคลึงกัน มีความโลภ ความโกรธ ความหลง ความรู้สึกทางเพศ เป็นต้น แต่การแสดงออกเพื่อสนองความต้องการหรือตอบสนองต่อความรู้สึกเหล่านี้จะแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับการศึกษาอบรม และภาวะแวดล้อมของแต่ละคน ซึ่งสาเหตุความไม่สมประกอบทางจิต อาจจะมีผลต่อการตัดสินใจกระทำผิดได้เช่นกัน และสาเหตุความไม่สมประกอบทางจิตนี้ในบางครั้งจะไม่แสดงออกในกรณีปกติ หรือผู้นั้นไม่รู้ถึงภาวะที่ผิดปกตินั้นได้

เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดจำนวนมากมีปัญหาทางด้านร่างกายและจิตใจเป็นมูลเหตุหลักต้น ส่งเสริมให้พฤติกรรมเบี่ยงเบน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าพันธุกรรมหรือสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดามารดา เช่น ความรู้สึกทางเพศที่ผิดปกติ โรคนิวโรติค ความบกพร่องทางบุคลิกภาพ โรคปัญญาอ่อน สาเหตุเกิดมาจากความพิการทำให้เด็กหรือเยาวชนรู้สึกว่าการมีปมด้อยน้อยเนื้อต่ำใจ มักจะแสดงออกในวิถีทางที่ไม่เหมาะสมเพื่อชดเชยให้แก่ตนเอง ในบางครั้งก็เกิดจากภาวะแห่งจิต จิตใจบกพร่องของเด็กและเยาวชนเอง เพราะจิตใจของเด็กและเยาวชนยังไม่ได้รับการพัฒนาเต็มที่ อารมณ์ของวัยย่อมมีความรุนแรง คึกคะนอง ฉุนเฉียว ขาดความอดทนต่อสิ่งเร้า ขาดความยั้งคิด มีความอยากรู้อยากเห็นอยากลอง อยากสัมผัสซึ่งเป็นผลทำให้เด็กหรือเยาวชนเหล่านี้ถูกชักจูงให้กระทำความผิดได้ง่าย และส่วนสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่จะมีวุฒิการศึกษาค่อนข้างต่ำ ไม่ค่อยสนใจใฝ่ศึกษา ไม่กระตือรือร้นที่จะค้นคว้าหาความรู้ เชื่อฟังเพื่อนมากกว่าคนในครอบครัว¹⁴

2.1.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิด

ความคิดในเรื่องการกระทำความผิดของบุคคลและการลงโทษนั้นเป็นสิ่งที่มียุติตั้งแต่สังคมดั้งเดิม เพราะความคิดเช่นนี้เป็นส่วนหนึ่งในสามัญสำนึกของมนุษย์ที่ว่าเมื่อมีใครกระทำความผิดก็ควรจะถูกลงโทษ ซึ่งสามัญสำนึกเช่นนี้เป็นสิ่งที่มียุติในความรู้สึกร่วมกัน (Collective Sentiment) ของ

¹⁴พัลลภ พิสิษฐ์สังฆการ, คำอธิบายพร้อมรวมคำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2543 เรียงมาตรา, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, 2546), หน้า 13.

คนในสังคม แต่จะลงโทษด้วยวิธีอย่างใดนั้นย่อมแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมแต่ละสมัย¹⁵ ขึ้นอยู่กับ จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่แตกต่างกันไป ดังนี้

2.1.4.1 การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution)

การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนเป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่มีประวัติความเป็นมาเก่าแก่แพร่หลายที่สุด โดยมีมาตั้งแต่สมัยที่มนุษยย์ยังเป็นสังคมป่าเถื่อนมีรูปแบบการลงโทษที่รุนแรง ในลักษณะทารุณโหดร้าย นิยมการลงโทษประหารชีวิตหรือกระทำทรมานผู้กระทำความผิดอย่างรุนแรง เป็นต้นว่า กำหนดโทษประหารชีวิตผู้ที่ลักขโมยสิ่งของหรือทรัพย์สินจากที่อยู่อาศัยของผู้อื่นหรือตามวัดวาอาราม การตัดอวัยวะ การเขี่ยนตี การทรมาน

การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนนี้ มีแนวคิดซึ่งได้พัฒนามาจากหลักปรัชญาพื้นฐานที่ว่าอาชญากรรมเป็นการประทุษร้ายต่อผู้อื่น จึงสมควรที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนให้สาสมกับอาชญากรรมที่ตนได้ก่อขึ้น เพื่อเป็นการเน้นย้ำให้ผู้กระทำความผิดได้ตระหนักถึงผลกระทบที่ได้กระทำต่อบุคคลอื่น กล่าวคือ เมื่อบุคคลใดได้กระทำความผิดหรือทำให้บุคคลอื่นเดือดร้อนก็ควรที่จะต้องได้รับผลตอบแทนในการกระทำนั้นด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สาสมกับผลจากการกระทำของตน ซึ่งจะเป็นการสอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนโดยทั่วไปที่ต้องการจะเห็นคนที่ทำร้ายผู้อื่นได้รับผลร้ายด้วยเช่นกัน ถือเป็น การลงโทษที่ชดเชยและสาสมกับความผิด เพื่อให้เกิดความยุติธรรม จนเป็นที่มาของคำกล่าวที่ว่า “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” แต่ปัจจุบันการลงโทษโดยถือหลักการแก้แค้นทดแทนได้วิวัฒนาการไปตามแนวคิดทางอาชญาวิทยาสสมัยใหม่ คือ การลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดที่ขอบธรรมนั้นจะต้องเป็นสัดส่วนที่เหมาะสมกับความหนักเบาแห่งการกระทำผิด เป็นต้นว่า การกำหนดโทษแก่ผู้กระทำความผิดระหว่างความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนากับความผิดฐานฆ่าคนตายโดยประมาทก็ย่อมจะแตกต่างกัน จึงได้หลีกเลี่ยงหรือเลิกใช้วิธีการที่ทารุณโหดร้าย การทรมานร่างกาย และหันมาใช้โทษจำคุกแทน ซึ่งจะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับความหนักเบาของการกระทำความผิด

แนวความคิดสนับสนุนการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนนั้นมีการให้เหตุผลและวางหลักเกณฑ์ไว้อย่างสมบูรณ์ในสมัยของ Immanuel Kant และ Georg Wilhelm Friedrich Hegel โดย Immanuel Kant ให้เหตุผลไว้ว่า การลงโทษเป็นของคู่กับการกระทำความผิด เพื่อความยุติธรรมแล้ว ผู้กระทำจะต้องถูกลงโทษให้ได้สัดส่วนพอดีทั้งในสภาพและความหนักเบากับความผิดของเขา ถ้าสังคมไม่ลงโทษผู้กระทำความผิด ก็เท่ากับสังคมยอมรับการกระทำของเขา และยังมีผล

¹⁵แสวง บุญเฉลิมวิภาส, “แนวความคิดเกี่ยวกับดุลพินิจในการลงโทษ,” ใน **รวมบทความทางวิชาการในโอกาสครบรอบ 84 ปี ศาตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์** (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธินิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), หน้า 195.

เสมือนว่าสังคมเป็นผู้สนับสนุนให้กระทำความผิดด้วย นอกจากนั้นยังเห็นว่าการลงโทษไม่ควรมีลักษณะเป็นเครื่องมือเพื่อให้เกิดผล คือ ความเกรงกลัวต่อบุคคลอื่น เพราะจะไม่เป็นการยุติธรรมแก่ผู้ถูกลงโทษ ซึ่งควรจะถูกลงโทษเนื่องมาจากการกระทำความผิดของตนเท่านั้น ส่วน Hegel เห็นว่าการลงโทษเป็นการยุติธรรม เพราะผู้ถูกลงโทษสมควรที่จะได้รับโทษก็จริงอยู่แต่หากเมื่อได้ปรากฏว่าเป็นการยุติธรรมที่จะต้องมีการลงโทษแล้ว ก็อาจนำสิ่งอื่นนอกจากความผิดของการกระทำมาพิจารณาในการกำหนดโทษด้วย¹⁶

2.1.4.2 การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่หรือยับยั้ง (Deterrence)

การลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งนี้เป็นรูปแบบการลงโทษที่ได้เริ่มวิวัฒนาการในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 อันถือได้ว่าเป็นก้าวใหม่แห่งการพัฒนาระบบการลงโทษครั้งสำคัญในยุโรป เป้าหมายหลักของการลงโทษเป็นไปเพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีกและเพื่อแสดงให้บุคคลทั่วไปได้เห็นว่าการกระทำความผิดนั้นย่อมต้องได้รับการลงโทษเสมอ ซึ่งนับว่าเป็นการข่มขู่หรือปรามบุคคลทั่วไปมิให้อาชญากรรมขึ้นในสังคม

แนวความคิดของวัตถุประสงค์การลงโทษนี้เชื่อว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้นจากคนไม่เกรงกลัวกฎหมายหรือการบังคับใช้กฎหมายอย่างอ่อนแอ ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีเหตุมีผลและมีเจตจำนงอิสระที่จะเลือกหรือไม่เลือกทำอะไรก็ได้ โดยเลือกทำอะไรที่จะทำให้ตนเองได้รับประโยชน์และความพึงพอใจ แต่ไม่เลือกทำอะไรที่ทำให้เกิดความทุกข์และความเจ็บปวด ดังนั้น มนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน การกระทำผิดจึงเป็นการเลือกกระทำของเขานั่นเอง เนื่องจากเห็นว่าได้ประโยชน์มากกว่าจึงกล้าเสี่ยงที่จะกระทำความผิด การลงโทษจึงควรมีขึ้นเพื่อป้องกันการกระทำผิด โดยการทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าการกระทำผิดก่อให้เกิดความเจ็บปวดและไม่ก่อให้เกิดผลดีเลย เมื่อมนุษย์ได้รับความเจ็บปวดจากการกระทำผิดมากกว่าการได้รับความพึงพอใจแล้ว เขาก็จะหลีกเลี่ยงไม่กระทำความผิดอีก

ผู้สนับสนุนการลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่หรือยับยั้งให้เหตุผลว่าการลงโทษมีผลเป็นการข่มขู่และยับยั้งไม่ให้เกิดการกระทำความผิดได้ ดังนี้คือ¹⁷

1) เกี่ยวกับการลงโทษ การลงโทษทำให้เกิดผลร้ายที่เกิดจากการกระทำผิด คือ การต้องถูกลงโทษมีมากกว่าความหวังที่จะได้รับผลดีจากการกระทำนั้น ๆ ฉะนั้น คนจึงไม่กล้ากระทำความผิด

¹⁶อุททิศ แสนโกศิก, **กฎหมายอาญภาค 1** (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กองวิชาการ กรมอัยการ, 2525), หน้า 20.

¹⁷*เรื่องเดียวกัน*, หน้า 24.

2) เกี่ยวกับมติมหาชน ผลในการข่มขู่ยังอยู่ที่ว่า คนเราไม่ต้องการที่จะได้รับการตำหนิและการดูหมิ่นจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกันอันจะเป็นผลเนื่องมาจากการถูกลงโทษ กล่าวคือ ในความรู้สึกของคนทั่วไปแล้ว ใครต้องโทษเพราะได้กระทำความผิดก็เป็นที่น่าตำหนิและถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม มติมหาชนเช่นนี้ก็มีผลในการป้องกันไม่ให้คนกระทำความผิดทำนองเดียวกับความยากลำบากที่จะได้รับการลงโทษ

3) เกี่ยวกับการทำให้รู้สึกว่าจะอะไรผิดอะไรถูก มีผู้เห็นว่าความประพฤติส่วนใหญ่ของมนุษย์ไม่ได้สืบเนื่องมาจากการไตร่ตรองว่าจะได้ประโยชน์อะไรจากการกระทำเช่นนั้น แต่มีสาเหตุจากนิสัยที่จะกระทำตามความคิดซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในเรื่องความประพฤติอันชอบด้วยศีลธรรม การลงโทษไม่ได้เป็นเหตุบังคับให้กระทำตามความคิดดังกล่าว แต่การลงโทษเป็นเหตุหนึ่งในหลายเหตุซึ่งก่อให้เกิดความคิดว่าการกระทำอย่างใดถูก และการกระทำอย่างใดไม่ถูกไม่ควรกระทำ

2.1.4.3 การลงโทษเพื่อป้องกันสังคมหรือตัดโอกาสกระทำความผิด

การลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิดเป็นรูปแบบการลงโทษที่จำกัดขอบเขตการเคลื่อนไหว หรือเป็นการกระทำร้ายต่อเนื้อตัวร่างกาย เพื่อมุ่งประสงค์ให้ผู้กระทำความผิดไม่สามารถกระทำความผิดหรือประทุษร้ายต่อสังคมได้อีกต่อไป

วัตถุประสงค์เพื่อการลงโทษป้องกันสังคม หรือตัดโอกาสการกระทำความผิดนี้มีหลักการว่า อาชญากรรมย่อมไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีอาชญากรหรืออาชญากรไม่มีโอกาสที่จะกระทำความผิด การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิดมีวัตถุประสงค์คล้ายกับวัตถุประสงค์การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง คือ เพื่อป้องกันอาชญากรรม แต่แตกต่างกันตรงหลักการ กล่าวคือ การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งนั้นมุ่งให้เกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดขึ้นอีก ส่วนการลงโทษเพื่อการตัดโอกาสมุ่งป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ โดยการให้เขาหมดโอกาสที่จะกระทำความผิดขึ้นได้ ซึ่งวิธีการที่จะขจัดผู้กระทำความผิดอาจทำได้โดยการเนรเทศเพื่อป้องกันสังคมจากอาชญากร โดยการกักอาชญากรให้ไปอยู่ที่อื่นเพื่อให้สังคมปลอดภัย การประหารชีวิตหรือการตัดอวัยวะ เพื่อเป็นการตัดโอกาสผู้กระทำความผิดในการประกอบอาชญากรรม เช่น ตัดมือพวกลักขโมย การลงตราประทับหรือประจานพวกกระทำความผิด รวมถึงการลงโทษจำคุกเพื่อกีดกันผู้กระทำความผิดให้ออกจากสังคม

การลงโทษเพื่อป้องกันสังคมนั้นมุ่งป้องกันการกระทำความผิดซ้ำอีก โดยมีวิธีดังต่อไปนี้¹⁸

1) ประหารชีวิต วิธีการนี้เป็นการกำจัดอาชญากรออกจากสังคมอย่างเด็ดขาดถาวร เป็นการตัดโอกาสมิให้อาชญากรไปกระทำความผิดซ้ำอีก ดังจะเห็นได้จากประสบการณ์ทางปฏิบัติว่าอาชญากรซึ่งต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตหรือต้องโทษจำคุกเป็นเวลานาน ย่อมแสวงหาโอกาสที่จะหลบหนี หรืออาศัยวิถีทางแห่งกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ได้รับการปลดปล่อยหรือลดโทษ เช่น การลดวันต้องโทษจำคุก การพักการลงโทษ พระราชทานอภัยโทษ เป็นต้น แต่การลงโทษประหารชีวิตเป็นวิธีการเด็ดขาดที่จะขจัดอาชญากรร้ายแรงบางประเภทที่ไม่สามารถแก้ไขให้กลับคืนดีดังเดิมได้ มิให้มีโอกาสไปก่อความสงบสุขของชุมชนอีกต่อไป

2) การควบคุมตัว ที่ใช้กันมากที่สุดคือการจำคุกผู้กระทำความผิดไว้ชั่วระยะเวลาหนึ่งหรือตลอดชีวิต ในระหว่างที่ถูกจำคุกผู้กระทำความผิดก็จะถูกตัดโอกาสออกมาก่อทำความผิดในสังคมภายนอกได้ อนึ่ง เพื่อที่จะให้ได้ผลตามทฤษฎีนี้อย่างแท้จริง ก็ควรมีการใช้อำนาจที่จะควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ได้จนกว่าจะพิจารณาเห็นว่าไม่เป็นภัยต่อสังคมอีกต่อไปแล้วจึงจะปล่อยตัวออกมา เพื่อการนี้ได้มีกฎหมายของประเทศต่าง ๆ บัญญัติให้ศาลเพิ่มโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดเป็นครั้งที่สองที่สามและต่อ ๆ ไป อาจจะต้องถูกเพิ่มโทษให้หนักขึ้นตามลำดับ

2.1.4.4 การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation)

เป็นแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School) ซึ่งมีความเชื่อในเรื่องเจตจำนงกำหนด กล่าวคือการกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดจากปัจจัยต่าง ๆ มนุษย์ไม่สามารถเลือกกระทำได้อย่างอิสระ ใช้เหตุผลในการเลือก แต่มนุษย์ถูกกดดันหล่อหลอมจากสิ่งแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ จนต้องหันไปสู่การกระทำความผิด ซึ่งปัจจัยเหล่านี้อยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์และอาจแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล การลงโทษจึงไม่ควรมุ่งเน้นที่การกระทำความผิดเป็นหลัก แต่ควรพิจารณาจากสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดและแก้ไขไปที่สาเหตุนั้น การลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจึงเป็นการลงโทษที่เน้นตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการกระทำความผิด เพื่อหาสาเหตุและแนวทางแก้ไข ทั้งนี้ เพราะสังคมจัดให้มีการลงโทษขึ้นก็เพื่อเปิดโอกาสให้สังคมได้แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

¹⁸ประธาน วัฒนวาณิชย์, **มาตรการหลีกเลี่ยงการลงโทษการกักขังแทนค่าปรับ: การศึกษา** มาตรการลงโทษที่เหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิดไม่ร้ายแรง (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2550), หน้า 22 อ้างถึงใน ดวงกมล จันทรัตน์มณี, **การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อเด็กและเยาวชนซึ่งกระทำความผิดฐานกระทำชำเราเด็ก** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2555), หน้า 30-31.

พื้นฐานของแนวความคิดของการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด คือ การที่บุคคลกระทำความผิดเกิดขึ้นจากการที่จิตใจของผู้นั้นเห็นว่าสิ่งที่เขากระทำเป็นสิ่งที่จะต้อง จึงกระทำลงไปโดยไม่รู้ว่าการกระทำนั้นเป็นการฝ่าฝืนปทัสสถานของสังคม เหตุที่ทำให้เขามีทัศนคติที่ผิดเช่นนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อมของผู้นั้นหรือสภาพจิตใจของเขาเองมีความเห็นที่ผิดไป ดังนั้น หากผู้กระทำความผิดได้รับการแก้ไขหรือเยียวยาจิตใจให้มีค่านิยมและทัศนคติที่ถูกต้องตรงกับปทัสสถานของสังคมก็จะทำให้ผู้นั้นหลีกเลี่ยงไม่กระทำความผิดอีกต่อไป

วิธีการลงโทษที่ทำให้เกิดผลดีเป็นการแก้ไขปรับปรุงหรือฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำความผิด อาจกระทำได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับลักษณะและพื้นฐานทางจิตใจของผู้กระทำความผิด การลงโทษตามความมุ่งหมายนี้จึงมีลักษณะเป็นการแก้ไขผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล (Individualization) และมุ่งเน้นที่การบำบัดรักษา (Treatment) แทนการลงโทษเพื่อให้ได้รับการเจ็บปวดทรมาน (Punishment)

การลงโทษผู้กระทำความผิดโดยวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปรับปรุงหรือฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำความผิดมีความจำเป็นต้องใช้วิธีการที่หลากหลายและเฉพาะเป็นรายไป เพราะสาเหตุของการที่บุคคลกระทำความผิดแม้ว่าจะเป็นการกระทำความผิดฐานเดียวกัน แต่อาจมีสาเหตุที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพจิตใจและสภาพแวดล้อมของผู้นั้น ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นต้องอาศัยการบำบัดแก้ไขเฉพาะราย โดยผู้เชี่ยวชาญทั้งทางด้านสังคม จิตวิทยา และทัณฑวิทยา และต้องใช้เวลาตลอดจนงบประมาณที่เหมาะสม

แนวความคิดในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูนี้จึงเป็นแนวคิดที่ให้โอกาสคนกลับตัว ให้โอกาสในการแก้ไขปรับปรุงโดยการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทำลายคุณลักษณะหรือศักยภาพในการกลับเข้าสู่สังคมของผู้กระทำความผิด

2.2 แนวคิดเรื่องการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชน

เด็กและเยาวชนนั้นเปรียบเสมือนอนาคตที่สำคัญของสังคม จึงสมควรที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองให้มีโอกาสในการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันข้างหน้า การคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนในปัจจุบันนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในส่วนนี้จะได้ศึกษาทั้งการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนในระดับสากลและที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายของประเทศไทย

2.2.1 การคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนตามหลักสากล

ในระดับสากลนั้นประชาคมโลกได้ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนเป็นอย่างมาก โดยมีกติการะหว่างประเทศที่สำคัญ ดังนี้

2.2.1.1 ปฏิญญาแห่งกรุงเจนีวา ค.ศ. 1924

ได้กำหนดหลักการพื้นฐานสำหรับสวัสดิภาพและการคุ้มครองเด็ก เช่น เด็กจะต้องได้รับการพัฒนาตามสภาวะปกติทั้งร่างกายและจิตใจ เด็กที่หิวจะต้องได้รับอาหาร เด็กที่ป่วยจะต้องได้รับการบำบัดรักษา หรือเด็กกำพร้าจะต้องมีที่อยู่อาศัยและได้รับการช่วยเหลือ เห็นได้ว่าหลักการพื้นฐานเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นต่อร่างกายและการเจริญเติบโตของเด็กตามสภาวะปกติเท่านั้น แต่ปฏิญญาดังกล่าวถือเพียงว่าเด็กเป็นเป้าหมายที่ต้องได้รับการเอาใจใส่ หากไม่มีสิทธิในตนเองแต่อย่างใด¹⁹ ปฏิญญาดังกล่าวนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะถือเป็นปฏิญญาดั้งแรกที่รับรองและคุ้มครองสิทธิของเด็กให้มีโอกาสได้รับการดูแลและช่วยเหลือ

2.2.1.2 อนุสัญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989

องค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะองค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF: United Nations Children's Fund) ได้ร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กขึ้นเพื่อเป็นกติกา ระหว่างประเทศฉบับแรกที่ทำให้ความคุ้มครองและส่งเสริมการพัฒนาขั้นพื้นฐานของเด็ก เพื่อให้มีผลจริงจังกับรัฐที่ให้การรับรอง มีสาระสำคัญที่มุ่งคุ้มครองเด็ก 4 ประการ คือ²⁰

- 1) สิทธิในการอยู่รอด ได้รับการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน มีสันติภาพ และความปลอดภัย
- 2) สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา มีครอบครัวที่อบอุ่นได้รับการศึกษาที่ดี และภาวะทางโภชนาการที่เหมาะสม
- 3) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง ให้รอดพ้นจากการทำร้าย การล่วงละเมิด การทะเลาะ การนำไปขาย การใช้แรงงานเด็ก และการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบในรูปแบบอื่น ๆ
- 4) สิทธิในการมีส่วนร่วม ในการแสดงความคิดเห็น แสดงออก การมีผู้รับฟัง และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่มีผลกระทบต่อตนเอง

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเป็นสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่ได้รับการเห็นชอบมากที่สุดในโลก โดยทุกประเทศในโลกได้ให้สัตยาบัน ยกเว้นเพียงสองประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศโซมาเลีย มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1990 อนุสัญญาว่าด้วย

¹⁹Malfrid G. Flekkoy, *A Voice for Children: Speaking out as their Ombudsman*, (London: Jessica Kingsley Publishers, 1991), p. 213 อ้างถึงใน วิชา มหาคุณ, *ศาลเยาวชนและครอบครัวตามแนวความคิดสากล* (กรุงเทพมหานคร: ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, 2538), หน้า 17.

²⁰องค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF), *อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC)*, ค้นวันที่ 14 กรกฎาคม 2558 จาก http://www.unicef.org/thailand/tha/overview_5954.html

สิทธิเด็ก จัดเป็นสนธิสัญญาแบบพหุภาคี โดยเปิดกว้างให้ทุกประเทศเข้าร่วมเป็นภาคีแห่งอนุสัญญานี้ได้ ซึ่งประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกแห่งอนุสัญญาเมื่อวันที่ 27 มีนาคม ค.ศ. 1992 และมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยในฐานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศเมื่อวันที่ 26 เมษายน ค.ศ. 1992

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กมีหลักการสำคัญสองประการคือ²¹

1) สิทธิของเด็กนั้นไม่ใช่เรื่องที่รัฐหรือใครให้กับเด็ก แต่เป็นสิทธิของเด็กทุกคนที่มีติดตัวมาตั้งแต่เกิด ซึ่งอนุสัญญาใช้คำว่า “สิทธิติดตัว” (Inherent Rights) ดังนั้น เด็กจึงเป็นผู้มีสิทธิที่ไม่มีผู้ใดสามารถไปตัดทอนหรือจำกัดการใช้สิทธิอันชอบธรรมของเด็กหรือละเมิดสิทธิของเด็กได้

2) ในการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเด็กจะต้องคำนึงถึงสิทธิเด็กและที่สำคัญที่สุดคือต้องยึดถือหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก (The best interest of the child) เป็นข้อพิจารณาในการดำเนินการ

ตามความมุ่งประสงค์แห่งอนุสัญญานี้ เด็ก หมายถึง มนุษย์ทุกคนที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านั้นตามกฎหมายที่ใช้บังคับแก่เด็กนั้น โดยการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมนั้น มีบัญญัติไว้ดังนี้²²

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 37 รัฐภาคีประกันว่าจะไม่มีเด็กคนใดได้รับการทรมานหรือถูกลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือต่ำช้า จะไม่มีการลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิตที่ไม่มีโอกาสได้รับการปล่อยตัว จะไม่มีเด็กคนใดถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือโดยพลการ การจับกุมกักขังหรือจำคุกเด็กจะต้องเป็นไปตามกฎหมายและจะใช้เป็นมาตรการสุดท้ายเท่านั้น และให้มีระยะเวลาสั้นที่สุดอย่างเหมาะสม เด็กทุกคนที่ถูกลิดรอนเสรีภาพจะได้รับการปฏิบัติด้วยมนุษยธรรมและด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดของมนุษย์ และในลักษณะที่คำนึงถึงความต้องการของบุคคลในวัยนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กทุกคนที่ถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพจะต้องถูกแยกต่างหากจากผู้ใหญ่ เว้นแต่จะพิจารณาเห็นว่าจะจะเป็นประโยชน์สูงสุดต่อเด็กที่จะไม่แยกเช่นนั้น และเด็กมีสิทธิที่จะคงการติดต่อครอบครัวทางหนังสือโต้ตอบและการเยี่ยมเยียน เว้นแต่ในสภาพการณ์พิเศษ เด็กทุกคนที่ถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพมีสิทธิที่จะขอความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือทางอื่นที่เหมาะสมโดยพลัน ตลอดจนมีสิทธิที่จะค้านความชอบด้วยกฎหมายของการลิดรอนเสรีภาพของเขา

²¹วันชัย รุจนวงศ์, *กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก* (กรุงเทพมหานคร: องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย, 2544), หน้า 2-3.

²²ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, *อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก = Convention on the Rights on the Child* (กรุงเทพมหานคร: ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, 2550), หน้า 50-58.

ต่อศาลหรือหน่วยงานที่มีอำนาจอื่นที่เป็นอิสระและเป็นกลาง ที่จะได้รับการวินิจฉัยโดยพลันต่อการดำเนินการเช่นนั้น²³

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 39 รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง ที่จะส่งเสริมการฟื้นฟูทั้งทางร่างกายและจิตใจ และการกลับคืนสู่สังคมของเด็กที่ได้รับเคราะห์จากการละเลยในรูปแบบใด ๆ การแสวงประโยชน์ การกระทำอันมิชอบ การทรมานหรือ การลงโทษ หรือการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือต่ำช้าโดยรูปอื่น หรือการพิพาทกันด้วยอาวุธ การฟื้นฟูหรือการกลับคืนสู่สังคมดังกล่าว จะเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ การเคารพตนเองและศักดิ์ศรีของเด็ก²⁴

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 40 รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กทุกคนที่ถูกกล่าวหา ตั้งข้อหา หรือถูกถือว่าฝ่าฝืนกฎหมายอาญา ที่จะได้รับการปฏิบัติต่อในลักษณะที่สอดคล้องกับการส่งเสริมความสำนึกในศักดิ์ศรีและคุณค่าของเด็ก ซึ่งจะเสริมความเคารพของเด็กต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้อื่น ในลักษณะที่ต้องคำนึงถึงอายุของเด็กและความปรารถนาที่จะส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคม และการมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ของเด็กในสังคม เพื่อการนี้และโดยคำนึงถึงบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องของตราสารระหว่างประเทศ รัฐภาคีประกันว่าจะไม่มีเด็กคนใดถูกกล่าวหา ตั้งข้อหา หรือถูกถือว่าฝ่าฝืนกฎหมายอาญาโดยเหตุแห่งการกระทำหรืองดเว้นการกระทำ ซึ่งไม่ต้องห้ามตามกฎหมายภายในหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะที่การกระทำหรือการงดเว้นการกระทำนั้นเกิดขึ้น เด็กทุกคนที่ถูกกล่าวหาหรือตั้งข้อหาว่าฝ่าฝืนกฎหมายอาญาอย่างน้อยที่สุดจะได้รับหลักประกันดังต่อไปนี้²⁵

- 1) ได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย
- 2) ได้รับแจ้งข้อหาทันทีและโดยตรง และในกรณีที่เหมาะสมโดยผ่านบิดามารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมาย และจะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือทางอื่นที่เหมาะสมเพื่อการเตรียมและการสู้คดีของเด็ก
- 3) ได้รับการตัดสินโดยไม่ชักช้า โดยหน่วยงานหรือองค์กรทางตุลาการที่มีอำนาจเป็นอิสระและเป็นกลาง ในการพิจารณาความอย่างยุติธรรมตามกฎหมาย ทั้งนี้ ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือทางอื่นที่เหมาะสม เว้นเสียแต่เมื่อพิจารณาเห็นว่าจะไม่เป็นประโยชน์

²³ข้อ 37 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989

²⁴ข้อ 39 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989

²⁵ข้อ 40 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989

สูงสุดต่อเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคำนึงถึงอายุของเด็กหรือสถานการณ์บิดามารดา หรือผู้ปกครอง ตามกฎหมาย

- 4) จะไม่ถูกบังคับให้เปิดเผยหรือสารภาพผิด สามารถซักถามหรือซักค้าน พยาน และให้พยานของตนเข้ามามีส่วนร่วม และให้มีการซักถามพยานแทนตนภายใต้เงื่อนไขแห่ง ความเท่าเทียมกัน
- 5) หากพิจารณาว่าได้มีการฝ่าฝืนกฎหมายอาญา ก็ให้การวินิจฉัยหรือมาตรการ ใดที่กำหนดโดยผลของการวินิจฉัยนั้น ได้รับการทบทวนโดยหน่วยงานหรือองค์กรทางตุลาการที่มี อำนาจเป็นอิสระและเป็นกลางในระดับสูงขึ้นไป
- 6) ให้มีความช่วยเหลือของล่ามโดยไม่คิดมูลค่า หากเด็กไม่สามารถเข้าใจ หรือพูดภาษาที่ใช้อยู่
- 7) ในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณา ให้เคารพต่อเรื่องส่วนตัวของเด็ก อย่างเต็มที่

รัฐภาคีจะหาทางส่งเสริมให้มีการตรากฎหมาย กำหนดกระบวนการวิธีพิจารณา จัดตั้งหน่วยงานและ สถาบันซึ่งจะใช้เป็นการเฉพาะกับเด็กที่ถูกกล่าวหา ตั้งข้อหา หรือถูกถือว่าได้ฝ่า ฝืนกฎหมายอาญา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดอายุขั้นต่ำ ซึ่งเด็กที่มีอายุต่ำกว่านั้นจะถูกถือว่า ไม่มีความสามารถที่จะฝ่าฝืนกฎหมายอาญาได้ เมื่อเห็นว่าเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับ ให้นำกำหนด มาตรการที่จะใช้กับเด็กเหล่านั้น โดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางตุลาการ ทั้งนี้ โดยมีเงื่อนไขว่าสิทธิ มนุษยชนและการคุ้มครองตามกฎหมาย จะได้รับการเคารพอย่างเต็มที่ที่อยู่ การดำเนินการต่าง ๆ เช่น คำสั่งให้มีการดูแล แนะแนว และควบคุมการให้คำปรึกษา การภาคทัณฑ์การอุปการะดูแล แผนงาน การศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพ และทางอื่น นอกเหนือจากการให้สถาบันเป็นผู้ดูแล จะต้องมิใช่เพื่อ ประกันว่าเด็กจะได้รับการปฏิบัติในลักษณะที่เหมาะสมแก่ความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก และได้สัดส่วนกับ ทั้งสภาพการณ์และความผิดของเด็ก

2.2.1.3 กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรม เกี่ยวแก่เด็กและเยาวชน ค.ศ. 1985 (United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice) หรือ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง

องค์การสหประชาชาติได้เสนอกฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วย การบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวแก่เด็กและเยาวชน เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน ค.ศ. 1985 เพื่อชวนให้ ประเทศสมาชิกปรับปรุงข้อกฎหมาย นโยบาย และวิธีปฏิบัติ ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายและ เจตนาของระบบคดีเด็กและเยาวชนในทุกส่วนของโลก จัดทำสิ่งที่ยอมรับกันว่าเป็นหลักปฏิบัติ ทั่วไปที่ดีในการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชนคือเป็นเงื่อนไขขั้นต่ำที่สหประชาชาติ ยอมรับ ไม่ว่าจะอยู่ภายใต้ระบบกฎหมายใดก็เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่เป็น

เด็กและเยาวชน โดยมีสาระสำคัญ 4 ประการ คือ เน้นการป้องกันเด็กและเยาวชนกระทำความผิด เน้นการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดกับเด็กและเยาวชนกระทำความผิดเพราะเหตุอายุน้อยและประพฤติน่าสงสารไม่สมควรแก่วัย เน้นมาตรการการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูยิ่งกว่าการลงโทษด้วยวิธีการจำกัดเสรีภาพเด็กและเยาวชนให้เป็นทางเลือกสุดท้าย และเน้นมาตรการเตรียมความพร้อมเพื่อให้เด็กกลับสู่สังคมและครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ²⁶

ขณะเดียวกันก็วางมาตรฐานขั้นต่ำบางประการสำหรับดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน จะต้องปฏิบัติตามกระบวนการยุติธรรมอันสมควร (Due Process of Law) กล่าวคือ เด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดมีสิทธิในมาตรฐานการดำรงชีวิตที่เพียงพอมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่สำคัญ เช่น อาหาร ที่พัก การบริการจากแพทย์ และการอำนวยความสะดวกเท่าที่จำเป็น การสืบสวนการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมจะต้องได้รับการฝึกฝนเกี่ยวกับวิธีการสืบสวนสอบสวนเด็กและเยาวชนด้วยวิธีการพิเศษอย่างสุภาพไม่ใช้วิธีรุนแรง ไม่สร้างอิทธิพลครอบงำจิตใจของเด็กและเยาวชน จะต้องมีการปรึกษาทนายความของเด็กและเยาวชนเข้าร่วมในขณะสอบสวน อีกทั้งต้องให้บิดามารดา ผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการเยียวยาแก้ไขการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนด้วย

เด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดที่ต้องเข้ารับการพิจารณาคดีในทางศาล ต้องได้รับการดำเนินการในทางศาลโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่เด็กและเยาวชน เช่น กระทำในบรรยากาศของความเข้าใจ โดยอาจอนุญาตให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกอย่างอิสระ จะต้องมีการปรึกษาทนายความเสมอ ถ้าหากเด็กและเยาวชนผู้ใดไม่สามารถหาที่ปรึกษาทนายความได้ รัฐหรือผู้มีอำนาจเกี่ยวข้องจะต้องจัดหาที่ปรึกษาทนายความให้เด็กและเยาวชนนั้น และการดำเนินคดีแต่ละคดีควรกระทำอย่างรีบด่วนตั้งแต่ต้นไม่ล่าช้าโดยไม่จำเป็น ประวัติของผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนควรเก็บเป็นความลับและไม่ควรถูกใช้ในขั้นตอนดำเนินคดีสำหรับบุคคลเดียวกันที่กระทำความผิดเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่²⁷

การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดอย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือที่จำเป็นแก่เด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด โดยการจัดให้มีอาสาสมัคร เช่น

²⁶วิชา มหาคุณ, ศาลเยาวชนและครอบครัวตามแนวความคิดสากล: คู่มือปฏิบัติงานศาลเยาวชนและครอบครัว สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขและเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร: ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, 2540), หน้า 125-126.

²⁷ศูนย์เครือข่ายสิทธิเด็กเอเชียเน็ท, “กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน (กฎแห่งกรุงปักกิ่ง),” บทบัญญัติ 53, 4 (ธันวาคม 2540): 123-148.

หน่วยงานอาสาสมัครของสถาบันต่าง ๆ ท้องถิ่นหรือชุมชนเข้ามาช่วยแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนและในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี ควรให้ความช่วยเหลือที่จำเป็นแก่เด็กและเยาวชน เช่น จัดหาที่พักและดูแลให้การศึกษา เป็นต้น

การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดอย่างเป็นทางการ กล่าวคือ การแก้ไขพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดด้วยสถาบันที่เป็นทางการ เช่น มาตรการแก้ไขเด็กและเยาวชนติดสุราหรือสิ่งเสพติดอื่นใด โดยการให้คำแนะนำจิตบำบัดแก่เด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดที่มีอาการทางจิตใจ ซึ่งเป็นสาเหตุของการกระทำความผิด

ดังนั้น การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนจึงควรทำควบคู่กันไประหว่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อขจัดสาเหตุของการกระทำความผิดของเด็กให้ตรงจุด โดยเน้นหนักในด้านการปรับปรุงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด ให้กลับเข้าสู่สังคมแทนการลงโทษเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดเพียงลำพังโดยเพิกเฉยที่จะปรับปรุงพฤติกรรมเด็กและเยาวชน โดยผสมผสานกันให้สอดคล้องระหว่างมาตรการทางสังคมกับมาตรการทางกฎหมาย

2.2.1.4 กฎของสหประชาชาติว่าด้วยการคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งถูกไลดรอนเสรีภาพ ค.ศ. 1990 (United Nations Rules for the Protection of Juvenile Deprived of their Liberty)

กฎของสหประชาชาติว่าด้วยการคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งถูกไลดรอนเสรีภาพ นี้เป็นแนวทางการคุ้มครองสิทธิ สวัสดิภาพ และประโยชน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รวมถึงเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่ถูกไลดรอนเสรีภาพเนื่องจากการกระทำความผิด ระบบความยุติธรรมเกี่ยวแก่คดีเด็กและเยาวชนนั้นควรสนับสนุนในเรื่องสิทธิความปลอดภัย การส่งเสริมสุขภาพกาย จิตใจ ความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กและเยาวชน การไลดรอนเสรีภาพของเด็กและเยาวชนเป็นวิธีการสุดท้าย หากมีความจำเป็นจะต้องกำหนดให้เด็กและเยาวชนอยู่ในสถานที่ใดควรกำหนดระยะเวลาให้สั้นที่สุด²⁸

กฎนี้บัญญัติถึงสิทธิของเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการจับกุมหรืออยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีเอาไว้ว่า เด็กและเยาวชนผู้ซึ่งถูกควบคุมในระหว่างจับกุมหรือในระหว่างพิจารณาคดีให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์และจะต้องได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้บริสุทธิ์ การควบคุมก่อนการพิจารณาคดีจะต้องได้รับการหลีกเลี่ยง รวมทั้งจำกัดสภาพแวดล้อมเป็นพิเศษเท่าที่จะทำได้ เพราะฉะนั้นความพยายามทุกอย่างจะต้องดำเนินการโดยใช้มาตรการที่เป็นทางเลือกต่าง ๆ เมื่อมี

²⁸ดวงกมล จันทร์รัตน์มณี, การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อเด็กและเยาวชนซึ่งกระทำความผิดฐานกระทำชำเราเด็ก (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2555), หน้า 48.

การนำเอามาตรการในการป้องกันการกักขังมาใช้ ขณะเดียวกันศาลคดีเด็กและเยาวชนและพนักงานสอบสวนก็ต้องให้ความสำคัญสูงสุดต่อการช่วยให้การดำเนินคดีต่าง ๆ เหล่านี้ได้ดำเนินการไปโดยเร็วที่สุด เพื่อประกันว่า ระยะเวลาของการกักขังนั้นจะสั้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ผู้ที่ถูกกักขังที่อยู่ในระหว่างรอการพิจารณาคดีจะต้องถูกแยกออกจากเด็กและเยาวชนที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดแล้ว²⁹

เงื่อนไขต่าง ๆ ที่ใช้ควบคุมเด็กและเยาวชนซึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีควรสอดคล้องกับกฎของสหประชาชาติที่ได้ระบุไว้และไม่ควรตัดสิทธิดังต่อไปนี้³⁰

1) เด็กและเยาวชนควรมีสถานะที่มีที่ปรึกษาทางด้านกฎหมายและต้องสามารถให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายแก่เด็กและเยาวชนได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และต้องให้เด็กและเยาวชนได้รับการติดต่อกับที่ปรึกษากฎหมายเป็นประจำ การติดต่อระหว่างเด็กและเยาวชนกับที่ปรึกษากฎหมายซึ่งเป็นไปในทางส่วนตัวและเป็นความลับ

2) หากเป็นไปได้เด็กและเยาวชนควรได้รับโอกาสในการเตรียมตัวเพื่อเป็นหลักประกันในการเข้าทำงานที่ได้รับค่าตอบแทน และให้ได้รับการศึกษาหรือได้รับการอบรมต่อไป อย่างไรก็ตามการจัดเตรียมดังกล่าวนี้ก็มิได้เป็นการบังคับ ทั้งนี้การให้ทำงาน ให้การศึกษา หรือให้การฝึกอบรมจะต้องไม่ถือเป็นเหตุที่ทำให้มีการควบคุมเด็กและเยาวชนนั้นต่อไป

3) เด็กและเยาวชนควรได้รับและมีอุปกรณ์ต่าง ๆ อันเป็นของเล่นในยามว่าง และเพื่อการสร้างสรรค์ เพราะอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จัดให้เด็กและเยาวชนเหล่านี้จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรม

2.2.1.5 ข้อแนะนำของสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ค.ศ. 1990 หรือ ข้อแนะนำแห่งกรุงริยาด (United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Justice Delinquency: The Riyadh Guidelines)

เป็นกฎของสหประชาชาติเกี่ยวกับการวางแผนในการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน โดยตระหนักว่าเป็นส่วนสำคัญของการป้องกันอาชญากรรมในสังคมและการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนและสังคม ซึ่งจะเป็นการขัดเกลาคติใจของเด็กและเยาวชนให้มีความเมตตากรุณา และสามารถพัฒนาทัศนคติที่จะไม่ประกอบอาชญากรรมต่อไปในอนาคต โดยอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน โรงเรียน องค์กรอาสาสมัครต่าง ๆ ในการป้องกันมิให้เด็กกระทำความผิด

²⁹ข้อ 17 แห่งกฎของสหประชาชาติว่าด้วยการคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งถูกกลืนรวมในสหประชาชาติ ค.ศ. 1990

³⁰ข้อ 18 แห่งกฎของสหประชาชาติว่าด้วยการคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งถูกกลืนรวมในสหประชาชาติ ค.ศ. 1990

โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ให้การดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษกับเด็กที่ถูกทอดทิ้ง ถูกละเลยจากการดูแลเอาใจใส่ ถูกกระทำทารุณ เด็กที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาเสพติดหรืออยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีอบายมุข³¹

ข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาด ได้บัญญัติเรื่อง การออกกฎหมายและการบริหารงานยุติธรรม ในคดีเด็กและเยาวชน ดังนี้³²

- 1) รัฐบาลควรออกและบังคับใช้กฎหมายและวิธีพิจารณาคดีเป็นการเฉพาะ เพื่อส่งเสริมและให้ความคุ้มครองสิทธิและความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กและเยาวชนทุกคน³³
- 2) ไม่ควรให้เด็กหรือเยาวชนตกอยู่ในอันตรายหรือได้รับความอับอายจาก มาตรการในการบำบัดแก้ไขหรือการลงโทษทั้งในบ้าน ในโรงเรียน หรือในสถานที่อื่น ๆ ³⁴
- 3) เพื่อป้องกันการถูกประณาม การตกเป็นเหยื่อและยุวอาชญากรรม ควรออกกฎหมายเพื่อเป็นหลักประกันว่าความประพฤติใดซึ่งหากผู้ใหญ่กระทำแล้วไม่เป็นความผิด หรือถูกลงโทษ ความประพฤตินั้นหากเยาวชนเป็นผู้กระทำย่อมไม่เป็นความผิดหรือถูกลงโทษเช่นกัน³⁵
- 4) ควรฝึกอบรมบุคลากรเกี่ยวกับการใช้กฎหมายและบุคลากรอื่น ๆ ที่ เกี่ยวข้องทั้งสองเพศ เมื่อตอบสนองต่อความต้องการเป็นพิเศษของเด็กและเยาวชน และควรทำ ความคุ้นเคยกับการใช้โครงการให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในการส่งต่อเด็กและเยาวชนให้พ้นจากระบบยุติธรรม³⁶

2.1.4.6 กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับมาตรการไม่ควบคุมตัว ค.ศ. 1990 หรือกฎแห่งกรุงโตเกียว (United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures -The Tokyo Rules)

³¹กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, ข้อเสนอแนะของสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน (ข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาด), ค้นวันที่ 18 กรกฎาคม 2558 จาก <http://www2.djop.moj.go.th/media/k2/attachments/10030001.pdf>

³²เรื่องเดียวกัน.

³³ข้อ 52 แห่งข้อเสนอแนะของสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ค.ศ. 1990

³⁴ข้อ 54 แห่งข้อเสนอแนะของสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ค.ศ. 1990

³⁵ข้อ 56 แห่งข้อเสนอแนะของสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ค.ศ. 1990

³⁶ข้อ 58 แห่งข้อเสนอแนะของสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ค.ศ. 1990

กฎแห่งกรุงโตเกียว มีจุดประสงค์เพื่อให้รัฐนำมาตราการใช้โดยไม่ควบคุมตัว หากทางเลือกอื่นมาแก้ไขการกระทำความผิดของเด็ก เพื่อเป็นการลดจำนวนเด็กซึ่งถูกจำคุก โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะการแก้ไขฟื้นฟูและส่งเสริมให้เด็กมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยให้อำนาจเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีอาญามีสิทธิที่จะสามารถปล่อยตัวเด็กที่กระทำความผิดได้ในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี หรือหาวิธีทางเลือกอื่นหรือมาตรการอื่นเพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด³⁷

นอกจากนี้ยังได้กำหนดทางเลือกอื่น เช่น การกล่าวเตือนปากเปล่า การพักการลงโทษ การปรับ ยึดทรัพย์สินหรือถอนกรรมสิทธิ์ การชดเชยค่าเสียหายหรือส่งทรัพย์สินแก่เจ้าของ การชะลอการฟ้องหรือเลื่อนการลงคำพิพากษา การคุมประพฤติหรือรอลงอาญา การทำงานบริการสาธารณะหรือชุมชน ส่งตัวไปยังศูนย์ฝึกอบรม วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งของการบำบัดที่ไม่อยู่ในศูนย์บำบัด หรือคำสั่งที่ผสมผสานระหว่างมาตรการที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น สำหรับให้เจ้าหน้าที่หรือผู้พิพากษาสามารถนำมาใช้ในการพิจารณาคดีได้³⁸

2.1.4.7 ข้อเสนอแนะว่าด้วยการปฏิบัติต่อเด็กในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 1997 หรือข้อเสนอแนะแห่งกรุงเวียนนา (Guidelines for Actions on Children in the Criminal Justice System: The Vienna Guidelines)³⁹

ข้อเสนอแนะแห่งกรุงเวียนนา ส่งเสริมให้ประเทศต่าง ๆ ได้มีการพัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมีการกำหนดมาตรฐานอย่างกว้างขวางที่จำเป็นในการนำไปปฏิบัติ เพื่อการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชนอย่างมีประสิทธิภาพและ

³⁷ ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธ์, ชลธิชา พันธุ์พานิช, ปิยภัทร คุณเจริญ, พรชนก ณรงค์มี, สาวิตรี เพชรทอง และนภัสสรณ์ เกษนา, **โครงการวิจัยการสังเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังในรอบ 7 ปี (พ.ศ. 2545-2551)**, ค้นวันที่ 19 กรกฎาคม 2558 จาก <http://www.kamlangjai.or.th/th/contentdetail.php?valueID=qmSZG22DM7u04TzwrYuj4T1yq2qZLJ1jMlM0ZTxmR9jxT24qo7o2OOZb224Mo7o2OO0MTycrTZo7o3Q>

³⁸ เรื่องเดียวกัน

³⁹ ลัดตะนา อินทพล, **การหันเหเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทย-ลาว (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553)**, หน้า 55-56.

สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก กฎแห่งกรุงปักกิ่ง กฎว่าด้วยการคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ถูก ลิดรอนเสรีภาพ และข้อเสนอแนะแห่งกรุงเวียนนา

ข้อเสนอแนะแห่งกรุงเวียนนา ข้อ 15 ได้กำหนดให้มีการพิจารณาทบทวนกระบวนการ วิธีการพิจารณาความที่มีอยู่ การหันเหคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำคามผิด หรือทางเลือกแทน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาแบบดั้งเดิม โดยจะต้องได้รับการพัฒนาโดยให้หลีกเลี่ยงมาตรการใน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้แก่เด็กที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด ขั้นตอนที่เหมาะสมจะต้องถูกจัด ให้มีขึ้นทั่วประเทศ สำหรับการเข้ามาตราการทางเลือกอย่างกว้างขวาง ในขั้นตอนก่อนการจับกุม ก่อน การพิจารณา ขั้นตอนการพิจารณา และขั้นตอนหลังการพิจารณา เพื่อที่จะป้องกันการกระทำ ความผิดซ้ำ และส่งเสริมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ได้กระทำผิดให้กลับคืนสู่สังคม ซึ่งเมื่อใดก็ตามที่มีความ เหมาะสม กลไกสำหรับระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการในคดีที่เกี่ยวข้องกับเด็กจะต้องถูกนำมาใช้ ให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งวิธีการไกล่เกลี่ยและวิธีปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการที่ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในมาตรการที่หลากหลายต้องถูก นำมาใช้ โดยครอบครัวจะต้องมีส่วนร่วมให้มากที่สุดในการจัดการกับความประพฤติของเด็กและ เยาวชนผู้กระทำคามผิด รัฐต้องให้ความเชื่อมั่นว่า มาตรการทางเลือกจะเป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วย สิทธิเด็ก มาตรฐานของสหประชาชาติ และบรรทัดฐานในกระบวนการยุติธรรม เช่นเดียวกับมาตรฐาน และบรรทัดฐานในการป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอื่นที่มีอยู่ ดังเช่น กฎ อันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับมาตรการไม่ควบคุมตัว ค.ศ. 1990 (กฎแห่ง กรุงโตเกียว) โดยการพิจารณาเป็นพิเศษในการทำให้เชื่อมั่นต่อหลัก Due process ในการนำ มาตรการและหลักขั้นต่ำไปปฏิบัติ

2.2.2 การคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนตามกฎหมายไทย

ในระบบกฎหมายไทยได้มีการบัญญัติข้อกำหนดในเรื่องการคุ้มครองสิทธิของเด็กและ เยาวชนไว้ในกฎหมายหลายฉบับ โดยจะศึกษาถึงการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนที่ปรากฏใน กฎหมายที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

2.2.2.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 จะถูกยกเลิกโดยประกาศของ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ และให้ใช้รัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ภายหลังเหตุการณ์ยึด อำนาจการปกครองประเทศ แต่ก็มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชน หลายประการที่สำคัญ ดังนี้

1) การคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของเด็กและเยาวชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 4 บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง”⁴⁰

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 4 มีเจตนารมณ์ เพื่อวางหลักทั่วไปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพอื่น ๆ และความเสมอภาคของบุคคล การรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ความเสมอภาคของบุคคลที่ปฏิญญาสากลและอนุสัญญาแห่งองค์การสหประชาชาติรับรองและประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคี เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ทุกคนพึงได้รับโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ โดยไม่คำนึงถึงว่าบุคคลนั้น ๆ จะเป็นคนสัญชาติไทยหรือไม่ ในฐานะที่เป็นมนุษย์และอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทยไม่ว่าชั่วคราวหรือถาวร ย่อมได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกับชนชาวไทย เพียงแต่บุคคลดังกล่าว จะอ้างสิทธิตามกฎหมายทำนองเดียวกับชนชาวไทยไม่ได้⁴¹

เด็กที่เกิดแต่บุคคลดังกล่าวย่อมมีสิทธิมีชีวิตอยู่รอด มีสิทธิได้รับการบันทึกการเกิดเพื่อให้ปรากฏตัวตน มีสิทธิได้รับการดูแลขั้นพื้นฐานตามสมควร เด็กที่เกิดในราชอาณาจักรไทยโดยไม่ปรากฏบิดาหรือมารดาว่าเป็นบุคคลใด ย่อมได้รับความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และมีสิทธิได้รับการดูแลขั้นพื้นฐาน รวมทั้งรับรองสถานะด้วย⁴²

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 30 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิดเชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

⁴⁰มาตรา 4 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

⁴¹ฟ้าดาว คงนคร, “สิทธิคุ้มครองเด็กตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550,” *จุลสารเรื่อง สิทธิเด็กตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ* (กรกฎาคม 2555): 28, ค้นวันที่ 24 กรกฎาคม 2558 จาก http://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/main.php?filename=jula_sarn

⁴²เรื่องเดียวกัน.

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม”

2) การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลของเด็กและเยาวชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 32 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้

การจับและการคุมขังบุคคล จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในกรณีที่มีการกระทำซึ่งกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหาย พนักงานอัยการหรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหาย มีสิทธิร้องต่อศาลเพื่อให้สั่งระงับหรือเพิกถอนการกระทำเช่นนั้น รวมทั้งจะกำหนดวิธีการตามสมควรหรือการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วยก็ได้”⁴³

3) การคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของเด็กและเยาวชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 39 บัญญัติว่า “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิด และกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”⁴⁴

⁴³มาตรา 32 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

⁴⁴มาตรา 39 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

(1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง
 (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง

(3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

(4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ

(7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้องรวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยาน หลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

(8) ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ”⁴⁵

4) การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการศึกษาของเด็กและเยาวชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

⁴⁵มาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 49 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น

การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชนการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ”⁴⁶

5) การคุ้มครองสิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุขและสวัสดิการจากรัฐของเด็กและเยาวชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 52 บัญญัติว่า “เด็กและเยาวชน มีสิทธิในการอยู่รอดและได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา ตามศักยภาพในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ

เด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากรัฐให้ปราศจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม ทั้งมีสิทธิได้รับการบำบัดฟื้นฟูในกรณีที่มีเหตุดังกล่าว

การแทรกแซงและการจำกัดสิทธิของเด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อสงวนและรักษาไว้ซึ่งสถานะของครอบครัวหรือประโยชน์สูงสุดของบุคคลนั้น

เด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแลมีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมที่เหมาะสมจากรัฐ”⁴⁷

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 52 นั้นบัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิเด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัวโดยมีเจตนารมณ์ ดังนี้⁴⁸

1) กำหนดให้เด็กและเยาวชนซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความอ่อนแอในสังคมได้รับการรับรองและปกป้องคุ้มครองสิทธิเป็นพิเศษยิ่งกว่าบุคคลทั่วไป ทั้งสิทธิอยู่รอดนับแต่แรกเกิด สิทธิได้รับการพัฒนารอบด้านทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาตามศักยภาพในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สิทธิได้รับความคุ้มครองจากความรุนแรงทั้งปวง ไม่ว่าจะจากครอบครัวหรือสังคม สิทธิการมีส่วนร่วมตามสมควร

⁴⁶มาตรา 49 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

⁴⁷มาตรา 52 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

⁴⁸ฟ้าดาว คงนคร, *เรื่องเดิม*, หน้า 29-31.

แก่วัย ในกิจกรรมที่มีผลกระทบหรือเกี่ยวข้องกับตน

2) เด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัว คำว่า บุคคลในครอบครัว ซึ่งหมายรวมถึง ทุกเพศ ทุกวัย โดยเฉพาะเด็ก สตรี และผู้สูงอายุ หรือผู้พิการที่อาศัยอยู่ในครอบครัว หรือครัวเรือนเดียวกัน มีสิทธิได้รับความคุ้มครองมิให้ได้รับความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรมจากบุคคลในครอบครัวเดียวกัน ทั้งนี้ มาตรการคุ้มครองไม่ควรใช้วิธีการทางอาญาโดยเคร่งครัด ควรให้ความสำคัญแก่มาตรการป้องกันและแก้ไขฟื้นฟูมากกว่า โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของบุคคลในครอบครัวหรือโดยเฉพาะผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุรุนแรง

3) ห้ามแทรกแซงและจำกัดสิทธิเด็ก เยาวชนและบุคคลในครอบครัว ในด้านความเป็นอยู่ส่วนตัว ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และความเป็นสถาบันครอบครัวที่บัพัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญรับรองและคุ้มครอง เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่บัญญัติไว้เฉพาะเพื่อสงวนและรักษาสถานะของครอบครัวหรือประโยชน์สูงสุดของบุคคลนั้น เช่น การแทรกแซงสถาบันครอบครัวเพื่อประโยชน์สูงสุดในการคุ้มครองเด็กหรือบุคคลที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว หรือแทรกแซง เพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์ หรือให้คำปรึกษาแนะนำแก่ครอบครัวที่ประสบปัญหาทางสังคม เป็นต้น

4) เด็กและเยาวชนที่ไม่มีผู้ดูแล เช่น เด็กกำพร้า หรือถูกทอดทิ้ง ต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองเป็นพิเศษจากรัฐ โดยรัฐต้องเลี้ยงดูและให้การศึกษาอบรมให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชนแต่ละคน

2.2.2.2 การคุ้มครองสิทธิเด็กตามประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญามีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเอาไว้หลายประการ กล่าวคือ⁴⁹

1) โทษประหารชีวิตและโทษจำคุกตลอดชีวิต มิให้นำมาใช้บังคับแก่ผู้กระทำความผิดในขณะที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี โดยให้ถือว่าระวางโทษดังกล่าวได้เปลี่ยนเป็นระวางโทษจำคุก 50 ปีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18

2) เด็กอายุไม่เกิน 10 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดเด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ โดยให้พนักงานสอบสวนส่งตัวเด็กให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการ

⁴⁹พิชญ์ สอนง่าย, ปัญหาการตรวจสอบการจับกุมเด็กหรือเยาวชน: กรณีอายุของผู้ถูกจับกุมและในคดีที่อาจเปรียบเทียบปรับได้ (รายงานผลงานส่วนบุคคล วิทยาลัยข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม, 2554), หน้า 6, ค้นวันที่ 27 มิถุนายน 2558 จาก http://elib.coj.go.th/Ebook/data/judge_report/jrp2554_9_18.pdf

คุ้มครองเด็กเพื่อดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น ตามประมวลกฎหมาย
อาญา มาตรา 73

3) เด็กอายุกว่า 10 ปี แต่ยังไม่เกิน 15 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติว่า
เป็นความผิดเด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ แต่ให้ศาลมีอำนาจดำเนินการวางข้อกำหนดและเงื่อนไขต่าง ๆ
ประกอบตามที่เห็นสมควร ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74

ซึ่งมาตรา 74 แห่งประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติว่า “เด็กอายุกว่าสิบปีแต่ยังไม่
เกินสิบห้าปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ แต่ให้ศาลมีอำนาจที่
จะดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ว่ากล่าวตักเตือนเด็กนั้นแล้วปล่อยตัวไป และถ้าศาลเห็นสมควรจะ
เรียกบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่มาตักเตือนด้วยก็ได้

(2) ถ้าศาลเห็นว่า บิดา มารดา หรือผู้ปกครองสามารถดูแลเด็กนั้นได้ศาล
จะมีคำสั่งให้มอบตัวเด็กนั้นให้แก่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองไป โดยวางข้อกำหนดให้บิดา มารดาหรือ
ผู้ปกครองระวางเด็กนั้นไม่ให้ก่อเหตุร้ายตลอดเวลาที่ศาลกำหนดซึ่งต้องไม่เกินสามปี และกำหนด
จำนวนเงินตามที่เห็นสมควรซึ่งบิดา มารดา หรือผู้ปกครองจะต้องชำระต่อศาลไม่เกินครั้งละหนึ่งหมื่น
บาท ในเมื่อเด็กนั้นก่อเหตุร้ายขึ้น

ถ้าเด็กนั้นอาศัยอยู่กับบุคคลอื่นนอกจากบิดา มารดา หรือผู้ปกครองและ
ศาลเห็นว่าไม่สมควรจะเรียกบิดา มารดา หรือผู้ปกครองมาวางข้อกำหนดดังกล่าวข้างต้น ศาลจะเรียก
ตัวบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่มาสอบถามว่า จะยอมรับข้อกำหนดทำนองที่บัญญัติไว้สำหรับบิดา มารดา
หรือผู้ปกครองดังกล่าวมาข้างต้นหรือไม่ก็ได้ ถ้าบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ยอมรับข้อกำหนดเช่นนั้น ก็
ให้ศาลมีคำสั่งมอบตัวเด็กให้แก่บุคคลนั้น ไปโดยวางข้อกำหนดดังกล่าว

(3) ในกรณีที่ศาลมอบตัวเด็กให้แก่บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็ก
นั้นอาศัยอยู่ตาม (2) ศาลจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองประพฤติดังเด็กนั้นเช่นเดียวกับที่บัญญัติไว้ใน
มาตรา 56 ด้วยก็ได้ ในกรณีเช่นว่านี้ ให้ศาลแต่งตั้งพนักงานคุมประพฤติหรือพนักงานอื่นใดเพื่อคุม
ความประพฤติเด็กนั้น

(4) ถ้าเด็กนั้นไม่มีบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง หรือมีแต่ศาลเห็นว่า
ไม่สามารถดูแลเด็กนั้นได้ หรือถ้าเด็กอาศัยอยู่กับบุคคลอื่นนอกจากบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง และ
บุคคลนั้นไม่ยอมรับข้อกำหนดดังกล่าวใน (2) ศาลจะมีคำสั่งให้มอบตัวเด็กนั้นให้อยู่กับบุคคลหรือ
องค์การที่ศาลเห็นสมควรเพื่อดูแลอบรม และสั่งสอนตามระยะเวลาที่ศาลกำหนดก็ได้ในเมื่อบุคคล
หรือองค์การนั้นยินยอม ในกรณีเช่นว่านี้ให้บุคคลหรือองค์การนั้นมีอำนาจเช่นผู้ปกครองเฉพาะเพื่อ
ดูแล อบรม และสั่งสอน รวมตลอดถึงการกำหนดที่อยู่และการจัดให้เด็กมีงานทำตามสมควร หรือให้
ดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นก็ได้ หรือ

(5) ส่งตัวเด็กนั้นไปยังโรงเรียน หรือสถานฝึกและอบรม หรือสถานที่ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกและอบรมเด็ก ตลอดระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่อย่าให้เกินกว่าที่เด็กนั้นจะมีอายุครบสิบแปดปี

คำสั่งของศาลดังกล่าวใน (2) (3) (4) และ (5) นั้น ถ้าใน ขณะใดภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดไว้ ความปรากฏแก่ศาลโดยศาลรู้เองหรือตามคำเสนอของผู้มีส่วนได้เสีย พนักงานอัยการ หรือ บุคคลหรือองค์การที่ศาลมอบตัวเด็กเพื่อดูแล อบรมและสั่งสอนหรือ เจ้าพนักงานว่า พฤติการณ์เกี่ยวกับคำสั่งนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปก็ให้ ศาลมีอำนาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำสั่งนั้น หรือมีคำสั่งใหม่ตามอำนาจในมาตรานี้”⁵⁰

4) ผู้ที่อายุกว่า 15 ปี แต่ต่ำกว่า 18 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดให้ศาลพิจารณาถึงความรู้สึกผิดชอบและสิ่งอื่นทั้งปวงเกี่ยวกับผู้นั้น ในอันที่จะควรวินิจฉัยว่าสมควรพิพากษาลงโทษหรือไม่ ถ้าไม่สมควรก็จัดการตามมาตรา 74 ถ้าศาลเห็นสมควรว่าพิพากษาลงโทษก็ให้ลดมาตราส่วนลงกึ่งหนึ่ง ทั้งนี้ตามมาตรา 75

2.2.2.3 การคุ้มครองสิทธิเด็กตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ได้กำหนดหลักเกณฑ์การดำเนินคดีกับผู้เป็นเด็กหรือเยาวชนดังนี้⁵¹

1) การถามปากคำเด็กในฐานะเป็นผู้เสียหายหรือพยาน ให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วนที่เหมาะสม และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ

2) การจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ชี้ตัวบุคคลใดให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวบุคคลในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และสามารถป้องกันไม่ให้บุคคลซึ่งจะถูกชี้ตัวนั้นเห็นตัวเด็ก โดยให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วย

ในกรณีชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ให้พนักงานสอบสวนจัดให้ชี้ตัวในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและสามารถป้องกันไม่ให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กเห็นตัวบุคคลที่จะทำการชี้ตัว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ตรี

3) ในคดีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกิน 18 ปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาถ้าผู้ต้องหาไม่มีทนายความ ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1

⁵⁰มาตรา 74 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

⁵¹พิชญ์ สอนง่าย, *เรื่องเดิม*, หน้า 6-7.

4) ให้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/2 ซึ่งมาตรา 134/2 มีเจตนารมณ์ให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ซึ่งยังมีสภาพจิตใจและวุฒิภาวะไม่เพียงพอ ต่อการถูกดำเนินคดีให้ได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสม มีมาตรฐานด้านการยุติธรรม ซึ่งเป็นการคำนึงถึงตัวผู้ต้องหาที่เป็นเด็กโดยตรง จึงเห็นว่าการสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุยังไม่เกิน 18 ปี พนักงานสอบสวนจะต้องคำนึงถึงเด็กเป็นสำคัญ

5) ให้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่ง วรรคสอง วรรคสาม มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การจับกุมตัวผู้ต้องหาในคดีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124/1

6) ในการสืบพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ให้ศาลจัดพยานให้อยู่ในที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และศาลอาจเป็นผู้ถามพยานเองหรือถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือให้คู่ความถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ โดยถ่ายทอดภาพและเสียงไปยังห้องพิจารณา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ตรี

7) ในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกิน 18 ปี ในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล หากจำเลยไม่มีทนายความให้ศาลตั้งทนายความให้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173

2.2.2.4 การคุ้มครองสิทธิเด็กตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้กำหนดวิธีพิจารณาความอาญาต่อเด็กหรือเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาเป็นพิเศษแตกต่างจากผู้ต้องหาทั่วไป เป็นการสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ดังนี้⁵²

1) การพิจารณาออกหมายจับ หากการออกหมายจับมีผลกระทบต่อจิตใจของเด็กหรือเยาวชนอย่างรุนแรงโดยไม่จำเป็น ให้ศาลพยายามหลีกเลี่ยงการออกหมายจับโดยใช้วิธีติดตามตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นด้วยวิธีอื่นก่อน ตามมาตรา 67

2) การจับและควบคุมเด็กหรือเยาวชนต้องกระทำโดยละมุนละม่อม โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และไม่เป็นการประจานเด็กหรือเยาวชน ตามมาตรา 69 วรรคสาม

3) ห้ามควบคุมเด็กหรือเยาวชนที่ถูกกล่าวหาไว้ปะปนกับผู้ใหญ่ และห้ามควบคุมไว้ในห้องขังที่จัดไว้สำหรับผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่ ตามมาตรา 129

4) ห้ามมิให้ใช้วิธีการควบคุมเกินกว่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันการหลบหนี หรือเพื่อความปลอดภัยของเด็กหรือเยาวชนผู้ถูกจับหรือบุคคลอื่น และมีให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่เด็กไม่

⁵²เรื่องเดียวกัน, หน้า 7-8.

ว่ากรณีใด ๆ เว้นแต่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง อันมิอาจหลีกเลี่ยงได้เพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเพื่อความปลอดภัยของเด็กผู้ถูกจับหรือบุคคลอื่น ตามมาตรา 69 วรรคสาม และมาตรา 103

5) หากเด็กหรือเยาวชนไม่มีที่ปรึกษากฎหมาย ให้ศาลแต่งตั้งให้ ตามมาตรา 73 และมาตรา 120

6) ต้องแยกพิจารณาคดีเด็กหรือเยาวชนออกจากห้องพิจารณาคดีผู้ใหญ่ และทำการพิจารณาเป็นการลับ ตามมาตรา 107 และ มาตรา 108

7) การพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนไม่เคร่งครัดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามมาตรา 114

8) คำพิพากษาหรือคำสั่งให้ลงโทษ หรือใช้วิธีการสำหรับเด็กหรือเยาวชน ศาลมีอำนาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ตามมาตรา 137

2.3 แนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชน

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นมาตรการทางออกที่น่าสนใจสำหรับนำมาใช้การแก้ไขปัญหาคriminalกระทำผิดของเด็กและเยาวชน จึงสมควรที่จะศึกษาและนำไปปรับใช้กับกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน โดยจะทำการศึกษา ดังต่อไปนี้

2.3.1 แนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับความยุติธรรมซึ่งมีกระบวนการที่เน้นการทำให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำผิดทางอาญา ได้แก่ ผู้เสียหาย หรือเหยื่อ ชุมชน และผู้กระทำผิด ได้ร่วมมือกันโดยตรงในการจัดการและแก้ไขผลกระทบที่เกิดจากการกระทำผิด ซึ่งรวมทั้งการฟื้นฟู หรือเยียวยาความสูญเสีย หรือความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อเหยื่ออาชญากรรม

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้มีผู้ให้คำนิยามแตกต่างกันออกไป ดังนี้

Tony Marshall⁵³ นักวิชาการจากสหราชอาณาจักร กล่าวว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง กระบวนการซึ่งคู่ความทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดมาพบกันเพื่อร่วมกันแก้ไขว่าจะจัดการอย่างไรกับการกระทำผิดที่ได้เกิดขึ้นและสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

⁵³T. F. Marshall, *Restorative Justice: An Overview* (London: Research Development and Statistics Directorate, 1999), p. 5, Retrieved July 31, 2015 from <http://fbga.redguitars.co.uk/restorativeJusticeAnOverview.pdf>

Mark Umbreit⁵⁴ เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเพิ่มบทบาทของผู้เสียหาย และสมาชิกในชุมชนโดยให้มีส่วนร่วมในระบบกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะนำผู้กระทำผิดมารับผิดชอบโดยตรงต่อบุคคลและชุมชนที่ได้รับ ความเสียหายจากการกระทำ ความผิด มีการฟื้นฟูความเสียหายทางจิตใจและร่างกายของผู้เสียหาย และให้โอกาสบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดมาพูดคุย เจรจา และแก้ปัญหาาร่วมกัน อันจะนำมาซึ่งความรู้สึกปลอดภัยและความผาสุกของคนในชุมชน

John Braithwaite⁵⁵ เห็นว่า แนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะแตกต่างไปจากแนวความคิดเดิม ๆ เรื่องการลงโทษ โดยเฉพาะจุดประสงค์ของการลงโทษ ไม่ว่าจะเป็นการป้องกัน การแก้ไขฟื้นฟู การตัดโอกาสในการกระทำผิดอีก และการแก้แค้นตอบแทน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เน้นถึงความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และกระบวนการกลับมาคืนดี มีความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกันของผู้กระทำผิดและคนในชุมชน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเป็นกลไกสำคัญในการจูงใจให้เกิดผลในการป้องกันอาชญากรรม เป็นวิธีการที่เปลี่ยนแนวความคิดพื้นฐานของกฎหมาย และความคิดเรื่องเสรีภาพ ประชาธิปไตย และชุมชน

ประธาน วัฒนวาณิชย์ ได้ให้หลักการไว้ว่า กระบวนการยุติธรรมแนวสันติ (Restorative Justice) การกระทำผิดอาญาเป็นการกระทำที่กระทบต่อบุคคล และความสัมพันธ์ของบุคคลมากกว่าการฝ่าฝืนกฎหมายธรรมดา ดังนั้น จึงต้องให้ความสำคัญกับความต้องการของผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากอาชญากรรมมากที่สุด อันได้แก่ ผู้เสียหาย ชุมชน และผู้กระทำผิด ได้มีโอกาสร่วมโดยตรงในการแก้ไขผลกระทบอาชญากรรมและความสูญเสียที่เกิดแก่เหยื่อ⁵⁶

กล่าวโดยสรุป กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) หมายถึง กระบวนการใด ๆ ที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหายให้กลับคืนความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยใช้วิธีสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมหลายฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายผู้กระทำผิด ฝ่าย

⁵⁴M. Umbreit, "Restorative Justice through Victim-Offender Mediation: A Multi-Site Assessment," *Western Criminology Review* 1 (June 1998): 5.

⁵⁵J. Braithwaite, *Crime Shame and Reintegration* (Cambridge: Cambridge University Press, 1989), p. 334 อ้างถึงใน ญัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 6.

⁵⁶ประธาน วัฒนวาณิชย์, การประนอมข้อพิพาทในคดีอาญา: แนวทางสันติ, ใน *รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย*, วันที่ 16 มกราคม 2545, ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล, จัดโดย กระทรวงยุติธรรม ร่วมกับ โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), หน้า 113.

ผู้เสียหาย สังคม ชุมชน และเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้กระบวนการดังกล่าวอาจดำเนินการโดยวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีแทนการลงโทษจำคุกหรือลงโทษอื่นตามที่กฎหมายกำหนด⁵⁷

2.3.1.1 จุดประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

จุดประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็คือ การลดใช้ความเสียหายไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเสียหายทางทรัพย์สิน ทางกาย ความรู้สึกปลอดภัย เกียรติภูมิ อำนาจ สิทธิ และความสามัคคี กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตั้งอยู่บนความรู้สึกที่ว่า มีความยุติธรรมเกิดขึ้นและมีการตอบโต้ของชุมชนต่อการกระทำผิดแล้ว ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด หรือชุมชน ต่างจะได้รับประโยชน์จากการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ดังนี้⁵⁸

1) ผู้เสียหายได้รับความพึงพอใจ

เมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นตอบแทน จริงอยู่แม้ว่าผู้เสียหายอาจได้รับความพึงพอใจที่มีการลงโทษผู้กระทำความผิด ระบบกระบวนการยุติธรรมเชิงอาญายังไม่ได้ให้ความสำคัญแก่ผู้เสียหายและการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะโดยการจ่ายค่าเสียหาย หรือการบรรเทาความสูญเสียทางจิตใจ และความรู้สึกภาคภูมิใจของผู้เสียหาย อันทำให้ผู้เสียหายรู้สึกว่าตนเองได้รับความยุติธรรมที่แท้จริง แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะทำให้ผู้เสียหายได้รับการดูแลมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นโอกาสที่ระบายออกถึงทุกข์ของตน และผลกระทบจากอาชญากรรม การได้รับการบรรเทาความเสียหายทั้งทางวัตถุและจิตใจ อันทำให้รู้สึกว่าตนได้รับความเป็นธรรม จึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะสร้างความพึงพอใจแก่ผู้เสียหายมากกว่า

2) ป้องกันการกระทำผิดซ้ำ

ในขณะที่ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะทำหน้าที่เพียงแยกผู้เสียหายออกจากผู้ที่กระทำความผิด และไม่ได้กระทำการใดที่ชัดเจนซึ่งแสดงถึงสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น เรือนจำเป็นเสมือนโรงเรียนฝึกอาชีพให้บุคคลที่กระทำความผิดได้เรียนรู้จักการกระทำความผิดที่ร้ายแรงเพื่อจะได้ไม่ต้องกลับมารับโทษอีก ระบบการลงโทษจึงไม่อาจขัดเกลาคิดสำนึกของผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริง การลงโทษไม่สามารถมีผลในเชิงการยับยั้งการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นอีก

⁵⁷กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: หลักการและแนวคิด,” ใน **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย**, กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2545), หน้า 12.

⁵⁸ณัฐสา ฉัตรไพฑูรย์, *เรื่องเดิม*, หน้า 8-10.

ในอนาคต แต่การที่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้สำนึกและแสดงความรับผิดชอบต่อผลเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเองไม่ว่าต่อตัวผู้เสียหายหรือสังคมอื่น ทำให้ได้รับการยอมรับจากบุคคลดังกล่าวและมีโอกาสกลับคืนเป็นคนดีของสังคม รวมตลอดถึงมาตรการสอดส่องดูแลของคนในชุมชนที่คอยช่วยเหลือประคับประคองให้ผู้กระทำผิดหลีกเลี่ยงห่างจากสิ่งที่ไม่ควรเข้าไปข้องแวะ จะมีผลเป็นการลดโอกาสที่จะกระทำผิดซ้ำอีกในอนาคต

3) ประโยชน์ต่อหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

ปัญหาที่มักพบในการจัดการระบบกระบวนการยุติธรรม ก็คือเรื่องความร่วมมือของคนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นการรายงานอาชญากรรม หรือไปให้การเป็นพยาน ทั้งนี้อาจจะ เป็นเพราะบุคคลดังกล่าวตระหนักถึงความยากลำบากในการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำผิด แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะทำให้เจ้าหน้าที่ได้รับความร่วมมือมากขึ้น เพราะอย่างน้อยผู้เสียหายและผู้ที่เกี่ยวข้องต่างมีแรงจูงใจในเรื่องการเยียวยาและชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดอันทำให้เจ้าหน้าที่ในระบบกระบวนการยุติธรรมมีความหวังว่าจะแก้ปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้น และใช้มาตรการป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำ

4) ประหยัดค่าใช้จ่าย

เนื่องจากระบบกระบวนการยุติธรรมจะต้องใช้ค่าใช้จ่ายมากในการสร้างกลไกป้องกันและติดตามการกระทำผิดตลอดจนการพิสูจน์เพื่อเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะช่วยประหยัดงบประมาณของรัฐบาล โดยเฉพาะในการจัดการกระบวนการยุติธรรมภายหลังปรากฏการกระทำผิด โดยเฉพาะภาระในการพิสูจน์คดีและควบคุมตัวนักโทษไว้ในเรือนจำ อันจะทำให้สามารถนำเงินดังกล่าวไปใช้ในการทำโครงการสร้างสรรค์ ที่มีผลในเชิงป้องกันอาชญากรรม เช่น โครงการสวัสดิภาพและการรักษา (Welfare and Treatment Programmes) และโครงการสร้างเสริมความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีแก่คนในชุมชน (Community Regeneration Programmes)

2.3.1.2 ทฤษฎีเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

จากการศึกษาถึงความหมายและแนวคิดเบื้องต้นของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้ว จะเห็นได้ว่าต้นกำเนิดทางทฤษฎีของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาจากความคิดของนักวิชาการในยุโรป ซึ่งต่อมาแนวความคิดนี้ได้มีการแพร่หลายไปในนานาประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาและออสเตรเลีย เป็นต้น ทำให้เกิดเป็นทฤษฎีเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งมีอยู่ 3 ทฤษฎี ดังนี้

1) ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Justice)⁵⁹

ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการของ Nils Christie ชาว นอร์เวย์ เป็นทฤษฎีที่ถือกันว่าเป็นจุดเริ่มต้นของแนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการนี้ได้เกิดขึ้นในประเทศนอร์เวย์ ในทศวรรษที่ 1970 ตามความคิดที่ว่า โดยทั่วไปแล้วกฎหมายและวิถีคิดทางกฎหมายจะมีข้อจำกัดตามปัจจัยของเวลาและสถานที่ ดังนั้น จึงควรมีกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการควบคู่ไปกับระบบกระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการ และหากการนำกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายมาใช้ไม่ได้ผล ก็ควรจะนำระบบของกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการมาใช้ในฐานะที่เป็นทางเลือกเพื่อลดการต่อสู้คดีที่อิงอยู่กับความสามารถของนักกฎหมาย กระจายอำนาจ ลดการประทับตราบาป และลดการใช้มาตรการบังคับขู่เข็ญแก่ผู้กระทำความผิด

บุคคลผู้เริ่มกล่าวถึงแนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการนี้ คือ Nils Christie โดยในปี ค.ศ. 1977 Christie ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง Conflict as Property ว่า ที่จริงแล้วความขัดแย้งไม่ใช่เรื่องเลวร้ายอันจะต้องทำให้หมดไป หากแต่เป็นสิ่งที่อาจจะนำมาใช้ประโยชน์ได้ และอธิบายว่าการขัดแย้งเรื่องคดีความก็ถือเป็นประโยชน์อย่างหนึ่ง การที่รัฐเข้ามาจัดการระบบกระบวนการยุติธรรมถือว่ารัฐได้แย่งเอาประโยชน์จากความขัดแย้งของผู้เสียหายและชุมชนไป เช่น ทำให้ผู้เสียหายสูญเสียโอกาสที่จะมีการปรับความเข้าใจกับผู้กระทำความผิด ชุมชนเสียโอกาสที่จะได้เข้ามาทบทวนกฎหมายซึ่งเป็นกติกาของชุมชนว่ากฎหมายนั้นมีจุดประสงค์อย่างไรและตรงตามความต้องการของคนในชุมชนหรือไม่ เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ในความรู้สึกร่วมกันของชุมชนคืออะไร แค่นั้นจึงควรถือว่าผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบ และควรลงโทษผู้กระทำความผิดเพียงใด ระบบกระบวนการยุติธรรมไม่ได้เอื้อที่จะให้คนในชุมชนแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในเรื่องเหล่านี้ หากแต่จะมุ่งถึงผลคดีโดยใช้นักกฎหมายที่ได้รับการฝึกฝนมาทำหน้าที่ดำเนินการแทนคู่กรณีในศาล ทำให้แม้แต่คู่ความก็ไม่ได้โอกาสในการร่วมกันคิดว่าควรจะมีการจัดการกับคดีที่เกิดขึ้นกับตนเองอย่างไร

หนังสือเรื่องต่อมาของ Christie เรื่อง Limits to Pain ได้อธิบายว่าคุณค่าของกฎหมายอาญาไม่สามารถแสดงออกโดยการใช้โทษ รัฐได้สร้างขอบเขตและลำดับชั้นการบังคับบัญชาเพื่อการจัดการระบบกระบวนการยุติธรรม ซึ่งจะต้องใช้ระยะเวลาเป็นเดือนหรือเป็นปีในกระบวนการดังกล่าว และระบบกระบวนการยุติธรรมก็ไม่ได้เอื้อให้มีการพูดคุยระหว่างคู่กรณีที่มีความขัดแย้งคุณค่าของความขัดแย้งซึ่งถูกสื่อสารโดยรัฐจึงเสียไป Christie ได้สนับสนุนแนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งจะทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันของบุคคลที่มี

⁵⁹เรื่องเดียวกัน, หน้า 17-18.

ความเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด มีการสื่อสารโดยตรงระหว่างเจ้าของข้อพิพาทอันจะนำไปสู่การชดใช้ความเสียหายว่า น่าจะเป็นวิธีการที่เหมาะสมในการตอบโต้กับอาชญากรรมแนวความคิดของ Christie ดังกล่าวมีอิทธิพลอย่างมากต่อทฤษฎีเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทั้งในยุโรปและสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศนอร์เวย์ ซึ่งต่อมามีการจัดตั้งคณะกรรมการระงับข้อพิพาทท้องถิ่น ที่ถือเป็นต้นแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แบบหนึ่ง

2) ทฤษฎีรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Pattern of Restorative Justice)⁶⁰

ในศตวรรษที่ 19 นักวิชาการจากสหรัฐอเมริกาได้แสดงการตอบรับต่อหลักการเรื่องกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Justice) ของทางยุโรป และได้มีการผลิตผลงานทางวิชาการในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จำนวนมาก จึงทำให้แนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของสหรัฐอเมริกาเจริญรุดหน้ากว่าที่อื่น ๆ บรรดานักวิชาการที่มีแนวความคิดสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ยอมรับ Howard Zehr ในฐานะผู้ริเริ่มแนวคิดในเรื่องรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งแนวคิดของ Zehr ได้ปรากฏในหนังสือเรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นตอบแทน, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Retributive Justice, Restorative Justice) และเรื่องเปลี่ยนมุมมอง: มุมมองใหม่ในเรื่องอาชญากรรมและความเป็นธรรม (Changing Lenses: A New Focus for Crime and Justice) Zehr ได้กล่าวถึงในฐานะที่เป็นทางเลือกในกระบวนการยุติธรรม และเป็นหลักการที่ตรงกันข้ามกับหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นตอบแทน เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้เน้นถึงประโยชน์ที่ผู้เสียหายจะได้รับ และให้โอกาสผู้กระทำความผิดที่จะแสดงความรับผิดชอบด้วยการทำความดีชดใช้ให้แก่ผู้เสียหาย โดยเชื่อว่าวิธีการนี้จะกระตุ้นจิตสำนึกของผู้กระทำความผิดยิ่งกว่าการรับโทษจากศาล และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายจะเป็นเรื่องของการประนอมข้อพิพาท การชดเชยและการให้อภัย

ผลงานของ Zehr ได้มีอิทธิพลต่อนักวิชาการเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปทั่วโลก เช่น Mark Umbreit ชาวอเมริกัน Martin Wright และ John Harding ชาวอังกฤษ Christa Pelikan ชาวออสเตรเลีย Ivo Aertsen ชาวเบลเยียม Bonafe-Schmidt ชาวฝรั่งเศส Thomas Trenczek, Elmar Weitekamp และ Heike Jung ชาวเยอรมันนี้ ซึ่งนักวิชาการเหล่านี้ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในรูปแบบของการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด โดยเน้นถึงการเจรจาระหว่างบุคคลทั้งสองฝ่ายเพื่อหาข้อยุติที่เหมาะสมของการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น ในปี ค.ศ. 1987 Shonholtz นักวิชาการในสหรัฐอเมริกา

⁶⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 18-19.

ได้นำแนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในรูปแบบของยุติธรรมชุมชน (Community-Based Justice) ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ผสมผสานไปกับการนำคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้

3) ทฤษฎีมุมมองทางสังคมของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Social Dimension of Restorative Justice)⁶¹

แนวความคิดเรื่องมุมมองทางสังคมของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมของชนเผ่าพื้นเมือง เช่น ในทวีปอเมริกาเหนือ และทวีปออสเตรเลีย และจากวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น เรื่องการขอลงโทษและการให้อภัยในประเทศญี่ปุ่น แม้หนังสือเรื่องยุติธรรมชุมชนส่วนใหญ่จะออกโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชนในหมู่บ้าน (Neighbourhood Justice Centers) ในสหรัฐอเมริกา แต่เมื่อไม่นานมานี้ แนวความคิดในเรื่องยุติธรรมชุมชนได้เป็นที่นิยมในประเทศออสเตรเลีย โดย John Braithwaite ได้เสนอแนวความคิดเรื่องการตำหนิเพื่อให้ความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกัน (Reintegrative Shaming) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการควบคุมโดยชุมชน ที่ให้ชุมชนดำเนินการกระทำความผิดในกระบวนการที่จัดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการนัก อันจะทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องรู้สึกว่าได้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดแล้ว กระบวนการตำหนินี้จะทำให้ผู้ที่มีส่วนร่วมให้อภัยและยอมรับผู้กระทำความผิดกลับเข้าสู่ชุมชน โดย Braithwaite ได้อธิบายว่าชุมชนที่มีความร่วมมือร่วมใจกันจะมีการกระทำความผิดไม่มากนัก และชุมชนโดยภาพรวมก็จะดีขึ้น และ Gerry Johnstone ได้สนับสนุนความคิดเห็นของ Braithwaite ว่ากระบวนการที่พูดถึงการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นตามที่ Braithwaite เสนอ สามารถนำมาใช้ร่วมกับระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และการตำหนิดังกล่าวจะเป็นกลไกสำคัญในการตรวจสอบและควบคุมของชุมชน ซึ่งจะทำให้ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีประสิทธิภาพมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม James Whiteman นักวิชาการในสหรัฐอเมริกา ได้ออกมาคัดค้านข้อเสนอของ Braithwaite โดยให้ความเห็นว่า แนวความคิดเรื่องการตำหนิเพื่อสร้างความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกัน (Reintegrative Shaming) เป็นเรื่องที่ทารุณโหดร้ายและไม่ควรนำมาใช้ในสังคมสมัยใหม่เพราะจะทำให้กระบวนการยุติธรรมดังกล่าวเป็นเรื่องของชุมชนยิ่งกว่าจะเป็นเรื่องของผู้กระทำความผิด การใช้วิธีลงโทษดังกล่าวจะเหมือนกับว่ารัฐลดคุณค่าของกฎหมายที่ใช้อยู่ และทำให้ผู้กระทำความผิดบางประเภทที่นิยมนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ เช่น อาชญากรทางเพศ อาชญากรทางเศรษฐกิจ และผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็ก หลุดรอดจากระบบกระบวนการยุติธรรมไปโดยไม่ต้องรับผิดเช่นเดียวกันกับผู้กระทำความผิดคนอื่น ๆ Whiteman เห็นว่า

⁶¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 19-22.

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นความพยายามในการเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานของสังคม และมองว่าการลงโทษด้วยการตำหนิจะเป็นการสร้างความคุ้นเคืองของคนในชุมชน เพื่อที่จะสร้างและฝึกความรู้สึกร่วมว่า สิ่งใดคือสิ่งที่ชุมชนนั้นไม่ยอมรับกระบวนการดังกล่าวจึงเป็นเรื่องที่เป็นอันตราย Whiteman ยังเห็นว่าวิธีการลงโทษด้วยการตำหนินี้ยังทำให้เกิดข้อสงสัยว่าผู้กระทำความผิดถูกเลือกปฏิบัติหรือไม่

นอกจากนี้ ทฤษฎีของ Braithwaite ยังถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า ไม่อาจนำมาใช้ในสังคมสมัยใหม่ซึ่งมีความเป็นปัจเจกนิยมสูงได้ และมีการยกข้อกล่าวอ้างกันว่าชุมชนสมัยใหม่ขาดพลังที่จะลุกขึ้นมาดำเนินการกระทำที่ขัดต่อบรรทัดฐานของชุมชน อย่างไรก็ตาม ในประเด็นนี้ Braithwaite ก็เห็นว่าความเป็นปัจเจกนิยมของชุมชนสมัยใหม่อาจจะมีผลทำให้กระบวนการตำหนิมีความสำคัญ เพราะจะมีการร่วมกันกำหนดค่านิยมร่วมของคนในชุมชนซึ่งนับวันจะมีความเกี่ยวพันกันน้อยลงทุกที ทั้งนี้ เพราะในกระบวนการยุติธรรมตามที่ Braithwaite เสนอจะต้องมีความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีการประชุมว่ายอมรับหรือไม่ยอมรับพฤติกรรมที่กระทำผิดไป และมีการคืนดีกัน ดังนั้น จึงไม่ควรนำเหตุที่คนในชุมชนขาดความสัมพันธ์กันมาสร้างตราบาปให้แก่มนุษย์ด้วยกัน ด้วยการบังคับให้ผู้กระทำผิดต้องเข้าสู่ระบบกระบวนการยุติธรรมที่ต่างยอมรับกันว่าไม่มีประสิทธิภาพในการป้องกันอาชญากรรมและแก้ไขผู้กระทำความผิด

ในประเด็นเรื่องกระบวนการกลับคืนสู่ชุมชนอย่างมีความสัมพันธ์ใหม่ที่ติดต่อกัน Braithwaite ได้กล่าวว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ในทำนองเดียวกันกับที่ผู้กระทำผิดที่เข้าสู่กระบวนการจะมีความประพฤติดีขึ้น ทั้งนี้ เพราะผู้กระทำผิดในความผิดบางประเภท เช่น ความรุนแรงในครอบครัว และอาชญากรรมเศรษฐกิจ ถือว่าเป็นบุคคลพิเศษที่ปกติแล้วจะไม่ถูกดำเนินคดี เนื่องจากชุมชนไม่ได้ให้ความสนใจกับความผิดประเภทนี้ ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงไม่อาจเอาผิดและลงโทษกับบุคคลเหล่านี้ได้ หากมีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ก็จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายและพฤติกรรมที่ไม่ยอมรับอย่างยิ่งต่อการกระทำผิดของคนในชุมชนจะมีผลทำให้ผู้ที่เคยกระทำผิดตลอดจนคนอื่น ๆ ในชุมชนนั้นไม่กล้าไปกระทำความผิดการนำเรื่องการตำหนิเพื่อสร้างสัมพันธ์ใหม่ที่ติดต่อกันจึงเป็นมาตรการในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำอย่างดี ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการกระบวนการกระตุ้นให้คนในชุมชนได้แสดงความรู้สึกร่วมกันเพื่อแสดงว่ายอมรับหรือไม่ยอมรับพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ซึ่ง Braithwaite เห็นว่าการตำหนิเพื่อสร้างสัมพันธ์ใหม่ที่ติดต่อกันเป็นเรื่องทางปฏิบัติของชุมชนเพื่อการลงโทษ อย่างไรก็ตาม การดำเนินการดังกล่าวควรจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้อง และหากจะนำมาประยุกต์ใช้กับวัฒนธรรมตะวันตก จะต้องสร้างสภาพของการรวมตัวกันของคนในชุมชน และความเต็มใจที่จะทำงานในกระบวนการการตำหนิ

เพื่อสร้างสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกันดังกล่าว และควรมีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อช่วยเหลือทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด

Braithwaite ได้เชื่อมความคิดของเขากับวัฒนธรรมการระงับข้อพิพาทของชนเผ่าเมารี (Maori) และได้เสนอกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รูปแบบใหม่ที่เรียกว่า การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conference) โดยใช้การดำเนินเพื่อสร้างสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกัน โดย Braithwaite ได้อธิบายไว้ในหนังสือเรื่อง Crime, Shame, and Reintegration ว่ามีความแตกต่างของพลังชุมชนที่ใช้ในการดำเนินระหว่างชุมชนที่มีอาชญากรรมต่ำกับชุมชนที่มีอาชญากรรมสูงโดยชุมชนที่มีสถิติอาชญากรรมต่ำจะมีโครงสร้างของชุมชนที่แข็งแกร่งและกระบวนการการดำเนินเพื่อสร้างสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกันจะมีบทบาทสำคัญ และ Braithwaite ยังได้กล่าวเสริมอีกว่าในการป้องกันอาชญากรรมนั้น การควบคุมภายในจะมีประสิทธิภาพยิ่งกว่าการควบคุมภายนอก โดยได้อธิบายว่าการควบคุมภายในหมายความว่าถึงสำนึกซึ่งจะต้องมีการปลูกฝังมาตั้งแต่ยังเด็ก และครอบครัวจะเป็นหน่วยที่สำคัญในการสร้างสำนึกดังกล่าวเพื่อให้สอดคล้องกับค่านิยมของชุมชน ซึ่งในประเทศนิวซีแลนด์ ได้มีการนำสิ่งที่ Braithwaite กล่าวไว้นี้มาปฏิบัติ โดยทำโครงการทดลองตามทฤษฎีเรื่องการดำเนินซึ่งโครงการดังกล่าวประสบความสำเร็จมาก ต่อมาจึงได้มีการขยายโครงข่ายไปถึงงานคุ้มครองประพฤติกและงานบริการสังคม เพื่อให้มีการดูแลผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายได้ดียิ่งขึ้น ในปัจจุบันนี้ การดำเนินเพื่อสร้างความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกันได้รับการยอมรับในนานาประเทศว่าเป็นแนวความคิดหลักเรื่องหนึ่งในทฤษฎีของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

2.3.2 ลักษณะและรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

นอกจากการศึกษาถึงความหมาย แนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้ว ยังต้องศึกษาถึงรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อที่จะสามารถนำมาปรับใช้กับกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยได้อย่างเหมาะสม ซึ่งมีด้วยกันทั้งหมด 4 รูปแบบดังต่อไปนี้

2.3.2.1 การประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (Victim Offender Mediation)⁶²

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบของการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด จะเป็นการนำเอาบุคคลทั้งสองฝ่าย คือ ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมาพบปะกันเพื่อพูดคุยประนอมข้อพิพาทโดยผู้ประนอมข้อพิพาทจะเป็นอาสาสมัครที่ได้รับ

⁶² เรื่องเดียวกัน, หน้า 23-25.

การอบรมมาเป็นอย่างดี ซึ่งโดยทั่วไปผู้ประνομข้อพิพาทจะทำหน้าที่โน้มน้าวให้ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดพูดถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น ความเดือดร้อน และความเสียหายจากการกระทำความผิด และจะมีการตั้งคำถาม (ที่อาจมี) ต่ออีกฝ่าย และจบลงด้วยการหาข้อสรุปเพื่อการชดใช้และเยียวยาผลของการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นรูปแบบการประνομข้อพิพาทนี้เกิดขึ้นในเมือง Elmira, Ontario เมื่อปี ค.ศ. 1974 ที่ Mark Yantzi เจ้าพนักงานคุมประพฤติได้ขอให้ศาลสั่งให้ผู้กระทำความผิดไปพบผู้เสียหายในคดีที่เยาวชนสองคนได้ให้การรับสารภาพว่าได้ทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น ซึ่งศาลก็เห็นด้วย และได้มีคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดดังกล่าวไปพบผู้เสียหายและให้กลับมารายงานความเสียหายที่บุคคลเหล่านี้ ได้รับ คดีดังกล่าวนี้จึงนับเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบของการประνομข้อพิพาท

นอกจากนี้ Howard Zehr ได้กล่าวถึงเรื่องการประνομข้อพิพาทว่า กระบวนการดังกล่าวจะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด และมีกระบวนการผลักดันให้คู่กรณีตกลงกันเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น กระบวนการประνομข้อพิพาทจะตั้งอยู่บนจุดหมายหลัก 3 ประการ คือ

1) ความยุติธรรม จะเกิดจากการที่คู่กรณีหันหน้ามาพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องราวที่เกิดขึ้น อันทำให้ผู้เสียหายมีโอกาสที่จะพูดว่าผู้กระทำความผิดได้ทำอะไร ผู้เสียหายได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดอย่างไร ทั้งมีโอกาสรับฟังเหตุผลที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำผิดลงไป

2) การทำความดีเพื่อแก้ตัว เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดทำความดีเพื่อชดใช้ความผิดที่ได้กระทำไป โดยการแสดงความรับผิดชอบว่าจะแก้ไขหรือเยียวยาสิ่งที่ตนเองได้กระทำผิดไปแล้วอย่างไร ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็นการแสดงให้เห็นภาพที่ชัดเจนของการกระทำ ความผิดและความเสียหายที่เกิดขึ้น และผู้กระทำความผิดจะทำความดีเพื่อแก้ตัวอย่างไร เมื่อกกล่าวถึงเรื่องที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และ

3) มาตรการในการปรับปรุงตัวเพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดไปกระทำความผิดขึ้นอีก ในอนาคตจะเป็นการตกลงที่เกี่ยวข้องกับการชดใช้ และกระบวนการติดตามผล คือ การกำหนด มาตรการในการปรับปรุงตัวเพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดไปกระทำความผิดขึ้นใหม่ในอนาคต นั่นคือ นอกจากผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดจะได้ข้อตกลงเรื่องการชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความผิดที่ได้กระทำลงไปแล้ว ในกระบวนการประνομข้อพิพาทมักจะกล่าวถึงมาตรการที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดทำตัวดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาการใช้ยาเสพติด ดิตสุรา ความอดทนต่อความเครียดที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมที่มีความกดดัน แผนการบริหารเวลา และกิจกรรมที่คิดจะทำ เช่น การทำงานทำ การทำงานอดิเรก และการมีส่วนร่วมในสังคม

Mark Umbreit ได้มีการประเมินผลการประνομข้อพิพาทไว้ในงานวิจัยเรื่องการไกล่เกลี่ยประνομข้อพิพาทในอเมริกาเหนือและยุโรป แล้วพบว่าโครงการดังกล่าวได้ส่งผลที่น่าพึงพอใจ

และได้รับความร่วมมือจากคู่กรณีที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี นอกจากนี้ โดยทั่วไปแล้วนานาชาติจะเห็นกันว่า การประนอมข้อพิพาทเป็นกระบวนการสำคัญที่เป็นทางเลือกของระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ให้ผลเป็นที่น่าพอใจแก่คู่กรณีที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ได้มีการตั้งข้อสังเกตว่า การประนอมข้อพิพาทดังกล่าวมักมีขอบเขตจำกัดเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้อง และรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่แท้จริงควรมีภาคชุมชนเข้ามาร่วมด้วย ดังนั้น โครงการที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในยุคหลัง ๆ จึงได้มีรูปแบบที่เปลี่ยนไปโดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

2.3.2.2 การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conference)⁶³

การประชุมกลุ่มครอบครัว ได้เกิดขึ้นในประเทศนิวซีแลนด์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1989 ซึ่งต่อมาได้มีการนำมาใช้ในประเทศออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และแอฟริกา แต่อันที่จริงแล้วรูปแบบของการประชุมกลุ่มครอบครัวนี้ได้มีการใช้นานแล้วในหมู่ชนเผ่าเมารี โดยมีการกล่าวกันว่าการประชุมนี้ไม่ใช่เพียงแต่การรับเอาปรัชญาและวิธีการระงับข้อพิพาทของชนเผ่าเมารีมาใช้ แต่ยังเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุดที่ใช้กับเยาวชนชาวเผ่าเมารีที่ได้กระทำความผิด โดยทั่วไปแล้วการประชุมกลุ่มครอบครัวจะมีลักษณะคล้าย ๆ กันกับเรื่องการประนอมข้อพิพาทที่เปิดโอกาสให้คู่กรณีเข้าร่วมในกระบวนการ สามารถแสดงความรู้สึกและเปิดเผยข้อเท็จจริงจากการกระทำความผิดเพื่อนำไปสู่การเจรจาข้อตกลง แต่การประชุมกลุ่มครอบครัวจะเปิดโอกาสให้บุคคลอื่น ๆ ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการระงับข้อพิพาท หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การประชุมกลุ่มครอบครัวจะแตกต่างจากการประนอมข้อพิพาทตรงที่ นอกจากผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดแล้ว บุคคลอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นคนในครอบครัวของคู่กรณี คนรู้จัก ตำรวจ ทนายความ และผู้แทนของคนในชุมชนจะเข้ามาร่วมในกระบวนการด้วย

มีการนำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ครั้งแรกกับเยาวชนที่กระทำความผิด ซึ่งต่อมาได้มีการนำมาใช้กับการกระทำความผิดของผู้ใหญ่ด้วย ซึ่งตามรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวแล้ว มักจะมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 12 คน และมีขั้นตอนกำหนดไว้ชัดเจน เริ่มจากจะมีผู้ประสานงานอธิบายถึงขั้นตอนของกระบวนการประชุม และผู้กระทำความผิดเริ่มพูดถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นรวมทั้งสาเหตุที่กระทำความผิด จากนั้นจะให้ผู้เสียหายพูดถึงเรื่องราวของตน แสดงความรู้สึก รวมทั้งตั้งคำถาม (หากมี) เกี่ยวกับการกระทำความผิด จากนั้นจะให้คนในครอบครัวและเพื่อนของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายแสดงความคิดเห็นและความรู้สึก (หากมี) โดยจะเริ่มจากทางฝ่ายของผู้เสียหายก่อน หลังจากนั้นผู้ประสานงานจะนำที่ประชุมเจรจาว่าควรจะทำอย่างไรเพื่อชดใช้ความเสียหายจากการกระทำความผิดดังกล่าว ซึ่งผู้เสียหาย คนในครอบครัว และเพื่อน ๆ จะมีโอกาสที่จะพูดว่าต้องการให้

⁶³เรื่องเดียวกัน, หน้า 25-26.

ผู้กระทำความผิดและคนในครอบครัวทำอย่างไรบ้าง โดยการเจรจาจะพากันไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะมีการหาข้อยุติซึ่งจะมีการบันทึกเอาไว้

มีหลายครั้งที่การประชุมกลุ่มครอบครัวไม่ได้ข้อยุติ ไม่เพียงแต่เฉพาะเรื่องการชดใช้ค่าเสียหายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงข้อตกลงที่จะไม่ไปกระทำความผิดซ้ำ ซึ่งในที่นี้คนในครอบครัวของผู้กระทำความผิดตลอดจนคนในชุมชนจะต้องช่วยกันทำหน้าที่สอดส่อง และระมัดระวังไม่ให้ผู้กระทำความผิดนั้นไปกระทำความผิดอีกของชุมชน หรือแสดงพฤติกรรมที่ขัดต่อหลักเกณฑ์ที่ชุมชนยอมรับอีก กล่าวคือ การประชุมกลุ่มครอบครัวจะไม่เพียงแต่คำนึงถึงการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย แต่จะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของคนในชุมชนด้วยการวางมาตรการป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำอีก

แม้การประชุมกลุ่มครอบครัวจะเป็นเรื่องที่ค่อนข้างใหม่ แต่จากการประเมินผลก็ได้ผลลัพธ์เป็นที่น่าพอใจ โดยพบว่าผู้เสียหายมีความพึงพอใจกับกระบวนการดังกล่าว มีการชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย (โดยไม่ต้องให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทำการติดตาม) สูงถึงกว่าร้อยละ 90 และมีการพบการกระทำความผิดซ้ำเพียงหนึ่งในสามถึงครึ่งหนึ่งของตัวเลขที่คาดเอาไว้ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้สรุปไว้ว่า การประชุมกลุ่มครอบครัวทำให้ผู้กระทำความผิดเพิ่มความเห็นอกเห็นใจผู้เสียหายครอบครัวของผู้กระทำความผิดจำนวนมากได้รายงานว่าความประพฤติของผู้กระทำความผิดดีขึ้นโครงการที่ให้ความช่วยเหลือผู้กระทำความผิดมีความเข้มแข็งขึ้น และความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวของคู่กรณีและเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ดีขึ้น

2.3.2.3 การเตือนแบบ Wagga Wagga⁶⁴

การเตือนแบบ Wagga Wagga เกิดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจชุมชนในประเทศออสเตรเลียในต้นทศวรรษที่ 1990 โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจในเมือง Wagga Wagga อันเป็นเมืองเล็ก ๆ ใน New South Wales ได้เริ่มโครงการทดลองการประชุมในการเตือน (Caution) ที่มีอำนาจทำตามตามคอมมอนลอว์ ซึ่งรูปแบบการเตือนแบบใหม่นี้ได้นำมาใช้ได้รับอิทธิพลมาจากโครงการการประชุมกลุ่มครอบครัว หรือ Family Group Conference ของประเทศนิวซีแลนด์ตามแนวความคิดเรื่องการดำเนินเพื่อสร้างความสัมพันธ์ใหม่ที่ติดต่อกันของ John Braithwaite ที่เชื่อกันว่ามีจุดแบ่งแยกระหว่างการดำเนินที่จะสร้างตราบาปแก่ผู้กระทำความผิดกับการดำเนินที่ทำให้ผู้กระทำความผิดได้รู้ว่าตนเองทำผิดไป โดยการดำเนินแบบนี้จะต้องทำด้วยความรักและนับถือกันอันนำมาซึ่งการให้อภัยและความสมานฉันท์ การดำเนินของกลุ่มครอบครัวซึ่งกระทำต่อผู้ที่กระทำความผิดอย่างเคารพในสิทธิของเขาและมุ่งที่จะทำให้เกิดความสมานฉันท์จึงเป็นรูปแบบของการควบคุมโดยชุมชนแบบโบราณที่มีประสิทธิภาพ การเตือน

⁶⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 26-28.

แบบ Wagga Wagga จึงมีแนวความคิดอยู่ที่การนำผู้กระทำความผิดมาเข้ากระบวนการตำหนิโดยชุมชนดังกล่าว

การเตือนแบบ Wagga Wagga นี้ ตำรวจยังทำหน้าที่หลักในการเตือน แต่จะเพิ่มเงื่อนไขเข้าไปหลายประการ เช่น กำหนดให้แกนกลางของกระบวนการเตือนมุ่งไปที่พฤติกรรมอาชญากรไม่ใช่ที่ตัวผู้กระทำความผิด กระบวนการพุดจาและแสดงความคิดเห็นจะกระทำไปตามขั้นตอนและบทที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ การเตือนแบบ Wagga Wagga ยังเน้นถึงเรื่องการกระทำความผิดที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต อย่างไรก็ตาม เรื่องดังกล่าวก็มักจะมีปัญหาในการแบ่งแยกระหว่างผู้กระทำความผิดและการกระทำความผิด เพราะปกติแล้วการใช้มาตรการป้องกันการกระทำความผิดอีกจะต้องนำประวัติการกระทำความผิดมาพิจารณาถึงแนวโน้มที่จะกระทำความผิดในอนาคต แต่ในทางปฏิบัติแล้วมักจะพบกันอยู่เสมอว่า ผู้กระทำความผิดจะได้รับการเตือนว่าจะยกเว้นให้เฉพาะครั้งนี้ และหากพบการกระทำความผิดอีกจะต้องถูกดำเนินคดีโดยไม่คำนึงว่าจะทำผิดร้ายแรงเพียงใด กระบวนการนี้จึงดูประหนึ่งจะเป็นสัญญาเตือนว่าผู้กระทำความผิดได้ทำเรื่องผิดพลาดที่คนในชุมชนไม่ยอมรับและได้รับใบเตือนว่าจะต้องไม่ทำเรื่องผิดพลาดใด ๆ ขึ้นอีก

รูปแบบการเตือนแบบ Wagga Wagga ถือเป็นต้นแบบที่มีการนำไปใช้ในสถานที่ตำรวจอื่น ๆ ในประเทศออสเตรเลีย ประเทศอเมริกาเหนือ ประเทศต่าง ๆ ในยุโรปและแอฟริกาใต้ โดยในสหรัฐอเมริกาได้เริ่มนำโครงการเตือนแบบสมานฉันท์นี้มาใช้ในเมือง Minnesota และเมือง Philadelphia และพบว่าโครงการดังกล่าวได้ผลดีและมีพัฒนาการอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ยังได้มีการนำการเตือนแบบ Wagga Wagga ไปใช้กับคนพื้นเมืองในประเทศแคนาดา (Canadian First Nation People) รวมทั้งคนผิวดำที่อยู่ใน Cape Town ประเทศแอฟริกาใต้อีกด้วย สำหรับในยุโรปพบว่าสถานีตำรวจ Thames Valley ของสหราชอาณาจักรได้เป็นสถานีตำรวจตัวอย่างที่นำเอาแบบดังกล่าวมาใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 โดย Charles Pollard หัวหน้าตำรวจ และจากการประเมินผลพบว่ารูปแบบดังกล่าวได้เพิ่มประสิทธิภาพของงานตำรวจในสหราชอาณาจักรเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงมีการเพิ่มประสิทธิภาพของโครงการด้วยการจัดตั้งที่ปรึกษาด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice Consultancy) เพื่อฝึกอบรมและช่วยเหลือตำรวจในการทำโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ดังกล่าว และจากความสำเร็จดังกล่าว เมื่อไม่นานมานี้รัฐบาลของสหราชอาณาจักรจึงได้กำหนดให้การเตือนแบบ Wagga Wagga เป็นนโยบายสำคัญของตำรวจ

2.3.2.4 การลงโทษโดยที่ประชุม (Circle Sentencing)⁶⁵

การลงโทษโดยที่ประชุม เป็นรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในประเทศแคนาดา ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1992 ในศาล Yukon Territorial ที่มีปัญหาเรื่องชนพื้นเมืองชอบทำร้ายเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดูแลผู้เสียหาย ดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับระบบกระบวนการยุติธรรม และกระตุ้นให้ผู้กระทำความผิดปรับปรุงตนเอง การลงโทษโดยที่ประชุมต่างจากรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เรื่องอื่น ๆ ตรงที่ว่า การลงโทษโดยที่ประชุมนี้จะเป็นส่วนหนึ่งของขั้นตอนการพิจารณาการลงโทษของศาล และมีสภาพเป็นกระบวนการยุติธรรมชุมชนที่เข้าร่วมกันไปกับระบบกระบวนการยุติธรรม

ในระยะแรก ๆ การลงโทษโดยที่ประชุมจะใช้ในกรณีที่ปรากฏการกระทำผิดบางประเภทของชนเผ่าอะบอริจิน (Aborigin) ซึ่งต่อมาได้มีการนำวิธีการดังกล่าวมาใช้กับผู้กระทำความผิดคนอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ชาวชนเผ่าอะบอริจินด้วย นอกจากนี้ ยังได้มีการใช้รูปแบบนี้ทั้งในกรณีการกระทำความผิดของเยาวชนและผู้ใหญ่ รูปแบบของการลงโทษโดยที่ประชุมจะคล้าย ๆ กับรูปแบบของการประชุมกลุ่มครอบครัวที่ใช้กันอยู่ในประเทศออสเตรเลียและประเทศนิวซีแลนด์ ที่จะต้องทำให้ผู้กระทำความผิดรับผิดชอบต่อความผิดที่ได้ทำลงไป รูปแบบการลงโทษโดยที่ประชุมนี้ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของชนเผ่าอะบอริจิน โดยมีหลักเกณฑ์สำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) ถือว่าการกระทำผิดอาญา คือ การที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายกระทบกระทั่งกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชน
- 2) ความผาสุกของชุมชนขึ้นอยู่กับความเยียวความกระทบกระทั่งนั้น และ
- 3) ชุมชนจะดีขึ้นหากมีการจัดการกับอาชญากรรมซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะหยั่งรากลึกทั้งในภาคเศรษฐกิจและสังคม

การลงโทษโดยที่ประชุมนี้เป็นกระบวนการซึ่งศาลยอมรับให้เป็นทางเลือกที่ทนายจำเลยจะเสนอเพื่อให้ใช้ในชั้นทำคำพิพากษา โดยวิธีการดังกล่าวจะต้องมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ดังนั้น คนในชุมชนจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อพิจารณาโทษของผู้กระทำความผิดที่ฝ่าฝืนกติกาของชุมชนนั้น โดยปกติแล้วในการนำการลงโทษโดยที่ประชุมมาใช้ ผู้กระทำความผิดจะให้การรับสารภาพในชั้นใดชั้นหนึ่งระหว่างดำเนินคดีและยอมรับผิดต่อความผิดทั้งหมดที่ได้กระทำลงซึ่งการลงโทษโดยที่ประชุมจะใช้เฉพาะกับคดีที่เป็นความผิดร้ายแรงหรือเฉพาะกรณีที่เหมาะสมจะนำวิธีการดังกล่าวมาใช้กับผู้กระทำความผิด โดยปกติแล้วจะไม่ใช้การลงโทษโดยที่ประชุมกับความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ เพราะการลงโทษโดยที่ประชุมของคนในชุมชนจะมี

⁶⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 28-31.

ขั้นตอนที่ต้องใช้เวลานานและต้องการการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องสูง ซึ่งในประเทศแคนาดาจะนำ การลงโทษโดยที่ประชุมมาใช้กับคดีการกระทำความผิดของเยาวชนและของผู้ใหญ่แต่ส่วนใหญ่แล้ว มักจะพบในกรณีการกระทำความผิดของพวกชนเผ่าอะบอริจิน

ในที่นี้จะต้องเน้นว่าการลงโทษโดยที่ประชุมไม่ใช่รูปแบบหนึ่งของการเบี่ยงเบนคดี (Diversion) แต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางศาลที่จะมีผลต่อคำพิพากษาหรือประวัติของ ผู้กระทำความผิด การลงโทษโดยที่ประชุมเป็นกระบวนการที่ทุก ๆ คน ในชุมชนจะได้รับเชิญให้เข้ามา มีส่วนร่วมในระบบกระบวนการยุติธรรม ซึ่งในขั้นตอนดังกล่าวนี้จะมีการประชุมของคนในชุมชนโดย จัดที่นั่งเป็นวงกลม และให้คนที่ได้รับความยอมรับนับถือในชุมชนนั้นเป็นประธานในที่ประชุม ที่ ประชุมนี้จะมีคนเข้ามามีส่วนร่วมประมาณ 15-50 คน ผู้เข้าร่วมในที่ประชุมแต่ละคนจะแนะนำตัวเอง จะมีการอ่านข้อกล่าวหา พนักงานอัยการและทนายจำเลยจะแถลงเปิดคดีสั้น ๆ และจากนั้นคนในที่ ประชุมจะเริ่มพูด โดยการพูดคุยในที่ประชุมมักจะมีประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 1) การกระทำผิดในลักษณะเดียวกันที่มีอยู่ในชุมชน
- 2) สาเหตุของการกระทำความผิด
- 3) การวิเคราะห์อย่างสมานฉันท์ว่าวิถีชีวิตของชุมชนก่อนที่อาชญากรรมชนิด นั้น ๆ จะเกิดขึ้นเป็นอย่างไร
- 4) ผลกระทบทั่ว ๆ ไปของอาชญากรรมนั้น ๆ ที่มีต่อผู้เสียหาย ครอบครัว และคนในชุมชน
- 5) ชุมชนจะต้องทำอะไรเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอาชญากรรมเช่นนี้เกิดขึ้นซ้ำอีก
- 6) จะต้องทำอะไรเพื่อช่วยเยียวยาทั้งตัวผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และชุมชน ให้ดีขึ้น
- 7) แผนการลงโทษควรเป็นอย่างไร
- 8) ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบในการทำตามแผนนั้น และใครจะคอยสนับสนุนทั้ง ฝ่ายผู้กระทำความผิดและฝ่ายผู้เสียหายเพื่อให้สามารถดำเนินตามแผนได้
- 9) วันที่ที่จะมีการทบทวนคำพิพากษาและเป้าหมายที่ต้องการก่อนที่จะมีการ ทบทวนคำพิพากษานั้น

โดยทั่วไปแล้วผู้เสียหายจะได้รับหนังสือแจ้งความจำนงของผู้กระทำความผิดล่วงหน้า และรายละเอียดเกี่ยวกับการประชุม โดยจะมีกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้เสียหาย ซึ่งการ ลงโทษโดยที่ประชุมนี้จะต่างจากการพิจารณาโทษของศาลทั่วไปตรงที่ผู้เสียหายจะมีบทบาทอย่าง มากในการทำคำพิพากษาเพราะจะสามารถให้รายละเอียดเกี่ยวกับความเสียหายที่ตนเองได้รับ

ส่วนใหญ่แล้วการประชุมจะใช้เวลาตั้งแต่ 2 ชั่วโมง ถึง 8 ชั่วโมง และบ่อยครั้งจะแบ่ง การประชุมออกเป็นสองครั้ง ในท้ายการประชุมครั้งแรกผู้กระทำความผิดจะได้รับข้อเสนอหลายข้อ

เพื่อให้ผู้กระทำความผิดกลับไปคิดทบทวนว่าจะทำอะไรได้ก่อนที่จะมีการกำหนดแผนการลงโทษโดยที่ระยะเวลาระหว่างการประชุมครั้งแรกและครั้งที่สองจะทอดออกไปหลายสัปดาห์หรืออาจจะเป็นหลายเดือน เพื่อตามดูพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดและเพื่อแก้ไขข้อแนะนำในแผนการลงโทษ ซึ่งโดยปกติแล้วศาลจะกำหนดโทษให้สอดคล้องกับคำแนะนำของที่ประชุม ในการลงโทษโดยที่ประชุมนี้ ศาลจะให้ความสำคัญกับข้อเท็จจริงที่บุคคลที่ได้รับผลกระทบไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมจากการกระทำผิดนำเสนอมาเป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ตาม เรื่องการลงโทษโดยที่ประชุมนี้ไม่ได้มีกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะ แต่เป็นเรื่องที่ศาลจะใช้ดุลพินิจให้มากขึ้น ดังนั้น จึงต้องถือว่าการลงโทษโดยที่ประชุมเป็นส่วนหนึ่งของการทำคำพิพากษาของศาล และการลงโทษโดยที่ประชุมนี้แม้จะไม่มีขั้นตอนที่เข้มงวด แต่ก็ต้องปฏิบัติตามหลักนิติธรรมและกฎหมายต่าง ๆ เช่น ได้มีการวางหลักเกณฑ์เรื่องการลงโทษโดยที่ประชุมไว้ในคดี R v Richard James Gingell ดังนี้

- 1) จะต้องตรวจดูประวัติการกระทำความผิดหรือรายงานอื่น ๆ ของผู้กระทำความผิด
- 2) ข้อกล่าวอ้างที่เป็นข้อเท็จจริงจะต้องผ่านการพิจารณาของศาลโดยกระบวน การสืบพยานภายใต้การสาบานตน
- 3) การประชุมต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อสาธารณะ
- 4) ผู้กระทำความผิดต้องสมัครใจเข้าร่วมในการประชุมและมีสิทธิที่จะแต่งตั้งทนายความเข้าร่วมในการประชุม
- 5) พนักงานอัยการจะร่วมในการประชุมและสามารถกล่าวแสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ และเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่ามีการพูดถึงการกระทำความผิดอย่างครอบคลุม ทั้งให้คำแนะนำเรื่องโทษที่จะใช้กับผู้กระทำความผิด
- 6) ผู้เข้าร่วมประชุมจะต้องได้อ่านสำนวนคดีของศาลรวมถึงรายงานในชั้นก่อนมีคำพิพากษา (Pre-sentence Report) และ
- 7) ศาลจะทำคำพิพากษาซึ่งต้องสอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมายและมติของที่ประชุม และคำพิพากษานั้นสามารถอุทธรณ์ได้เช่นเดียวกับคำพิพากษาของศาลทั่วไป

ในการลงโทษโดยที่ประชุม ผู้กระทำความผิดจะได้รับประโยชน์จากการที่รู้ตั้งแต่ต้นว่าสามารถที่จะเลี่ยงการต่อสู้คดีในศาล การยอมรับผิดจะต้องทำต่อหน้าคนในครอบครัวของผู้กระทำความผิดและคนในชุมชน หากไม่มีทนายจำเลย ผู้กระทำความผิดจะต้องแจ้งที่ประชุมและอธิบายถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นเอง ผู้กระทำความผิดจะต้องฟังผู้เสียหายเล่าถึงความเจ็บปวดและความหวาดกลัวที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด ต้องฟังการพูดถึงความรู้สึกผิดหวังของคนในครอบครัวผู้กระทำความผิดเองตลอดจนความผิดหวังของคนอื่น ๆ ในชุมชน โดยในการประชุมดังกล่าวจะสื่อสารกันด้วย

ความรู้สึกสงสารเห็นอกเห็นใจกันซึ่งยากที่จะเห็นในระบบกระบวนการพิจารณาของศาลที่มีอยู่ทั่วไป และบ่อยครั้งที่เห็นภาพการขอโทษขอภัยกันอย่างจริงจัง ซึ่งที่ประชุมจะอนุญาตให้ผู้กระทำ ความผิดร่วมวางแผนการลงโทษตัวเขาเอง เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนในวันข้างหน้า ผู้กระทำ ความผิดจะสามารถเสนอวิธีทางในการเยียวยาผู้เสียหาย ตลอดจนบุคคลอื่น ๆ ที่ได้รับผลกระทบจาก การกระทำของเขา โดยที่ที่ประชุมจะแยกระหว่างสิ่งที่ถือว่าเป็นการกระทำผิดและตัวผู้กระทำ ซึ่งก็ เหมือนกับคนอื่น ๆ ที่อาจมีทั้งข้อดีและข้อเสีย และบ่อยครั้งที่ข้อความที่กล่าวพลอบประโลมผู้กระทำ ความผิดในที่ประชุมจะมีผลอย่างมากต่อจิตใจของผู้กระทำความผิดโดยเฉพาะเยาวชน จากรายงาน ทำให้ทราบว่า การสนับสนุนของชุมชนเช่นนี้ ทำให้ผู้กระทำความผิดมีพฤติกรรมดีขึ้นกว่าที่เคยเป็น การลงโทษโดยมติที่ประชุมของคนในชุมชนนี้จะทำให้เจ้าพนักงานคุมประพฤติต้องใช้เวลาในการ สอดส่องดูแลผู้กระทำผิดน้อยกว่าที่เคย เพราะจะมีบุคคลอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นคนในครอบครัวของ ผู้กระทำผิดหรือคนในชุมชนเข้ามาช่วยกันดูแลและเนื่องจากระยะเวลาที่ใช้ในการวางแผน การ ทำงาน และฝึกอบรมผู้กระทำผิดค่อนข้างจะยาวนาน ชุมชนจึงต้องทำงานร่วมกับกรมคุม ประพฤติเพื่อทำหน้าที่ดูแลผู้ที่กระทำผิดโดยปริยาย

การลงโทษโดยที่ประชุมนี้ จะทำให้คนในครอบครัวตลอดจนคนในชุมชนซึ่งเคยละเลย กันได้หันหน้ามาพูดคุยกัน อันทำให้มีการแสดงออกซึ่งความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน และความรู้สึก ดังกล่าวนี้อาจลดความรู้สึกของผู้กระทำผิดที่ว่าตนได้ร่วมวางแผนการลงโทษจะทำให้คนทุกคน ไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำผิด คนในครอบครัว คนในชุมชน หรือแม้กระทั่งผู้เสียหาย ร่วมกันทำหน้าที่ อย่างที่ไม่อาจหาได้จากการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามปกติ

บทที่ 3

หลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน

การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนนั้น มีหลักเกณฑ์ที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ในบทนี้จึงได้ทำการศึกษาหลักการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด และการดำเนินการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาทั้งของกฎหมายไทยและกฎหมายของต่างประเทศ เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบและหาแนวทางที่เหมาะสมต่อไป

3.1 หลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา เด็กและเยาวชนในประเทศไทย

การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนถือว่าเป็นการนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดต่อกฎหมายเพื่อเป็นมาตรการทางเลือกสำหรับการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน โดยบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ตั้งแต่มาตรา 86 ถึงมาตรา 92 มาตรา 132 และมาตรา 133 โดยสามารถแบ่งการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ได้เป็น 3 ช่วง ดังนี้

3.1.1 การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติ ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86 บัญญัติว่า “ในคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏ

ว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดีเมื่อคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำผิดแล้ว หากผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติและหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชนอาจกำหนดให้บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติด้วยก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน บรรเทา ทดแทน หรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม แล้วเสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา ทั้งนี้ การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนด้วย

เมื่อพนักงานอัยการได้รับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจตามวรรคหนึ่งแล้ว หากมีข้อสงสัยอาจสอบถามผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาได้ ถ้าพนักงานอัยการ ไม่เห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้ส่งแก้ไขแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือสั่งดำเนินคดีต่อไปและให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งคำสั่งของพนักงานอัยการให้พนักงานสอบสวนและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ หากพนักงานอัยการเห็นว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนแล้วเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้พนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนดังกล่าว และให้มีการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวได้ทันทีพร้อมทั้งให้รายงานให้ศาลทราบ

ในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงแก่ศาลว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควร

ศาลต้องมีคำสั่งตามวรรคสามภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับรายงาน ทั้งนี้ ให้ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาออกข้อกำหนดเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินการของศาลด้วย

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรานี้ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนด้วย”⁶⁶

การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้

⁶⁶มาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 87 บัญญัติว่า “ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 87 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงานอัยการด้วยก็ได้ ทั้งนี้ จะต้องจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้นหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามวรรคหนึ่ง อาจกำหนดให้ว่ากล่าวตักเตือน กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติด้วยก็ได้ กำหนดให้ชดใช้เยียวยาความเสียหาย กำหนดให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ไม่เกินสามสิบชั่วโมง หรือกำหนดให้นำมาตรการอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างมาใช้เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน ทั้งนี้ ระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่เกินหนึ่งปี

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด”⁶⁷

3.1.1.1 หลักเกณฑ์เงื่อนไข

จากบทบัญญัติมาตรา 86 ดังกล่าว เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่ามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีต้องมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไข ดังนี้⁶⁸

- 1) ต้องเป็นคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้จำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม
- 2) เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดต้องไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

⁶⁷มาตรา 87 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

⁶⁸ข้อ 5 แห่งข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยแนวทางการพิจารณากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูชั้นก่อนฟ้องคดี พ.ศ. 2557

3) เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดต้องสำนึกในการกระทำผิดก่อนฟ้องคดี

4) ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดด้วย

5) ผู้อำนวยการสถานพินิจต้องพิจารณาแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้องคดี โดยคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิด

3.1.1.2 การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน บรรเทา ทดแทน หรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม

ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 87 กฎหมายกำหนดให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเป็นผู้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และยังกำหนดให้เชิญบุคคลดังต่อไปนี้เข้าร่วมประชุมด้วย ฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงานอัยการด้วยก็ได้

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอาจกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ดังต่อไปนี้⁶⁹

1) กำหนดให้ว่ากล่าวตักเตือน
2) กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติด้วยก็ได้

3) กำหนดให้ชดเชยเยียวยาความเสียหาย

4) กำหนดให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ไม่เกิน

สามสิบชั่วโมง

5) กำหนดให้นำมาตรการอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างมาใช้เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน

โดยระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องมีกำหนดไม่เกินหนึ่งปี และที่สำคัญต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่ เป็นการกำหนดขึ้น

⁶⁹ข้อ 7 แห่งระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ.ศ. 2554

เพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้นหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะและไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน

3.1.1.3 ขั้นตอนการดำเนินการ

1) ผู้อำนวยการสถานพินิจจะต้องเสนอแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและความเห็นต่อพนักงานอัยการภายใน 30 วัน นับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ เพื่อให้พนักงานอัยการพิจารณา

2) เมื่อพนักงานอัยการได้รับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและความเห็นของผู้ดำเนินการสถานพินิจแล้ว ในการพิจารณาแผน หากมีข้อสงสัยก็อาจสอบถามผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งอาจจะเป็นตัวเด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรที่เด็กพักอาศัยอยู่ เป็นต้นก็ได้

3) หากพนักงานอัยการไม่เห็นชอบก็ให้ส่งแก้ไขแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือสั่งให้ดำเนินคดีต่อไป กรณีนี้กฎหมายกำหนดให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งคำสั่งของพนักงานอัยการให้พนักงานสอบสวนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ ที่ต้องแจ้งคำสั่งก็เพื่อให้พนักงานสอบสวนทราบว่าต้องดำเนินคดีต่อไป

4) แต่หากพนักงานอัยการเห็นว่า แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชน พนักงานอัยการก็ต้องเห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าว และให้มีการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูทันที จากนั้นให้รายงานให้ศาลทราบ ซึ่งกฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการควบคุมการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของผู้อำนวยการสถานพินิจอีกครั้งหนึ่ง

สำหรับกรณีของศาลนั้น กฎหมายให้อำนาจเพียงตรวจสอบดูว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เช่น เป็นคดีที่มีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดเกินห้าปีหรือไม่ เด็กหรือเยาวชนเคยต้องโทษจำคุกมาแล้วหรือไม่ ผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดยินยอมในการจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูหรือไม่ เป็นต้น หากแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูชอบด้วยกฎหมาย ศาลก็เพียงแต่รับทราบเท่านั้น โดยไม่ต้องมีคำสั่งภายใน ๓๐ วันนับแต่รับรายงาน แต่หากแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลอาจจะต้องมีคำสั่งภายใน ๓๐ วันนับแต่รับรายงาน

3.1.2 การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาหลังฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติ

ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

มาตรา 90

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นหลังฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 90 บัญญัติว่า “เมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินยี่สิบปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ก่อนมีคำพิพากษา หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำและผู้เสียหายยินยอมและโจทก์ไม่คัดค้าน เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่าพฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร และศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้ และผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยาตามสมควร หากนำวิธีจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูซึ่งเป็นประโยชน์ต่ออนาคตของเด็กหรือเยาวชนและต่อผู้เสียหายมากกว่าการพิจารณาพิพากษา ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรจัดให้มีการดำเนินการเพื่อจัดทำแผนดังกล่าว โดยมีเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติ แล้วเสนอต่อศาลเพื่อพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่ที่ศาลมีคำสั่ง หากศาลเห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้ดำเนินการตามนั้นและให้มีคำสั่งจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราว หากศาลไม่เห็นชอบให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป”⁷⁰

การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 91 บัญญัติว่า “การประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 90 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจ หรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้ประสานการประชุม โดยให้มีผู้เข้าร่วมประชุมตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 87 ทั้งนี้ พนักงานอัยการจะเข้าร่วมประชุมด้วยก็ได้

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 90 ให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา”⁷¹

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 92 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้มิหน้าที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่ศาลเห็นชอบฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามหรือมีเหตุจำเป็นต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลสั่งให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรายงานให้ศาลทราบและให้ศาลพิจารณา

⁷⁰มาตรา 90 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

⁷¹มาตรา 91 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

สั่งตามที่เห็นสมควรหรือยกคดีขึ้นพิจารณาต่อไป แต่ถ้าปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบถ้วนแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลสั่งให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรายงานให้ศาลทราบ หากศาลเห็นชอบด้วย ให้ศาลสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ และมีคำสั่งในเรื่องของกลาง โดยให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้มีส่วนได้เสียที่จะดำเนินคดีส่วนแพ่ง”⁷²

3.1.2.1 หลักเกณฑ์เงื่อนไข

จากบทบัญญัติมาตรา 90 ดังกล่าว เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่ามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องคดีมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไข ดังนี้⁷³

1) ต้องเป็นคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้จำคุกไม่เกินยี่สิบปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม

2) เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดต้องไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

3) เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดต้องสำนึกในการกระทำผิดก่อนมีคำพิพากษา

4) ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและโจทก์ไม่คัดค้าน

5) พฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร

6) ศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้

7) ผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยาตามสมควร หากนำวิธีจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูซึ่งเป็นประโยชน์ต่ออนาคตของเด็กหรือเยาวชนและต่อผู้เสียหายมากกว่าการพิจารณาพิพากษา

3.1.2.2 การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 90 กฎหมายกำหนดให้ศาลแต่งตั้งผู้อำนวยการสถานพินิจ หรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควร เป็นผู้ประสานการประชุม และให้ฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และหาก

⁷²มาตรา 92 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

⁷³ข้อ 5 แห่งข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วย ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556

เห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำ ความผิดเข้าร่วมประชุมด้วย ทั้งนี้ พนักงานอัยการจะเข้าร่วมประชุมด้วยก็ได้⁷⁴

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้⁷⁵

- 1) แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องเกิดจากข้อเสนอแนะและความเห็นร่วมกันของผู้เข้าร่วมประชุม
- 2) มาตรการต่าง ๆ ของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหา และปัจจัยแวดล้อมของเด็กหรือเยาวชนและครอบครัว
- 3) มาตรการของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องเอื้อต่อการฟื้นฟู เยียวยาผู้เสียหาย
- 4) ต้องได้รับความยินยอมจากเด็กหรือเยาวชน และผู้เสียหาย
- 5) ระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่เกินเกินกว่าเด็ก และเยาวชนมีอายุครบ 24 ปีบริบูรณ์
- 6) ต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้น แต่ เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้นหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน

มาตรการที่กำหนดในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู อาจมีมาตรการอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังนี้ กำหนดให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ เช่น รายงานตัว รับคำปรึกษาแนะนำ เข้าร่วมกิจกรรมบำบัด กิจกรรมทางเลือก รับการบำบัดรักษา เข้ารับการศึกษ หรือการฝึกอาชีพหรือวิชาชีพ กำหนดให้เด็ก หรือเยาวชนชดเชยเยียวยาความเสียหาย กำหนดให้เด็กหรือเยาวชนทำงานบริการสังคมหรือทำงาน สาธารณะประโยชน์ไม่เกินสามสิบชั่วโมง โดยอาจกำหนดให้บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือองค์กรซึ่งเด็ก หรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยเข้าร่วมกิจกรรมตามที่ตกลงด้วยก็ได้⁷⁶

⁷⁴ข้อ 10 แห่งข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการ จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556

⁷⁵ข้อ 21 แห่งข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการ จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556

⁷⁶ข้อ 22 แห่งข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการ จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556

เมื่อศาลพิจารณาแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเสร็จแล้ว ให้มีคำสั่งดังนี้⁷⁷

- 1) กรณีเห็นชอบ มีคำสั่งให้ดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู แจ้งคำสั่งให้ผู้ประสานการประชุมทราบ นัดพร้อมเพื่อฟังผล และจำหน่ายคดีชั่วคราว
- 2) กรณีเห็นควรให้แก้ไข เพราะเห็นว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูยังไม่เป็นประโยชน์ต่อเด็กหรือเยาวชน ให้ผู้ประสานการประชุมนำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเข้าประชุมใหม่ ตามเวลาที่ศาลกำหนด แต่ถ้าเพียงผิดหลงเล็กน้อย ก็แก้ไขโดยไม่ต้องประชุมใหม่
- 3) กรณีไม่เห็นชอบ ให้ดำเนินการกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป แจ้งให้ผู้ประสานการประชุมทราบ

3.1.2.3 ขั้นตอนการดำเนินการ

ในการดำเนินการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มีขั้นตอนดังนี้⁷⁸

- 1) ให้ศาลนัดพร้อม เพื่อสอบถามผู้เสียหายและโจทก์ หากผู้เสียหายยินยอม และโจทก์ไม่คัดค้าน ศาลสั่งให้นำคดีเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- 2) ให้เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม ในกลุ่มงานมาตรการพิเศษฯ จัดทำข้อมูลเบื้องต้นและตั้งสำนวนมาตรการพิเศษฯ เสนอผู้รับผิดชอบราชการศาล
- 3) ผู้รับผิดชอบราชการศาล มีคำสั่งตั้งผู้ประสานการประชุม และแจ้งคำสั่งให้ผู้ได้รับแต่งตั้งทราบทันที
- 4) ผู้ประสานการประชุมต้องกำหนดการประชุมภายใน 10 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งแต่งตั้ง
- 5) ผู้ประสานการประชุมต้องเสนอแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อศาลภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับคำสั่งแต่งตั้ง แต่ถ้ามิเหตุจำเป็นก็ขอขยายได้

3.1.3 การใช้มาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดีตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 132

มาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดีตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้

⁷⁷ข้อ 20 แห่งข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556

⁷⁸ข้อ 13-15 แห่งข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 132 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลเห็นว่าตามพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรจะมีคำพิพากษา หรือบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยร้องขอ เมื่อศาลสอบถามผู้เสียหายแล้ว ศาลอาจมีคำสั่งให้ปล่อยตัวจำเลยชั่วคราวแล้วมอบตัวจำเลยให้บุคคลดังกล่าวโดยไม่มีประกัน หรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้ โดยกำหนดเงื่อนไข เช่น ให้จำเลยรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าพนักงานอื่นหรือบุคคลใดหรือองค์การด้านเด็ก เข้ารับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรับคำปรึกษาแนะนำ เข้าร่วมกิจกรรมบำบัดหรือกิจกรรมทางเลือก หรือให้ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย ภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินกว่าจำเลยนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์ ในการนี้ศาลมีอำนาจสั่งให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยเข้าร่วมกิจกรรม หรือรับคำปรึกษาแนะนำด้วยก็ได้

ในกรณีที่ศาลเห็นว่าจำเลยไม่สมควรใช้วิธีการตามวรรคหนึ่ง ศาลจะส่งตัวจำเลยไปยังสถานพินิจหรือสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายและตามที่ศาลเห็นสมควร ที่ยินยอมรับตัวจำเลยไว้ดูแลชั่วคราว หรือจะให้ใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนไปพลางก่อนก็ได้ แต่ต้องไม่เกินกว่าจำเลยนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการส่งตามวรรคหนึ่ง ตลอดจนวิธีการประเมินสภาพปัญหาการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู การเตรียมความพร้อมเพื่อมอบตัวจำเลยให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วย ให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา”⁷⁹

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 133 บัญญัติว่า “เมื่อจำเลยได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขและภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดตามมาตรา 132 แล้ว ให้ศาลสั่งยุติคดีโดยไม่ต้องมีคำพิพากษาเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลย เว้นแต่คำสั่งเกี่ยวกับของกลาง และให้ถือว่าสิทธิหน้าที่อาญามาฟ้องเป็นอันระงับ

ถ้าจำเลยผิดเงื่อนไขตามมาตรา 132 ก็ให้ศาลยกคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาต่อไป”⁸⁰

จากบทบัญญัติตามมาตรา 132 และมาตรา 133 ดังกล่าว เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่ามาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดีมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไข ดังนี้

⁷⁹มาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

⁸⁰ มาตรา 133 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

3.1.3.1 หลักเกณฑ์และเงื่อนไข

จากบทบัญญัติมาตรา 132 ดังกล่าว เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่ามาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดีมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไข ดังนี้⁸¹

- 1) คดีเสร็จการพิจารณาแล้ว
- 2) พฤติการณ์ของเด็กและเยาวชนในการกระทำความผิดไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร
- 3) เด็กหรือเยาวชนมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น
- 4) เด็กหรือเยาวชนมีอายุไม่เกิน 24 ปีบริบูรณ์
- 5) พิจารณาเด็กหรือเยาวชนเป็นรายบุคคล
- 6) ไม่มีข้อห้าม แม้ว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นจะเคยเข้ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 และมาตรา 90 มาแล้ว แต่ไม่ประสบความสำเร็จ

3.1.3.2 ขั้นตอนดำเนินการ

เมื่อศาลเห็นว่าพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรมีคำพิพากษา และสอบถามผู้เสียหายแล้ว ศาลจะต้องสั่งดังนี้

- 1) ให้ปล่อยตัวจำเลยชั่วคราว แล้วมอบตัวจำเลยให้บิดามารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยโดยไม่มีประกัน หรือมีประกันก็ได้
- 2) ส่งตัวจำเลยไปยังสถานพินิจฯ หรือสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายที่ยินยอมรับตัวจำเลยไว้ดูแลชั่วคราว
- 3) ให้ใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนไปพลางก่อน เช่น ส่งฝึกอบรมที่ศูนย์ฝึกและอบรมของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือสถานที่อื่น

3.1.3.3 มาตรการที่กำหนดในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

เมื่อศาลคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนดำเนินการตามมาตรการนี้แล้ว ให้ศาลกำหนดเงื่อนไขอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้⁸²

- 1) ให้เด็กหรือเยาวชนรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าพนักงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้ควบคุมพฤติกรรมของจำเลยในระหว่างที่ศาลรอดูความประพฤติก่อนพิพากษา

⁸¹ข้อ 5 แห่งข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. 2556

⁸²ข้อ 9 แห่งข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. 2556

2) เข้ารับคำปรึกษาแนะนำ จากบุคคลที่ศาลเห็นว่าสามารถให้คำแนะนำสั่งสอนให้จำเลยดำเนินชีวิตในวิถีทางที่ถูกต้องได้ ในปัจจุบันศาลเยาวชนและครอบครัวมีศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำและประสานการประชุมเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ซึ่งมีนักจิตวิทยาคอยให้คำแนะนำแก่จำเลย

3) เข้าร่วมกิจกรรมบำบัดฟื้นฟู หรือกิจกรรมทางเลือก เช่น เข้ารับการศึกษานอกโรงเรียน หรือฝึกอาชีพ เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ตลอดจนเข้ารับการอบรมศีลธรรม เข้าร่วมกิจกรรมทางเลือกอื่นที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข

4) ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยเพื่อคุ้มครองประพฤติดังกล่าวของเด็กหรือเยาวชน เช่น ห้ามมิให้เด็กหรือเยาวชนเข้าไปในสถานที่หรือห้องที่ได้อันอาจชักนำให้เด็กหรือเยาวชนนั้นกระทำความผิด ห้ามออกนอกสถานที่อยู่อาศัยในเวลากลางคืน เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็น

5) ศาลมีอำนาจสั่งให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยเข้าร่วมกิจกรรม หรือรับคำปรึกษาแนะนำด้วยก็ได้

กรณีกระทำความผิดเงื่อนไข ให้ศาลหมายเรียกเด็กหรือเยาวชนพร้อมบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กอาศัยอยู่ด้วยมาสอบถาม หากเห็นว่ากระทำความผิดเงื่อนไขโดยไม่มีเหตุอันสมควร จนเป็นเหตุให้เงื่อนไขที่กำหนดไม่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอีกต่อไป ให้ศาลยกคดีขึ้นพิจารณาพิพากษา หากศาลเห็นว่ายังอยู่ในวิสัยที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขได้ ศาลอาจกล่าวตักเตือน และกำชับให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามเงื่อนไขโดยเคร่งครัด ทั้งนี้ศาลอาจเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขได้ตามความเหมาะสม⁸³

กรณีปฏิบัติตามเงื่อนไข เมื่อเด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามเงื่อนไขภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ให้นำนัดพร้อมเพื่อพิจารณาสั่งยุติคดี และมีคำสั่งจำหน่ายคดี พร้อมทั้งสั่งในเรื่องของกลาง⁸⁴

⁸³ข้อ 14 แห่งข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. 2556

⁸⁴ข้อ 15 แห่งข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. 2556

3.2 การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนในประเทศ สหรัฐอเมริกา

ระบบศาลคดีเด็กและเยาวชนของประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับอิทธิพลมาจากระบบกฎหมายจารีตประเพณีของประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกาถือว่ารัฐเป็นตัวแทนของบิดามารดาในการดูแลเด็ก ถ้าบิดามารดาได้ทำลายความไว้วางใจในการปกป้องดูแล รัฐจะเข้าไปแทรกแซงเพื่อปกป้องดูแลเด็กและเยาวชนเอง โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ การพิทักษ์ปกป้อง คุ้มครอง และเพื่อสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน ขณะเดียวกันยอมรับว่าเด็กและเยาวชนไม่ควรได้รับการปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกับผู้ใหญ่โดยเฉพาะการลงโทษ⁸⁵

เด็กและเยาวชนที่อยู่ในอำนาจพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและครอบครัวของประเทศสหรัฐอเมริกาแบ่งได้ออกเป็น 3 ประเภท⁸⁶ คือ เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดต่อกฎหมายที่มีโทษทางอาญา เด็กและเยาวชนที่ต้องการการดูแล และเด็กและเยาวชนที่ถูกทอดทิ้ง กระบวนการพิจารณาคดีอาญาเด็กและเยาวชนในประเทศสหรัฐอเมริกาจะเริ่มต้นโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ นักสังคมสงเคราะห์ พนักงานคุมประพฤติ บิดามารดา หรือบุคคลที่น่าเชื่อถือ เป็นผู้ร้องขอต่อศาลเยาวชนและครอบครัว โดยทำเป็นคำร้อง (Petition) โดยคำร้องดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นแต่เพียงข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนมีการกระทำอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดอย่างไร พร้อมทั้งมีชื่อ อายุ และที่อยู่ของเด็กหรือเยาวชนชื่อและที่อยู่ของบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หากเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี

3.2.1 บทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้มีหน้าที่เบื้องต้นในการดูแลเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด มีอำนาจสืบสวนคดีหรือกักขังเด็กและเยาวชนได้ แต่ไม่มีอำนาจระงับคดีได้ โดยเมื่อควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนแล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจมีทางเลือก 5 ทาง ในการดำเนินการกับเด็กและเยาวชน คือ⁸⁷

⁸⁵วชิรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล, “มาตรฐานการปฏิบัติต่อเด็กที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก,” *ตุลพาท* 41, 5 (กันยายน-ตุลาคม 2537): 18.

⁸⁶บุญเพราะ แสงเทียน, *คำบรรยายกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน* (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, 2540), หน้า 40.

⁸⁷วิชา มหาคุณ, “รายงานการเดินทางไปประชุมและศึกษาดูงานด้านกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวแก่เด็กและเยาวชน ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา,” *ตุลพาท* 43, 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2539): 150.

ประการแรก คือ สอบถามเด็กและเยาวชนแล้วมอบตัวให้ชุมชน

ประการที่สอง คือ ส่งตัวเด็กและเยาวชนให้แก่กรมบริการเยาวชน (Department of Youth Services) ซึ่งมีอยู่ในทุกมลรัฐและตามเมืองต่าง ๆ หรือส่งให้หน่วยงานดูแลสุขภาพจิตหรือองค์กรทางสังคมสงเคราะห์

ประการที่สาม คือ หากเด็กและเยาวชนมีความประพฤติเสียหายอำนาจนำตัวมาสถานีตำรวจและบันทึกไว้เป็นหลักฐาน ถ้าเห็นว่าจำเป็นก็นำตัวไปดูแลจนกระทั่งปล่อยตัวไป โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้กำกับดูแล

ประการที่สี่ คือ หากกรณีร้ายแรงก็ต้องส่งตัวเด็กและเยาวชนไปยังศาลคดีเด็กและเยาวชนเป็นการนำเด็กและเยาวชนเข้าสู่ระบบของศาล ทั้งนี้เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นว่าไม่อาจใช้ทางเลือกทั้งสามข้างต้นได้

ประการสุดท้าย คือ กรณีส่งตัวไปศาล โดยให้มีการควบคุมไว้ที่สถานที่ควบคุม (Detention Facilities) ซึ่งในท้องที่บางแห่งไม่มีสถานควบคุมจึงต้องควบคุมไว้ที่เรือนจำหรือสถานีตำรวจ อย่างไรก็ตามวิธีนี้ถือเป็นทางเลือกสุดท้ายที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และเมื่อศาลรับตัวเด็กหรือเยาวชนไว้ในความควบคุมจะต้องพิจารณาว่าจะควบคุมตัวเด็กไว้หรือมอบตัวให้ผู้ปกครองภายในสี่สิบแปดถึงเจ็ดสิบสองชั่วโมง ในบางศาลนั้นมีหน่วยงานซึ่งทำงานตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมงเพื่อพิจารณาในเรื่องการควบคุมตัวเด็กและเยาวชน

3.2.2 บทบาทของศาลเยาวชนและครอบครัว

เมื่อศาลเยาวชนและครอบครัว ได้รับคำร้องดังกล่าวแล้วก็จะทำการไต่สวนเบื้องต้น ในขั้นนี้ศาลเยาวชนและครอบครัวก็จะพิจารณาว่า ควรแยกเรื่องดำเนินการในลักษณะที่เป็นทางการหรือไม่ ถ้าเห็นว่าไม่จำเป็นต้องดำเนินการในลักษณะที่เป็นทางการ ศาลเยาวชนและครอบครัวพิจารณาแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนสามารถปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมได้ และเด็กหรือเยาวชนก็ได้มาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว ศาลเยาวชนและครอบครัวอาจเลือกใช้วิธีส่งเด็กหรือเยาวชนไปให้องค์การสังคมสงเคราะห์ของเอกชนช่วยเหลือ หรือให้หัวหน้าพนักงานคุมประพฤติจัดการช่วยเหลือไปในวันนัดการไต่สวนเบื้องต้นนี้เลย เช่น ใช้วิธีคุมประพฤติอย่างไม่เป็นทางการไว้ก่อน เป็นต้น⁸⁸

ถ้าศาลเยาวชนและครอบครัวเห็นว่าสมควรดำเนินคดีอย่างเป็นทางการ ศาลก็จะส่งหมายไปถึงบิดามารดา ผู้ปกครองหรือผู้ที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่ด้วยมาศาล และส่งหมายไปถึงเด็กหรือ

⁸⁸เทพ สามงามยา, **หลักการพื้นฐานที่เหมาะสมในการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนในชั้นศาล** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), หน้า 23.

เยาวชนให้มาศาลตามนัดด้วย การขัดหมายมีโทษฐานละเมิดอำนาจศาล เมื่อเด็กมาศาลแล้วถ้าจำเป็นศาลจะส่งควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนไปยังสถานแรกรับก็ได้ หลังจากนั้นศาลจะมอบคดีให้พนักงานคุมประพฤติไปสืบเสาะข้อเท็จจริง เพื่อทำรายงานเสนอต่อศาล เกี่ยวกับชีวประวัติและสิ่งแวดล้อมตลอดจนสาเหตุ และวิธีการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนนั้น และในมลรัฐของสหรัฐอเมริกาส่วนมากจะทำการตรวจวิเคราะห์ภาวะทางร่างกายและทางจิตใจของเด็กหรือเยาวชนประกอบรายงานที่พนักงานคุมประพฤติทำยื่นต่อศาลด้วย เมื่อศาลเยาวชนและครอบครัวได้รับรายงานจากพนักงานคุมประพฤติแล้วจะทำการนัดพิจารณาคดี⁸⁹

สำหรับการพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและครอบครัวจะกระทำเป็นการลับ โดยจะแยกต่างหากจากห้องพิจารณาคดีของผู้ใหญ่ หรือแยกวันเวลาการพิจารณาคดี การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่ออายุเด็กและเยาวชนไม่เคร่งครัดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การพิจารณาคดีกระทำอย่างไม่เป็นทางการ ไม่มีพิธีรีตอง เพื่อพิจารณาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดจริงหรือไม่ การพิจารณาคดีของศาลจะกระทำในลักษณะเสมือนว่ากำลังปรึกษาหารือเพื่อหาทางแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ระหว่างศาลเยาวชนและครอบครัวกับเด็กหรือเยาวชนที่เป็นผู้กระทำความผิด โดยมีจุดมุ่งหมายคำนึงถึงอนาคตของเด็กหรือเยาวชนเป็นสำคัญ ซึ่งศาลเยาวชนและครอบครัวมิได้ให้ความสนใจเฉพาะแต่เพียงว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดจริงหรือไม่ แต่มุ่งสนใจประเด็นข้อที่ว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดเพราะเหตุใด และจะแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนอย่างไรจึงจะดีที่สุดสำหรับชีวิตและอนาคตของเด็กหรือเยาวชน และในขณะเดียวกันก็คำนึงถึงความปลอดภัยของสังคม การพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและครอบครัวของสหรัฐอเมริกาจะกระทำการอย่างรวบรัดจึงมักไม่ใช้ลูกขุน ส่วนคดีเด็กหรือเยาวชนถือเป็นความลับเช่นเดียวกับการพิจารณาคดีของศาล⁹⁰

การควบคุมเด็กหรือเยาวชนไว้ในระหว่างพิจารณาคดี ในกรณีที่ศาลไม่ได้ปล่อยตัวชั่วคราวไปจะควบคุมไว้ในสถานแรกรับเด็กหรือเยาวชน โดยปกติแล้วศาลมักจะปล่อยชั่วคราวเด็กหรือเยาวชนให้เด็กหรือเยาวชนกลับไปอยู่บ้าน นอกจากบ้านที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่มีความไม่เหมาะสมที่เด็กหรือเยาวชนจะกลับไปอยู่ด้วย เช่น สภาพครอบครัวขาดความอบอุ่น บิดามารดาปล่อยปละละเลยขาดการเอาใจใส่ เป็นต้น ศาลเยาวชนและครอบครัวจึงจะควบคุมตัวไว้ในสถานแรกรับเด็กหรือเยาวชน

วิธีการที่ศาลเยาวชนและครอบครัวในประเทศสหรัฐอเมริกานำมาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา ศาลเยาวชนและครอบครัวจะมีคำสั่งหรือคำพิพากษาแตกต่างไปจากศาล

⁸⁹เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

⁹⁰เรื่องเดียวกัน.

ธรรมดา กฎหมายศาลคดีเด็กโดยทั่วไปมีบทบัญญัติกำหนดวิธีการที่ศาลจะใช้ปฏิบัติต่อเด็กเกี่ยวกับคำสั่ง ดังนี้⁹¹

- 1) ยกฟ้องหรือจำหน่ายคดี เป็นวิธีการที่ยังไม่ตัดอิสระภาพ
- 2) ให้คุมประพฤติเด็กไว้ เป็นวิธีการที่ยังไม่ตัดอิสระภาพ บางที่ศาลจะสั่งให้ปล่อยไปโดยไม่มีมาตรการคุมประพฤติกี่มี อาจมีการรอการใช้อำนาจสำหรับเด็กไว้ก่อนก็ได้ วิธีการคุมประพฤตินี้ไม่มีลักษณะเป็นโทษอาญา แต่เป็นวิธีการในทางสวัสดิภาพมุ่งแก้ไขเด็กให้เหมาะสมกับลักษณะตัวเด็กเป็นสำคัญ
- 3) มอบเด็กไว้ยังบ้านทดแทน (Foster-home) เป็นวิธีการที่ยังไม่ตัดอิสระภาพและวิธีการอื่นเหมือน ข้อ 2
- 4) ส่งตัวไปไว้สถานฝึกอบรม เป็นวิธีการที่ตัดอิสระภาพ (Treatment in the Institution) แต่อย่างอื่นเหมือนในข้อ 2

นอกจากนี้ยังมีบางมลรัฐอาจมีกฎหมายกำหนดวิธีวิธีการปฏิบัติต่อเด็กอย่างอื่นไว้ เช่น

- 1) บางมลรัฐกำหนดให้ศาลสั่งให้เด็กชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน ซึ่งบางครั้งศาลก็ส่งควบคุมไปกับคำสั่งที่ให้คุมประพฤติของเด็กและเยาวชน
- 2) บางมลรัฐกำหนดให้ศาลสั่งปรับเด็ก โดยไม่ถือเป็นโทษอาญาโดยถือว่าเป็นโทษทางทรัพย์สินเท่านั้น
- 3) บางมลรัฐกลับมีกฎหมายศาลคดีเด็ก ห้ามใช้โทษปรับแก่เด็กและเยาวชนเพราะเห็นว่าโทษปรับเป็นโทษอาญาไม่เหมาะสมใช้กับเด็ก

การใช้วิธีการสำหรับเด็กในประเทศสหรัฐอเมริกาจึงจำแนกออกได้เป็นสองประเภทใหญ่ ๆ คือ วิธีการแก้ไขที่ตัดอิสระภาพกับวิธีการแก้ไขที่ไม่ตัดอิสระภาพ ในการพิจารณาคดีของศาลในส่วนของผู้พิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง การพิจารณาพิพากษาคดีศาลสามารถออกคำสั่งในลักษณะว่ากล่าวตักเตือนเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดแล้วปล่อยตัวไปหรือสั่งปรับหรือคุมประพฤติ หรือส่งตัวเด็กหรือเยาวชนให้ไปฝึกอบรม ซึ่งปกติไม่มีกำหนดเวลาจนกว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นจะมีความประพฤติดีขึ้น

3.2.3 การคุมประพฤติเด็กและเยาวชน

ศาลเยาวชนและครอบครัวของสหรัฐอเมริกาทุกศาลจะต้องมีสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาเรียกว่า สำนักงานคุมประพฤติ (Probation Department) เมื่อ

⁹¹พลประสิทธิ์ ฤทธิ์รักษา, กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญกิจ, 2525), หน้า 27-28.

คดีมาสู่ศาลเยาวชนและครอบครัว Chief Probation Officer หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจะจ่ายคดีนั้นไปให้พนักงานคุมประพฤติผู้มีหน้าที่สืบเสาะข้อเท็จจริง พนักงานคุมประพฤติผู้นั้นจะทำการสืบเสาะประวัติของเด็กหรือเยาวชนไม่ว่าจะเป็นเรื่อง อายุ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และฐานะของเด็กหรือเยาวชนและของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง ตลอดจนสิ่งแวดล้อมและสาเหตุแห่งการกระทำความผิด รวบรวมขึ้นเป็นรายงานที่เรียกว่า Social Study รายงานนี้เป็นประโยชน์สำหรับใช้ประกอบในการพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและครอบครัว เพราะถือว่าเป็นรายงานของผู้เชี่ยวชาญในปัญหาของเด็กหรือเยาวชน โดยเฉพาะตาม Standard Probation and Parole Act พนักงานคุมประพฤตินำหน้าที่ ดังต่อไปนี้ คือ⁹²

- 1) สืบเสาะข้อเท็จจริง สิ่งแวดล้อม และสาเหตุแห่งการกระทำความผิดตามที่ได้รับมอบหมาย
- 2) มอบเอกสารเกี่ยวกับข้อกำหนดและเงื่อนไขในการคุมประพฤติ และอธิบายข้อกำหนดและเงื่อนไขนั้นแก่ผู้ถูกคุมประพฤติ
- 3) พยายามทำให้ผู้ถูกคุมประพฤติ ประพฤติตนอย่างเหมาะสม คอยช่วยเหลือและกระตุ้นให้เด็กหรือเยาวชนผู้ถูกคุมประพฤติปรับปรุงความประพฤติตนให้ดีขึ้น
- 4) จัดทำบันทึก รายงานต่าง ๆ ที่ได้กระทำไปเกี่ยวกับงานคุมประพฤติโดยละเอียด
- 5) สอดส่องเรื่องรายรับรายจ่ายของผู้ถูกคุมประพฤติตามคำสั่งศาล
- 6) ประสานงานกับหน่วยงานทางสังคมสงเคราะห์อื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและดำเนินงานร่วมกัน

ศาลเยาวชนและครอบครัวในประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนใหญ่ก็จะแบ่งพนักงานคุมประพฤติออกเป็น 4 ประเภท คือ พนักงานแรกรับ ซึ่งเรียกว่า Intake Officer, Intake Worker หรือ Receiving Officer พนักงานสืบเสาะข้อเท็จจริง ซึ่งเรียกว่า Court Investigator หรือชื่อ Probation Officer พนักงานสืบเสาะข้อเท็จจริงในคดีเด็กหรือเยาวชนปฏิเสธข้อกล่าวหา ซึ่งเรียกว่า Court Hearing Officer หรือ Court Officer และพนักงานควบคุมและสอดส่องความประพฤติ ซึ่งเรียกว่า Field Probation Officer หรือ Probation Counselor⁹³

สำหรับระยะเวลาในการคุมประพฤติเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นแล้วแต่ความประพฤติของเด็กและเยาวชน คือ ถ้าพิจารณาแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนที่ถูกคุมประพฤติประพฤติตนดีก็จะพิจารณายกเลิกการคุมประพฤติ แต่ถ้าในทางตรงกันข้ามหรือในทางกลับกัน ถ้าเห็นว่าควรคุมประพฤติเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดต่อไปอีก หากในระหว่างคุมประพฤตินั้นพนักงานคุม

⁹²เทพ สามงามยา, *เรื่องเดิม*, หน้า 26-27.

⁹³*เรื่องเดียวกัน*, หน้า 27.

ประพุดิเห็นว่เด็กหรือเยววชนที่กระทำควมผิดประพุดิตนเป็นคนดีแล้ว พนักงานคุมประพุดิสามารถทำเป็นคำร้องขอให้ศาลยกเลิกการคุมประพุดิได้เสมอ

โดยปกติพนักงานแรกรับจะควบคุมเด็กหรือเยววชนได้ในกรณีดังต่อไปนี้

- 1) มีที่ท่วว่าเด็กหรือเยววชนนั้นจะหลบหนีการพิจารณาคดีของศาล
- 2) หากปล่อยตัวเด็กหรือเยววชนนั้นไปจะเป็นอันตรายเด็กหรือเยววชนนั้นเอง หรือต่อสังคม
- 3) เมื่อเห็นว่าการควบคุมตัวเด็กหรือเยววชนไว้ในสถานแรกรับจะเป็นประโยชน์แก่รูปคดี

ในกรณีที่คดีนั้นเป็นคดีเล็กน้อย พนักงานแรกรับมีอำนาจที่จะดำเนินการเปรียบเทียบคดีหรือดำเนินการแก้ไขอย่างหนึ่งอย่างใดแล้วปล่อยตัวเด็กหรือเยววชนนั้นไปโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ หรือคุมประพุดิหรือไม่ก็ได้ จากการสำรวจของ Children Bureau ปรากฏว่ครึ่งหนึ่งของเด็กหรือเยววชนที่ถูกส่งตัวไปยังศาลเยววชนและครอบครัวเคยได้รับการเปรียบเทียบคดีหรือดำเนินการแก้ไขอย่างหนึ่งอย่างใดโดยพนักงานแรกรับหรือโดยหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีหน้าที่มาแล้ว ในระหว่างที่เด็กหรือเยววชนอยู่ในสถานแรกรับ พนักงานคุมประพุดิที่มีหน้าที่สืบเสาะข้อเท็จจริง ซึ่งเรียกว่า Court Investigator จะทำการสืบประวัติ สิ่งแวดล้อม และรายละเอียดต่าง ๆ พร้อมทั้งสาเหตุแห่งการกระทำผิดของเด็กหรือเยววชนแต่ละคนเพื่อจัดทำเป็นรายงานข้อเท็จจริง (Social Study) เสนอต่อศาลเยววชนและครอบครัวโดยทำเป็นคำร้อง (Petition) และถ้าศาลเยววชนและครอบครัวเห็นสมควรก็จะให้มีการตรวจร่างกายและจิตใจโดยแพทย์หรือจิตแพทย์ด้วย ศาลเยววชนและครอบครัวจะนำรายงานข้อเท็จจริงของพนักงานคุมประพุดิ ผลการตรวจร่างกายมาพิจารณาประกอบกับสำนวนการสอบสวนของตำรวจ ส่วนกรณีที่เด็กหรือเยววชนปฏิเสธข้อกล่าวหา หรือคดีมีข้อยุ่งยากของกฎหมาย พนักงานคุมประพุดิประจำศาลที่เรียกว่า Court Hearing Officer จะทำหน้าที่สืบเสาะข้อเท็จจริงโดยปรึกษาปัญหาข้อกฎหมายกับอัยการประจำศาลเยววชนและครอบครัว⁹⁴

ปัจจุบันเมื่อศาลเยววชนและครอบครัวพิจารณาเห็นว่เด็กหรือเยววชนที่กระทำควมผิดควรจะได้รับการฝึกและอบรมในสถานฝึกอบรม ศาลเยววชนและครอบครัวจะมีคำสั่งให้ส่งตัวเด็กหรือเยววชนนั้นไปอยู่ในความควบคุมของหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการฝึกและอบรมเด็กหรือเยววชน หน่วยงานนี้เรียกว่า Youth Authority หน่วยงานนี้มักจะอยู่ใน Department of Correction หรือ Department of Welfare หน่วยงานดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่เป็นผู้วินิจฉัยว่เด็กหรือเยววชนที่กระทำควมผิดนั้นควรจะได้รับการฝึกอบรมที่ไหนและเป็นระยะเวลาเท่าใด ในทางปฏิบัตินั้นทางสถานฝึกและอบรมมีอำนาจที่จะพิจารณากำหนดระยะเวลาในการฝึกและอบรม หาก

⁹⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 28.

ทางหัวหน้าสถานฝึกและอบรมพิจารณาเห็นว่าการฝึกและอบรมไม่จำเป็นอีกต่อไป เพราะเด็กหรือเยาวชนนั้นกลับตนเป็นพลเมืองที่ดี เชื่อได้ว่าจะออกไปมีชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้แล้วก็จะเสนอความเห็นและขอให้ผู้พิพากษาหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจส่งปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนผู้นั้นออกจากสถานฝึกและอบรม สถานฝึกและอบรมในประเทศสหรัฐอเมริกาส่วนมากเรียกว่า Training School หรือ Industrial School สังกัดอยู่กับศาลเยาวชนและครอบครัวก็มี สังกัดอยู่กับส่วนราชการอื่นหรือดำเนินการโดยเอกชนก็มี ดังนั้นเมื่อเด็กหรือเยาวชนถูกส่งตัวมายังสถานฝึกและอบรมจะโดยคำสั่งของศาลเยาวชนและครอบครัวโดยตรง หรือโดยผ่านทางหน่วยราชการที่มีหน้าที่ในการเลือกสถานฝึกและอบรมและกำหนดระยะเวลาการฝึกและอบรมก็ตาม จะได้รับการพิจารณาจากเจ้าหน้าที่ของสถานฝึกและอบรมให้แยกย้ายไปอยู่หอนอนต่าง ๆ ก่อนการแยกย้ายดังกล่าว สถานฝึกและอบรมบางแห่งมีการปฐมนิเทศก่อน

สำหรับหอนอนของสถานฝึกและอบรมเรียกว่า Cottage, House หรือ College ในแต่ละหอนอนจะมีเด็กและเยาวชนประมาณ 30-40 คน มี House Parents คือ พ่อบ้านแม่บ้านทั้ง 2 คน หรือคนเดียว คอยให้การดูแลในเรื่องการกินการอยู่และอบรมมารยาท และการอยู่ร่วมกันถึงเป็นพ่อแม่ของเด็กหรือเยาวชนเอง แต่ละหอนอนจะมีนักสงเคราะห์ (Social work หรือ Case Worker) อยู่ประจำหอละ 1 คน ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของเด็กหรือเยาวชนเป็นทั้งเพื่อนและที่พึ่งของเด็กหรือเยาวชน เด็กหรือเยาวชนทุกคนจะได้รับการทดสอบความรู้ แล้วจัดเข้าชั้นเรียนเพื่อเรียนวิชาสามัญ แต่ถ้าเด็กหรือเยาวชนจบชั้นประถมศึกษาแล้ว หรือมีอายุถึง 16 ปีแล้ว และไม่ประสงค์จะเรียนต่อก็จะได้รับการจัดให้เข้าฝึกอาชีพ ซึ่งโดยปกติหลายสาขาอาชีพด้วยกัน มีหลักสูตรระยะเวลาต่าง ๆ กันตามความเหมาะสม นอกจากเรียนวิชาสามัญและวิชาชีพแล้ว เด็กหรือเยาวชนเหล่านั้นจะได้รับการฝึกและอบรมทางด้านพลศึกษา กีฬา และการบันเทิงอีกด้วย

3.3 การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนในประเทศ

นิวซีแลนด์

ประเทศนิวซีแลนด์นั้นใช้ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี (Common Law) ซึ่งได้สวนคดีโดยลูกขุน District Court พิจารณาคดีอาญาเกือบทั้งหมด ยกเว้นคดีร้ายแรงบางประเภท เช่น ฆ่าคนตาย ปล้นทรัพย์ เป็นต้น ส่วนศาลเยาวชนและครอบครัว Youth Court จะพิจารณาพิพากษาคดีที่เด็กซึ่งมีอายุไม่เกินสิบเจ็ดปีกระทำความผิด โดยจะไม่เน้นการลงโทษแก่เด็กและเยาวชน แต่จะให้ความสำคัญต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ส่วน Family Court พิจารณาพิพากษาคดีครอบครัว

ซึ่งรวมถึงคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว (Domestic Violence) ด้วย นอกจากนี้ยังมีอำนาจไต่สวนคำร้องในกรณีเด็กถูกทารุณกรรมทางเพศในครอบครัว รวมทั้งมีอำนาจสั่งให้แยกเด็กออกจากครอบครัว และเพิกถอนอำนาจปกครองของบิดามารดาซึ่งจะเป็นกรณีชั่วคราวหรือถาวรก็ได้ คำร้องต่าง ๆ ที่ส่งมา Family Court สามารถส่งทางโทรสารก็ได้ และผู้พิพากษาสามารถสั่งโดยไม่ต้องพบกับคู่ความ เว้นแต่กรณีมีเหตุจำเป็น กระบวนการดำเนินคดีที่ Youth Court เป็นการทำงานร่วมกันของบุคคลหลายฝ่ายทั้งผู้พิพากษา อัยการ หนายความ ตำรวจ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา แพทย์ จิตแพทย์ และครอบครัวของจำเลยและผู้เสียหาย แต่ในระบบของประเทศนิวซีแลนด์มีเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งทำหน้าที่เป็นพนักงานอัยการในการฟ้องคดีต่อศาลด้วยเรียกว่าเป็น Prosecutor Police⁹⁵

ศาลเยาวชนและครอบครัวในประเทศนิวซีแลนด์ Youth Court จะไม่เน้นการลงโทษเด็ก แต่จะให้ความสำคัญกับการประชุมกลุ่มครอบครัว Family Group Conference ซึ่งประกอบด้วย เด็กที่เป็นจำเลย ผู้เสียหาย ครอบครัวทั้งของจำเลยและผู้เสียหาย หนายจำเลย (รัฐจัดให้) นักสังคมสงเคราะห์นักจิตวิทยา รวมทั้งบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น เพื่อนสนิท ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาคดี เมื่อ Family Group Conference ได้ตกลงเห็นชอบประการใดก็จะแจ้งผลให้ผู้พิพากษาทราบ หากผู้พิพากษาเห็นชอบด้วยก็จะพิพากษาคดีตามข้อตกลงนั้น มีจำนวนคดีน้อยมากที่ตกลงกันไม่ได้และผู้พิพากษาต้องพิพากษาคดีให้ซึ่งเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด การจัดทำมี Family Group Conference ดังกล่าวเป็นไปตาม Children Young Persons and Family Act 1989 โดยมีหลักการว่าครอบครัวต้องร่วมรับผิดชอบกับเด็กในกรณีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด

หลักทั่วไปของการปฏิบัติต่อผู้เยาว์ซึ่งกระทำความผิดในประเทศนิวซีแลนด์ตามกฎหมาย Children, Young Persons and Their Families Act 1989 คือ เด็กหรือเยาวชนไม่ควรถูกดำเนินคดีอาญา หากยังมีมาตรการทางเลือกอื่นที่จะนำมาใช้แก้คดี เว้นแต่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นประการอื่น ดังนั้น เด็กหรือผู้เยาว์ที่กระทำความผิดกฎหมายจะได้รับการปฏิบัติตามแนวทางต่อไปนี้ กรณีความผิดเล็กน้อย จะใช้วิธีการตักเตือนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ กรณีความผิดที่รุนแรงขึ้น แต่การดำเนินคดีอาญาไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะเจ้าหน้าที่ตำรวจจะส่งตัว

⁹⁵วันชัย รุจนวงศ์, “รายงานการไปดูงานเกี่ยวกับการป้องกันสิทธิเด็ก ณ ประเทศ New Zealand และประเทศ Australia,” **ตุลพาท** 44, 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2540): 199-200.

เด็กหรือผู้เยาว์ไปยังเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือเยาวชน (Youth Aid Officer) เพื่อพิจารณาหามาตรการที่เหมาะสมมาใช้กับเด็กและเยาวชนเหล่านั้นต่อไป⁹⁶

กรณีที่เป็นความผิดร้ายแรง ภายหลังจากเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ได้มีการปรึกษากับผู้ช่วยเหลือเยาวชนและผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชนแล้วว่าการดำเนินคดีอาญาไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ เด็กหรือเยาวชนจะถูกใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว หากการประชุมกลุ่มครอบครัวได้ข้อเสนอแนะว่าการดำเนินคดีต่อเด็กหรือเยาวชนจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ เด็กและเยาวชนจะถูกดำเนินการโดยศาลเยาวชนโดยใช้วิธีการที่เป็นการดูแลและให้ความคุ้มครองแก่เด็กและเยาวชนเป็นหลัก⁹⁷

3.3.1 การประชุมกลุ่มครอบครัว

การประชุมกลุ่มครอบครัวในประเทศนิวซีแลนด์ ถูกนำมาใช้โดยกฎหมาย Children Young Persons and Their Families Act 1989 ซึ่งกำหนดให้มีการใช้มาตรการแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อเบี่ยงเบนคดีของผู้เยาว์ออกจากระบบศาลคดีเด็กและเยาวชน โดยสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ตำรวจนำมาพิจารณาการว่ากล่าวตักเตือนอย่างไม่เป็นทางการมาใช้กับการกระทำผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ในกรณีที่เห็นว่าการตักเตือนไม่มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ก็อาจส่งเด็กและเยาวชนนั้นไปยังเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือเยาวชน (Youth Aid Officer) เพื่อดำเนินการโดยใช้ทางเลือกที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนเหล่านั้นต่อไป โดยทางเลือกดังกล่าวมีลักษณะเป็นการใช้มาตรการแทนการดำเนินคดีอาญาในศาลเยาวชน (Diversion) ส่วนการประชุมกลุ่มครอบครัวจะนำมาใช้กับความผิดที่มีความร้ายแรงมากกว่าและการกระทำผิดซ้ำ หากการประชุมล้มเหลวก็อาจมีการจัดประชุมใหม่ได้อีกตลอดระยะเวลาที่คดียังไม่ขึ้นสู่ศาล อย่างไรก็ตามภายใต้กฎหมายฉบับนี้การประชุมกลุ่มครอบครัวมิใช่จะดำเนินการได้แต่เฉพาะในชั้นตำรวจเท่านั้น ในกรณีที่คดีถูกส่งมายังศาลแล้วก็สามารถที่จะจัดให้มีการประชุมในชั้นของการพิจารณาพิพากษาคดีได้ด้วย ทำให้ในปัจจุบันการประชุมกลุ่มครอบครัวในประเทศนิวซีแลนด์ได้กลายเป็นมาตรการสำคัญที่ใช้ในการดูแลและคุ้มครองเด็กและเยาวชนและในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ด้วยการใช่วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวนี้ ศูนย์กลางความสำคัญอยู่ที่บทบาทของครอบครัวในการตัดสินใจเกี่ยวกับบุตรหลานของตนมากกว่าบทบาทของบุคคลในวิชาชีพกฎหมายหรือนักสังคมสงเคราะห์ ผลของการใช้บังคับกฎหมายฉบับนี้ ปัจจุบันร้อยละเก้าสิบของผู้กระทำผิดที่เป็นผู้เยาว์จึงถูกดำเนินการโดยระบบยุติข้อพิพาทนอกศาล

⁹⁶ ศศิพร สิงโตมาศ, มาตรการทางกฎหมายว่าด้วยการนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 36-37.

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน.

3.3.1.1 ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวถูกนำมาใช้

1) การดำเนินการในขั้นก่อนฟ้องคดี⁹⁸

ในประเทศนิวซีแลนด์ กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนจะเริ่มขึ้นเมื่อเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดถูกนำตัวมาสู่เจ้าหน้าที่ตำรวจ กระบวนการแรกที่จะเริ่มขึ้นก็คือ การว่ากล่าวตักเตือน (อย่างไม่เป็นทางการ) และการตักเตือนอย่างเป็นทางการของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งเป็นมาตรการทางเลือกแทนการดำเนินคดีในลำดับแรก เมื่อเจ้าหน้าที่ผู้บังคับตามกฎหมายได้พิจารณาว่าสมควรจะมีการดำเนินคดีอาญาต่อเด็กและเยาวชนในความผิดที่ถูกกล่าวหาหรือยอมรับแล้วว่าได้กระทำลงโดยเด็กและเยาวชนหรือไม่ โดยเจ้าหน้าที่จะต้องพิจารณาว่ามีความจำเป็นที่จะนำมาตราการว่ากล่าวตักเตือนอย่างไม่เป็นทางการมาใช้แก่เด็กหรือเยาวชนหรือไม่ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงความร้ายแรงของความผิด สภาพของความผิดและจำนวนการกระทำความผิดครั้งก่อน ๆ ที่ได้กระทำลงโดยเด็กหรือเยาวชน ส่วนการตักเตือนที่เป็นทางการของเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเกิดขึ้นเมื่อมีการยอมรับความผิดหรือเมื่อความผิดได้รับการพิสูจน์แล้วว่ากระทำลงโดยเด็กหรือเยาวชน ทั้งนี้ เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำการตักเตือนแล้วก็ต้องจัดทำหนังสือเตือนเป็นลายลักษณ์อักษรที่ระบุถึงการกระทำผิดและข้อเท็จจริงที่ทำให้ต้องมีการตักเตือน เพื่อมอบให้แก่เด็กหรือเยาวชนและแก่บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลอื่นที่เป็นผู้ดูแลเด็กหรือผู้เยาว์ ในทางปฏิบัติ การตักเตือนอย่างเป็นทางการจะกระทำที่สถานีตำรวจและจะดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มียศตั้งแต่สิบเอกขึ้นไป โดยการตักเตือนจะกระทำต่อหน้าบิดามารดาผู้ปกครอง หรือบุคคลอื่นที่เป็นผู้ดูแลเด็กหรือเยาวชน หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือผู้เยาว์เสนอ ซึ่งในขั้นนี้อาจมีการแนะนำให้นำการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในระบบของการตักเตือนอย่างเป็นทางการได้เรียกว่าเป็นกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ (Informal) โดยจะเริ่มนำมาใช้เมื่อมีการส่งตัวเด็กที่กระทำความผิดไปยังเจ้าหน้าที่ตำรวจ หากเจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นว่าควรที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด เนื่องจากความผิดที่ได้กระทำมีความหนักหน่วง หรือตื้อรันเกินกว่าที่จะใช้มาตรการตักเตือนและการลงโทษอย่างไม่เป็นทางการของตำรวจ เจ้าหน้าที่ตำรวจก็สามารถทำการตั้งข้อหาและปรึกษากับผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชน (Youth Justice Coordinator) โดยตรง เพื่อให้มีการจัดประชุมกลุ่มครอบครัวโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการทางศาล หากการประชุมกลุ่มครอบครัวได้มาซึ่งข้อตกลง ข้อแนะนำ หรือแผนแก้ไขฟื้นฟูว่าจะดำเนินการอย่างไรกับเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำผิด และเมื่อเด็กหรือเยาวชนดังกล่าวได้ปฏิบัติตามข้อตกลง ข้อแนะนำ หรือแผนการนั้นโดยสมบูรณ์แล้ว คดีก็จะยุติลงโดยไม่ต้องไปสู่ศาลคดีเด็กและเยาวชน แต่หากในระหว่างการประชุมเด็กหรือเยาวชนปฏิเสธความผิด หรือการประชุมไม่ได้

⁹⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 37-38.

ข้อตกลง หรือสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมเห็นว่าเด็กควรจะถูกดำเนินการทางศาล คดีก็จะเข้าสู่กระบวนการทางศาลต่อไป

2) การดำเนินการภายหลังจากที่มีการฟ้องคดี

ในส่วนของ การฟ้องคดีต่อเด็กหรือผู้เยาว์ที่กระทำความผิดนั้น กฎหมาย Children Young Persons and Their Families Act 1989 วางหลักไว้ว่า การดำเนินคดีต่อผู้เยาว์ไม่สามารถกระทำได้ เว้นแต่จะได้มีการปรึกษากับผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชนและได้มีการจัดประชุมกลุ่มครอบครัวแล้ว หรือในกรณี que เห็นว่าจำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือเมื่อผู้เยาว์ถูกจับกุมและได้นำตัวผู้เยาว์นั้นมายังศาล กระบวนการยุติธรรมอย่างเป็นทางการจะเริ่มขึ้นเมื่อผู้เยาว์ถูกจับกุมในข้อหาว่าได้กระทำความผิด (ยกเว้นความผิดฐานฆาตกรรม ทำให้คนตายโดยไม่เจตนา หรือความผิดเกี่ยวกับการจราจรในกรณีที่ไม่มิโทษจำคุก) และถูกนำตัวมาสู่ศาลเยาวชนเพื่อตอบข้อกล่าวหา ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็ความผิดที่ร้ายแรงหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระบวนการที่จะถูกนำมาใช้ ได้แก่⁹⁹

(1) ภายหลังจากที่มีการปรึกษากับทนายความ อัยการ ตัวแทนของผู้เยาว์ หรือผู้สนับสนุนเยาวชน (Youth Advocate) แล้ว หากผู้เยาว์ปฏิเสธข้อหา คดีก็จะดำเนินไปตามบทบัญญัติในมาตรา 273 ถึง 276 ของกฎหมายฉบับนี้

(2) ในกรณีอื่น ๆ (กรณี que ผู้เยาว์ไม่ได้ปฏิเสธข้อหา) ศาลจะไม่ถามคำให้การเกี่ยวกับข้อกล่าวหาแต่ศาลจะติดต่อไปยังผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชนเพื่อจัดประชุมกลุ่มครอบครัวเกี่ยวกับคดีนั้น และเลื่อนการพิจารณาคดีออกไปจนกว่าจะได้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวเสร็จสิ้นแล้ว ดังนั้น ในกรณีที่มีการจับกุมและตั้งข้อหาแก่ผู้กระทำความผิด และผู้กระทำความผิดถูกนำตัวขึ้นศาลคดีเด็กและเยาวชน โดยผู้พิพากษาของศาลคดีเด็กและเยาวชนจะเป็นผู้สั่งให้ผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชนจัดประชุมกลุ่มครอบครัว แต่ทั้งนี้ จะต้องไม่มีการปฏิเสธข้อหา เพราะหากมีการปฏิเสธข้อหา คดีก็จะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลคดีเด็กและเยาวชนตามปกติทันที อย่างไรก็ตาม แม้คดีจะได้รับการพิจารณาจากศาลคดีเด็กและเยาวชนไปบ้างแล้ว การประชุมกลุ่มครอบครัวก็ยังสามารถเกิดขึ้นได้ กล่าวคือ เมื่อมีการพิสูจน์ข้อหาแล้วว่าเด็กหรือเยาวชนได้กระทำความผิดจริง ศาลจะต้องสั่งให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวและจะต้องนำผลที่ได้จากการประชุมมาพิจารณาก่อนที่จะมีการพิพากษากำหนดโทษหรือออกคำสั่งใด ๆ แก่เด็กที่กระทำความผิด (มาตรา 279 ของ Children, Young Persons and Their Families Act 1989) การจัดประชุมกลุ่มครอบครัวที่เกิดจากคำสั่งศาลนี้ถือเป็นการประชุมกลุ่มครอบครัวในรูปแบบที่เป็นทางการ (Formal) ข้อตกลง ข้อเสนอแนะ และแผนการที่ได้จากการประชุมกลุ่มครอบครัวโดยคำสั่งศาลนี้จะถูกส่งไปให้ผู้พิพากษาในศาลเยาวชนอนุมัติก่อนที่จะนำไป

⁹⁹ ศศิพร สิงโตมาศ, *เรื่องเดิม*, หน้า 38-39.

ปฏิบัติ แต่หากที่ประชุมมีมติให้ดำเนินการกับเด็กที่กระทำผิดโดยกระบวนการยุติธรรมตามปกติ หรือไม่มีข้อตกลงใด ๆ จากการประชุม ศาลคดีเด็กและเยาวชนก็จะทำการพิพากษาตัดสินคดีนั้นต่อไป

3.3.1.2 ประเภทของคดีที่มีการนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้¹⁰⁰

ในกฎหมาย Children Young Persons and Their Families Act 1989 นั้น กรณีการทำความผิดเล็กน้อยของเด็กเยาวชนจะถูกจัดการโดยระบบการว่ากล่าวตักเตือนของเจ้าหน้าที่ตำรวจก่อน ส่วนความผิดที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นว่าไม่เหมาะสมที่จะใช้วิธีว่ากล่าวตักเตือน ก็จะมีการส่งตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นไปยังเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือเยาวชน (Youth Aid Officer) เพื่อพิจารณาใช้มาตรการแทนการดำเนินคดีอาญาอย่างอื่นที่เหมาะสมต่อไป

ส่วนการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นจะนำมาใช้กับกรณีความผิดที่มีความร้ายแรงทุกประเภท ยกเว้น ความผิดฐานฆ่าคนตาย ฐานทำให้ผู้อื่นตายโดยไม่เจตนา และกรณีความผิดเกี่ยวกับการจราจรที่ไม่มีโทษจำคุก (ความผิดฐานฆ่าคนตายและฐานทำให้ผู้อื่นตายโดยไม่เจตนาจะต้องถูกดำเนินคดีในศาลเยาวชนเท่านั้น ส่วนความผิดเกี่ยวกับการจราจรที่ไม่มีโทษจำคุกจะอยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลแขวง) และยังนำมาใช้กับกรณีคดีที่เด็กกระทำความผิดซ้ำด้วย ซึ่งการดำเนินคดีอาญาต่อเด็กในศาลเยาวชนจะเป็นเพียงทางเลือกสุดท้ายที่จะนำมาใช้ต่อเมื่อเมื่อการประชุมกลุ่มครอบครัวล้มเหลวที่จะได้มาซึ่งข้อตกลง หรือเมื่อที่ประชุมมีมติ หรือขอแนะนำให้นำคดีมาสู่ศาลเท่านั้น

3.3.1.3 บุคคลที่มีสิทธิเข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัว

ผู้มีสิทธิตามกฎหมายที่จะเข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวตามกฎหมาย Children Young Persons and Their Families Act 1989 ได้แก่¹⁰¹

- 1) เด็กหรือผู้เยาว์
- 2) บุคคลทุกคนที่เป็นบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เป็นผู้ดูแลเด็กหรือผู้เยาว์หรือสมาชิกของกลุ่มครอบครัวครอบครัว
- 3) ผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชน
- 4) ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่ถูกกล่าวหา (อาจเป็นเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายหรือบุคคลธรรมดาก็ได้) หรือตัวแทน
- 5) ผู้เสียหาย หรือตัวแทนของผู้เสียหาย
- 6) บุคคลผู้สนับสนุนของผู้เสียหาย โดยจะเป็นสมาชิกในกลุ่มครอบครัวของผู้เสียหายหรือไม่ก็ได้ ในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นบุคคลธรรมดา

¹⁰⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

¹⁰¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 40-42.

7) นักกฎหมายหรือทนายความ หรือผู้สนับสนุนเยาวชนซึ่งเป็นผู้กระทำการแทนเด็กหรือเยาวชน

8) นักสังคมสงเคราะห์ ในกรณีที่เด็กหรือผู้เยาว์อยู่ภายใต้การปกครองหรือการดูแลของอธิบดีกรมสวัสดิการสังคม

9) ผู้แทนหรือผู้กำกับของหน่วยงานบริการทางสังคม ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนอยู่ในความดูแลของหน่วยงานดังกล่าว

10) เจ้าหน้าที่คุมประพฤติ, ผู้แทนของหน่วยงานที่ผู้เยาว์นั้นถูกส่งไปทำงานบริการสังคมบุคคลหรือผู้แทนของหน่วยงานที่รับดูแลผู้เยาว์ตามคำสั่งศาล ในกรณีที่ผู้เยาว์ถูกศาลพิพากษาให้ใช้มาตรการที่มีชุมชนเป็นพื้นฐาน

11) บุคคลกลุ่มครอบครัวของเด็กหรือผู้เยาว์ต้องการให้เข้าร่วมในการประชุมบุคคลที่มีสิทธิเข้าร่วมในการประชุมเหล่านี้สามารถมีส่วนช่วยเหลือในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟู สามารถเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอใด ๆ ของกลุ่มครอบครัว และหากบุคคลเหล่านี้ไม่เห็นด้วย คดีก็จะถูกส่งไปยังศาลเยาวชน หากการประชุมได้ให้ความเห็นชอบกับแผนการบางส่วนมิใช่ทั้งหมด ศาลอาจถือว่าการได้ข้อตกลงบางส่วนนั้นเป็นกรณีที่ไม่ได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมได้ สำหรับกรณีของผู้เสียหายนั้น มีสิทธิตามกฎหมายที่จะอยู่ร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัว และสามารถที่จะไม่เห็นด้วยหรือคัดค้านแผนแก้ไขฟื้นฟูใด ๆ ที่ถูกเสนอขึ้นมาในที่ประชุม ซึ่งถือว่าเป็นบทบาทที่สำคัญมาก เนื่องจากสมาชิกของการประชุมกลุ่มครอบครัวทั้งหมดจะต้องเห็นด้วยกับแผนแก้ไขฟื้นฟูที่จะเสนอต่อศาลหรือผู้มีอำนาจดำเนินคดี อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าการประชุมกลุ่มครอบครัวในประเทศนิวซีแลนด์นั้น ความยินยอมของผู้เสียหายที่จะเข้าร่วมในกระบวนการนั้นมีใช้ปัจจัยสำคัญ ทั้งนี้ เนื่องจากการประชุมกลุ่มครอบครัวในประเทศนิวซีแลนด์นั้น ถือเป็นมาตรการที่ใช้ในการดูแลคุ้มครองเด็กและเยาวชนโดยคำนึงถึงสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ การประชุมกลุ่มครอบครัวจึงสามารถดำเนินการได้แม้ว่าผู้เสียหายจะไม่ยินยอมเข้าร่วมในกระบวนการก็ตาม

การประชุมกลุ่มครอบครัวจะอยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และดำเนินการโดยผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชน ในทางปฏิบัติผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการให้คำแนะนำแก่ครอบครัวเกี่ยวกับกระบวนการที่จะเกิดขึ้นโดยจะเป็นผู้แจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการประชุมและสิทธิต่าง ๆ ให้ทราบอธิบายถึงกระบวนการในการประชุมและเชิญคู่กรณีคนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น นักสังคมสงเคราะห์ ครู อาจารย์ และผู้ฝึกซ้อมกีฬา ให้เข้าร่วมในการประชุมด้วย ผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชนนั้นมีสิทธิที่จะอยู่ร่วมในการพิจารณาของศาลเยาวชน โดยศาลอาจเรียกผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชนมาเพื่อให้อธิบายเกี่ยวกับคำตัดสิน ข้อเสนอ หรือแผน ที่ได้จากการประชุมกลุ่มครอบครัวด้วยก็ได้

3.3.1.4 ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัว

โดยทั่วไปแล้วการประชุมกลุ่มครอบครัวจะมีรูปแบบและขั้นตอนในการดำเนินการ

ดังนี้¹⁰²

- 1) การแนะนำตัวและการกล่าวนำ
- 2) การอธิบายกระบวนการโดยผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชน
- 3) การเล่าข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำผิดโดยย่อของเจ้าหน้าที่ตำรวจ
- 4) การเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความคิดเห็นถึงความถูกต้อง

แน่นอนตามข้อกล่าวหาของตำรวจ

- 5) การเปิดโอกาสให้ผู้เสียหาย (หรือตัวแทน) ได้แสดงความเห็นของตน หาก

ผู้กระทำผิดยอมรับผิด

- 6) การอภิปรายใหญ่จากผู้ที่เกี่ยวข้องในการประชุมทุกคนถึงผลลัพธ์ที่เป็นไปได้
- 7) การปรึกษาหารือของสมาชิกในครอบครัวของผู้กระทำผิดเพื่อหาทางแก้

ปัญหา

- 8) การกำหนดแผนแก้ไขฟื้นฟู ความรับผิดชอบ หรือผลลัพธ์โดยครอบครัว

ของผู้กระทำผิด

- 9) การประชุมใหญ่ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดอีกครั้งเพื่อถามความเห็นชอบ

กับผลลัพธ์ที่ได้

- 10) การให้ความเห็นชอบหรือความตกลงจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ

(ตำรวจ) และผู้เสียหาย

- 11) การประชุมยุติลงโดยการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูที่ได้รับความเห็นชอบ

แล้วเป็นลายลักษณ์อักษร

ในระหว่างการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้น เมื่อใดก็ตามที่เด็กหรือผู้เยาว์ ปฏิเสธข้อกล่าวหาคดีก็จะถูกส่งไปสู่การพิจารณาของศาลเยาวชนทันที ตลอดการประชุมหากกลุ่มครอบครัวต้องการที่จะทำการอภิปรายกันเป็นการส่วนตัวก็สามารถที่จะกระทำได้ โดยสมาชิกที่เข้าร่วมในการประชุมคนอื่น ๆ อาจถูกเชิญให้เข้าชี้แจงหรือให้คำแนะนำในการอภิปรายดังกล่าวได้ การประชุมกลุ่มครอบครัวสามารถที่จะทำคำตัดสิน ข้อเสนอแนะ หรือแผนแก้ไขฟื้นฟูได้ตามที่ต้องการ โดยจะต้องสอดคล้องกับหลักการของกฎหมายฉบับนี้ ในกรณีที่เด็กหรือผู้เยาว์ไม่ยอมรับว่าได้กระทำ

¹⁰² ศศิพร สิงโตมาศ, *เรื่องเดิม*, หน้า 42-44.

ความผิด หรือหากการประชุมไม่ได้มาซึ่งคำตัดสิน ข้อเสนอแนะหรือแผนแก้ไขฟื้นฟู คดีก็จะถูกส่งไปยังศาลเยาวชนเพื่อให้มีการพิจารณาพิพากษาความผิดต่อไป

สำหรับภารกิจของการประชุมกลุ่มครอบครัวสามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้

- 1) ในกรณีที่ผู้เยาว์ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด และยังไม่ได้มีการเริ่มต้นดำเนินคดี การประชุมจะมีขึ้นเพื่อพิจารณาว่าผู้เยาว์ควรจะถูกดำเนินคดีหรือไม่ หรือควรดำเนินการอย่างอื่น แล้วเสนอแนะผลที่ได้จากการประชุมดังกล่าวให้แก่หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องต่อไป
- 2) ในกรณีที่ผู้เยาว์ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดและได้มีการเริ่มต้นดำเนินคดีแล้ว การประชุมกลุ่มครอบครัวจะต้องพิจารณาว่าผู้เยาว์ควรจะถูกดำเนินการทางศาลหรือไม่หรือควรดำเนินการอย่างอื่น แล้วเสนอแนะแนวทางดังกล่าวต่อศาล
- 3) ในกรณีที่ผู้เยาว์ถูกควบคุมตัวตามข้อหา ภารกิจของการประชุมกลุ่มครอบครัวคือ เพื่อทำข้อเสนอแนะต่อศาลเกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้เยาว์ หรือการให้ประกันตัวไปในระหว่างการดำเนินคดี
- 4) ในกรณีที่ผู้เยาว์ยอมรับผิดหรือขอกล่าวหาได้รับการพิสูจน์แล้วว่าผู้เยาว์เป็นผู้กระทำความผิด การประชุมกลุ่มครอบครัวจะต้องเป็นไป เพื่อพิจารณาว่าควรจะดำเนินการกับผู้เยาว์ที่กระทำความผิดนั้นอย่างไรแล้วเสนอแนะศาลเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว

ยกเว้นในกรณีที่ผู้เยาว์ปฏิเสธข้อกล่าวหาหรือขอกล่าวหาดังกล่าวได้ถูกพิสูจน์ในศาลเยาวชน การประชุมกลุ่มครอบครัวจะเกิดขึ้นเมื่อเด็กหรือผู้เยาว์ยอมรับผิดแล้ว

หากสมาชิกในที่ประชุมไม่สามารถที่จะให้ความเห็นชอบกับคำตัดสินข้อเสนอแนะ หรือแผนแก้ไขฟื้นฟูใด ๆ หรือผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชนไม่สามารถที่จะสนองต่อผลประโยชน์ของคู่กรณีทุกฝ่ายได้ ผู้ประสานงานจะต้องรายงานไปยังหน่วยงานตำรวจ หรือศาลที่เป็นผู้ส่งคดีมาสำหรับเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ได้รับรายงานดังกล่าวสามารถที่จะดำเนินการอย่างไรก็ได้ ภายใต้กฎหมายฉบับนี้ตามที่ได้พิจารณาเห็นว่าเหมาะสม

ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้แจ้งให้ผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชนจัดการประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้นภายหลังจากที่มีการปรึกษากับผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชนแล้ว หรือในกรณีที่ศาลสั่งให้จัดการประชุม ศาลจะต้องพิจารณาคำตัดสิน ข้อเสนอแนะ หรือแผนที่ได้จากการประชุมก่อนที่จะมีการฟังข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีนั้น

กระบวนการในการประชุมกลุ่มครอบครัวถือเป็นความลับ ไม่ว่าจะ เป็นหน่วยงานที่เป็นผู้ดำเนินการในเรื่องนี้ (โดยทั่วไปได้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ) หรือศาลล้วนไม่อาจนำข้อมูลจากการประชุมไปใช้ได้ เว้นแต่ในกรณีที่ไม่มีข้อตกลงจากการประชุมและมีการดำเนินคดีต่อไปทางศาล

3.3.1.5 มาตรการที่ใช้กับเด็กที่กระทำความผิด การติดตามผล และการบังคับตาม ข้อตกลง ข้อแนะนำ หรือแผนที่ได้จากการประชุม

แผนแก้ไขฟื้นฟูที่ได้จากการประชุมกลุ่มครอบครัวจะประกอบด้วย¹⁰³

- 1) โทษ หรือมาตรการที่จะใช้แก่เด็กหรือเยาวชน
- 2) กรอบเวลาในการปฏิบัติให้สมบูรณ์ตามแผนแก้ไขฟื้นฟู (ส่วนใหญ่ใช้เวลาประมาณ 6 เดือน)
- 3) มาตรฐานของการปฏิบัติตามแผนแก้ไขฟื้นฟู
- 4) การควบคุมดูแลให้มีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขฟื้นฟู
- 5) รายชื่อของผู้ที่จะเป็นผู้ควบคุมดูแลและข้อตกลงในการรับเป็นผู้ดูแล
- 6) จำนวนค่าเสียหาย กำหนดเวลาการจ่าย และบุคคลที่จะได้รับค่าเสียหาย
- 7) การกำหนดตัวบุคคลที่จะรายงานไปยังผู้เสียหายและคู่กรณีที่มีส่วนได้เสียเป็นพิเศษ เมื่อได้มีการดำเนินมาตรการบังคับครบถ้วนแล้ว
- 8) ข้อความที่ระบุว่าจะมีการดำเนินคดีหากไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรการบังคับได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์
- 9) หน้าที่ในการดูแลให้มีการดำเนินการตามแผนแก้ไขฟื้นฟูอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชน

ในประเทศนิวซีแลนด์ การจัดการกับอาชญากรรมโดยวิธีการของการอำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการโดยกฎหมายที่ชื่อ The Sentencing Act 2002 โดยกฎหมายฉบับนี้ได้ยอมรับถึงความต้องการของผู้เสียหายโดยการใช้คุณค่าและการปฏิบัติในเชิงสมานฉันท์แก่คดี และมีบทบัญญัติกำหนดให้ผู้พิพากษาพิจารณาถึงกระบวนการและผลที่ได้จากการใช้กระบวนการในเชิงสมานฉันท์เมื่อจะทำการพิพากษาผู้กระทำความผิดด้วย ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติว่าด้วยหลักเกณฑ์ในการพิพากษาคดีว่า “ศาลควรพิจารณาถึงผลใด ๆ ที่เกิดจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หรือกระบวนการอันเป็นที่พอใจแก่ศาลว่าเหมาะสมที่จะนำมาใช้แก่คดีนั้น ๆ ด้วย”

บทบัญญัติของกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดให้ศาลนำสิ่งต่อไปนี้มาพิจารณาเพื่อเป็นเหตุบรรเทาโทษเมื่อจะมีการกำหนดค่าพิพากษาด้วย อันได้แก่ การแสดงความสำนึกผิด การเสนอชดใช้ค่าเสียหาย การขอโทษ หรือการเข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของผู้กระทำความผิด

¹⁰³ ศศิพร สิงโตมาศ, *เรื่องเดิม*, หน้า 44-47.

นอกจากนี้ ศาลยังมีอำนาจที่จะเลื่อนการกำหนดโทษประหารชีวิตออกไปเพื่อให้มีการปฏิบัติตามข้อตกลงระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดให้ครบถ้วนสมบูรณ์เสียก่อนก็ได้

ดังนั้น เมื่อคดีได้มีการจัดประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้น ผลการประชุมที่ได้รับความเห็นชอบแล้ว จะมีอิทธิพลต่อศาลในการพิจารณาคดี แต่ทั้งนี้ก็มีได้เป็นการบังคับศาล กล่าวคือ ศาลไม่ได้ถูกกำหนดให้ต้องเดินตามหรือยืนยันผลการประชุมดังกล่าว ในกฎหมาย The Sentencing Act 2002 กำหนดให้ผู้พิพากษาที่ทำการพิพากษาคดีจะต้องพิจารณาถึงกระบวนการทางด้าน Restorative Justice เมื่อจะทำการพิพากษาคดี อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับนี้ก็ได้กำหนดให้ผู้พิพากษาที่ทำคำพิพากษาจะต้องพิจารณาถึงผลที่ได้จากกระบวนการของ Restorative Justice ก่อนเป็นลำดับแรกเหนือปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์กับการพิพากษาคดี (เช่น บรรทัดฐานคำพิพากษา รายงานก่อนพิพากษา และคำให้การใด ๆ ของผู้เสียหาย) หรือจะต้องยอมรับหรือยืนยันตามผลที่ได้ในทุกคดีที่มีการนำกระบวนการที่เป็น Restorative Justice มาใช้ อย่างไรก็ตาม เมื่อจะมีการพิพากษาผู้กระทำผิด รายงานที่ได้จากกระบวนการที่เป็น Restorative Justice นี้ จะต้องได้รับการพิจารณาจากศาลด้วย ดังนั้น ในประเทศนิวซีแลนด์ ทางออกหรือผลที่ได้จากการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวอาจจะไม่มีผลกระทบต่อกระบวนการพิพากษาคดีก็ได้ ในกรณีที่เป็นการประชุมกลุ่มครอบครัวในชั้นก่อนมีคำพิพากษา ส่วนใหญ่ศาลอาจจะทำการยืนยันผลที่ได้จากการประชุมด้วย

เมื่อได้ดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวแล้ว ผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชนจะต้องจัดเตรียมรายงานเพื่อเสนอเป็นข้อมูลต่อศาล เกี่ยวกับกระบวนการที่เกิดขึ้นจากการจัดประชุมและข้อตกลงต่าง ๆ ที่ได้จากการประชุม รายงานนี้จะเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาตัดสินคดีของศาลว่าควรจะจัดการกับการกระทำผิดนั้นอย่างไร

ความน่าเชื่อถือและความสมบูรณ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นขึ้นอยู่กับ การติดตามผลที่ได้จากการดำเนินการ ผลที่ไม่สมบูรณ์ทำให้ความน่าเชื่อถือของการแสดงความรับผิดชอบของผู้กระทำผิดต่อการกระทำของตนลดลงและอาจส่งผลให้เกิดการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมซ้ำ (Revictimisation) อีกได้ เพื่อให้แผนแก้ไขฟื้นฟูที่ได้จากการประชุมสามารถปฏิบัติได้จึงต้องมีการกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินการติดตามผล (ได้แก่การระบุบุคคลผู้รับผิดชอบในการทำให้แน่ใจว่าแต่ละส่วนของแผนแก้ไขฟื้นฟูได้รับการปฏิบัติอย่างสมบูรณ์แล้วเมื่อใด) และต้องมีการลงชื่อผู้เสียหายผู้กระทำผิด ผู้ดำเนินการประชุม และบุคคลที่รับผิดชอบในการติดตามผล โดยผู้ที่เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนอาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับการติดตามผลได้ หากแผนแก้ไขฟื้นฟูที่เสนอต่อศาลไม่ได้กำหนดหรือระบุเรื่องความรับผิดชอบในการติดตามผลไว้ ศาลอาจขอให้มีการสอบถามตัวบุคคลผู้ที่จะรับผิดชอบในการติดตามผลก่อนที่จะมีการตัดสินใจว่าจะจัดการกับคดีนั้นอย่างไรผลที่ได้จากการประชุมที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษา เช่น การให้ทำงานบริการสาธารณะหรือการให้อยู่ในความสอดส่องดูแล ในเบื้องต้นจะได้รับการติดตามผลและบังคับการให้

เป็นไปตามนั้นโดยกรมราชทัณฑ์ เมื่อศาลได้มีคำสั่งตามผลที่ได้รับความเห็นชอบจากการประชุมแล้ว ว่าจะให้ผู้กระทำผิดชดใช้ค่าเสียหาย ค่าเสียหายนั้นจะถูกจ่ายผ่านหน่วยเรียกเก็บของกรมศาลยุติธรรม (The Department of Court' Collection Unit) และทางกรมจะรับผิดชอบในการบังคับใช้ มาตรการหากไม่มีการจ่ายค่าเสียหายนั้น

สำหรับการพิจารณาว่ามีการให้ความร่วมมือตามแผนแก้ไขฟื้นฟูนั้นหรือไม่จะขึ้นอยู่กับว่าคดี มีความก้าวหน้าทางศาลอย่างไรบ้าง เช่น ถ้าที่ประชุมมีมติกำหนดให้ต้องมีการปฏิบัติตามแผนแก้ไข ฟื้นฟูให้เสร็จสิ้นก่อนที่ศาลจะกำหนดคำพิพากษา การไม่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขฟื้นฟูหรือข้อตกลง ดังกล่าวก็จะถูกรายงานต่อศาลเมื่อคดีกลับมาสู่ศาล หากคดีถูกเลื่อนออกไปหรือถูกงดการพิจารณาไว้ เพื่อให้มีการปฏิบัติตามแผนให้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ ศาลอาจขอให้บุคคลที่รับผิดชอบในการติดตามแผน แก้ไขฟื้นฟูรายงานถึงความร่วมมือของผู้กระทำผิดเมื่อคดีถูกส่งกลับมาสู่ศาล ถ้าข้อตกลงที่ได้รับความ เห็นชอบจากที่ประชุมกลายเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาก็จะมีการนำกระบวนการพิจารณาสำหรับกรณี ละเมิดหรือไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย The Sentencing Act 2002 มาใช้ ในบางคดีศาลอาจสั่งให้ผู้กระทำผิดกลับมาฟังการพิพากษหากศาลเรียกให้มา 22 ผู้กระทำผิดอาจถูก นำตัวมาส่งศาลในภายหลังหากไม่มีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขฟื้นฟู โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงาน อัยการ อัยการสูงสุด หรือบุคคลใด ๆ ที่ได้รับแต่งตั้งจากกรมศาลยุติธรรมหรือกรมราชทัณฑ์ มีอำนาจ ที่จะยื่นคำร้องขอให้นำตัวผู้กระทำผิดกลับมาสู่ศาลได้ ในกรณีเหล่านี้ศาลควรจะต้องทำให้แน่ใจ ว่าแผนแก้ไขฟื้นฟูได้กำหนดตัวผู้รับผิดชอบในการติดตามให้มีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขฟื้นฟูไว้แล้ว ซึ่ง บุคคลเหล่านั้นสามารถที่จะดำเนินการใด ๆ เพื่อให้มีการนำคดีนั้นกลับมาสู่ศาลถ้าผู้กระทำผิดไม่ ปฏิบัติตามแผน เช่น โดยการติดต่อเจ้าหน้าที่ของศาลและร้องขอให้จัดการนำตัวผู้กระทำผิดกลับมา ยัง ศาลเพื่อให้มีการพิพากษาคดีโดยวิธีออกหมายเรียกตัว ตามมาตรา 113 (a) ของ The Sentencing Act 2002 ส่วนกรณีที่ข้อตกลงหรือแผนแก้ไขฟื้นฟูที่ได้รับความเห็นชอบจากการประชุมกลุ่ม ครอบครวมิได้เป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษานั้น ยังไม่มีมาตรการที่ชัดเจนที่จะนำมาใช้บังคับในกรณีที่ ผู้กระทำผิดไม่สามารถปฏิบัติตามข้อตกลงหรือแผนดังกล่าวได้

ภายหลังจากเสร็จสิ้นการประชุมกลุ่มครอบครัว จะมีการติดตามผลโดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ ทราบถึงประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลของกระบวนการ และเพื่อให้ทราบว่าแผนที่ได้จากการประชุม ได้รับการปฏิบัติตามหรือไม่ เพื่อที่จะได้แจ้งให้ผู้เสียหายและศาลทราบต่อไป การแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับ ความสำเร็จของการปฏิบัติตามแผนแก้ไขฟื้นฟูและความก้าวหน้าของคดีให้แก่ผู้เสียหายทราบนี้ เป็นไปตามบทบัญญัติในมาตรา 12 ของ The Victim' Right Act 2002 และยังเป็นการทำให้ กระบวนการของการอำนวยความสะดวกเชิงสัมพันธ์มีความน่าเชื่อถือและมีประสิทธิภาพผู้กระทำ ผิดและผู้เสียหายบางคนอาจถูกกำหนดให้มารับการแนะนำและได้รับความช่วยเหลือหลังการประชุม ต่อไปในอนาคตด้วย ในบางกรณีจะมีการระบุหรือกำหนดในที่ประชุมถึงการกระทำที่การกระทำที่

เกี่ยวข้องและความรับผิดชอบรวมอยู่ในแผนแก้ไขฟื้นฟูด้วย ในกรณีอื่นความต้องการอาจไม่ปรากฏอยู่จนกระทั่งหลังจากการประชุมเสร็จสิ้นลง

แต่ทั้งนี้ประเทศนิวซีแลนด์ก็ไม่ได้มีมาตรการในการเบี่ยงคดีผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมเพียงการประชุมกลุ่มครอบครัว Family Group Conference เท่านั้น แต่ยังมีวิธีการอีกหลายอย่าง ซึ่งผู้เขียนจะกล่าวถึงการไกล่เกลี่ยพินสัมพันธคดีอาญา

3.3.2 การไกล่เกลี่ยพินสัมพันธคดีอาญา

3.3.2.1 การไกล่เกลี่ยพินสัมพันธในคดีอาญา Restorative Justice อาจกล่าวได้ว่ามีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 6 ประการด้วยกัน ประกอบด้วย¹⁰⁴

- 1) การพยายามให้การช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่เป็นเหยื่อจากการกระทำ
ความผิดอาญา
- 2) การทำให้จำเลยเข้าไปมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในผลเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดของตน
- 3) การทำให้เกิดความรู้สึกตระหนักและเข้าใจในผลกระทบอันเกิดจากการกระทำความผิดอาญาที่มีต่อผู้เป็นเหยื่อ
- 4) พยายามกระตุ้นและดำเนินการ ให้จำเลยจัดมาตรการเยียวยาที่เหมาะสมให้แก่ผู้ที่เป็นเหยื่อและชุมชนที่เกี่ยวข้อง
- 5) การพยายามกระตุ้นและดำเนินการ ให้จำเลยจัดมาตรการการเยียวยาที่เหมาะสมให้แก่ผู้ที่เป็นเหยื่อและชุมชนที่เกี่ยวข้อง
- 6) การพยายามช่วยให้ผู้ที่เป็นเหยื่อและจำเลยสามารถกลับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้ดังเดิม

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเป็นกระบวนการที่ไม่ได้มุ่งไปที่การลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ แต่มุ่งไปที่การแก้ไขปัญหาและเยียวยาความเสียหายหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดเป็นสำคัญ โดยต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจกับปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะผล กระทบที่เกิดขึ้นแก่แต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพราะหากไม่เข้าใจในปัญหาและผลกระทบอย่างถ่องแท้แล้ว การจะแก้ไขหรือเยียวยาใด ๆ ย่อมยากที่จะเกิดขึ้นได้ หรือหากเกิดขึ้นก็อาจจะไม่ตรงกับปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดขึ้น กระบวนการยุติธรรมจึงจะทำหน้าที่เป็นเวทีที่นำทุกฝ่ายมาทำความเข้าใจปัญหาร่วมกันและแสวงหาหนทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการพยายามเปลี่ยน

¹⁰⁴สรวิศ ลิ้มปริงซี่, “การไกล่เกลี่ยพินสัมพันธในคดีอาญาประสบการณ์ของศาลนิวซีแลนด์,” ศาลยุติธรรมปริทัศน์ 1 (มกราคม 2549): 30.

กระบวนการยุติธรรมจากเดิมที่ศูนย์กลางของกระบวนการ คือ จำเลย ให้เปลี่ยนเป็นกระบวนการที่มีผู้เสียหายหรือเหยื่อของการกระทำความผิดมาเป็นศูนย์กลางแทนจำเลย ซึ่งจะช่วยสร้างบรรยากาศที่ทำให้ผู้เสียหายหรือเหยื่อรู้สึกว่ามีปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเป็นเรื่องที่กระบวนการให้ความใส่ใจและพร้อมที่จะหาทางช่วยเหลือเยียวยาให้ซึ่งจะทำให้ผู้เสียหายมีความรู้สึกมั่นใจและพร้อมที่จะเปิดเผยรู้สึกและผลกระทบที่เกิดขึ้นได้มากกว่า ผู้เสียหายมีโอกาที่จะบอกเล่าให้จำเลยได้รับรู้ว่าการกระทำของจำเลยก่อให้เกิดความทุกข์หรือความเสียหายอย่างไรบ้าง และยังมีโอกาสสอบถามจำเลยเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วย หากผู้เสียหายไม่รู้หรือไม่เข้าใจในพฤติกรรมของจำเลยที่เกิดขึ้น ผู้เสียหายยังมีโอกาที่จะแสดงให้จำเลยหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับรู้จากผลกระทบหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นมีหนทางเยียวยาอย่างไรบ้าง และผู้เสียหายมีสิทธิที่จะตัดสินใจเกี่ยวกับมาตรการหรือการดำเนินการต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นต่อไป¹⁰⁵

คดีที่จะเข้าสู่กระบวนการ Restorative Justice ในชั้นศาลของประเทศนิวซีแลนด์ได้มีการกำหนดลักษณะของคดีที่จะเข้าสู่ระบบไว้ด้วย เพื่อให้กระบวนการสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและในขณะเดียวกันก็ได้เป็นการขัดขวางการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาตามปกติ องค์ประกอบเบื้องต้นของคดีที่จะเข้าสู่ระบบนี้ประกอบด้วย การกำหนดให้ต้องเป็นคดีที่จำเลยรับสารภาพเนื่องจากวัตถุประสงค์สำคัญของการดำเนินกระบวนการ Restorative Justice คือ การทำให้จำเลยตระหนักถึงภาระความรับผิดชอบของตนและความเสียหายที่ตนได้ก่อให้เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหาย รวมทั้งการหามาตรการเยียวยาให้แก่ผู้เสียหาย หากจำเลยยังให้การปฏิเสธเท่ากับยังไม่ได้ยอมรับว่าตนเป็นผู้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาหรือหากยอมรับว่าทำแต่อ้างว่ามีเหตุผลอื่นที่ทำให้การกระทำของตนไม่เป็นความผิด เช่นนี้การที่จะทำให้จำเลยตระหนักถึงภาระความรับผิดชอบของตนจึงเป็นไปได้เพราะต้องมีการพิสูจน์ในทางพยานหลักฐานเสียก่อนว่าความจริงแล้วจำเลยได้กระทำการตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ หรือแม้แต่มีการพิสูจน์ในทางพยานหลักฐานแล้วก็อาจจะไม่ได้ทำให้จำเลยยอมรับได้อย่างแท้จริงเนื่องจากรู้สึกเป็นเพียงการแพ้นะในทางคดีเท่านั้น แต่ไม่ได้มีความรู้สึกว่าเป็นผู้กระทำความผิดอย่างแท้จริง การที่จะทำให้จำเลยซึ่งไม่ยอมรับแม้แต่ข้อเท็จจริงที่ว่าตนเป็นผู้กระทำความผิดให้รู้สึกถึงความรับผิดชอบการกระทำที่ถูกกล่าวหาจึงแทบไม่อาจเกิดขึ้นได้ ส่วนการกำหนดให้ต้องเป็นคดีที่ยังไม่ได้มีการกำหนดวันสืบพยานเนื่องจากไม่ต้องการให้การดำเนินกระบวนการ Restorative Justice ไปกระทบหรือแทรกแซงการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีตามปกติของศาล โดยเลือกเฉพาะคดีที่ยังอยู่ในช่วงเริ่มต้นที่ยังไม่ได้มีการกำหนดการดำเนินการแน่นอน และคดีที่มีโทษอยู่ในระดับกลาง ๆ

¹⁰⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 31-32.

3.3.2.2 ขั้นตอนกระบวนการไกล่เกลี่ยพินสัมพันธ์ในคดีอาญา ในเบื้องต้นอาจแบ่งกระบวนการออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

1) ขั้นตอนการส่งคดีเข้าสู่กระบวนการและการเตรียมการ¹⁰⁶

(1) ศาลส่งคดีเข้าสู่กระบวนการ ศาลอาจจะพิจารณาส่งคดีใดคดีหนึ่งเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยพินสัมพันธ์เมื่อคดีนั้นเข้าหลักเกณฑ์ โดยจะส่งไปยังผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกระบวนการ Restorative Justice (RJ Coordinator)

(2) การสัมภาษณ์โดยผู้ประสานงาน เมื่อได้รับคดีแล้ว ผู้ประสานงานจะจัดให้มีการสัมภาษณ์จำเลยก่อนเพื่อประเมินความเป็นไปได้ของการจัดให้มีการประชุมไกล่เกลี่ยพินสัมพันธ์ หากผู้ประสานงานเห็นว่าจำเลยมีลักษณะที่ไม่สมควรจะเข้าสู่กระบวนการอย่างชัดเจนหรือเห็นได้ว่าเป็นบุคคลที่ไม่ยินยอมรับความรับผิดชอบของตน ผู้ประสานงานก็จะไม่ดำเนินการในขั้นต่อไปและจะส่งเรื่องกลับเข้าสู่ระบบกระบวนการพิจารณาคดีอาญาปกติต่อไป

(3) ผู้ประสานงานส่งจดหมายไปยังผู้เสียหายพร้อมทั้งหนังสือแนะนำกระบวนการและแบบข้อประเมิน จากนั้นผู้ประสานงานจะรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับการดำเนินการต่อโดยกลุ่มผู้จัดหาการคัดเลือก “ผู้ไกล่เกลี่ย”

(4) ผู้ประสานงานส่งคดีไปยัง “กลุ่มผู้จัดหาผู้ไกล่เกลี่ย” ซึ่งกลุ่มผู้จัดหาเป็นองค์กรเอกชนหรือเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรที่จะทำหน้าที่ฝึกอบรมและรวบรวมรายชื่อผู้ที่ทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยได้ ผู้ประสานงานจะจัดส่งเอกสารและข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดีที่ส่งไปให้กลุ่มผู้จัดหาด้วย โดยในหนังสือที่ส่งเรื่องไปจะระบุกำหนดเวลาที่จะให้กลุ่มผู้จัดหาพิจารณาว่าจะรับเรื่องที่จะส่งไปเพื่อดำเนินการต่อหรือไม่ และหากประสงค์จะรับเรื่องไว้ก็จะต้องระบุกำหนดเวลาว่าจะจัดให้มีการประชุมและจัดทำรายงานส่งกลับมาได้เมื่อใด

(5) กลุ่มผู้จัดหาติดต่อผู้ประสานงาน จะต้องคัดเลือกและมอบหมาย “ผู้ไกล่เกลี่ย” ที่คิดว่าเหมาะสมกับคดีที่ส่งไปมากที่สุดจำนวน 2 คน สาเหตุที่ต้องใช้จำนวนสองคนนี้มีที่มาจากแนวคิดที่ต้องการจะให้ผู้ไกล่เกลี่ยได้ทำความเข้าใจของคู่ความทั้งสองด้านมากที่สุด การมีนักอำนวยการสองคนอาจจะช่วยให้เก็บข้อมูล ปัญหาและความต้องการได้รอบด้านมากกว่าการทำคนเดียว ทำให้กระบวนการเกิดดุลยภาพสำหรับทั้งผู้เสียหายและจำเลย จากนั้นกลุ่มผู้จัดหาจะแจ้งให้ผู้ประสานงานทราบเกี่ยวกับการมอบหมายภายในเวลาที่กำหนดและจะจัดส่งเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเกี่ยวกับคดีให้แก่ผู้ไกล่เกลี่ย

(6) ผู้ไกล่เกลี่ยติดต่อผู้เสียหายและจำเลย เพื่อที่จะดำเนินการจัดให้มีการพบปะกัน ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องปรึกษาหารือกับผู้เสียหายเพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการ

¹⁰⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 43-51.

จากฝ่ายผู้เสียหายเพื่อใช้ประกอบการพิจารณา ในการดำเนินการผู้ไกล่เกลี่ยจะมีแบบข้อมูลสำหรับผู้ ประเมิน ในการบันทึกข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับการติดต่อสองครั้งแรกกับผู้เสียหายและจำเลย ข้อมูลบุคคลรายละเอียดของการดำเนินการทั้งหมดของผู้ไกล่เกลี่ย แบบข้อมูลนี้จะต้องส่งคืนผู้ ประสานงานเมื่อการดำเนินกระบวนการสิ้นสุด

(7) ผู้ไกล่เกลี่ยพบกับผู้เสียหายและจำเลยก่อนการประชุมไกล่เกลี่ยพื้น สัมพันธ์ โดยในการพบปะอาจจะมีผู้เกี่ยวข้องหรือบุคคลในครอบครัวของฝ่ายผู้เสียหายหรือจำเลยมา พบด้วยก็ได้ แต่ผู้ไกล่เกลี่ยจะพบกับฝ่ายผู้เสียหายและจำเลยคนละคราวกันเพื่อประเมินความสมัครใจ ในการเข้าร่วมกระบวนการประชุม

(8) ผู้ไกล่เกลี่ยเตรียมการประชุม โดยจะกำหนดวันและสถานที่ที่เหมาะสม ที่จะจัดการประชุมแล้วแจ้งให้ผู้เสียหาย จำเลยและผู้ประสานงานทราบ ทั้งนี้ผู้ไกล่เกลี่ยอาจเชิญ เจ้าหน้าที่ตำรวจที่เกี่ยวข้องและพนักงานคุมประพฤติเข้าร่วมประชุมด้วยก็ได้

(9) ผู้ไกล่เกลี่ยแจ้งผู้ประสานงานทราบความคืบหน้าของการประชุมใน ทันทีที่สามารถทำได้ ให้ทราบถึงรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับการประชุมที่จัดจัดขึ้นและจะต้องส่งแบบ รายงานการประชุมไกล่เกลี่ยไม่ช้ากว่าวันที่กำหนดไว้ ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงทำให้ไม่สามารถ ดำเนินการประชุมได้ไม่ว่ากรณีใด ๆ ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องแจ้งให้ผู้ประสานงาน ผู้เสียหายและจำเลย ทราบในทันที

(10) ผู้ประสานงานแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ในเรื่องของวันเวลาและสถานที่ การจัดประชุม ในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินการจัดให้มีการประชุมได้ ผู้ประสานงานจะต้องทำรายงาน เสนอศาลและส่งสำเนารายงานนั้นไปยังพนักงานอัยการ ทนายความ พนักงานคุมประพฤติ และที่ ปริक्षाของผู้เสียหาย โดยในการรายงานนั้นผู้ประสานงานนั้นไม่ต้องระบุเหตุที่ทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยไม่ สามารถจัดให้มีการประชุมได้ เพื่อไม่ต้องการนำเอาข้อมูลไปเป็นผลต่อรูปคดี

2) ขั้นตอนการประชุมไกล่เกลี่ย¹⁰⁷

(1) การเปิดประชุม ผู้ไกล่เกลี่ยควรที่จะแนะนำตัวเองและกล่าวถึงบทบาท หรือหน้าที่ของตนในระหว่างการประชุมเพื่อที่จะทำให้ผู้เข้าร่วมทุกฝ่ายเข้าใจในเบื้องต้นถึงการกระทำ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้ไกล่เกลี่ยจะทำต่อไปในกระบวนการ ภายหลังจากนั้นผู้ไกล่เกลี่ยอาจจะให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ร่วมประชุมแนะนำตนเองและกล่าวถึงความสัมพันธ์ที่ตนมีอยู่กับผู้เสียหายหรือจำเลย เพื่อที่จะทำให้ ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนทราบถึงสถานะของผู้ที่ตนจะต้องประชุมและร่วมหาหรือปัญหาที่เกิดขึ้น และ จะต้องบอกกติกาเบื้องต้นเพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมทำความเข้าใจ คือ การประชุมจะไม่มีการโต้แย้ง

¹⁰⁷ สรวิต ลิ้มปริงซี่, “การไกล่เกลี่ยพื้นสัมพันธ์ในคดีอาญาประสบการณ์ของศาลนิเวศน์ แลนด์ ตอน 3,” ศาลยุติธรรมปริทัศน์ 1 (มีนาคม 2549): 44-45.

โต้เถียงในเรื่องของข้อเท็จจริงว่าเหตุการณ์ของการกระทำความผิดเกิดอะไรขึ้นบ้างเนื่องจากการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเป็นภาระหน้าที่ของศาล การประชุมต้องกระทำด้วยความสมัครใจ หากผู้เข้าร่วมประชุมรู้สึกอึดอัดสามารถขออนุญาตได้ตลอดเวลา ควรให้เกียรติและมีความซื่อสัตย์หากมีการพูดจาข่มขู่หรือแสดงอาการให้เห็นว่าจะมีการใช้กำลังต้องยุติการประชุมทันที และผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนต้องเคารพในสิทธิส่วนบุคคลของผู้เข้าร่วมคนอื่น ไม่ควรนำข้อมูลในการประชุมไปเปิดเผยต่อบุคคลอื่น

(2) การสรุปข้อเท็จจริง เรื่องราวและผลกระทบ การประชุมจะเริ่มด้วยการสรุปเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเวลาที่มีการกระทำความผิด โดยอาจจะทำโดยการอ่านย่อข้อเท็จจริงตามที่มีการสรุปไว้คืออาจจะขอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจช่วยสรุปและลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การเริ่มเล่าเรื่องราว อาจให้จำเลยได้เป็นฝ่ายที่เล่าเรื่องก่อน เพราะจำเลยจะยอมรับในการกระทำความผิดของตนต่อหน้าผู้เสียหายและผู้ที่เกี่ยวข้องโดยการยอมรับในความผิดของจำเลยนั้นไม่ได้เกิดจากการเรียกร้องของฝ่ายผู้เสียหาย ทำให้จำเลยไม่ค่อยเกิดความรู้สึกที่ต้องปกป้องการกระทำของตนและปฏิเสธประเด็นที่เป็นรายละเอียดเล็กน้อย ผู้ไกล่เกลี่ยอาจจะช่วยจำเลยในการลำดับเหตุการณ์ด้วยการทวนในประเด็นหรือจุดที่สำคัญเพื่อที่จะทำให้แน่ใจว่าจำเลยจำเหตุการณ์ได้ครบถ้วนและเรื่องราวที่จำเลยเล่าได้รับความเข้าใจถูกต้อง ประกอบกับฝ่ายผู้เสียหายจะแจ่มแจ้งเกี่ยวกับผลกระทบจากการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหาย ซึ่งบุคคลไกล่เกลี่ยก็อาจจะได้เข้าใจและได้เล่าถึงผลกระทบอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหาย

(3) การพักและการประชุมฝ่ายเดียว เมื่อมีการประชุมดำเนินไปได้จนเสร็จสิ้นการเล่าเรื่องราวต่าง ๆ แล้ว ผู้เข้าร่วมประชุมก็ต้องเริ่มคิดถึงการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยการประชุมฝ่ายเดียวเฉพาะแต่ละฝ่ายแยกจากกัน

(4) การหารือเรื่องผลลัพธ์ ข้อตกลงและแผนการ ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องพยายามทำให้การหารือมุ่งเน้นไปที่สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ประเด็นในการหารือจะเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในวิสัยที่จำเลยจะสามารถทำได้เพื่อช่วยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยผู้เข้าร่วมประชุมจะมีเวลาอย่างเต็มที่ที่จะหารือเกี่ยวกับแผนการที่จะทำต่อไปไม่ว่าแผนการนั้นจะมีลักษณะเช่นไร ควรกระตุ้นให้คู่ความสร้างสรรค์ทางเลือกให้ได้มากที่สุด

(5) การบันทึกข้อตกลงหรือแผนการ เมื่อสรุปบันทึกเรียบร้อยแล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยควรอ่านข้อความทั้งหมดให้ผู้เข้าร่วมประชุมฟังเพื่อเป็นการยืนยันสิ่งที่บันทึกนั้นถูกต้องสอดคล้องกับสิ่งที่ได้หารือระหว่างคู่กรณี โดยข้อตกลงที่สร้างขึ้นควรจะมีลักษณะที่ชัดเจนแน่นอนมีระยะเวลากำกับ และกำหนดผู้ที่จะติดตามให้มีการดำเนินการตามที่ตกลง

(6) การกำกับดูแลการปฏิบัติตามแผนการ หากแผนการนั้นจะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง จะต้องมีการยืนยันความสมัครใจของบุคคลนั้นก่อนและควร

ต้องระบุรายละเอียดการติดต่อกับบุคคลดังกล่าวในแผนการด้วย แต่แผนการที่ดีไม่ควรจะกำหนดให้ต้องมีการกำกับดูแลการปฏิบัติตามแผนโดยชุมชนหรือบุคคลเกินกว่าหกเดือน

(7) การสรุปการประชุม เมื่อมีการยืนยันและรับรองแผนการที่ตกลงกันไว้แล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยควรจะขอบคุณผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนที่ความกล้าหาญเพียงพอที่จะมาเผชิญหน้ากับความจริงและพบกับอีกฝ่ายหนึ่งในสถานการณ์ที่ยากลำบาก

3) ชั้นภายหลังการประชุมไกล่เกลี่ย¹⁰⁸

(1) ทบทวนกระบวนการระหว่างผู้ไกล่เกลี่ย เมื่อเสร็จสิ้นการไกล่เกลี่ยแต่ละครั้ง ผู้ไกล่เกลี่ยทั้งสองจะคุยร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการหรือสิ่งต่าง ๆ ที่ได้ทำไปในระหว่างการไกล่เกลี่ยเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการทำงานในครั้งต่อ ๆ ไป โดยการทบทวนนี้ควรจะทำทันทีที่เสร็จสิ้นการไกล่เกลี่ยเนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ผู้ไกล่เกลี่ยทั้งสองคนยังจดจำเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะจุดหรือประเด็นสำคัญที่จะนำมาทบทวนกัน ประโยชน์ที่จะได้รับจากการทบทวนจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ที่ดีและจริงใจซึ่งกันและกันของผู้ไกล่เกลี่ยที่ร่วมงานกัน

(2) การส่งแบบฟอร์มข้อมูลให้แก่ผู้ประสานงาน โดยผู้เข้าร่วมประชุมไม่ว่าจะเป็นจำเลย ผู้เสียหาย พนักงานคุมประพฤติ เจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องจะต้องกรอกข้อมูลแล้วนำส่งผู้ไกล่เกลี่ย เพื่อนำไปใช้ในการประเมินกระบวนการและติดตามผลการปฏิบัติงาน

(3) ผู้ไกล่เกลี่ยเขียนรายงานการไกล่เกลี่ยส่งให้แก่ผู้ประสานงาน โดยในรายงานจะประกอบไปด้วย สรุปกระบวนการต่าง ๆ ที่ได้ทำขึ้นรวมทั้งผลของการดำเนินการด้วย โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นก่อนการประชุม ในระหว่างการประชุมว่ามีการยกประเด็นใดขึ้นมาบ้าง และสรุปรายละเอียดว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง มีการเสนอข้อใช้หรือกระทำการอย่างไรบ้าง และมีการยอมรับในมาตรการอย่างไร

(4) ผู้ประสานงานส่งสำเนารายงานการไกล่เกลี่ยให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยจัดส่งให้แก่พนักงานอัยการ และพนักงานคุมประพฤติห้าวันก่อนวันฟังคำพิพากษา

(5) ผู้ไกล่เกลี่ยติดตามผลกับผู้เสียหายภายในสามวันนับจากวันประชุม เพื่อที่จะตรวจสอบความเป็นอยู่ว่าผู้เสียหายมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นอีกหรือไม่ และอาจจะให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการบริการช่วยเหลือผู้เสียหายในรูปแบบต่าง ๆ ที่รัฐจัดหาไว้ให้

¹⁰⁸ สรวิต ลิ้มปริงซี่, “การไกล่เกลี่ยฟื้นสัมพันธ์ในคดีอาญาประสบการณ์ของศาลนิวยอร์กตอน 4,” *ศาลยุติธรรมปริทัศน์* 1 (พฤษภาคม 2549): 52-53.

(6) ผู้ไกล่เกลี่ยจะติดตามการปฏิบัติตามแผนการ ในกรณีที่มีการกำหนดให้ต้องมีการกระทำการบางสิ่งบางอย่างก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา ผู้ไกล่เกลี่ยจะติดตามด้วยว่าได้มีการดำเนินการตามที่กำหนดแล้วหรือไม่และหากมีการดำเนินการอย่างไร ก็ทำรายงานเสนอผู้ประสานงานก่อนถึงกำหนดวันฟังคำพิพากษา

(7) การดำเนินการเมื่อปรากฏผลการพิจารณาของศาล ผู้ประสานงานต้องแจ้งให้ผู้เสียหายและผู้ไกล่เกลี่ยทราบ แต่ในกรณีที่ศาลได้สั่งให้เลื่อนการนัดฟังคำพิพากษาไปก่อน ก็เพื่อเปิดโอกาสให้มีการดำเนินการตามแผนเยียวยาความเสียหายตามที่ตกลงกันในกระบวนการไกล่เกลี่ยพื้นสัมพันธ์ ผู้ประสานงานก็จะแจ้งให้ผู้ไกล่เกลี่ยทราบเพื่อที่จะติดตามผลการดำเนินการตามแผนต่อไป

การไกล่เกลี่ยพื้นสัมพันธ์ในคดีอาญานี้ส่วนของจำเลยก็มุ่งที่จะทำให้เกิดความรับผิดชอบในผลพวงจากการกระทำของตนอย่างแท้จริง ซึ่งการที่นำจำเลยเข้ามาในกระบวนการเพื่อรับรู้ผลกระทบหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นกับเหยื่อของการกระทำของตน รู้ว่าสิ่งที่ตนได้ทำลงไปทำให้คนอื่นได้รับความทุกข์หรือความเดือดร้อน ซึ่งทำให้จำเลยมีโอกาสได้แสดงความรู้สำนึกไม่ว่าจะเป็นความสำนึกผิดหรือความรับผิดชอบในการเยียวยาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้จำเลยได้ระลึกถึงเมื่อตนจะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งในอนาคต¹⁰⁹

ลักษณะที่สำคัญอีกประการของกระบวนการไกล่เกลี่ยพื้นสัมพันธ์ในคดีอาญา Restorative Justice คือ การให้ชุมชนหรือบุคคลแวดล้อมเข้ามา ร่วมรับรู้และช่วยเยียวยาปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น (Community-based Process) โดยบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานอกจากตัวจำเลยและผู้เสียหายนั้น เหตุที่ต้องนำบุคคลเหล่านี้เข้ามาในกระบวนการด้วย เนื่องจากไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขเยียวยาทางฝั่งจำเลย หรือทางฝั่งผู้เสียหายล้วนแล้วแต่ต้องการสนับสนุนช่วยเหลือจากบุคคลผู้ใกล้ชิดด้วยกันทั้งสิ้น สำหรับผู้เสียหายการที่ได้รับความเดือดร้อน หรือความยากลำบากใด ๆ ย่อมต้องการกำลังใจและแรงสนับสนุนจากบุคคลรอบข้าง เพื่อที่จะทำให้ผ่านพ้นสถานการณ์เหล่านั้นไปได้และในขั้นตอนการปรับตัวเพื่อที่จะดำเนินชีวิตไปตาม ปกติภายหลังเหตุการณ์ผ่านพ้นไปก็อาจจะต้องการให้คนรอบข้างเข้าใจ แนะนำช่วยเหลือในส่วนที่จำเป็นในส่วนของจำเลย หลายครั้งที่พบว่าจำเลยทำสิ่งที่ผิดพลาดขึ้น โดยที่บุคคลรอบข้างหรือบุคคลในครอบครัวไม่ได้มีส่วนร่วมรับรู้เลย บุคคลเหล่านี้ไม่ทราบข้อเท็จจริงยอมทำให้บุคคลเหล่านี้ไม่เกิดความรู้สึก หรือความจำเป็นที่จะต้องคอยระมัดระวังมิให้เกิดพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันอีกในอนาคต ในบางครั้งจำเลยเองรู้สึกผิดและเสียใจในผลของความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตน ความรู้สึกเหล่านี้ถือเป็นสถานการณ์ที่

¹⁰⁹ สรวิต ลิ้มปริงซี่, “การไกล่เกลี่ยพื้นสัมพันธ์ในคดีอาญาประสบการณ์ของศาลนิวยอร์ก,” ศาลยุติธรรมปริทัศน์ 1 (มกราคม 2549): 32-33.

ยากลำบากสำหรับจำเลยด้วยเช่นกัน การที่จำเลยจะผ่านพ้นสถานการณ์เช่นนี้ และพยายามปรับปรุงตัวหรือแม้แต่การพยายามกลับเข้าสู่สังคมก็จำเป็นต้องได้รับความกำลังใจและความช่วยเหลือจากบุคคลรอบข้างในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน¹¹⁰

3.4 การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนในประเทศออสเตรเลีย

แนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอาญาในประเทศออสเตรเลียได้พัฒนาขึ้นโดยได้รับอิทธิพลจากกระบวนการใช้มาตรการประชุมกลุ่มครอบครัวของประเทศนิวซีแลนด์ โดยในระยะแรกได้นำมาใช้ในชั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อให้การตักเตือนของเจ้าหน้าที่ตำรวจมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ต่อมาจึงได้นำมาตรการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและสร้างความสำนึกรับผิดชอบให้แก่ผู้กระทำความผิดด้วย

ในคดีความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ จะถูกจัดการโดยระบบการตักเตือนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ (Police Cautioning) ส่วนคดีที่มีความรุนแรงขึ้นซึ่งไม่อาจใช้การตักเตือนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ ก็ได้นำมาตรการการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้กับเด็กและเยาวชน แต่ในประเทศออสเตรเลียนั้นจะไม่ใช้มาตรการการประชุมกลุ่มครอบครัวกับคดีที่เป็นความผิดร้ายแรง เช่น คดีฆาตกรรม คดีล้วงละเมิดทางเพศ คดีความรุนแรงในครอบครัว เป็นต้น หรือใช้กับผู้กระทำความผิดซ้ำหรือผู้กระทำความผิดติดนิสัย ซึ่งกรณีนี้จะต้องส่งคดีไปให้ศาลเยาวชนพิจารณาโดยข้ามขั้นตอนการใช้มาตรการประชุมกลุ่มครอบครัวไป ซึ่งมีความแตกต่างจากประเทศนิวซีแลนด์ซึ่งใช้มาตรการประชุมกลุ่มครอบครัวกับคดีทุกประเภท ยกเว้นเพียงคดีฆาตกรรม รวมถึงไม่มีข้อจำกัดเรื่องผู้กระทำความผิดซ้ำ

3.4.1 การเตือนแบบ Wagga Wagga

โครงการแรกที่ประเทศออสเตรเลียนำมาตรการการประชุม กลุ่มครอบครัวมาใช้กับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนก็คือ “การเตือนแบบ Wagga Wagga” เกิดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจชุมชนในเมือง Wagga Wagga ซึ่งเป็นเมืองเล็ก ๆ ในมลรัฐ New South Wales ประเทศ

¹¹⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 33-34.

ออสเตรเลีย การเตือนแบบ Wagga Wagga ได้รับอิทธิพลมาจากการประชุมกลุ่มครอบครัวในประเทศนิวซีแลนด์ ตามแนวคิดเรื่องการทำหน้าที่เพื่อสร้างความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกันของนักอาชญาวิทยาชื่อ John Braithwaite ที่เชื่อว่ามีจุดแบ่งแยกระหว่างการทำหน้าที่ที่จะสร้างตราประทับแก่ผู้กระทำผิดกับการทำหน้าที่ทำให้ผู้กระทำผิดได้รู้ว่าตนเองทำผิดไป โดยการทำหน้าที่แบบหลังนี้จะต้องทำด้วยความรักและนับถือกันอันนำมาซึ่งการให้อภัยและความสมานฉันท์ การทำหน้าที่ของกลุ่มครอบครัวซึ่งกระทำต่อผู้ที่กระทำผิดอย่างเคารพในสิทธิของเขาและมุ่งที่จะทำให้เกิดความสมานฉันท์จึงเป็นรูปแบบของการควบคุมโดยชุมชนแบบโบราณที่มีประสิทธิภาพ การเตือนแบบ Wagga Wagga จึงมีแกนความคิดอยู่ที่การนำผู้กระทำผิดมาเข้ากระบวนการทำหน้าที่โดยชุมชนดังกล่าว¹¹¹

โครงการเตือนแบบ Wagga Wagga นี้ ตำรวจจะยังทำหน้าที่หลักในการเตือน แต่จะเพิ่มเงื่อนไขเข้าไปหลายประการ เช่น กำหนดให้แกนกลางของกระบวนการเตือนมุ่งไปที่พฤติกรรมอาชญากร ไม่ใช่ที่ตัวผู้กระทำผิด กระบวนการพุดจาและแสดงความคิดเห็นจะกระทำไปตามขั้นตอนและบทที่กำหนดไว้ ไม่ปล่อยให้พุดกันโดยไม่มีขอบเขตหรือทะเลาะกัน การเตือนแบบ Wagga Wagga ยังเน้นถึงเรื่องการทำผิดที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต แต่เรื่องดังกล่าวก็มักจะมีปัญหาในการแบ่งแยกระหว่างผู้กระทำผิดและการกระทำผิด เพราะปกติแล้วการใช้มาตรการป้องกันการกระทำผิดอีกจะต้องนำประวัติการกระทำผิดมาพิจารณาถึงแนวโน้มที่จะกระทำผิดในอนาคต แต่ในทางปฏิบัติแล้วมักจะพบปัญหากันอยู่เสมอว่า ผู้กระทำผิดจะได้รับการเตือนว่าจะยกเว้นให้เฉพาะครั้งนี้ และหากพบการกระทำผิดอีกจะต้องถูกดำเนินคดีโดยไม่คำนึงว่าจะทำผิดร้ายแรงเพียงใด กระบวนการนี้จึงดูประหนึ่งจะเป็นสัญญาณเตือนว่าผู้กระทำผิดได้ทำเรื่องผิดพลาดที่คนในชุมชนไม่ยอมรับ และได้รับใบเตือนว่าจะต้องไม่ทำเรื่องผิดพลาดใด ๆ ขึ้นอีก¹¹²

3.4.2 การประชุมกลุ่มครอบครัว

นอกจากการประชุมกลุ่มครอบครัวแบบ Wagga Wagga แล้ว มลรัฐอื่นๆ ในประเทศออสเตรเลียก็ได้นำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในด้านการดูแลคุ้มครองเด็กและในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ในมลรัฐ Western Australia, South Australia ได้พัฒนารูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวของตนเองขึ้นมาซึ่งมีความใกล้เคียงกับรูปแบบของประเทศนิวซีแลนด์ โดยประกอบด้วยกลุ่มบุคคลที่ถูกเชิญจากผู้จัดการประชุมกลุ่มครอบครัวให้มาอภิปรายเกี่ยวกับการกระทำผิด ผู้กระทำผิดที่ได้ยอมรับผิดขอต่อการกระทำผิดแล้วจะถูก

¹¹¹ ฌูว์สา ฉัตรไพฑูริย์, *เรื่องเดิม*, หน้า 27.

¹¹² *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 27.

เชิญให้มาประชุมพร้อมบิดามารดาและผู้สนับสนุนอื่น ๆ ผู้เสียหายรวมทั้งผู้สนับสนุนของตนก็จะเข้าร่วมในการประชุมด้วย โดยในการประชุมนี้จะต้องมีเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าร่วมอย่างน้อย 1 คน เจ้าหน้าที่ตำรวจจะมีบทบาทในการประชุมที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละมลรัฐ โดยจะศึกษาถึงวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวตามกฎหมายของมลรัฐ South Australia และมลรัฐ New South Wales ดังนี้

3.4.2.1 การประชุมกลุ่มครอบครัวตามกฎหมาย The Young Offenders Act 1993 ของมลรัฐ South Australia¹¹³

กฎหมาย The Young Offenders Act 1993 มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสร้างหลักประกันให้กับเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา ให้ได้รับการดูแล การแก้ไข และการแนะแนวทางที่จำเป็นในการพัฒนาเยาวชนเหล่านั้นให้เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน เมื่อเยาวชนยอมรับว่าตนได้กระทำความผิด และความผิดนั้นเป็นความผิดเล็กน้อยหรือความผิดที่ไม่ร้ายแรง เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจจัดการกับคดีนั้น ดังต่อไปนี้

1) ใช้วิธีการตักเตือน และกำหนดมาตรการให้เยาวชนปฏิบัติตาม เช่น การสั่งให้เยาวชนขอโทษต่อผู้เสียหาย การกำหนดค่าสินไหมทดแทน การสั่งเยาวชนให้ทำงานบริการชุมชนเป็นเวลาไม่เกิน 75 ชั่วโมง

2) แจ้งเรื่องต่อผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชน เพื่อใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว

3) ส่งตัวเยาวชนไปดำเนินคดีทางศาล ในกรณีมีความเห็นว่าการใช้วิธีการของตำรวจหรือวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นไม่เหมาะสมแก่รูปคดี เนื่องจากเยาวชนได้กระทำความผิดซ้ำหรือมีพฤติการณ์ที่แสดงความดีใจเกินกว่าที่จะนำมาตราการเหล่านั้นมาใช้ได้

การประชุมกลุ่มครอบครัวตามกฎหมาย The Young Offenders Act 1993 เป็นมาตรการที่นำมาใช้เพียงบนคดีก่อนที่คดีจะถูกส่งไปสู่ศาล การประชุมกลุ่มครอบครัวจะถูกนำมาใช้เมื่อเด็กที่กระทำความผิดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่เจ้าหน้าที่ตำรวจกำหนดให้ หรือในกรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นว่าเป็นกรณีที่ไม่สามารถจัดการได้ด้วยระบบการตักเตือน อำนาจในการตัดสินใจขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ตำรวจว่าจะส่งคดีเข้าสู่การประชุมกลุ่มครอบครัวหรือจะส่งคดีไปยังศาลเยาวชนฯ ทั้งนี้ ก็ขึ้นอยู่กับฐานความผิด หรือความร้ายแรงของความผิด และประวัติการกระทำความผิดของเด็ก และหากเจ้าหน้าที่ตำรวจส่งคดีเข้าสู่มาตรการประชุมกลุ่มครอบครัว เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในการจัดประชุมกลุ่มครอบครัวก็ไม่อาจที่จะคัดค้านหรือยกเลิกคำสั่งนั้นได้ แม้จะพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่

¹¹³ ศศิพร สิงโตมาศ, *เรื่องเดิม*, หน้า 57-61.

เหมาะสมที่จะใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวก็ตาม ซึ่งแตกต่างกับประเทศนิวซีแลนด์ที่การคัดเลือกคดีและการประสานงานจะอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ประสานงานยุติธรรมชุมชน

ก่อนเข้าสู่มาตรการประชุมกลุ่มครอบครัว เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดจะต้องให้การยอมรับข้อกล่าวหา มิเช่นนั้นคดีจะต้องถูกส่งไปศาลเยาวชนโดยอัตโนมัติ แต่ถึงแม้เจ้าหน้าที่ตำรวจจะเลือกส่งเด็กไปดำเนินคดีในศาลเยาวชนเพราะเด็กให้การปฏิเสธข้อกล่าวหาก็ตาม หากความปรากฏต่อศาลเยาวชนว่าเด็กกระทำความผิดจริง ไม่ว่าจะเพราะเด็กให้การรับสารภาพเองหรือโดยการรับฟังพยานหลักฐานของศาลก็ตาม ศาลเยาวชนก็มีอำนาจที่จะสั่งให้การดำเนินการใช้วิธีของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อให้ที่ประชุมกำหนดมาตรการลงโทษที่เหมาะสมก็ได้

ภายใต้กฎหมาย The Young Offenders Act 1993 กรณีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดโทษจะถูกจัดการโดยมาตรการตักเตือนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ส่วนการประชุมกลุ่มครอบครัวจะนำมาใช้เฉพาะในคดีที่มีความรุนแรงมากกว่า เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายจำนวนตั้งแต่ 5,000-25,000 เหรียญสหรัฐ หรือคดีทำร้ายร่างกาย แต่มาตรการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นจะไม่นำมาใช้กับคดีที่เป็นความผิดร้ายแรง (Indictable Offenses) คือ คดีฆาตกรรม คดีความรุนแรงในครอบครัว คดีล้วงละเมิดทางเพศ หรือคดีที่เด็กหรือเยาวชนนั้นกระทำความผิดซ้ำหรือมีลักษณะการกระทำความผิดติดนิสัย โดยคดีประเภทนี้จะต้องถูกส่งไปดำเนินคดียังศาลเยาวชนโดยข้ามมาตรการประชุมกลุ่มครอบครัวไป โดยแตกต่างจากประเทศนิวซีแลนด์ซึ่งจะใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวกับความผิดร้ายแรงทุกประเภท เว้นเพียงความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา และฆ่าคนตายโดยไม่เจตนา รวมถึงยังสามารถใช้กับคดีที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดซ้ำได้อีกด้วย

ตามกฎหมาย The Young Offenders Act 1993 ผู้มีสิทธิเข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัว ได้แก่ ผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชน เยาวชน ผู้ปกครอง ซึ่งอาจเป็นญาติหรือบุคคลอื่นที่มีความใกล้ชิดกับเยาวชน ผู้เสียหาย และผู้ปกครองของผู้เสียหาย (กรณีผู้เสียหายมีอายุไม่เกิน 17 ปี) ผู้เสียหายยังมีสิทธิที่จะนำบุคคลใดที่เป็นผู้ช่วยเหลือเข้าไปด้วยก็ได้ บุคคลอื่นนอกจากนี้ก็มีสิทธิที่จะเข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวก็ได้ หากผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชนได้ปรึกษารื้อกับผู้เยาว์และสมาชิกในครอบครัวของผู้เยาว์แล้วเห็นว่ามีเหมาะสม เจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นกฎหมายให้สิทธิเข้าร่วมการประชุมกลุ่มครอบครัวได้โดยอัตโนมัติ ส่วนนักสังคมสงเคราะห์จะเข้าร่วมประชุมได้ก็ต่อเมื่อผู้เยาว์ให้ความยินยอมภายใต้ความเห็นชอบของผู้ปกครอง

การประชุมกลุ่มครอบครัวจะถูกดำเนินการโดยผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชน ซึ่งทำหน้าที่อธิบายและไกล่เกลี่ยเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อตกลงที่เป็นเอกฉันท์ กระบวนการแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้เข้าร่วมในการประชุม การพิจารณาหาทางแก้ปัญหา และการให้ความเห็นชอบหรือรับรองสิ่งที่ที่ประชุมได้กำหนดขึ้น ซึ่งในการทำคำตัดสินหรือข้อตกลง ผู้เยาว์

และผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดจะต้องมีมติเป็นเอกฉันท์ ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนไม่ยอมเข้าร่วมในการประชุมหรือไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดที่ได้จากการประชุม เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจทำการตั้งข้อหาในความผิดที่ได้กระทำหรือความผิดที่ได้มีการจัดประชุมแล้วส่งตัวดำเนินคดีกับศาลเยาวชนต่อไป แต่หากที่ประชุมมีมติให้จัดการกับเยาวชนที่ได้กระทำความผิดโดยวิธีตักเตือนโดยไม่มีข้อกำหนดอย่างใดเพิ่มเติมอีก เมื่อเยาวชนได้รับการตักเตือนแล้วหรือเมื่อข้อกำหนดต่าง ๆ ของที่ประชุมได้รับการปฏิบัติครบถ้วนโดยเยาวชนแล้ว เยาวชนนั้นก็จะพ้นความรับผิดชอบทางอาญาไม่ต้องถูกดำเนินคดีอีกต่อไป

3.4.2.2 การประชุมกลุ่มครอบครัวตามกฎหมาย The Young Offenders Act 1997 ของมลรัฐ New South Wales¹¹⁴

กฎหมาย The Young Offenders Act 1997 กำหนดมาตรการทางเลือกแทนการดำเนินคดีอาญาในศาลไว้โดยตรง หากความผิดที่เด็กหรือเยาวชนได้กระทำอยู่ในบังคับของกฎหมายฉบับนี้แล้ว การดำเนินคดีอาญาต่อเด็กและเยาวชนโดยกระบวนการทางศาลนั้นจะไม่สามารถกระทำได้ ต้องพิจารณาใช้มาตรการแทนการดำเนินคดีอาญาตามที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายฉบับนี้แทน ซึ่งมาตรการที่จะนำมาใช้จัดการกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแทนการดำเนินคดีอาญามีอยู่ 3 ขั้นตอนด้วยกัน อันได้แก่ การตักเตือนที่ไม่เป็นทางการ การตักเตือนอย่างเป็นทางการ และการประชุมกลุ่มครอบครัว

การเริ่มต้นกระบวนการดำเนินคดี เจ้าหน้าที่ตำรวจจะพิจารณานำมาตรการตักเตือนอย่างไม่เป็นทางการมาใช้ในคดีความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ เว้นแต่ในกรณีเป็นความผิดเกี่ยวกับการประทุษร้ายที่มีลักษณะของการใช้ความรุนแรง หรือในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นว่าการใช้มาตรการอื่นจะมีความเหมาะสมกว่าเนื่องจากการใช้วิธีการตักเตือนจะไม่เป็นประโยชน์ต่อความยุติธรรม ส่วนการตักเตือนอย่างเป็นทางการ (Caution) ของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นจะนำมาใช้ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ตัดสินใจแล้วว่าคดีนั้นเหมาะสมที่จะใช้มาตรการตักเตือนอย่างเป็นทางการ โดยเด็กจะต้องยอมรับความผิดและยินยอมที่จะได้รับการตักเตือนด้วย โดยพิจารณาถึงความร้ายแรงของความผิด ความรุนแรงของการกระทำ ผลร้ายที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหาย ประวัติการกระทำความผิด และประเด็นอื่น ๆ ที่เจ้าหน้าที่เห็นว่าเหมาะสม อย่างไรก็ตามมาตรการตักเตือนอย่างเป็นทางการจะไม่ถูกนำมาใช้หากเด็กหรือเยาวชนนั้นเคยถูกใช้มาตรการตักเตือนนี้มาแล้วตั้งแต่ 3 ครั้งขึ้นไป ไม่ว่าจะเป็ความผิดฐานเดียวกันหรือต่างฐานความผิดก็ตาม

ส่วนการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นจะถูกนำมาใช้เป็นมาตรการลำดับที่สาม หลังจากพิจารณาแล้วเห็นว่าการใช้มาตรการตักเตือนนั้นไม่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งคดีหรือจะไม่เป็นประโยชน์ต่อความยุติธรรม โดยจะนำมาใช้เมื่อความผิดนั้นเป็นความผิดที่สามารถใช้วิธีการประชุม

¹¹⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 61-73.

กลุ่มครอบครัวได้และเด็กนั้นต้องยอมรับและยินยอมที่จะให้มีการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัว ผู้มีอำนาจตัดสินใจว่าควรให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวหรือไม่ คือ เจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญด้านเยาวชน (Specialist Youth Officer) ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายของมลรัฐ South Australia โดยหากเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญด้านเยาวชนเห็นว่าควรจัดการโดยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวก็จะส่งคดีไปยังผู้ดำเนินการประชุม (Conference Administrator) เพื่อจัดให้มีการประชุมต่อไป แต่หากเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญด้านเยาวชนเห็นว่าควรใช้มาตรการตักเตือนอย่างเป็นทางการกับคดีโดยไม่ต้องใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว ก็จะต้องส่งคดีนั้นไปยังบุคคลผู้มีอำนาจทำการตักเตือนต่อไป แต่หากผู้เชี่ยวชาญด้านเยาวชนเห็นว่าควรจะมีการดำเนินคดีอาญากับเด็กที่กระทำคามผิดนั้น ก็จะต้องส่งคดีไปยังเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อไป

นอกจากเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญด้านเยาวชนแล้ว กฎหมาย The Young Offenders Act 1997 ยังให้อำนาจ Director of Public Prosecutions หรือศาล ในการที่จะส่งคดีที่อยู่ในการพิจารณาของตนเข้าสู่การประชุมกลุ่มครอบครัวได้ หากความผิดนั้นกฎหมายให้ใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวได้ โดยเด็กและเยาวชนผู้นั้นจะต้องยอมรับความผิดและยินยอมให้ใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว ในส่วนของศาลนั้นสามารถส่งคดีเข้าสู่การประชุมกลุ่มครอบครัวได้เสมอ ไม่ว่าคดีจะอยู่ในขั้นตอนใดของการพิจารณา แม้กระทั่งในภายหลังจากที่พิจารณาได้ความว่าเด็กหรือเยาวชนได้กระทำความผิดจริงตามฟ้องแล้วก็ตาม โดยในการพิจารณาส่งคดีเข้าสู่มาตรการประชุมกลุ่มครอบครัว ต้องพิจารณาถึง ความร้ายแรงของความผิด ระดับความรุนแรงของการกระทำความผิด ผลร้ายที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหาย จำนวนและสภาพความผิดที่เด็กหรือเยาวชนนั้นได้เคยกระทำมาก่อนหน้านั้น และจำนวนครั้งที่เด็กและเยาวชนเคยถูกดำเนินการตามกฎหมายฉบับนี้ รวมถึงประเด็นอื่น ๆ ที่มีความเหมาะสม

ตามกฎหมาย The Young Offenders Act 1997 คดีที่จะสามารถดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัว ได้แก่ คดีความผิดที่ไม่รุนแรง (Summary Offences) และความผิดที่ตามกฎหมายวิธีพิจารณาคriminal ความอาญา (Criminal Procedure Act 1986) หรือกฎหมายอื่นกำหนดให้สามารถดำเนินคดีโดยรวบรัดได้ ส่วนคดีที่ไม่สามารถใช้มาตรการประชุมกลุ่มครอบครัวตามกฎหมายฉบับนี้ได้ คือ ความผิดที่เป็นผลให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตาย ความผิดต่อเสรีภาพ และความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

บุคคลที่มีสิทธิเข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวตามกฎหมาย The Young Offenders Act 1997 ได้แก่ เด็ก ผู้ดำเนินการประชุม บุคคลซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบเด็ก สมาชิกในครอบครัวของเด็ก ผู้ใหญ่ที่เด็กเลือก ผู้ปฏิบัติงานด้านกฎหมายที่ให้การแนะนำแก่เด็ก เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญด้านเยาวชน ผู้เสียหายหรือตัวแทนของผู้เสียหาย ผู้สนับสนุนของผู้เสียหาย และหากผู้ดำเนินการประชุมเห็นสมควรก็อาจเชิญบุคคลเหล่านี้เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวด้วยก็ได้ เช่น สมาชิกในชุมชนซึ่งเป็นบุคคลที่เป็นที่เคารพนับถือ ล่าม นักเรียนหรือตัวแทนของโรงเรียนที่เด็กศึกษาอยู่ ผู้เชี่ยวชาญในกรณีที่เด็กขาดความสามารถในการสื่อสารหรือการรับรู้ นักสังคมสงเคราะห์หรือ

ผู้ดูแลสุขภาพของเด็ก เจ้าหน้าที่สอดส่องดูแลเด็กในกรณีที่ได้ก้อยู่ระหว่างการคุมประพฤติหรือทำงานบริการสาธารณะ และบุคคลใด ๆ ที่ครอบครัวของเด็กร้องขอ

มาตรการและการบังคับตามข้อตกลงหรือแผนที่ได้จากการประชุม โดยมาตรา 52 ของกฎหมาย The Young Offenders Act 1997 ได้กำหนดเรื่องผลของการประชุมไว้ดังนี้

1) ผู้เข้าร่วมประชุมอาจเห็นด้วยที่จะให้มีการจัดทำข้อเสนอแนะหรือคำตัดสินที่ตนคิดว่าเหมาะสม โดยเด็กต้องให้ความยินยอมให้ความร่วมมือหรือปฏิบัติตามแผนที่ได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุม

2) ก่อนที่จะกำหนดแผนแก้ไขฟื้นฟู ผู้เข้าร่วมประชุมจะต้องพิจารณาลงถึงความสมัครใจของเด็กในการที่จะเข้าร่วมในโปรแกรมที่จะกำหนดให้แก่เด็กด้วย

3) หากเป็นไปได้ แผนแก้ไขฟื้นฟูจะต้องถูกกำหนดขึ้นโดยมติที่เป็นเอกฉันท์ของผู้เข้าร่วมประชุม และแม้จะถูกคัดค้านจากเด็กและผู้เสียหายแต่ก็อาจได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมได้ แม้จะไม่ได้รับความเห็นชอบจากผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนก็ตาม

4) เด็กและผู้เสียหายที่เข้าร่วมประชุมด้วยตัวเองต่างมีสิทธิที่จะคัดค้านแผนแก้ไขฟื้นฟูทั้งหมด หรือคำตัดสินใด ๆ ที่จะนำไปสู่การกำหนดแผนแก้ไขฟื้นฟู โดยไม่จำเป็นต้องถามความเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมคนอื่น ๆ

5) ไม่มีข้อจำกัดใด ๆ ในการทำคำตัดสินหรือข้อเสนอแนะที่จะเป็นส่วนหนึ่งของแผนแก้ไขฟื้นฟู โดยแผนที่ได้อาจเป็นการกำหนดในเรื่องดังต่อไปนี้

- (1) การให้เด็กขอโทษด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษร ต่อผู้เสียหาย
- (2) การให้เด็กทำการชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือแก่ชุมชน
- (3) การให้เด็กเข้าร่วมในโปรแกรมที่เหมาะสม
- (4) การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นการแสดงการยอมรับเด็กกลับสู่

ชุมชน

6) ประเภทของโปรแกรมที่เหมาะสมที่จะกำหนดไว้ในแผนแก้ไขฟื้นฟู ได้แก่

- (1) โปรแกรมการให้คำปรึกษา
- (2) โปรแกรมการบำบัดยาเสพติดและแอลกอฮอล์
- (3) โปรแกรมการศึกษา
- (4) โปรแกรมอย่างอื่นที่มีเป้าหมายในการแก้ไขปรับปรุงเด็กในระยะยาว

7) แผนแก้ไขฟื้นฟูที่ได้จากการประชุมจะต้อง

(1) เป็นผลที่สามารถปฏิบัติได้จริงและมีความเหมาะสม และเป็นโทษที่ไม่รุนแรงไปกว่าโทษที่ศาลอาจนำมากำหนดแก่เด็กในความผิดนั้น และ

(2) ต้องกำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขฟื้นฟูดังกล่าวไว้

ด้วย และ

(3) จะต้องไม่กำหนดหน้าที่ให้ทำงานบริการสาธารณะเกินไปกว่า
ระยะเวลาที่กำหนดไว้ในมาตรานี้ และ

(4) ต้องกำหนดเกี่ยวกับการติดตามผลไว้ด้วย และ

(5) มีความยินยอมที่จะทำตามข้อกำหนดหรือข้อจำกัดที่กำหนดไว้ในแผน
แก้ไขฟื้นฟู

8) ผู้ดำเนินการประชุมจะต้องแจ้งให้ผู้จัดการประชุมทราบถึงแผนแก้ไขฟื้นฟู
ที่ผู้เข้าร่วมประชุม

เมื่อเด็กปฏิบัติตามแผนแก้ไขฟื้นฟูอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ก็จะไม่มีการดำเนินคดี
อาญาในความผิดฐานที่ได้มีการจัดการประชุมกลุ่มครอบครัว หรือความผิดอื่นใดที่ยังไม่ได้มีการเริ่มต้น
ดำเนินกระบวนการพิจารณา หากว่าเด็กนั้นถูกพิสูจน์แล้วว่าได้กระทำความผิดดังกล่าวจริง และต่อมา
คดีได้ถูกส่งมาสู่กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว

ตารางที่ 3.1 เปรียบเทียบหลักเกณฑ์ของประเทศไทย สหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ และออสเตรเลีย

ประเด็น/ประเทศ	ประเทศไทย	สหรัฐอเมริกา	นิวซีแลนด์	ออสเตรเลีย
ประเภทคดีที่ห้าม ใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดี	กรณีก่อนฟ้องคดี คดีโทษจำคุก ไม่เกิน 5 ปี		คดีฆ่าคนตายโดย เจตนาและฆ่าคน ตายโดยไม่เจตนา	1. คดีฆ่าคนตาย โดยเจตนาและ โดยไม่เจตนา
อาญาเด็กและ เยาวชน	กรณีหลังฟ้องคดี คดีโทษจำคุก ไม่เกิน 20 ปี			2. คดีล่วงละเมิด ทางเพศ 3. คดีความรุนแรง ในครอบครัว
เงื่อนไขเรื่องการ กระทำความผิด ซ้ำ	ต้องไม่เคยได้รับ โทษจำคุกมาก่อน เว้นแต่ ความผิด โดยประมาทหรือ ความผิดลหุโทษ	พิจารณาประวัติ การกระทำ ความผิด	ไม่มีข้อจำกัดเรื่อง การกระทำ ความผิดซ้ำ	พิจารณาประวัติ การกระทำ ความผิด
เงื่อนไขเรื่องการ ยอมรับความผิด	เด็กและเยาวชน ต้อง “สำนึกใน การกระทำ”	เด็กและเยาวชน ต้องให้การ “รับสารภาพ”	เด็กและเยาวชน ต้องให้การ “รับสารภาพ”	เด็กและเยาวชน ต้องให้การ “รับสารภาพ”
บทบาทและ อำนาจหน้าที่ ของหน่วยงานที่ ดำเนินการตาม มาตรการพิเศษฯ	กรณีก่อนฟ้องคดี ผอ.สถานพินิจฯ	กรณีก่อนฟ้องคดี เจ้าหน้าที่ตำรวจ	กรณีก่อนฟ้องคดี 1.เจ้าหน้าที่ ตำรวจ	กรณีก่อนฟ้องคดี 1.เจ้าหน้าที่ ตำรวจ
	กรณีหลังฟ้องคดี ศาลเยาวชนฯ	กรณีหลังฟ้องคดี ศาลเยาวชนฯ	2.ผู้ประสานงาน ยุติธรรมเยาวชน กรณีหลังฟ้องคดี ศาลเยาวชนฯ	2.เจ้าหน้าที่ ผู้เชี่ยวชาญด้าน เยาวชน กรณีหลังฟ้องคดี ศาลเยาวชนฯ

บทที่ 4

บทวิเคราะห์ปัญหาการใช้มาตรการพิเศษแทน การดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน และหลักเกณฑ์การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนทั้งของประเทศไทยและของต่างประเทศแล้วนั้น ในบทนี้ผู้ศึกษาจะปัญหาทางกฎหมายที่เกิดขึ้นและสรุปแนวทางที่เหมาะสมต่อไป ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ปัญหาเรื่องประเภทคดีที่ห้ามใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน

ปัญหาเกี่ยวกับข้อหาหรือฐานความผิด ที่สมควรหรือไม่สมควรจะนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับเด็กและเยาวชนนั้น จากการศึกษาพบว่าประเภทคดีที่ห้ามใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนของประเทศไทยกับของต่างประเทศนั้นมีเกณฑ์ในการพิจารณาที่แตกต่างกัน ดังนี้

4.1.1 ประเภทของคดีที่ห้ามใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มิได้บัญญัติข้อหาหรือฐานความผิดที่ห้ามใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนเอาไว้โดยชัดแจ้ง เพียงแต่บัญญัติเกณฑ์เรื่องของอัตราโทษที่จะสามารถเข้าสู่กระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไว้เพียงกว้าง ๆ ดังนี้

1) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86 บัญญัติอัตราโทษไว้ว่าการเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญานั้นความผิดที่เด็กหรือเยาวชนกระทำหรือต้องหว่ากระทำต้องเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี

2) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาหลังฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 90 บัญญัติอัตรา

โทษไว้ว่าการเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญานั้นความผิดที่เด็กหรือเยาวชนกระทำหรือต้องหว่ากระทำต้องเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 20 ปี

3) มาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดีตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 132 นั้นมิได้บัญญัติเกณฑ์เรื่องอัตราโทษสูงสุดไว้ คงบัญญัติแต่เพียงหลักเกณฑ์ไว้ว่าพฤติการณ์ในการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนนั้นต้องไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร

การกำหนดหลักเกณฑ์การเข้าสู่กระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย หากพิจารณาตามบทบัญญัติเรื่องมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องคดีตามมาตรา 86 และมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาหลังฟ้องคดีตามมาตรา 90 แล้วจะเห็นได้ว่าเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์การนำคดีเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาโดยอาศัยเรื่องอัตราโทษอย่างสูงเป็นเกณฑ์ โดยมีได้ระบุลงไปโดยชัดว่าข้อหาหรือฐานความผิดใดบ้างที่ไม่สมควรหรือห้ามนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนบ้าง มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาหลังฟ้องคดีตามมาตรา 90 นอกจากจะกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ว่าต้องไม่เกิน 20 ปี แล้ว ยังกำหนดอีกด้วยว่าพฤติการณ์แห่งคดีนั้นต้องไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควรด้วย

เช่นเดียวกับมาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 แม้มิได้บัญญัติถึงอัตราโทษอย่างสูงซึ่งห้ามนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเอาไว้ คงบัญญัติหลักเกณฑ์ไว้แต่เพียงว่าพฤติการณ์การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนต้องไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร จึงเป็นการกำหนดคัดเลือกโดยใช้พฤติการณ์การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนเป็นเกณฑ์ ซึ่งกรณีดังกล่าวต้องอาศัยการใช้ดุลพินิจของศาลในการพิจารณาพฤติการณ์แห่งรูปคดีและวินิจฉัยว่าการกระทำของจำเลยเป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควรหรือไม่ ซึ่งการเปิดกว้างในการใช้ดุลพินิจของศาลเช่นนี้ย่อมจะเป็นปัญหาพอสมควรถึงมาตรฐานความเสมอภาคของโอกาสในการเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดี เพราะในการกระทำความผิดในข้อหาหรือฐานความผิดเดียวกันซึ่งมีพฤติการณ์คล้ายคลึงกัน อาจถูกวินิจฉัยแตกต่างกันออกไปได้ว่าเป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมหรือไม่

4.1.2 ประเภทของคดีที่ห้ามใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของต่างประเทศ

จากการศึกษาวิจัยพบว่าในประเทศนิวซีแลนด์และประเทศออสเตรเลียมีการใช้เกณฑ์ในการกำหนดประเภทของคดีที่ห้ามใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนซึ่งแตกต่างไปจากของประเทศไทย ดังนี้

ในประเทศนิวซีแลนด์ แนวการปฏิบัติต่อผู้เด็กหรือเยาว์ซึ่งได้กระทำความผิดต่อกฎหมายกฎหมาย Children Young Persons and Their Families Act 1989 มีหลักการที่สำคัญคือ

เด็กหรือเยาวชนไม่ควรถูกดำเนินคดีอาญา หากยังมีมาตรการทางเลือกอื่นที่จะนำมาใช้แก่คดีได้ เว้นแต่จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นประการอื่น ดังนั้น เด็กหรือผู้เยาว์ที่กระทำผิดต่อกฎหมายจะได้รับการปฏิบัติตามแนวทางต่อไปนี้

- 1) กรณีความผิดเล็กน้อย จะใช้วิธีการตักเตือนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ
- 2) กรณีความผิดที่รุนแรงขึ้น แต่การดำเนินคดีอาญาไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะส่งตัวเด็กหรือผู้เยาว์ไปยังเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือเยาวชน (Youth Aid Officer) เพื่อพิจารณาหามาตรการที่เหมาะสมมาใช้กับเด็กและเยาวชนเหล่านั้นต่อไป
- 3) กรณีที่เป็นความผิดร้ายแรง ภายหลังจากเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ได้มีการปรึกษากับผู้ช่วยเหลือเยาวชนและผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชนแล้วว่าการดำเนินคดีอาญาไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ เด็กหรือเยาวชนจะถูกใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว
- 4) หากการประชุมกลุ่มครอบครัวได้ขอเสนอแนะว่าการดำเนินคดีต่อเด็กหรือเยาวชนจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ เด็กและเยาวชนจะถูกดำเนินการโดยศาลเยาวชนโดยใช้วิธีการที่เป็น การดูแลและให้ความคุ้มครองแก่เด็กและเยาวชนเป็นหลัก

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าตามกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์กำหนดให้การกระทำผิดเล็กน้อยของเด็กเยาวชนนั้นจะถูกจัดการโดยระบบการว่ากล่าวตักเตือนของเจ้าหน้าที่ตำรวจก่อน ส่วนความผิดอันนอกเหนือจากการดำเนินการตักเตือนเบื้องต้นของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ก็ย่อมจะสามารถเข้าสู่การประชุมกลุ่มครอบครัวอันเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนได้ทุกประเภท แม้แต่บางคดีซึ่งเป็นความผิดร้ายแรงก็ตาม โดยไม่มีการจำกัดเรื่องของอัตราโทษจำคุกที่ต้องห้ามการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนไว้ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์ก็ยังมีข้อยกเว้นความผิดสองฐานที่จะไม่นำเข้าสู่กระบวนการมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน ได้แก่ ความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา และฐานฆ่าคนตายโดยไม่เจตนา

ส่วนในประเทศออสเตรเลียนั้น ในคดีความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น การลักเล็กขโมยน้อย การทำร้ายร่างกายที่ไม่เกิดอันตรายแก่กาย ก็จะถูกจัดการโดยระบบการตักเตือนของเจ้าหน้าที่ตำรวจก่อน (Police Cautioning) ส่วนในคดีที่มีความรุนแรงขึ้นไปซึ่งไม่อาจที่จะใช้การตักเตือนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ ก็จะนำเอามาตรการการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด เพื่อเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากการดำเนินคดีทางอาญา แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายในประเทศออสเตรเลียนั้นจะไม่ใช้มาตรการการประชุมกลุ่มครอบครัวกับคดีที่เป็นความผิดร้ายแรง เช่น คดีฆาตกรรม คดีการล่วงละเมิดทางเพศ คดีกระทำความรุนแรงในครอบครัว เป็นต้น ซึ่งจะต้องส่งคดีไปให้ศาลเยาวชนพิจารณาความผิด โดยทำข้ามขั้นตอนการใช้มาตรการประชุมกลุ่มครอบครัวไป

4.1.3 วิเคราะห์ประเภทคดีที่เหมาะสมกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา เด็กและเยาวชน

ในประเทศนิวซีแลนด์และออสเตรเลีย การนำคดีเข้าสู่การประชุมกลุ่มครอบครัว อันเป็น มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนนั้น สามารถใช้กับคดีแทบจะทุกประเภททั้ง ความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็สามารถตั้งเงื่อนไขได้โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือความผิดที่ร้ายแรงขึ้นมาก็จะใช้ วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาเป็ยงเบนคดีออกจากกรดำเนินคดีอาญา จะยกเว้นก็แต่คดีที่มีความ ร้ายแรงมาก คือ ความผิดฐานฆ่าคนตายทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา ความผิดเกี่ยวกับเพศ การกระทำ ความรุนแรงในครอบครัว

ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยซึ่งใช้เกณฑ์เรื่องอัตราโทษเป็นหลัก หากความผิดดังกล่าวมีอัตรา โทษอย่างสูงเกินกว่าที่กฎหมายบัญญัติแล้ว คดีดังกล่าวก็ไม่สามารถที่จะพิจารณานำเข้าสู่มาตรการ พิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้ เช่นเดียวกัน หากคดีดังกล่าวมีอัตราโทษอย่างสูงไม่เกินกว่าที่ กฎหมายบัญญัติห้ามไว้ คดีก็จะสามารถได้รับการพิจารณานำเข้าสู่กระบวนการมาตรการพิเศษแทน การดำเนินคดีอาญาได้ แม้จะเป็นความผิดอันไม่สมควรจะนำเอามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี อาญามาใช้ก็ตาม

ผู้เขียนเห็นว่า การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนนั้น ไม่ เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับคดีในความผิดทุกฐาน โดยเฉพาะความผิดที่ก่อให้เกิดผลเสียหายอย่าง รุนแรง เช่น ความผิดที่ก่อให้เกิดผลคือความตาย หรือความผิดที่กระทำทารุณในทางเพศ คดีอัน เกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ หรือคดีที่มีความรุนแรงกระทบกระเทือนต่อความรู้สึกของผู้คนในสังคม เป็นต้น เพราะคดีที่กล่าวมาการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาย่อมไม่อาจแก้ไขพฤติกรรม การทำความผิดได้ เนื่องจากโดยลักษณะของการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็ก และเยาวชนนั้น สมควรที่จะใช้กับการทำความผิดของเด็กและเยาวชนที่ยังไม่สมควรจะถูก ดำเนินคดีทางศาล หากแต่ยังพอที่จะกำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมเด็กและเยาวชน ได้โดยสังคมและครอบครัวเป็นผู้กำหนดขึ้น ซึ่งเป็นมาตรการที่ไม่เคร่งครัดและใช้ระยะเวลากำหนด มาตรการไม่นานมากนัก ดังนั้น คดีที่จะนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนมา ใช้สมควรจะเป็นกรณีความผิดที่ไม่ร้ายแรง

ดังนั้น ในประเด็นปัญหาเรื่องประเภทคดีที่สมควรหรือไม่สมควรที่จะนำมาตรการพิเศษแทน การดำเนินคดีอาญามาใช้แก่เด็กและเยาวชนนั้น ควรจะกำหนดให้ชัดเจนไว้ในพระราชบัญญัติศาล เยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ว่าความผิดใดสมควรนำบทบัญญัติ เรื่องมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ได้ เช่น ความผิดอันยอมความได้ ความผิดลหุโทษ ความผิดอันเกิดจากความประมาท ความผิดระหว่างสามีภรรยา บิดามารดากับบุตร หรือบรรดาเครือญาติ เป็นต้น หรือบัญญัติให้ชัดเจนว่าความผิดใดไม่สมควรที่จะนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี

อาญามาใช้ เช่น ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ ความผิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย หรือความผิดเกี่ยวกับเพศที่มีความรุนแรง เป็นต้น

4.2 วิเคราะห์ปัญหาเรื่องการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน

ในปัญหาเรื่องการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน ซึ่งจะเป็นเงื่อนไขในการเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญานั้น ประเทศไทยถือเป็นเงื่อนไขสำคัญว่าเด็กและเยาวชนต้องไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ซึ่งในต่างประเทศเงื่อนไขดังกล่าวมีทั้งที่มีลักษณะแตกต่างและคล้ายคลึงกับประเทศไทย ซึ่งนำมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

4.2.1 เงื่อนไขการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในประเทศไทย

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 บัญญัติหลักเกณฑ์อันเป็นเงื่อนไขในการนำคดีเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนในเรื่องการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนไว้ดังนี้

1) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86 บัญญัติเงื่อนไขไว้ว่า “ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ”

2) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาหลังฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 90 บัญญัติเงื่อนไขไว้ว่า “ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ”

เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ทั้งเงื่อนไขก่อนฟ้องคดีตามมาตรา 86 และเงื่อนไขหลังฟ้องคดีตามมาตรา 90 จะเห็นได้ว่าการที่คดีจะสามารถเข้าสู่กระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนนั้น ที่สำคัญจะต้องเป็นกรณีที่เด็กหรือเยาวชนผู้นั้นต้องไม่เคยมีประวัติได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน โดยมีข้อยกเว้นไว้ว่าหากเด็กหรือเยาวชนเคยต้องโทษจำคุกมาก่อน แต่เป็นโทษในความผิดฐานประมาทหรือโทษในฐานความผิดลหุโทษ ถึงสามารถนำคดีเข้าสู่การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้

เป็นที่น่าสังเกตว่า หลักเกณฑ์ดังกล่าวมีความแตกต่างจากหลักเกณฑ์ในเรื่องของเงื่อนไขในการที่ศาลจะสั่งให้รอกการลงโทษเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 144 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า คดีอาญาที่อยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวนั้น ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวจะพิพากษาว่ามีความผิดแต่รอกการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษไว้แต่รอกการลงโทษเด็กหรือเยาวชนตามประมวลกฎหมายอาญาก็ได้ แม้ว่า (1) เด็กหรือเยาวชนนั้นเคยได้รับโทษจำคุกหรือโทษอย่างอื่นตามคำพิพากษามาแล้ว (2) โทษที่จะลงแก่เด็กและเยาวชนเป็นโทษอย่างอื่นนอกจากโทษจำคุก (3) ศาลจะกำหนดโทษจำคุกเกินกว่าสามปี¹¹⁵

แม้ว่าตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 จะบัญญัติเงื่อนไขในกรณีที่ศาลจะใช้ดุลพินิจสั่งให้รอกการลงโทษจำคุกเอาไว้ว่า “ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุก และในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินสามปี ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อน แต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ เมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพและสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิด หรือเหตุอื่นอันควรปรานีแล้วเห็นเป็นการสมควร ศาลจะพิพากษาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอกการกำหนดโทษไว้ หรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษไว้แล้วปล่อยตัวไป เพื่อให้โอกาสผู้นั้นกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้กำหนด แต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษา โดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของผู้นั้นด้วยหรือไม่ก็ได้”¹¹⁶

โดยเงื่อนไขในการรอกการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 นั้นแตกต่างจากเงื่อนไขในการรอกการลงโทษเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 144 ซึ่งศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการสั่งให้รอกการลงโทษเด็กและเยาวชนได้ แม้จะปรากฏว่าเด็กและเยาวชนเคยได้รับโทษจำคุกมาก่อนทั้งความผิดที่กระทำโดยเจตนาหรือกระทำโดยประมาทหรือเป็นความผิดลหุโทษก็ตาม และขนาดแม้แต่การกำหนดโทษจำคุกเด็กและเยาวชนเกินกว่า 3 ปี ศาลก็ยังใช้ดุลพินิจรอกการลงโทษเด็กและเยาวชนได้ ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่าเงื่อนไขในการรอกการลงโทษเด็กและเยาวชนนั้นมีความแตกต่างกับเงื่อนไขในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ โดยเงื่อนไขการรอกการลงโทษนั้นมีได้นำเอาประวัติการรับโทษจำคุกของเด็กและเยาวชนมาพิจารณาเป็นผลร้ายด้วย เพราะหากกฎหมายเปิดโอกาสให้ศาลมีอำนาจที่จะใช้ดุลพินิจในการรอกการลงโทษเด็กและเยาวชนได้กว้างกว่าการสั่งให้รอกการลงโทษ

¹¹⁵มาตรา 144 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

¹¹⁶มาตรา 56 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

ผู้ใหญ่ที่กระทำความผิด อันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนไม่ต้องเคร่งครัดตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับเด็กและเยาวชน

4.2.2 เจื่อนไขการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในต่างประเทศ

ในประเทศออสเตรเลียตามกฎหมาย The Young Offenders Act 1993 ในมลรัฐ South Australia และกฎหมาย The Young Offenders Act 1997 ของมลรัฐ New South Wales การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน หากเป็นความผิดเล็กน้อยก็จะได้รับการตัดเตือนทั้งแบบเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งหากเด็กและเยาวชนนั้นเคยได้รับการตัดเตือนแบบเป็นทางการมาแล้วไม่ต่ำกว่า 3 ครั้งขึ้นไป ก็จะไม่สามารถใช้มาตรการตัดเตือนเด็กหรือเยาวชนผู้นั้นได้อีก ส่วนการประชุมกลุ่มครอบครัวซึ่งเป็นมาตรการพิเศษในลำดับถัดมาก็จะไม่ถูกนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดซ้ำหรือผู้กระทำความผิดติดนิสัย โดยในการพิจารณาว่าจะนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้กับเด็กหรือเยาวชนผู้นั้นหรือไม่ เจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญด้านเยาวชนกรณีก่อนฟ้องคดีหรือศาลในกรณีหลังฟ้องคดี จะต้องนำประวัติการกระทำความผิดและจำนวนครั้งที่เคยถูกดำเนินการตามกฎหมายของเด็กและเยาวชนมาพิจารณาว่าสมควรจะใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวหรือไม่ ซึ่งหากพบว่าเด็กหรือเยาวชนผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดติดนิสัยต้องถูกดำเนินคดีตามปกติโดยไม่ใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว

เมื่อพิจารณามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนในประเทศนิวซีแลนด์ตามกฎหมาย Children Young Persons and Their Families Act 1989 แล้วพบว่า มาตรการประชุมกลุ่มครอบครัวจะถูกนำมาใช้กับคดีความผิดทุกประเภทตั้งแต่ความผิดเล็กน้อยจนถึงความผิดร้ายแรง ยกเว้นแต่เพียงความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาและฐานฆ่าคนตายโดยไม่เจตนา โดยไม่จำกัดด้วยว่ามาตรการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นจะต้องถูกนำมาใช้กับกรณีที่เกิดและเยาวชนกระทำความผิดครั้งแรกด้วย แม้ว่าเด็กหรือเยาวชนผู้นั้นจะมีประวัติการกระทำความผิดมาก่อนหรือไม่ก็ตามก็สามารถที่จะได้รับโอกาสในการประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมได้เสมอ การดำเนินคดีโดยศาลเยาวชนนั้นจะเป็นทางเลือกสุดท้ายที่จะถูกนำมาใช้กับเด็กและเยาวชนก็ต่อเมื่อการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นล้มเหลวหรือที่ประชุมมีมติให้นำคดีมาสู่ศาล

4.2.3 วิเคราะห์เจื่อนไขการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน

ในประเทศไทยต้องปรากฏว่าเด็กและเยาวชนนั้นไม่เคยมีประวัติต้องโทษจำคุกมาก่อนถึงจะสามารถนำคดีเข้าสู่การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้ เว้นแต่เป็นโทษจำคุกในความผิดฐานประมาทหรือความผิดลหุโทษ ส่วนในประเทศออสเตรเลียประวัติการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนจะถูกนำมาพิจารณาถึงความเหมาะสมในการดำเนินการใช้มาตรการ ไม่ว่าจะเป็มาตรการ

ตกเดือนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือการพิจารณาใช้มาตรการประชุมกลุ่มครอบครัว ซึ่งหากพบว่าเด็กและเยาวชนผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดติดนิสัยก็จะไม่ได้รับโอกาสในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้ หลักการนี้แตกต่างจากประเทศนิวซีแลนด์ซึ่งสามารถใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้แม้เด็กและเยาวชนจะมีประวัติการกระทำความผิดมาก่อนก็ตาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศนิวซีแลนด์นั้นให้ความสำคัญกับกระบวนการแก้ไขและฟื้นฟูเด็กเยาวชนตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กขององค์การสหประชาชาติ แม้ว่าเด็กและเยาวชนนั้นจะกระทำความผิดซ้ำก็ยังไม่ให้โอกาสเด็กและเยาวชนเหล่านั้นในการกลับตัวกลับใจ สามารถเข้าสู่มาตรการประชุมกลุ่มครอบครัว เพื่อให้เด็กและเยาวชนนั้นแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองต่อไป

แนวคิดของประเทศนิวซีแลนด์นี้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กของสหประชาชาติ ค.ศ. 1989 ข้อ 40 ที่มุ่งส่งเสริมความสำนึกในศักดิ์ศรีและคุณค่าของเด็ก ความปรารถนาที่จะส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคม การกำหนดมาตรการที่จะใช้กับเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะ โดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางตุลาการ และตามกฎหมายอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวแก่เด็กและเยาวชน ค.ศ. 1985 แห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 17 ว่าการลงโทษอย่างเข้มงวดเป็นวิธีการที่ไม่เหมาะสม กระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนควรคำนึงถึงการคุ้มครองความเป็นอยู่ที่ดีและอนาคตของเด็กและเยาวชน รวมถึงการสนับสนุนให้ใช้หนทางเลือกอื่นที่มีให้มากที่สุดและพัฒนาการใช้หนทางอื่นที่แปลกใหม่ หลีกเลี่ยงการตัดอิสรภาพของเด็กและเยาวชน

ผู้เขียนเห็นว่า การนำประวัติการกระทำความผิดมาเป็นเงื่อนไขสำคัญว่าเด็กและเยาวชนต้องไม่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน แม้จะเป็นเงื่อนไขที่ปิดกั้นโอกาสที่เด็กหรือเยาวชนนั้นจะได้รับการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมก็ตาม แต่การที่เด็กหรือเยาวชนผู้นั้นเคยได้รับโทษโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อนนั้น ย่อมแสดงให้เห็นพฤติการณ์ว่าเด็กหรือเยาวชนผู้นั้นได้เคยล้มเหลวในกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดและฟื้นฟูมาก่อน ไม่ว่าจะเป็เพราะผิดเงื่อนไขที่กำหนดหรือไม่ยอมรับผลการประชุม อีกทั้งศาลไม่สามารถที่จะนำมาตราการคุมประพฤติหรือการรอกการลงโทษมาใช้กับเด็กหรือเยาวชนผู้นั้นได้ จนศาลต้องใช้มาตรการขั้นสุดท้ายคือการพิพากษาลงโทษจำคุกเด็กหรือเยาวชนผู้นั้นเพื่อให้เกิดความหลาบจำไม่คิดที่จะกระทำความผิดซ้ำในความผิดฐานนั้นขึ้นอีก

แต่เมื่อพิจารณาในเรื่องการใช้ดุลพินิจของศาลในการรอกการลงโทษเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 144 แล้วพบว่ากฎหมายเยาวชนและครอบครัวมีเจตนารมณ์ในการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสกลับตัวกลับใจเป็นคนดีของสังคมได้เสมอ ไม่ปิดกั้นโอกาสแม้ว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นเคยมีประวัติการต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน แม้จะไม่ใช่ความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือไม่ใช่ความผิดลหุโทษก็ตาม ศาลก็ยังสามารถใช้ดุลพินิจให้รอกการลงโทษเด็กและเยาวชนได้

ดังนั้น เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนนั้นได้รับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมที่เหมาะสม ซึ่งเป็นตามเจตนารมณ์ของกฎหมายและสอดคล้องกับหลักการในระดับสากล จึงเห็นควรให้กำหนดเงื่อนไขในเรื่องการกระทำความผิดซ้ำว่า เด็กและเยาวชนไม่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อนเฉพาะในข้อหาหรือฐานความผิดที่ได้ถูกกล่าวหาในครั้งหลังเท่านั้น เพราะว่าความผิดฐานดังกล่าวได้เคยถูกดำเนินการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาก่อนหน้านี้แล้วแต่ว่าประสบความล้มเหลว จึงไม่สมควรที่จะนำเอามาตรการดังกล่าวมาใช้ซ้ำอีกในความผิดฐานเดียวกันเนื่องจากเป็นมาตรการที่ไม่สามารถแก้ไขพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนผู้นั้นได้ แต่ในความผิดฐานอื่นนั้นเด็กและเยาวชนยังไม่เคยถูกดำเนินการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาก่อน จึงสมควรที่จะต้องมีการดำเนินการใช้มาตรการพิเศษเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในความผิดฐานอื่นกับเด็กและเยาวชนผู้นั้นก่อน ไม่สมควรที่จะข้ามขั้นตอนไปดำเนินคดีเด็กและเยาวชนด้วยวิธีพิจารณาคดีโดยปกติในทันที

4.3 วิเคราะห์ปัญหาเรื่องการยอมรับความผิดของเด็กและเยาวชน

ในปัญหาเรื่องการยอมรับสารภาพของเด็กและเยาวชน ซึ่งจะเป็นเงื่อนไขในการเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญานั้น ประเทศไทยและต่างประเทศมีเงื่อนไขที่แตกต่างกันเล็กน้อย ซึ่งนำมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

4.3.1 เงื่อนไขการยอมรับความผิดของเด็กและเยาวชนในประเทศไทย

ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86 และมาตรา 90 ซึ่งบัญญัติหลักเกณฑ์ที่สำคัญในการจะนำคดีเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนนั้น มีเงื่อนไขในเรื่องการยอมรับความผิดของเด็กและเยาวชนปรากฏ คือ

1) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องคดีตามมาตรา 86 “หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี”

2) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาหลังฟ้องคดีตามมาตรา 90 “หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำและผู้เสียหายยินยอมและโจทก์ไม่คัดค้าน”

ดังนั้น เงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งในการนำคดีเข้าสู่กระบวนการมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนของประเทศไทยก็คือ “เด็กและเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำความผิด” ซึ่งเป็นหลักการใหม่ แต่เดิมพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ไม่มีบัญญัติไว้ ซึ่งการยอมรับความผิดของผู้ที่กระทำความผิดเป็น

เงื่อนไขที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเปิดใจของเด็กและเยาวชนเพื่อแก้ไขพฤติกรรมของตนเอง หากเด็กและเยาวชนนั้นปฏิเสธข้อกล่าวหาเพื่อสู้คดียอมไม่อาจที่ศาลจะนำคดีเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้

เป็นที่น่าสังเกตว่าหลักเกณฑ์เด็กและเยาวชนต้อง “สำนึกในการกระทำความผิด” นั้น มิใช่ “การรับสารภาพ” ตามข้อกล่าวหา กรณีจึงย่อมต้องมีปัญหาในการตีความหรือพิจารณาว่าบุคคลใดมีความสำนึกในการกระทำความผิดหรือไม่ ต้องมีการแสดงออกอย่างไรจึงถือว่าเด็กและเยาวชนสำนึกในการกระทำความผิดนั้น และระดับความสำนึกในการกระทำต้องแค่ไหนจึงจะเข้าหลักเกณฑ์ของเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนได้

4.3.2 เงื่อนไขการยอมรับความผิดของเด็กและเยาวชนในต่างประเทศ

ในประเทศนิวซีแลนด์ตามกฎหมาย Children Young Persons and Their Families Act 1989 ทั้งมาตรการตักเตือนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือการประชุมกลุ่มครอบครัวโดยไม่ผ่านกระบวนการทางศาล จะเกิดขึ้นต่อเมื่อเด็กและเยาวชนยอมรับความผิดหรือเมื่อความผิดได้รับการพิสูจน์แล้วว่ากระทำลงโดยเด็กหรือเยาวชน หรือกรณีเมื่อมีการประชุมกลุ่มครอบครัวไปแล้ว หากเด็กหรือเยาวชนปฏิเสธข้อกล่าวหา คดีก็จะถูกส่งไปสู่การพิจารณาของศาลโดยทันที

ในประเทศออสเตรเลียตามกฎหมาย The Young Offenders Act 1993 ของมลรัฐ South Australia เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจจัดการกับคดีนั้นโดยใช้วิธีการตักเตือนและกำหนดมาตรการให้เยาวชนปฏิบัติตาม หรือแจ้งเรื่องต่อผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชน เพื่อใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว ก็ต่อเมื่อเยาวชนยอมรับว่าตนได้กระทำความผิด และความผิดนั้นเป็นความผิดเล็กน้อยหรือความผิดที่ไม่ร้ายแรง

ซึ่งก่อนเข้าสู่มาตรการประชุมกลุ่มครอบครัว เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดจะต้องให้การยอมรับข้อกล่าวหา มิเช่นนั้นคดีจะต้องถูกส่งไปศาลเยาวชนโดยอัตโนมัติ แต่ถึงแม้เจ้าหน้าที่ตำรวจจะเลือกส่งเด็กไปดำเนินคดีในศาลเยาวชนเพราะเด็กให้การปฏิเสธข้อกล่าวหาก็ตาม หากความปรากฏต่อศาลเยาวชนว่าเด็กกระทำความผิดจริง ไม่ว่าจะเพราะเด็กให้การรับสารภาพเองหรือโดยการรับฟังพยานหลักฐานของศาลก็ตาม ศาลเยาวชนก็มีอำนาจที่จะสั่งให้การดำเนินการใช้วิธีของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อให้ที่ประชุมกำหนดมาตรการลงโทษที่เหมาะสมก็ได้

ตามกฎหมาย The Young Offenders Act 1997 ของมลรัฐ New South Wales การตักเตือนอย่างเป็นทางการ (Caution) ของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นจะถูกนำมาใช้ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ตัดสินใจแล้วว่าคดีนั้นเหมาะสมที่จะใช้มาตรการตักเตือนอย่างเป็นทางการ โดยเด็กจะต้องยอมรับความผิดและยินยอมที่จะได้รับการตักเตือนด้วย ส่วนการประชุมกลุ่มครอบครัวจะถูกนำมาใช้เป็นมาตรการลำดับถัดไป หลังจากที่พิจารณาแล้วเห็นว่าการใช้มาตรการตักเตือนนั้นไม่เหมาะสมแก่

พฤติการณ์แห่งคดีหรือจะไม่เป็นประโยชน์ต่อความยุติธรรม โดยจะนำมาใช้เมื่อความผิดนั้นเป็นความผิดที่สามารถใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวได้ และเด็กนั้นต้องยอมรับผิดและยินยอมที่จะให้มีการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัว

เมื่อพิจารณาจากกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์และออสเตรเลียแล้ว การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาต่อเด็กและเยาวชน ไม่ว่าจะเป็มาตรการตัดเตือนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือการประชุมกลุ่มครอบครัวก็ตาม หลักเกณฑ์ที่สำคัญก็คือเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นจะต้องให้การ “รับสารภาพ” คือการยอมรับความผิดและยินยอมให้ใช้มาตรการพิเศษกับตนเองด้วย ซึ่งหากเด็กและเยาวชนให้การ “ปฏิเสธ” ข้อกล่าวหาในชั้นตอนใด ๆ คดีนั้นก็จะถูกส่งไปพิจารณาคดีตามปกติยังศาลเยาวชนทันที

4.3.3 วิเคราะห์เงื่อนไขการยอมรับความผิดของเด็กและเยาวชน

ตามกฎหมายพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 การนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาจะถูกนำมาใช้ก็ต่อเมื่อเด็กและเยาวชน “สำนึกในการกระทำ” โดยไม่ถึงกับต้องทำการรับสารภาพ ซึ่งแตกต่างไปจากกฎหมายของต่างประเทศ คือ ประเทศนิวซีแลนด์ และประเทศออสเตรเลีย ซึ่งเด็กและเยาวชนต้องให้การ “รับสารภาพ” หากเด็กและเยาวชนให้การ “ปฏิเสธ” ข้อกล่าวหา คดีก็จะถูกส่งไปพิจารณาโดยศาลเยาวชนทันที โดยข้ามขั้นตอนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนไปโดยอัตโนมัติ

ผู้เขียนเห็นว่า ตามเจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในการที่จะเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้มีโอกาสในการแก้ไขบำบัดและฟื้นฟูพฤติกรรมของตนเอง โดยการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาต่าง ๆ นั้น เงื่อนไขสำคัญประการแรกก็คือ การที่เด็กและเยาวชนนั้นจะต้องยอมรับว่าตนเองกระทำความผิด คือ ยอมรับสารภาพว่าตนเองได้กระทำความผิดและยอมรับในสิ่งที่ตนเองได้กระทำลงไป และพร้อมที่จะแก้ไขผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดของตนเอง บุคคลใดจะกลับตัวแก้ไขสิ่งที่ตนเองได้กระทำผิด บุคคลนั้นจะต้องรู้ว่าสิ่งที่ตนเองกระทำเป็นสิ่งผิดเป็นการกระทำที่ไม่ดี มีความรู้สึกเสียใจในการกระทำของตนเอง พร้อมทั้งจะแก้ไขเยียวยาหรือบรรเทาความเสียหายจากการกระทำของตนเอง และเพื่อแสดงความเสียใจในการกระทำซึ่งส่งผลทางจิตใจต่อผู้เสียหาย

ดังนั้น การรับสารภาพในข้อกล่าวหาของเด็กและเยาวชนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ต้องระบุไว้ในกฎหมายพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับเด็กและเยาวชน หากระบุไว้เพียงแต่ให้เด็กและเยาวชนสำนึกในการกระทำความผิดย่อมต้องเกิดปัญหาในการพิจารณา

ว่าพฤติการณ์แค่นี้เพียงใดถึงจะเป็นการสำนึกในการกระทำความผิด จึงเห็นควรให้กำหนดไว้ในตัวบทกฎหมายให้ชัดเจนว่าเด็กและเยาวชนต้องให้การรับสารภาพ เฉกเช่นเดียวกับกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์และประเทศออสเตรเลีย

4.4 วิเคราะห์ปัญหาเรื่องบทบาทและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน

ในการดำเนินการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนของประเทศไทยและของต่างประเทศมีความแตกต่างกันพอสมควรทั้งในเรื่องบทบาทและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ โดยมีผลการศึกษาวิเคราะห์ดังนี้

4.4.1 บทบาทและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย

ในประเทศไทยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนเริ่มต้นเมื่อเด็กและเยาวชนถูกจับกุมโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะจับกุมเด็กหรือเยาวชนได้นั้นก็ต้องเป็นกรณีจับกุมขณะกำลังกระทำความผิดซึ่งหน้าหรือจับกุมโดยมีหมายจับหรือคำสั่งของศาลตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 66 วรรคหนึ่ง ส่วนการจับกุมเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 66 วรรคสอง กฎหมายให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจทำการควบคุมตัวเด็กและเยาวชนเอาไว้แล้วพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบซึ่งได้รับตัวเด็กหรือเยาวชนซึ่งถูกจับไว้ ต้องส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปศาลเพื่อตรวจสอบการจับกุมภายในเวลา 24 ชั่วโมงนับแต่เวลาที่เด็กหรือเยาวชนไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ

ส่วนกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนก่อนฟ้องคดีนั้นตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 87 กำหนดไว้ว่า ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงานอัยการด้วยก็ได้ โดยให้อำนาจการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตามมาตรา 86 ให้เป็นไปตามที่อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กกำหนด

ซึ่งระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ.ศ. 2554 ข้อ 6 กำหนดให้ผู้ประสานการประชุมเชิงบุคคลดังต่อไปนี้ เข้าร่วมประชุม ได้แก่ ฝ่ายเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ เด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนร้องขอ ฝ่ายผู้เสียหาย ได้แก่ ผู้เสียหาย บิดามารดา หรือผู้ปกครองผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ และบุคคลซึ่งผู้เสียหายร้องขอ นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ พนักงานคุมประพฤติ พนักงานอัยการ และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำคามผิดด้วยก็ได้

ส่วนกระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนหลังฟ้องคดีนั้น ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 90 กำหนดไว้ว่า ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรจัดให้มีการดำเนินการเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยมีเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติ แล้วเสนอต่อศาลเพื่อพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่ที่ศาลมีคำสั่ง และตามมาตรา 91 กำหนดการประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 90 นั้นให้ผู้อำนวยการสถานพินิจ หรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้ประสานการประชุม โดยให้มีผู้เข้าร่วมประชุมตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 87 ทั้งนี้ พนักงานอัยการจะเข้าร่วมประชุมด้วยก็ได้ ส่วนหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 90 นั้นกฎหมายให้ไปไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

ซึ่งตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556 กำหนดให้ผู้ประสานการประชุมเชิงบุคคลต่อไปนี้ เข้าร่วมการประชุมเพื่อพิจารณาจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู คือ เด็กหรือเยาวชนผู้ถูกฟ้อง บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ผู้เสียหาย บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่ทำหน้าที่ปกครองดูแลในกรณีผู้เสียหายยังเป็นผู้เยาว์หรืออุ้มภาวะยังไม่เพียงพอแก่การเข้าร่วมการประชุมตามลำพัง นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และในกรณีมีเหตุอันสมควร ผู้ประสานการประชุมอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำคามผิดของเด็กหรือเยาวชน หรือพนักงานอัยการเข้าร่วมประชุมการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วยก็ได้

จากการศึกษาพบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจมีบทบาทเพียงขั้นตอนการจับกุม การสอบสวนคดี และการควบคุมตัวเด็กและเยาวชนก่อนส่งตัวไปตรวจสอบสวนการจับตามกฎหมาย แต่เมื่อถึงขั้นตอนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน ก่อนทำการฟ้องคดีนั้นเป็นการดำเนินการโดยผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก ภายใต้อำนาจการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข

ตามข้อกำหนดของอธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ส่วนการดำเนินการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาหลังฟ้องคดีนั้น ศาลจะเป็นผู้มีคำสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ ศาลเห็นสมควรจัดให้มีการดำเนินการเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ภายใต้อำนาจ การกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข ของประธานศาลฎีกา

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้กระบวนการดำเนินการเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ทั้งก่อนฟ้องคดีและหลังฟ้องคดีจะมีความคล้ายคลึงกัน แต่อำนาจในการสั่งให้มีการดำเนินการ และ อำนาจในการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข กฎหมายให้อำนาจไว้คนละหน่วยงานกัน และ การดำเนินการเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนทั้งก่อนฟ้องคดีและหลังฟ้องคดีนั้น ปรากฏว่าไม่มีขั้นตอนการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ตำรวจเลย ทั้งไม่มีสิทธิเข้าร่วมประชุมเพื่อจัดทำ แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนด้วย

4.4.2 บทบาทและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการ ดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนในต่างประเทศ

ตามกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์ มีการเบี่ยงเบนคดีโดยใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว มาใช้ทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน กล่าวคือ กระบวนการในชั้นก่อนฟ้อง คดี เริ่มเมื่อเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดถูกจับกุมโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ กระบวนการแรกที่จะเริ่มขึ้นก็ คือ การว่ากล่าวตักเตือนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งเป็นมาตรการทางเลือกแทนการดำเนินคดีในลำดับ แรก โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องพิจารณาว่ามีความจำเป็นที่จะนำมาตราการการว่ากล่าวตักเตือนอย่าง ไม่เป็นทางการมาใช้แก่เด็กหรือเยาวชนหรือไม่ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงความร้ายแรงของความผิด สภาพ ของความผิดและจำนวนการกระทำผิดครั้งก่อน ๆ ที่ได้กระทำลงโดยเด็กหรือเยาวชน ส่วนการ ตักเตือนที่เป็นทางการของเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเกิดขึ้นเมื่อมีการยอมรับความผิดหรือเมื่อความผิดได้รับการ พิสูจน์แล้วว่ากระทำลงโดยเด็กหรือเยาวชน การตักเตือนอย่างเป็นทางการนี้จะกระทำที่สถานี ตำรวจและจะดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มียศตั้งแต่สิบเอกขึ้นไป โดยการตักเตือนจะกระทำต่อ หน้าบิดามารดาผู้ปกครอง หรือบุคคลอื่นที่ เป็นผู้ดูแลเด็กหรือเยาวชน หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือผู้เยาว์ เสนอ ซึ่งในขั้นนี้อาจมีการแนะนำให้ทางการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในระบบของการตักเตือนอย่าง เป็นทางการได้เรียกว่าเป็นกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ

หากเจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นว่าควรที่จะดำเนินคดีกับเด็กและเยาวชน เนื่องจากความผิดที่ได้ กระทำมีความหนักหน่วง หรือดื้อรั้นเกินไปกว่าที่จะใช้มาตรการตักเตือนและการลงโทษอย่างไม่เป็น ทางการของตำรวจได้ เจ้าหน้าที่ตำรวจก็สามารถทำการตั้งข้อหาและปรึกษากับผู้ประสานงาน ยุติธรรมเยาวชน (Youth Justice Coordinator) ได้โดยตรง เพื่อจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัว โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการทางศาล หากการประชุมกลุ่มครอบครัวได้มาซึ่งข้อตกลง ข้อแนะนำ หรือ

แผนแก้ไขฟื้นฟู ที่จะดำเนินการอย่างไรกับเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำผิด และเมื่อเด็กหรือเยาวชนดังกล่าวได้ปฏิบัติตามข้อตกลง ข้อแนะนำ หรือแผนการนั้นโดยสมบูรณ์แล้ว คดีก็จะยุติลงโดยไม่ต้องไปสู่ศาลคดีเด็กและเยาวชน

กระบวนการหลังฟ้องคดีนั้น กระบวนการยุติธรรมอย่างเป็นทางการจะเริ่มขึ้นเมื่อผู้เยาว์ถูกจับกุมในข้อหาว่าได้กระทำผิดและถูกนำตัวมาสู่ศาลเยาวชนเพื่อตอบข้อกล่าวหา ซึ่งศาลจะไม่ถามค่าให้การเกี่ยวกับข้อกล่าวหา แต่ศาลจะต้องส่งไปยังผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชนเพื่อจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวเกี่ยวกับคดีนั้น และเลื่อนการพิจารณาคดีออกไปจนกว่าจะได้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวเสร็จสิ้นแล้ว อย่างไรก็ตาม แม้อคดีจะได้รับการพิจารณาจากศาลคดีเด็กและเยาวชนไปแล้ว การประชุมกลุ่มครอบครัวก็ยังสามารถเกิดขึ้นได้เสมอ กล่าวคือ เมื่อมีการพิสูจน์ข้อหาแล้วว่าเด็กหรือเยาวชนได้กระทำผิดจริง ศาลจะต้องสั่งให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวและจะต้องนำผลที่ได้จากการประชุมมาพิจารณาก่อนที่จะมีการพิพากษากำหนดโทษหรือออกคำสั่งใด ๆ แก่เด็กที่กระทำ ความผิด

ส่วนในประเทศออสเตรเลียนั้น ในคดีความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ จะถูกจัดการโดยระบบการ ตักเตือนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ (Police Cautioning) คล้ายกับของประเทศนิวซีแลนด์ แต่ที่น่าสนใจคือ โครงการเตือนแบบ Wagga Wagga ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจจะยังคงทำหน้าที่หลักในการเตือน แต่จะเพิ่มเงื่อนไขเข้าไปหลายประการ เช่น กำหนดให้แกนกลางของกระบวนการเตือนมุ่งไปที่พฤติกรรม อาชญากร ไม่ใช่ที่ตัวผู้กระทำความผิด กระบวนการพูดจาและแสดงความคิดเห็นจะกระทำไปตาม ขั้นตอนและบทที่กำหนดไว้ ไม่ปล่อยให้พูดกันโดยไม่มีขอบเขตหรือทะเลาะกัน การเตือนแบบ Wagga Wagga ยังเน้นถึงเรื่องการกระทำความผิดที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ได้รับการเตือนว่าจะยกเว้นให้ เฉพาะครั้งนี้ และหากพบการกระทำความผิดอีกจะต้องถูกดำเนินคดีโดยไม่คำนึงว่าจะทำผิดร้ายแรง เพียงใด กระบวนการนี้จึงดูประหนึ่งจะเป็นสัญญาณเตือนว่าผู้กระทำผิดได้ทำเรื่องผิดพลาดที่คนใน ชุมชนไม่ยอมรับ และได้รับใบเตือนว่าจะต้องไม่ทำเรื่องผิดพลาดใด ๆ ขึ้นอีก

ส่วนคดีที่มีความรุนแรงขึ้นซึ่งไม่อาจใช้การตักเตือนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ ก็จะมีมาตรการ การประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้กับเด็กและเยาวชน การประชุมกลุ่มครอบครัวตามกฎหมาย The Young Offenders Act 1993 เป็นมาตรการที่นำมาใช้เพียงเบนคดีก่อนที่คดีจะถูกส่งไปสู่ศาล การประชุมกลุ่มครอบครัวจะถูกนำมาใช้เมื่อเด็กที่กระทำความผิดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่เจ้าหน้าที่ ตำรวจกำหนดให้ หรือในกรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นว่าเป็นกรณีที่ไม่สามารถจัดการได้ด้วยระบบการ ตักเตือน อำนาจในการตัดสินใจขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ตำรวจว่าจะส่งคดีเข้าสู่การประชุมกลุ่มครอบครัว หรือจะส่งคดีไปยังศาลเยาวชนฯ

ตามกฎหมาย The Young Offenders Act 1993 ของมลรัฐ South Australia ผู้มีสิทธิเข้า ร่วมประชุมกลุ่มครอบครัว ได้แก่ ผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชน เยาวชน ผู้ปกครอง ซึ่งอาจเป็นญาติ

หรือบุคคลอื่นที่มีความใกล้ชิดกับเยาวชน ผู้เสียหาย และผู้ปกครองของผู้เสียหาย (กรณีผู้เสียหายมีอายุไม่เกิน 17 ปี) ผู้เสียหายยังมีสิทธิที่จะนำบุคคลใดที่เป็นผู้ช่วยเหลือเข้าไปด้วยก็ได้ บุคคลอื่นก็มีสิทธิที่จะเข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวได้หากผู้ประสานงานยุติธรรมเยาวชนได้ปรึกษาหารือกับผู้เยาว์และสมาชิกในครอบครัวของผู้เยาว์แล้วเห็นว่ามีเหมาะสม ส่วนเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นกฎหมายให้สิทธิเข้าร่วมการประชุมกลุ่มครอบครัวโดยอัตโนมัติ ส่วนนักสังคมสงเคราะห์จะเข้าร่วมประชุมได้ก็ต่อเมื่อผู้เยาว์ให้ความยินยอมภายใต้ความเห็นชอบของผู้ปกครอง

ส่วนการประชุมกลุ่มครอบครัวตามกฎหมาย The Young Offenders Act 1997 ของมลรัฐ New South Wales ผู้มีอำนาจตัดสินใจว่าควรให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวหรือไม่ คือ เจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญด้านเยาวชน (Specialist Youth Officer) ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายของมลรัฐ South Australia โดยหากเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญด้านเยาวชนเห็นว่าควรจัดการโดยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวก็จะส่งคดีไปยังผู้ดำเนินการประชุม (Conference Administrator) เพื่อจัดให้มีการประชุมต่อไป แต่หากเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญด้านเยาวชนเห็นว่าควรใช้มาตรการตัดเตือนอย่างเป็นทางการกับคดีโดยไม่ต้องใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว ก็จะต้องส่งคดีนั้นไปยังบุคคลผู้มีอำนาจทำการตัดเตือนต่อไป แต่หากผู้เชี่ยวชาญด้านเยาวชนเห็นว่าควรจะมีการดำเนินคดีอาญากับเด็กที่ทำความผิดนั้น ก็จะต้องส่งคดีไปยังเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อไป

นอกจากเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญด้านเยาวชนแล้ว กฎหมาย The Young Offenders Act 1997 ยังให้อำนาจ Director of Public Prosecutions หรือศาล ในการที่จะส่งคดีที่อยู่ในการพิจารณาของตนเข้าสู่การประชุมกลุ่มครอบครัวได้ หากความผิดนั้นกฎหมายให้ใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวได้ ในส่วนของศาลนั้นสามารถส่งคดีเข้าสู่การประชุมกลุ่มครอบครัวได้ ไม่ว่าจะคดีจะอยู่ในขั้นตอนใดของการพิจารณา แม้กระทั่งภายหลังจากที่พิจารณาได้ความว่าเด็กได้กระทำความผิดจริงตามฟ้องแล้วก็ตาม

ในประเทศสหรัฐอเมริกากฎหมายถือว่ารัฐเป็นตัวแทนของบิดามารดาในการดูแลเด็กและเยาวชน ถ้าบิดามารดาปล่อยปละละเลยจนเด็กและเยาวชนกระทำความผิดทางอาญา รัฐจะเข้าไปแทรกแซงเพื่อปกครองดูแลเด็กและเยาวชนเอง เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้มีหน้าที่เบื้องต้นในการดูแลเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้น โดยเมื่อควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนแล้วก็สามารถใช้ดุลพินิจในการดำเนินการกับเด็กและเยาวชนได้หลายแนวทาง โดยหากเป็นเพียงการกระทำความผิดเล็กน้อย ก็อาจนำตัวมาทำประวัติ ตักเตือน และส่งมอบตัวคืนแก่ชุมชนต่อไป หรืออาจพิจารณาส่งตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นให้แก่กรมบริการเยาวชน หรือส่งตัวให้หน่วยงานอื่นที่มีหน้าที่ในการดูแลสุขภาพจิต หรือองค์กรทางสังคมสงเคราะห์ เพื่อจัดการดูแลและกำหนดมาตรการที่เหมาะสมกับตัวเด็กต่อไปแทนการส่งตัวไปดำเนินคดีในศาล แต่หากกรณีเป็นความผิดร้ายแรงซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นว่าไม่อาจใช้

ทางเลือกดังกล่าวข้างต้นกับเด็กหรือเยาวชนได้แล้ว ก็จะต้องนำเด็กและเยาวชนเข้าสู่ระบบของศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อพิจารณาคดี

เมื่อเด็กและเยาวชนถูกส่งตัวมาดำเนินคดีต่อศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลก็จะทำการไต่สวนเบื้องต้นและพิจารณาว่าจะดำเนินการในลักษณะที่เป็นทางการหรือไม่ ซึ่งหากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนสามารถที่จะแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมได้ ก็อาจเลือกส่งเด็กหรือเยาวชนไปห้องคุ้มครองทางสังคมสงเคราะห์ของเอกชน หรือให้พนักงานคุมประพฤติจัดการให้มีการคุมประพฤติแบบไม่เป็นทางการไว้ก่อนได้ แทนการดำเนินคดีอย่างเป็นทางการตามปกติ

4.4.3 วิเคราะห์บทบาทและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ดำเนินการตามมาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน

จากการศึกษาการดำเนินการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของต่างประเทศ คือ ประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศออสเตรเลีย และประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่ากระบวนการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนนั้นจะเริ่มต้นจากเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นลำดับแรก เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นบุคคลแรกที่รับทราบลักษณะการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน รวมถึงใกล้ชิดกับสภาพแวดล้อมและข้อเท็จจริงของผู้กระทำความผิด การให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจในการใช้ดุลพินิจกำหนดมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน ไม่ว่าจะโดยใช้วิธีการตักเตือนแบบเป็นทางการหรือแบบไม่เป็นทางการในกรณีที่ความผิดซึ่งเด็กและเยาวชนกระทำไม่มีความร้ายแรงมากนัก หรือเมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ปรึกษากับเจ้าหน้าที่ด้านยุติธรรมเยาวชนแล้วมีความเห็นร่วมกันก็สามารถนำมาตราการการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้เพื่อกำหนดแผนแก้ไขบำบัดและฟื้นฟูพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนแทนการส่งตัวเด็กและเยาวชนไปฟ้องร้องดำเนินคดีต่อศาลเยาวชนได้ ย่อมเป็นการคัดกรองการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนเบื้องต้นอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ต้องมีการดำเนินคดีกับเด็กเยาวชนในทางศาล

อีกทั้งในการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดและฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ตามกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์และประเทศออสเตรเลียนั้น กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นหนึ่งในบุคคลที่ต้องเข้าร่วมประชุมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน เพื่อกำหนดมาตรการทางเลือกที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนต่อไป เพราะเนื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับพฤติกรรมการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนในลำดับแรก ๆ ย่อมมีส่วนร่วมสำคัญในการเสนอความเห็นที่เป็นประโยชน์เพื่อใช้ในการกำหนดแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนได้เป็นอย่างดี

แต่เมื่อมาพิจารณาตามกฎหมายพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 แล้วพบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นมีบทบาทสำคัญแต่เพียงการใช้อำนาจจับกุม การสอบสวนและดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนต่อศาลเยาวชนและครอบครัวเท่านั้น

เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่มีอำนาจในการใช้ดุลพินิจในการดำเนินการกับเด็กและเยาวชนเบื้องต้น หรือให้นำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับเด็กและเยาวชนก่อนฟ้องคดี เพราะการดำเนินการสั่งให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนก่อนฟ้องคดีนั้น กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจของผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเป็นผู้พิจารณา ส่วนขั้นตอนในการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดและฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนนั้น ก็ไม่ปรากฏในกฎหมายว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจะมีสิทธิที่จะเข้าร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดและฟื้นฟูเด็กและเยาวชนได้ ทั้งก่อนฟ้องและหลังฟ้องคดีแล้ว

ผู้เขียนมีความเห็นว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นควรที่จะต้องมึบทบาทสำคัญในการดำเนินการเพื่อคัดกรองการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนเบื้องต้น ก่อนที่จะส่งตัวเด็กและเยาวชนไปสู่ศาลหรือสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยหากเจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นว่าการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนนั้นเป็นเพียงความผิดเล็กน้อย ก็ย่อมสามารถใช้มาตรการตักเตือนทั้งแบบไม่เป็นทางการหรือแบบเป็นทางการกับเด็กและเยาวชนได้ หรือหากเป็นกรณีความผิดที่ร้ายแรงขึ้นมาบ้างก็ควรมีอำนาจเสนอความเห็นในการกำหนดใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไปยังผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเพื่อมีความเห็นร่วมกันในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนได้

และอีกส่วนที่สำคัญคือการดำเนินการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ทั้งกรณีก่อนฟ้องคดีต่อศาลตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 87 และกรณีหลังฟ้องคดีเด็กและเยาวชนแล้วตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 90

ผู้เขียนเห็นว่า ควรกำหนดไว้ในกฎหมายให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นหนึ่งในบุคคลที่ต้องเชิญเพื่อให้เข้าร่วมการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดและฟื้นฟูเด็กและเยาวชนด้วย เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจรับทราบพฤติกรรมการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนในลำดับแรก ย่อมเป็นบุคคลสำคัญในการร่วมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนเป็นการเฉพาะตัวได้

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยวิทยานิพนธ์ เรื่องปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนในประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไว้ในบทก่อนหน้านี้นี้มาแล้วนั้น ผู้ศึกษาขอสรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะแนวทางที่จะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป ดังนี้

5.1 บทสรุป

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนนั้น มีหลักการที่แตกต่างไปจากของผู้ใหญ่ กล่าวคือ สำหรับเด็กและเยาวชนนั้นควรจะเน้นการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ เนื่องจากเด็กและเยาวชนมีวุฒิภาวะและสภาพจิตใจเหมือนกับผู้ใหญ่ การกระทำความผิดโดยส่วนใหญ่จะมาจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือเพราะสภาพแวดล้อมที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ การลงโทษทางอาญาด้วยวิธีการแบบเดียวกับผู้ใหญ่จึงย่อมไม่เหมาะสมแก่พฤติการณ์ นอกจากจะไม่สามารถแก้ไขพฤติกรรมและทัศนคติของเด็กและเยาวชนได้แล้ว ยังเป็นการสร้างความต่างพร้อยให้ติดตัวเด็กและเยาวชนไปตลอดชีวิต จนไม่อาจที่จะกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างปกติสุข อันจะก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่อไปในอนาคต

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศไทยก็ตระหนักถึงเรื่องดังกล่าวนี้ จึงได้พัฒนารูปแบบและกระบวนการสำหรับเด็กและเยาวชนเรื่อยมา จนปัจจุบันมีการใช้พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน โดยมีการกำหนดมาตรการทางเลือกสำหรับเด็กและเยาวชนไว้เป็นการเฉพาะ คือ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ซึ่งสามารถเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการพิจารณาคดีปกติโดยศาล เพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนสำหรับกำหนดมาตรการที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนต่อไป โดยศาลไม่ต้องทำการพิจารณาคดีและพิพากษาลงโทษเด็กและเยาวชน

แต่จากการพิจารณาบทบัญญัติเรื่องมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 พบว่ายังมีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายบางประการ ได้แก่

1) การที่ประเทศไทยกำหนดคดีที่ห้ามใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเอาไว้โดยใช้เกณฑ์เรื่องอัตราโทษจำคุกเป็นเงื่อนไขสำคัญ โดยไม่กำหนดประเภทของคดีที่ห้ามใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเอาไว้ ซึ่งหากนำเอามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับความผิดอาญาที่ร้ายแรง เช่น คดีที่ผลของการกระทำความผิดคือความตาย คดีทารุณกรรมทางเพศ เป็นต้น ย่อมจะส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของประชาชนในสังคมและอาจถูกมองว่าเป็นช่องทางหนึ่งเพื่อให้ผู้กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษหรือเป็นวิธีการในการหลีกเลี่ยงโทษจำคุกของเด็กและเยาวชนได้ จากการศึกษากฎหมายของต่างประเทศพบว่า ประเทศนิวซีแลนด์และประเทศออสเตรเลียนั้นจะไม่นำเอามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในคดีร้ายแรง คือ คดีฆาตกรรมทั้งความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาและความผิดฐานฆ่าคนตายโดยไม่เจตนา คดีความรุนแรงในครอบครัว คดีล่วงละเมิดทางเพศ เป็นต้น โดยประเทศนิวซีแลนด์และประเทศออสเตรเลียได้ใช้เกณฑ์เรื่องประเภทคดีเป็นสำคัญ แตกต่างจากของประเทศไทยซึ่งใช้เกณฑ์เรื่องอัตราโทษ จึงควรต้องกำหนดประเภทคดีที่ห้ามใช้มาตรการพิเศษเอาไว้

2) การกำหนดห้ามใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ โดยกำหนดเงื่อนไขเอาไว้ว่าเด็กหรือเยาวชนต้องไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษนั้น เป็นการปิดกั้นโอกาสของเด็กและเยาวชนในการใช้มาตรการทางเลือกเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนนั้นเสียทั้งหมด เงื่อนไขห้ามใช้มาตรการพิเศษกับผู้กระทำความผิดซ้ำควรจะห้ามเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซ้ำแต่เฉพาะในข้อหาหรือฐานความผิดเดียวกันกับที่เคยได้รับโทษโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อนเท่านั้น เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสมในความผิดฐานอื่นที่ยังไม่เคยทำการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาก่อน

3) การกำหนดให้เด็กและเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำความผิด ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่พิจารณายากและไม่ชัดเจน การพิจารณาว่าผู้ใดมีความสำนึกในการกระทำความผิดหรือไม่ จำเป็นที่จะต้องทำการสืบเสาะและพินิจซึ่งต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรจึงจะพอทราบว่าคุณลักษณะของผู้นั้นมีความสำนึกในการกระทำความผิดหรือไม่ ซึ่งหากนำเรื่องความสำนึกในการกระทำมาเป็นเงื่อนไขบังคับก่อนจะเข้าสู่หลักเกณฑ์ในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนนั้นย่อมเป็นวิธีการที่ไม่มีประสิทธิภาพ จากการศึกษากฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์และประเทศออสเตรเลีย พบว่าหลักเกณฑ์ในเรื่องการยอมรับความผิดของเด็กและเยาวชนนั้น ใช้หลักเกณฑ์ว่าเด็กและเยาวชนต้องให้การรับสารภาพ ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน

4) การกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน การดำเนินการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 นั้น ก่อนฟ้องคดีจะเป็นอำนาจของผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในการพิจารณาสั่ง แต่หากเป็นภายหลังฟ้องคดีแล้วจะเป็นอำนาจของศาลในการสั่งให้ดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ซึ่งบทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจมีอยู่น้อยมาก แตกต่างกับของต่างประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ และ ออสเตรเลีย ที่เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจในการเปียงเบนคดีในชั้นต้น โดยการกำหนดใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน ด้วยวิธีการตัดเตือนทั้งแบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ อีกทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจยังมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวตามกฎหมาย เพื่อกำหนดมาตรการที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน

ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่า เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นให้การดำเนินการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงเห็นควรต้องมีการแก้ไขและเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายลงในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เพื่อให้เกิดความเหมาะสมต่อไป

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 พบว่ามีประเด็นปัญหาหลายประเด็นที่ผู้เขียนเห็นควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุทธธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนให้สอดคล้องกับหลักการที่เป็นสากล จึงขอเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

5.2.1 ประเภทของคดีที่ห้ามใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

เห็นควรให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรากำหนดให้มีข้อหาหรือฐานความผิดที่ไม่สามารถใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนได้ทั้งกรณีก่อนฟ้องคดีตามมาตรา 86 และหลังฟ้องคดีตามมาตรา 90

5.2.2 เงื่อนไขการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน

เห็นควรให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86 จากเดิมซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ” โดยแก้ไขเป็น “ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อนในข้อหาหรือความผิดที่ถูกลงโทษ เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ”

และแก้ไขพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 90 จากเดิมซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ” โดยแก้ไขเป็น “ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อนในข้อหาหรือความผิดที่ถูกลงโทษ เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ”

5.2.3 เงื่อนไขการยอมรับความผิดของเด็กและเยาวชน

เห็นควรให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86 จากเดิมซึ่งบัญญัติไว้ว่า “หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี” ให้เปลี่ยนข้อความเป็น “หากเด็กหรือเยาวชนให้การรับสารภาพ”

และแก้ไขพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 90 จากเดิมซึ่งบัญญัติไว้ว่า “หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ” ให้เปลี่ยนข้อความเป็น “หากเด็กหรือเยาวชนให้การรับสารภาพ”

5.2.4 บทบาทและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน

เห็นควรให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยเพิ่มบทบัญญัติมาตราเกี่ยวกับการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจในการกำหนดใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนเบื้องต้นก่อนฟ้องคดี โดยใช้วิธีการตักเตือนอย่างไม่เป็นทางการหรือวิธีการตักเตือนแบบเป็นทางการได้ ในคดีความผิดลหุโทษหรือความผิดอันยอมความได้หากผู้เสียหายยินยอม

และเห็นควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 87 ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผน

แก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยให้เพิ่ม “เจ้าหน้าที่ตำรวจ” เข้าร่วมประชุมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนด้วย

5.2.5 การแก้ไขและเพิ่มเติมกฎหมาย

ตามข้อเสนอแนะข้างต้น จึงมีการแก้ไขและเพิ่มเติมพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ดังนี้

1) การแก้ไขกฎหมาย

(1) มาตรา 86 วรรคหนึ่ง

กฎหมายเดิม มาตรา 86 วรรคหนึ่ง “ในคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี เมื่อคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้ว หากผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติและหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ปฏิบัติด้วยก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน บรรเทา ทดแทน หรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม แล้วเสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา ทั้งนี้ การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนด้วย”

กฎหมายแก้ไข มาตรา 86 วรรคหนึ่ง “ในคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อนในข้อหาหรือความผิดที่ถูกกล่าวหา เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ (แก้ไข) หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี หากเด็กหรือเยาวชนให้การรับสารภาพ (แก้ไข) เมื่อคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้ว หากผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติและหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชนอาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติด้วยก็ได้ ทั้งนี้

เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน บรรเทา ทดแทน หรือชดเชยความเสียหาย แก่ผู้เสียหายหรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม แล้วเสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา ทั้งนี้ การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องได้รับความ ยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนด้วย”

(2) มาตรา 87 วรรคหนึ่ง

กฎหมายเดิม มาตรา 87 วรรคหนึ่ง “ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตาม มาตรา 87 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่าย ผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทน ชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงาน อัยการด้วยก็ได้ ทั้งนี้ จะต้องจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการ พิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ”

กฎหมายแก้ไข มาตรา 87 วรรคหนึ่ง “ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตาม มาตรา 87 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่าย ผู้เสียหาย เจ้าหน้าที่ตำรวจ (เพิ่มเติม) และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และ หากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการ กระทำความผิด หรือพนักงานอัยการด้วยก็ได้ ทั้งนี้ จะต้องจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แล้วเสร็จ และเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการ กระทำ”

(3) มาตรา 90

กฎหมายเดิม มาตรา 90 “เมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำ ความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินยี่สิบปี ไม่ว่าจะมิโทษ ปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้ จำคุกมาก่อน เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ก่อนมีคำพิพากษา หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำและผู้เสียหายยินยอมและโจทก์ไม่คัดค้าน เมื่อข้อเท็จจริง ปรากฏว่าพฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร และศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชน อาจกลับตนเป็นคนดีได้ และผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยาตามสมควร หากนำวิธีจัดทำแผน แก้ไขบำบัดฟื้นฟูซึ่งเป็นประโยชน์ต่ออนาคตของเด็กหรือเยาวชนและต่อผู้เสียหายมากกว่าการ พิจารณาพิพากษา ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรจัดให้มีการ ดำเนินการเพื่อจัดทำแผนดังกล่าว โดยมีเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคล หรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติ แล้วเสนอต่อศาลเพื่อพิจารณาภายในสามสิบวัน นับแต่ที่ศาลมีคำสั่ง หากศาลเห็นชอบด้วย

กับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้ดำเนินการตามนั้นและให้มีคำสั่งจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราว หากศาลไม่เห็นชอบให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป”

กฎหมายแก้ไข มาตรา 90 “เมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินยี่สิบปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อนในข้อหาหรือความผิดที่ถูกกล่าวหา เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ (แก้ไข) ก่อนมีคำพิพากษา หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี หากเด็กหรือเยาวชนให้การรับสารภาพ (แก้ไข) และผู้เสียหายยินยอมและโจทก์ไม่คัดค้าน เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่าพฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร และศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้ และผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยาตามสมควร หากนำวิธีจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูซึ่งเป็นประโยชน์ต่ออนาคตของเด็กหรือเยาวชนและต่อผู้เสียหายมากกว่าการพิจารณาพิพากษา ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรจัดให้มีการดำเนินการเพื่อจัดทำแผนดังกล่าว โดยมีเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติ แล้วเสนอต่อศาลเพื่อพิจารณาภายในสามสิบวัน นับแต่ที่ศาลมีคำสั่ง หากศาลเห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้ดำเนินการตามนั้นและให้มีคำสั่งจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราว หากศาลไม่เห็นชอบให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป”

2) การเพิ่มเติมกฎหมาย

มาตรา 86/1 “ห้ามมิให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 กับการกระทำความผิดต่อชีวิตตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 288 และมาตรา 289 และการกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 277ทวิ และมาตรา 277ตรี หรือความผิดร้ายแรงอื่นตามที่อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกำหนด”

มาตรา 90/1 “ห้ามมิให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 90 กับการกระทำความผิดต่อชีวิตตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 288 และมาตรา 289 และการกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 277ทวิ และมาตรา 277ตรี หรือความผิดร้ายแรงอื่นตามที่ข้อบังคับของประธานศาลฎีกากำหนด”

มาตรา 71/1 “ในคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดลหุโทษ หรือในคดีอาญาซึ่งเป็นความผิดอันยอมความได้และผู้เสียหายยินยอม เมื่อพนักงานสอบสวนได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้ว พนักงานสอบสวนอาจทำการกล่าวตักเตือน บันทึกประวัติการกระทำความผิด แล้วส่งมอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัย

อยู่ด้วยไป โดยไม่ต้องดำเนินคดีอาญากับเด็กหรือเยาวชนนั้นก็ได้ ในการนี้อาจจะกำหนดเงื่อนไขในการปล่อยตัวด้วยหรือไม่ก็ได้”

มาตรา 72 วรรคสาม “บทบัญญัติมาตรานี้มิให้นำไปใช้บังคับในคดีที่พนักงานสอบสวนเห็นว่าคดีอาจเปรียบเทียบปรับได้ หรือกรณีที่พนักงานสอบสวนได้ดำเนินการตามมาตรา 71/1 (เพิ่มเติม)”

บรรณานุกรม

- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. กฎของสหประชาชาติว่าด้วยการคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งถูกลิดรอนเสรีภาพ ค.ศ. 1990. ค้นวันที่ 19 กรกฎาคม 2558 จาก <http://www2.djop.moj.go.th/media/k2/attachments/10010001.pdf>
- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. ข้อเสนอแนะของสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน (ข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาด). ค้นวันที่ 18 กรกฎาคม 2558 จาก <http://www2.djop.moj.go.th/media/k2/attachments/10030001.pdf>
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: หลักการและแนวคิด. ใน **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย**. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2545. หน้า 5-19.
- ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยแนวทางการพิจารณากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูชั้นก่อนฟ้องคดี พ.ศ. 2557. **ราชกิจจานุเบกษา**. 131, 19ก (5 กุมภาพันธ์ 2557): 33-35.
- ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. 2556. **ราชกิจจานุเบกษา**. 130, 78ก (6 กันยายน 2556): 41-45.
- ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังคดี พ.ศ. 2556. **ราชกิจจานุเบกษา**. 130, 67ก (26 กรกฎาคม 2556): 12-19.
- ณัฐวสา ฉัตรไพฑูริย์. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2550.
- ดวงกมล จันทร์รัตน์มณี. การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อเด็กและเยาวชนซึ่งกระทำผิดฐานกระทำชำเราเด็ก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2555.
- ดวงกมล สังสกุลณีย์. **อัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการบริหารงานยุติธรรม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.

เทพ สามงามยา. **หลักการพื้นฐานที่เหมาะสมในการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนในชั้นศาล.**

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550.

นวลจันทร์ ทศนชัยกุล. **อาชญาวิทยาคลินิก.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2530.

บุญเพราะ แสงเทียน. **คำบรรยายกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน.**

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, 2540.

ประเทือง ธนิยผล. **กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนและวิธีพิจารณาคดี**

ครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548.

ประธาน วัฒนวานิชย์. **การประนอมข้อพิพาทในคดีอาญา: แนวทางสันติ.** ใน **รายงานการสัมมนา**

ทางวิชาการ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับ

กระบวนการยุติธรรมไทย. วันที่ 16 มกราคม 2545 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล,

จัดโดย กระทรวงยุติธรรม ร่วมกับ โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). หน้า 105-115.

ประธาน วัฒนวานิชย์. **มาตรการหลีกเลี่ยงการลงโทษการกักขังแทนค่าปรับ: การศึกษามาตรการ**

ลงโทษที่เหมาะสมสำหรับผู้กระทำผิดไม่ร้ายแรง. ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2550. อ้างถึงใน

ดวงกมล จันทร์รัตน์มณี. **การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อเด็กและเยาวชนซึ่งกระทำผิดฐาน**

กระทำชำเราเด็ก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจ

บัณฑิตย, 2555.

ประมวลกฎหมายอาญา. **ราชกิจจานุเบกษา.** 73, 95 (15 พฤศจิกายน 2499): 5-171.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554: **เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**

เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554.

กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2556.

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ. 2551. **ราชกิจจานุเบกษา.**

125, 30ก (7 กุมภาพันธ์ 2551): 19-23.

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546. **ราชกิจจานุเบกษา.** 120, 95ก (2 ตุลาคม 2546).

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553.

ราชกิจจานุเบกษา. 127, 72ก (22 พฤศจิกายน 2553).

พลประสิทธิ์ ฤทธิ์รักษา. **กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน.** กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์เจริญกิจ, 2525.

- พัลลภ พิสิษฐ์สังฆการ. คำอธิบายพร้อมรวมคำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2543 เรียงมาตรา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, 2546.
- พิชญ์สินี วงศ์ปราโมทย์. ปัญหาการตรวจสอบการจับกุมเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2557.
- พิชญ์ สอนง่าย. ปัญหาการตรวจสอบการจับกุมเด็กหรือเยาวชน: กรณีอายุของผู้ถูกจับกุมและในคดีที่อาจเปรียบเทียบปรับได้. รายงานผลงานส่วนบุคคล วิทยาลัยข้าราชการศาลยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ, 2554. ค้นวันที่ 27 มิถุนายน 2558 จาก http://elib.coj.go.th/Ebook/data/judge_report/jrp2554_9_18.pdf
- ฟ้าดาว คงนคร. สิทธิคุ้มครองเด็กตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. จุลสารเรื่อง สิทธิเด็กตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ. (กรกฎาคม 2555): 27-35. ค้นวันที่ 24 กรกฎาคม 2558 จาก http://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/download/article/article_20120821094823.pdf
- ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ.ศ. 2554. ราชกิจจานุเบกษา. 128, 73ง (30 มิถุนายน 2554): 8-10.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550. ราชกิจจานุเบกษา. 124, 47ก (24 สิงหาคม 2550).
- ลัดตะนา อินทพล. การหันเหเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทย-ลาว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.
- วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล. มาตรฐานการปฏิบัติต่อเด็กที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก. ดุลพาท. 41 (กันยายน-ตุลาคม 2537): 18-26.
- วันชัย รุจนวงศ์. กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก. กรุงเทพมหานคร: องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย, 2544.
- วันชัย รุจนวงศ์. รายงานการไปดูงานเกี่ยวกับการป้องกันสิทธิเด็ก ณ ประเทศ New Zealand และประเทศ Australia. ดุลพาท. 44 (กรกฎาคม-กันยายน 2540): 198-217.

- วิชา มหาคุณ. รายงานการเดินทางไปประชุมและศึกษาดูงานด้านกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวแก่เด็กและเยาวชน ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา. **ตุลพาท.** 43 (กรกฎาคม-กันยายน 2539): 142-154.
- วิชา มหาคุณ. **ศาลเยาวชนและครอบครัวตามแนวความคิดสากล: คู่มือปฏิบัติงานศาลเยาวชนและครอบครัว สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.** พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขและเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร: ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, 2540.
- ศศิพร สิงโตมาศ. **มาตรการทางกฎหมายว่าด้วยการนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์, ชลธิชา พันธุ์พานิช, ปิยภัทร คุณเจริญ, พรชนก ณรงค์มี, สาวิตรี เพชรทอง และณภัสสรณ์ เคนาค. **โครงการวิจัยการสังเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังในรอบ 7 ปี (พ.ศ. 2545-2551).** ค้นวันที่ 19 กรกฎาคม 2558 จาก <http://www.kamlangjai.or.th/th/content-detail.php?valueID=qmSZG22DM7u04TzwrYuj4T1yq2qZLJ1jMlM0ZTxmrR9jxT24qp7o2OOZb224Mo7o2OO0MTycrTZo7o3Q>
- ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง. **อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก = Convention on the Rights on the Child.** กรุงเทพมหานคร: ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, 2550.
- ศูนย์เครือข่ายสิทธิเด็กเอเชียเนืท. **กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน (กฎแห่งกรุงปักกิ่ง).** **บทบัญญัติ.** 53 (ธันวาคม 2540): 123-148.
- สง่า สีนะสมิต. **กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523.
- สรวิศ ลิ้มปริงซี่. **การไกล่เกลี่ยพินสัมพันธในคดีอาญาประสบการณ์ของศาลนิวซีแลนด์. ศาลยุติธรรมปริทัศน์.** 1 (มกราคม 2549): 25-35.
- สรวิศ ลิ้มปริงซี่. **การไกล่เกลี่ยพินสัมพันธในคดีอาญาประสบการณ์ของศาลนิวซีแลนด์ ตอน 3. ศาลยุติธรรมปริทัศน์.** 1 (มีนาคม 2549): 44-52.
- สรวิศ ลิ้มปริงซี่. **การไกล่เกลี่ยพินสัมพันธในคดีอาญาประสบการณ์ของศาลนิวซีแลนด์ ตอน 4. ศาลยุติธรรมปริทัศน์.** 1 (พฤษภาคม 2549): 52-61.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. **แนวความคิดเกี่ยวกับดุลพินิจในการลงโทษ. ใน รวมบทความทางวิชาการในโอกาสครบรอบ 84 ปี ศาตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์.** กรุงเทพมหานคร: มูลนิธินิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

- องค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF). **อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC)**. ค้นวันที่ 14 กรกฎาคม 2558 จาก http://www.unicef.org/thailand/tha/overview_5954.html
- อดิศร ตรีเนตร. **อำนาจของผู้อำนวยการสถานพินิจในการทำความเข้าใจไม่ฟ้องคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- อุททิศ แสนโกศิก. **กฎหมายอาญามาตรา 1**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กองวิชาการ กรมอัยการ, 2525.
- Braithwaite, J. **Crime, Shame and Reintegration**. Cambridge: Cambridge University press, 1989. อ้างถึงใน ธีรวัสสา ฉัตรไพฑูริย์. **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2550.
- Flekkoy, Malfrid G. **A Voice for Children: Speaking out as their Ombudsman**. London: Jessica Kingsley Publishers, 1991. อ้างถึงใน วิชา มหาคุณ. **ศาลเยาวชนและครอบครัวตามแนวความคิดสากล**. กรุงเทพมหานคร: ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, 2538.
- Marshall, T. F. **Restorative Justice: An Overview**. London: Research Development and Statistics Directorate. Retrieved 31 July 2015 from <http://fbga.redguitars.co.uk/restorativeJusticeAnOverview.pdf>
- Robinson, Sophia M. **Juvenile Delinquency: Its Nature and Control**. New York: Henry Holt & Co., 1960. อ้างถึงใน ศรีหัทธยา ชูสุวรรณ. **บทบาทของงานสังคมสงเคราะห์กับการแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนกระทำความผิดซ้ำ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525.
- Umbreit, M. S. Restorative Justice through Victim-Offender Mediation: A Multi-Site assessment. **Western Criminology Review**. 1 (June 1998). Retrieved 5 June 2015 from <http://westerncriminology.org/documents/WCR/v01n1/Umbreit/Umbreit.html>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการ และ
เงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ.ศ. 2554

ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
พ.ศ. ๒๕๕๔

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๘๗ วรรคสี่ แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ อันเป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติบางประการ เกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา ๒๙ ประกอบกับมาตรา ๓๒ มาตรา ๓๓ มาตรา ๓๔ มาตรา ๓๕ มาตรา ๓๖ มาตรา ๔๑ มาตรา ๔๓ มาตรา ๔๕ และมาตรา ๕๒ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจึงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการจัดทำ แผนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วย หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ.ศ. ๒๕๕๔”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ในระเบียบนี้

“สถานพินิจ” หมายความว่า สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

“ผู้อำนวยการ” หมายความว่า ผู้อำนวยการสถานพินิจ

“ผู้ประสานการประชุม” หมายความว่า ผู้อำนวยการหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประสาน การประชุมกลุ่มเพื่อทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ข้อ ๔ การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ต้องเป็นคดีที่อยู่ในหลักเกณฑ์ของกฎหมาย ที่ให้นำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา ๘๖

ข้อ ๕ เมื่อคดีเข้าหลักเกณฑ์ ตามข้อ ๔ ให้พนักงานคุมประพฤติเสนอผู้อำนวยการ เห็นสมควรนำคดีเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี อาญาในชั้นสถานพินิจ เพื่อมีคำสั่งให้บุคคลที่ได้รับแต่งตั้งหรือมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสาน การประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

การจัดประชุมให้จัดในวัน เวลา และสถานที่ ที่เหมาะสม และเป็นการสะดวกต่อทุกฝ่าย ให้มากที่สุด

ให้พนักงานคุมประพฤติแจ้งพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบทราบว่าคดีอยู่ในระหว่างจัดทำ และปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

กรณีจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ประสบความสำเร็จให้ผู้ประสานการประชุม รายงาน ผู้อำนวยการสถานพินิจทราบเพื่อให้พนักงานคุมประพฤติแจ้งพนักงานสอบสวนดำเนินคดีต่อไป

ข้อ ๖ ให้ผู้ประสานการประชุม เชิญผู้เข้าร่วมประชุม ดังต่อไปนี้

(๑) ฝ่ายเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ เด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนร้องขอ

(๒) ฝ่ายผู้เสียหาย ได้แก่ ผู้เสียหาย บิดามารดา หรือผู้ปกครองผู้เสียหายในกรณีผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ และบุคคลซึ่งผู้เสียหายร้องขอ

(๓) นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์

(๔) พนักงานคุมประพฤติ

(๕) พนักงานอัยการ

หากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด ด้วยก็ได้

ข้อ ๗ การประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกฝ่ายมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และการกำหนดเงื่อนไขหรือมาตรการในแผนต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนแต่ละราย ทั้งนี้แผนดังกล่าวต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชน

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้นหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอาจกำหนดอย่างหนึ่งอย่างใด ดังนี้

๑) ว่ากล่าวตักเตือน

๒) กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติ

๓) ชดใช้เยียวยาความเสียหาย

๔) ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ไม่เกินสามสิบชั่วโมง หรือ

๕) กำหนดมาตรการอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน

ทั้งนี้ ระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่เกินหนึ่งปี

ข้อ ๘ ให้ผู้ประสานการประชุมบันทึกแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่จัดทำขึ้น แล้วอ่านให้ที่ประชุมฟังอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ที่ประชุมยืนยันความถูกต้องของแผนดังกล่าว โดยจัดทำเป็นสองฉบับ มีข้อความตรงกัน ให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน

การทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องจัดทำให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ

ภายหลังจากที่พนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้ดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวได้ทันที พร้อมทั้งรายงานให้ศาลทราบ

ข้อ ๙ ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ปฏิบัติตามแผนให้ผู้อำนวยการสถานพินิจ รายงานให้พนักงานอัยการทราบ และแจ้งพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีต่อไป

เมื่อมีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบถ้วน ให้ผู้อำนวยการรายงานให้พนักงานอัยการทราบ หากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้น ให้ผู้อำนวยการรายงานคำสั่งไม่ฟ้องให้ศาลทราบ

ข้อ ๑๐ การทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องจัดทำให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ

ข้อ ๑๑ ให้ผู้เข้าร่วมประชุมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้รับค่าพาหนะ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าตอบแทนอย่างอื่นตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

ประกาศ ณ วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๔

ธวัชชัย ไทยเขียว

อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ภาคผนวก ข

ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยแนวทางการพิจารณากระบวนการ
จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูชั้นก่อนฟ้องคดี พ.ศ. 2557

ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

ว่าด้วยแนวทางการพิจารณากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้พ้นโทษก่อนฟ้องคดี

พ.ศ. ๒๕๕๗

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๘๖ วรรคสี่ แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ ศาลฎีกาออกข้อกำหนด ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ข้อกำหนดนี้เรียกว่า “ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยแนวทางการพิจารณากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้พ้นโทษก่อนฟ้องคดี พ.ศ. ๒๕๕๗”

ข้อ ๒ ข้อกำหนดนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ในข้อกำหนดนี้

“เด็ก” หมายความว่า บุคคลอายุยังไม่เกินสิบห้าปีบริบูรณ์

“เยาวชน” หมายความว่า บุคคลอายุเกินสิบห้าปีบริบูรณ์แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์

“ศาล” หมายความว่า ศาลเยาวชนและครอบครัวตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓

“ผู้อำนวยการสถานพินิจ” หมายความว่า ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

หมวด ๑

การพิจารณากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ข้อ ๔ เมื่อพนักงานอัยการให้ความเห็นชอบต่อแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่ผู้อำนวยการสถานพินิจเสนอแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานพร้อมเสนอแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อศาลที่มีเขตอำนาจทราบโดยเร็ว

ข้อ ๕ เมื่อศาลได้รับรายงานตามข้อ ๔ แล้ว ให้ศาลพิจารณาว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ภายใต้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(๑) คดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม

กรณีเป็นความผิดหลายกรรมต่างกันหรือกรรมเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบท ให้ถือข้อหาที่มีอัตราโทษสูงสุดเป็นเกณฑ์

(๒) เด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(๓) เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ

(๔) มีการนำ อายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนมาพิจารณาแล้ว

(๕) ผู้เสียหายทุกคน และเด็กหรือเยาวชนเป็นรายบุคคลต้องให้ความยินยอมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้ว

ในกรณีที่ผู้เสียหายมีวุฒิภาวะพอที่จะให้ความยินยอมได้เอง บุคคลอื่นผู้มีอำนาจจัดการแทน จะให้ความยินยอมโดยขัดต่อความประสงค์ของผู้เสียหายไม่ได้

(๖) ในการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอย่างน้อยต้องมีฝ่ายเด็กหรือเยาวชน ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุมด้วย

(๗) มีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและเสนอแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่จัดทำแล้วเสร็จ ต่อพนักงานอัยการภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ

(๘) แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้น หรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และต้องไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน

(๙) แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่กำหนดให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ ต้องกำหนดเวลาการทำงานไม่เกินสามสิบชั่วโมง

(๑๐) กำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องมีความเหมาะสม แต่ทั้งนี้ ต้องไม่เกินหนึ่งปี

(๑๑) ผู้เสียหายทุกคนและเด็กหรือเยาวชนเป็นรายบุคคลต้องให้ความยินยอมที่จะปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้ว

(๑๒) ไม่มีกระบวนการหรือพฤติกรรมหรือข้อเท็จจริงอื่นใดที่จะเป็นเหตุทำให้กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย

หมวด ๒

การพิจารณาและไต่สวนเพื่อมีคำสั่ง

ข้อ ๖ ในการพิจารณาตามข้อ ๕ ให้ศาลเรียกเด็กหรือเยาวชน และผู้เสียหายมาสอบถาม

ศาลอาจเรียกผู้อำนวยการสถานพินิจ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องมาสอบถาม หรือมีคำสั่งให้ส่งเอกสารที่เกี่ยวข้องต่อศาลเพื่อประกอบการพิจารณาด้วยก็ได้

ข้อ ๗ เมื่อศาลพิจารณาแล้วไม่มีเหตุอันควรสงสัยว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้แจ้งผู้อำนวยการสถานพินิจทราบ

ในกรณีที่มีคำร้องขอหรือศาลเห็นเองว่ามีเหตุอันควรสงสัยว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอาจไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลหมายเรียกบุคคลที่เกี่ยวข้องมาสอบถามหรือไต่สวนได้

เมื่อศาลได้แจ้งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจทราบตามวรรคหนึ่งแล้ว ต่อมาความปรากฏต่อศาลเอง หรือมีคำร้องขอว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลไต่สวนและมีคำสั่งตามที่เห็นสมควร

ข้อ ๘ ในการพิจารณาหรือไต่สวน หากได้ความว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่งตามข้อ ๕ ให้ศาลมีคำสั่งว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ชอบด้วยกฎหมาย แล้วแจ้งคำสั่งดังกล่าวพร้อมเหตุผลให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเพื่อส่งคดีเข้าสู่การดำเนินคดีตามปกติต่อไป

หากเหตุแห่งการไม่ชอบด้วยกฎหมายของกระบวนการนั้นอยู่ในวิสัยที่อาจแก้ไขได้ ทั้งเป็นประโยชน์แก่เด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหาย ก็ให้ศาลสั่งตามที่เห็นสมควร แล้วแจ้งคำสั่งดังกล่าวพร้อมเหตุผลให้ผู้อำนวยการสถานพินิจทราบและดำเนินการ

เมื่อศาลมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว ให้แจ้งคำสั่งให้พนักงานอัยการและผู้อำนวยการสถานพินิจทราบและดำเนินการโดยเร็ว

ประกาศ ณ วันที่ ๑๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗

ดิเรก อิงคินันท์

ประธานศาลฎีกา

ภาคผนวก ค

ข้อบังคับของประธานสภาผู้ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการ
จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังพ้องคดี พ.ศ. 2556

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี

พ.ศ. ๒๕๕๖

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๗ และมาตรา ๙๑ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ ประธานศาลฎีกาออกข้อบังคับว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. ๒๕๕๖ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. ๒๕๕๖”

ข้อ ๒ ข้อบังคับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้สำนักงานศาลยุติธรรมออกประกาศกำหนดแบบพิมพ์ที่จำเป็นในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับนี้ รวมทั้งให้มีอำนาจปรับปรุงแบบพิมพ์ตามข้อบังคับนี้ให้เหมาะสมในกาลภายหน้าด้วย

ให้สำนักงานศาลยุติธรรมร่วมกับศาลเยาวชนและครอบครัวกลางจัดทำและพัฒนาระบบงานธุรการและวิธีปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับนี้ รวมถึงการจัดทำและรายงานสถิติที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับนี้ ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ข้อ ๔ ในข้อบังคับนี้

“ศาล” หมายความว่า ศาลเยาวชนและครอบครัวตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓

“ผู้รับผิดชอบราชการศาล” หมายความว่า อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว หรือผู้ที่บุคคลดังกล่าวมอบหมายให้ดำเนินการตามข้อบังคับนี้

“ผู้ประสานการประชุม” หมายความว่า ผู้ที่ศาลมีคำสั่งให้เป็นผู้ดำเนินการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับนี้

“แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู” หมายความว่า มาตรการ แนวทาง ขั้นตอนและวิธีการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่กำหนดโดยที่ประชุมการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อให้เด็กหรือเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ปฏิบัติ รวมทั้งการชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย

“ผู้อำนวยการสถานพินิจ” หมายความว่า ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

หมวด ๑

หลักเกณฑ์ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ข้อ ๕ ในคดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด ศาลอาจมีคำสั่งให้นำวิธีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาใช้ได้ ภายใต้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(๑) คดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินยี่สิบปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม

กรณีเป็นความผิดหลายกรรมต่างกันหรือกรรมเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบท ให้ถือข้อหาที่มีอัตราโทษสูงสุดเป็นเกณฑ์

(๒) เด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(๓) เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ

(๔) ผู้เสียหายยินยอมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

(๕) โจทก์ไม่คัดค้าน

(๖) พฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร

(๗) เด็กหรือเยาวชนมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนความประพฤติจากกลับตนเป็นคนดีได้

(๘) มีแนวโน้มว่าผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหายตามสมควร

ในกรณีที่มีเด็กหรือเยาวชนหลายคนถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีเดียวกัน ให้พิจารณาหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นเป็นรายบุคคล

ข้อ ๖ การนำวิธีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับนี้มาใช้แก่เด็กหรือเยาวชนสามารถกระทำได้ไม่ว่าเวลาใด ๆ ก่อนมีคำพิพากษา

ข้อ ๗ เด็กหรือเยาวชนที่เคยเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา ๘๖ มาแล้วไม่ประสบผลสำเร็จ หากต่อมามีการฟ้องคดีต่อศาลและศาลที่พิจารณาคดีนั้นเห็นว่าควรนำวิธีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับนี้มาใช้ก็ได้

ข้อ ๘ ให้ศาลมีคำสั่งตั้งผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลอื่นที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้ประสานการประชุม

ข้อ ๙ บุคคลที่ศาลเห็นสมควรให้เป็นผู้ประสานการประชุมต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

(๑) เป็นผู้ผ่านการอบรมตามหลักสูตรผู้ประสานการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

(๒) ได้จัดแจ้งเป็นผู้ประสานการประชุมในบัญชีผู้ประสานการประชุมของศาลเยาวชนและครอบครัวแห่งท้องถิ่นนั้น ๆ

ความในวรรคหนึ่งไม่ให้นำมาใช้กับผู้อำนวยความสะดวกสถานพินิจที่ศาลตั้งให้เป็นผู้ประสานการประชุม
ข้อ ๑๐ ให้ผู้ประสานการประชุมเชิญบุคคลต่อไปนี้เข้าร่วมการประชุมเพื่อพิจารณาจัดทำแผน
แก้ไขบำบัดฟื้นฟู

(๑) เด็กหรือเยาวชนผู้ถูกฟ้อง บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การที่เด็ก
หรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย

(๒) ผู้เสียหาย บิดา มารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลที่ทำหน้าที่ปกครองดูแลในกรณีผู้เสียหาย
ยังเป็นผู้เยาว์หรือผู้พิการยังไม่เพียงพอแก่การเข้าร่วมการประชุมตามลำพัง

(๓) นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์

ข้อ ๑๑ ในกรณีมีเหตุสมควร ผู้ประสานการประชุมอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงาน
ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนหรือพนักงาน
อัยการเข้าร่วมประชุมการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วยก็ได้

ข้อ ๑๒ ผู้ประสานการประชุมต้องดำเนินการประชุมภายใต้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(๑) ให้เด็กหรือเยาวชนได้แสดงออกถึงความรู้สึกลึกซึ้งในการกระทำและรับผิดชอบต่อการกระทำของตน

(๒) ให้เด็กหรือเยาวชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าใจความรู้สึกและผลที่ผู้เสียหายได้รับ เพื่อให้
ผู้เสียหายมีความรู้สึกที่ดีและตระหนักว่าทุกคนมิได้เพิกเฉย ละเลยต่อความรู้สึกและความเสียหาย
ที่ผู้เสียหายประสบ

(๓) แสวงหาแนวทางในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนตลอดจนกำหนดมาตรการ
ในการป้องกันมิให้เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอีก จากผู้เข้าร่วมประชุมทุกฝ่าย โดยให้คำนึงถึง
ความรู้สึกและจิตใจของผู้เสียหาย รวมทั้งการชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย โดยไม่ต้อง
คำนึงถึงตัวเงินเป็นสำคัญ

หมวด ๒

วิธีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ข้อ ๑๓ ในวันที่ศาลสอบคำให้การจำเลย หากข้อเท็จจริงปรากฏแก่ศาลว่า คดีอยู่ใน
หลักเกณฑ์ตามข้อ ๕ และการนำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาใช้จะเป็นประโยชน์ต่ออนาคตของเด็กหรือ
เยาวชนและต่อผู้เสียหายมากกว่าการพิจารณาพิพากษา ให้ศาลนัดพร้อมเพื่อสอบถามผู้เสียหาย
และโจทก์ หากผู้เสียหายยินยอมและโจทก์ไม่คัดค้าน ให้ศาลมีคำสั่งให้นำคดีดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการ
จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

หากข้อเท็จจริงตามวรรคหนึ่งปรากฏภายหลังวันสอบคำให้การจำเลย ให้ดำเนินการตามวรรคหนึ่ง
โดยไม่ชักช้า

ให้เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ ในกลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาจัดทำข้อมูลเบื้องต้นและตั้งสำนวนมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเสนอผู้รับผิดชอบราชการศาลตามแบบพิมพ์ มอ. ๑ และ มอ. ๒ ท้ายข้อบังคับนี้

ในระหว่างการดำเนินการดังกล่าวข้างต้น กรณีมีเหตุจำเป็นและสมควรต้องสืบพยานหลักฐานไว้ก่อน ก็ให้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ

ข้อ ๑๔ ให้ผู้รับผิดชอบราชการศาลพิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งผู้อำนวยการสถานพินิจหรือผู้ประสานการประชุมจากบัญชีรายชื่อผู้ประสานการประชุมของศาลเยาวชนและครอบครัวแห่งท้องที่นั้น ๆ เพื่อดำเนินการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามแบบพิมพ์ มอ. ๓ ท้ายข้อบังคับนี้ แล้วแจ้งคำสั่งให้ผู้ได้รับการแต่งตั้งทราบทันที

ข้อ ๑๕ เมื่อผู้ประสานการประชุมได้รับแจ้งคำสั่งแล้วจะต้องปฏิบัติหน้าที่จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในคดีที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและตามคำสั่งศาลโดยคำนึงถึงประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหายโดยรอบด้าน โดยให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) ตรวจสอบสำนวนมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาและศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นตามแบบพิมพ์ มอ. ๑ ท้ายข้อบังคับนี้ รวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน และผู้เสียหายเพื่อเตรียมจัดการประชุม

การรวบรวมศึกษาข้อมูลเบื้องต้นที่จะใช้สำหรับการประชุมนั้น ผู้ประสานการประชุมอาจเชิญเด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหาย รวมทั้งบิดามารดาหรือผู้ปกครองมาพบเพื่อสอบถามเบื้องต้น หรือรวบรวมข้อมูลอื่นเพิ่มเติมด้วยก็ได้

(๒) กำหนดตัวบุคคลที่จำเป็นต้องเชิญเข้าร่วมการประชุมตามข้อ ๑๐ และ ๑๑ กำหนดวันเวลาและสถานที่ประชุม โดยบันทึกรายละเอียดรวมไว้ในสำนวนมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

กำหนดการประชุมภายในสิบวัน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งเป็นผู้ประสานการประชุม

สถานที่ประชุมให้อยู่ในบริเวณศาลและไม่ปะปนกับการพิจารณาคดีธรรมดา หากมีเหตุจำเป็นและเพื่อความสะดวกของทุกฝ่าย ผู้ประสานการประชุมอาจกำหนดการประชุม ณ สถานที่อื่นอันสมควรก็ได้ โดยขอความเห็นชอบจากศาล

(๓) แจ้งให้เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ ในกลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาติดต่อประสานงานกับบุคคล องค์กร หน่วยงานที่กำหนดให้เข้าร่วมการประชุม ทั้งนี้ ให้ดำเนินการจนแน่ใจว่าทุกคนทราบกำหนดวันเวลาและสถานที่ประชุม

(๔) ก่อนเริ่มการประชุม ให้ผู้ประสานการประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจกับผู้เข้าร่วมการประชุมให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย กระบวนการของการประชุม รวมถึงขั้นตอนการประชุม การรักษาความลับที่ได้ล่วงรู้จากการประชุม และบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลในระหว่างการประชุมและหลังการประชุม โดยให้ผู้เข้าร่วมประชุมลงชื่อในแบบพิมพ์ มอ. ๔ ท้ายข้อบังคับนี้

(๕) เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการประชุมพูด หรือแสดงความคิดเห็นโดยอิสระและเป็นกันเอง ตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ให้เกิดผลดังต่อไปนี้

- (ก) ความรู้สึกที่ตีระหว่างเด็กหรือเยาวชนกับผู้เสียหาย
- (ข) ผู้เข้าร่วมการประชุมทุกฝ่ายตระหนักในความสำคัญของตนที่มีต่อที่ประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- (ค) ผู้เข้าร่วมการประชุมทุกฝ่ายยอมรับและตระหนักในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน และผู้เสียหาย
- (ง) ผู้เข้าร่วมการประชุมทุกฝ่ายรู้สึกว่ามีความเป็นธรรม โปร่งใส ไว้วางใจได้ในกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

(๖) ให้เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้เล่าเรื่องก่อนผู้เสียหาย เกี่ยวกับข้อเท็จจริงเบื้องต้นในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการประชุมได้รับรู้ เข้าใจและแสดงความคิดเห็นถึงผลกระทบอันเนื่องมาจากเหตุการณ์นั้น

(๗) การประชุมต้องได้ข้อมูลเกี่ยวกับมูลเหตุจูงใจของเด็กหรือเยาวชน พฤติเหตุแวดล้อม ผลกระทบที่เกิดขึ้น ตลอดจนแนวทางในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยระหว่างการประชุม ผู้ประสานการประชุมต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการประชุมทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็น เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนอย่างทั่วถึง และให้เด็กหรือเยาวชนได้แสดงความรู้สึกถึงความต้องการที่จะปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขพฤติกรรมของตนอย่างแท้จริง อีกทั้งต้องเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับกระบวนการหรือแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

(๘) จัดแจ้งรายละเอียดของการประชุมและสรุปผลการประชุมทุกครั้งตามแบบพิมพ์ มอ. ๕ ท้ายข้อบังคับนี้ รวมไว้ในสำนวนมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาหนึ่งฉบับและเสนอต่อศาลหนึ่งฉบับ

ในการดำเนินการประชุมให้เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ ในกลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็นผู้ช่วยผู้ประสานการประชุม

ข้อ ๑๖ เพื่อให้การประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ผู้ประสานการประชุมอาจเชิญบุคคลหนึ่งบุคคลใดออกจากที่ประชุม และเมื่อเชิญบุคคลนั้นกลับเข้ามาประชุมหรือประชุมเสร็จแล้ว ผู้ประสานการประชุมต้องแจ้งถึงเรื่องที่มีการประชุมลับหลังให้บุคคลดังกล่าวทราบกรณีมีเหตุจำเป็นให้เลื่อนการประชุมได้

ข้อ ๑๗ ผู้ประสานการประชุมต้องยกเลิกการประชุมและรายงานศาลเพื่อพิจารณาสั่ง เมื่อที่ประชุมเห็นว่าดำเนินการประชุมไม่อาจบรรลุผลสำเร็จ

ข้อ ๑๘ เมื่อได้ผลสรุปจากการประชุม ให้ผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามแบบพิมพ์ มอ. ๖ ท้ายข้อบังคับนี้ และอ่านให้ผู้เข้าร่วมประชุมฟัง หากไม่มีการแก้ไขเพิ่มเติมหรือโต้แย้ง ให้กำหนดผู้บริหารแผนตามมติที่ประชุมและให้ผู้ที่ต้องปฏิบัติตามแผนรวมทั้งผู้เข้าร่วมประชุมลงลายมือชื่อไว้ แล้วเสนอแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูพร้อมสำนวนมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาต่อศาลเพื่อพิจารณา เมื่อศาลมีคำสั่งตามข้อ ๒๐ (๑) แล้วแจ้งคำสั่งให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบเพื่อดำเนินการต่อไป

ให้ที่ประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูกำหนดผู้สมัครใจเป็นผู้บริหารแผนจากผู้มีอัธยาศัยและความประพฤติเหมาะสมที่จะอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชน เช่น ครู ผู้นำชุมชน อาสาสมัครที่ปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่

ข้อ ๑๙ ผู้ประสานการประชุมต้องเสนอแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อศาลภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มีคำสั่งแต่งตั้งผู้ประสานการประชุม

กรณีไม่สามารถจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเสร็จภายในกำหนดตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้ประสานการประชุมรายงานเหตุดังกล่าวให้ศาลทราบภายในเวลาตามวรรคหนึ่ง หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าเหตุจำเป็นสมควรขยายเวลา ก็ให้มีคำสั่งขยายเวลาทำแผนตามที่เห็นสมควร

ข้อ ๒๐ เมื่อศาลพิจารณาแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้ว ให้มีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(๑) กรณีเห็นชอบ ให้มีคำสั่งให้ดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู แจ้งคำสั่งให้ผู้ประสานการประชุมทราบ นัดพร้อมเพื่อฟังผลการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และให้มีคำสั่งจำหน่ายคดีชั่วคราวตามแบบพิมพ์ มอ. ๗ ท้ายข้อบังคับนี้

(๒) กรณีศาลเห็นว่า แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูยังไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชน ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้ประสานการประชุมนำแผนดังกล่าวเข้าสู่การพิจารณาของที่ประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อแก้ไขปรับปรุงใหม่ให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

กรณีศาลเห็นว่า แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีข้อผิดพลาด สามารถแก้ไขได้โดยไม่ต้องจัดให้มีการประชุมใหม่ ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้ประสานการประชุมดำเนินการแก้ไข แล้วเสนอศาลพิจารณาต่อไป

(๓) กรณีไม่เห็นชอบ ให้มีคำสั่งให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป และแจ้งคำสั่งให้ผู้ประสานการประชุมทราบ

หมวด ๓

เงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ข้อ ๒๑ แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

(๑) เกิดจากข้อเสนอแนะและความเห็นร่วมกันของผู้เข้าร่วมประชุมและคำสั่งศาล

(๒) มาตรการต่าง ๆ ของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหา และปัจจัยแวดล้อมเกี่ยวกับตัวเด็กหรือเยาวชนและครอบครัว

(๓) มาตรการของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องเอื้อต่อการฟื้นฟู เยียวยา ผู้เสียหาย

(๔) ต้องได้รับความยินยอมจากเด็กหรือเยาวชน และผู้เสียหายแล้ว

(๕) ระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่เกินกว่าเด็กหรือเยาวชนมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์

(๖) ต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้นหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน

ข้อ ๒๒ แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอาจมีมาตรการอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังนี้

(๑) กำหนดให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ เช่น รายงานตัว รับคำปรึกษาแนะนำ เข้าร่วมกิจกรรมบำบัด กิจกรรมทางเลือก รับการบำบัดรักษา เข้ารับการศึกษา หรือการฝึกอาชีพหรือวิชาชีพ

(๒) กำหนดให้เด็กหรือเยาวชนชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย

(๓) กำหนดให้เด็กหรือเยาวชนทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ไม่เกินสามสัปดาห์

เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยเข้าร่วมกิจกรรมตามที่ตกลงด้วยก็ได้

หมวด ๔

การบริหารแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและรายงานผล

ข้อ ๒๓ ให้ผู้บริหารแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) ศึกษาทำความเข้าใจวัตถุประสงค์และมาตรการต่าง ๆ ของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

(๒) ให้คำแนะนำแก่เด็กหรือเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

(๓) ติดต่อประสานงานกับบุคคล หรือหน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

(๔) แก้ไขปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะก่อนหรือระหว่างการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เพื่อให้แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสามารถดำเนินไปได้โดยราบรื่น

(๕) รายงานผลการบริหารแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้ผู้ประสานการประชุมทราบตามระยะเวลาที่เห็นสมควร หากปรากฏว่าบุคคลใดหรือองค์กรใดที่เกี่ยวข้องไม่ปฏิบัติตามหรือไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หรือมีเหตุจำเป็นอันไม่อาจก้าวล่วงได้ เป็นเหตุให้ไม่สามารถดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ ให้ผู้บริหารแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรายงานให้ผู้ประสานการประชุมทราบ เพื่อรายงานศาลตามแบบพิมพ์ มอ. ๘ ท้ายข้อบังคับนี้

ข้อ ๒๔ เมื่อศาลได้รับรายงานตามข้อ ๒๓ (๕) หรือในกรณีที่การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่อยู่ในวิสัยที่จะปฏิบัติได้ ให้ศาลพิจารณาสั่งแก้ไข เปลี่ยนแปลงแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อได้ตามที่เห็นสมควร ในกรณีที่ไม่สามารถแก้ไข เปลี่ยนแปลงแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ ให้ศาลยกคดีขึ้นพิจารณาต่อไป

ข้อ ๒๕ เมื่อมีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบถ้วนแล้ว ให้ผู้ประสานการประชุมจัดทำรายงานผลการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามแบบพิมพ์ มอ. ๙ ทำยข้อบังคับนี้ รวมไว้ในสำนวนแล้วรายงานให้ศาลทราบตามแบบพิมพ์ มอ. ๑๐ ทำยข้อบังคับนี้ พร้อมเสนอสำนวนมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา หากศาลพิจารณาแล้วเห็นชอบด้วยก็ให้มีคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความและมีคำสั่งในเรื่องของกลาง

ในกรณีที่ศาลเห็นว่าการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูยังไม่ครบถ้วน หากมีเหตุจำเป็นให้ศาลมีคำสั่งขยายระยะเวลาตามที่ศาลเห็นสมควร แล้วแจ้งโจทก์ เด็กหรือเยาวชน ผู้เสียหาย ผู้ประสานการประชุม และผู้บริหารแผนทราบ

ประกาศ ณ วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

ไพโรจน์ วายุภาพ

ประธานศาลฎีกา

(มอ.๑)

ข้อมูลเบื้องต้น

ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

คดีหมายเลขดำที่ มอ. /๒๕

คดีหมายเลขแดงที่ มอ. /๒๕

ศาลเยาวชนและครอบครัว

๑. ข้อมูลเด็กหรือเยาวชน (จำเลย)

๑.๑ ชื่อ นามสกุล

เลขบัตรประจำตัวประชาชน อายุ ปี เพศ

เชื้อชาติ..... สัญชาติ ศาสนา

ที่อยู่ปัจจุบันบ้านเลขที่ ซอย ถนน

ตำบล / แขวงอำเภอ/เขต จังหวัด

โทรศัพท์ สถานที่ใกล้เคียง

๑.๒ ปัจจุบันอาศัยอยู่กับชื่อ นามสกุล เกี่ยวข้องเป็น

..... สถานที่ทำงาน

ที่อยู่ โทรศัพท์

๑.๓ สถานภาพครอบครัว : โสด สมรส หย่าร้าง มีพี่น้อง คน

บิดามารดา อยู่ร่วมกัน แยกกันอยู่ อื่น ๆ.....

๑.๔ การศึกษา : จบชั้นสูงสุดระดับ สถานศึกษา

เมื่ออายุ ปี ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ชั้น

ผลการเรียน
ความสนใจ ความสามารถพิเศษ

๑.๕ อาชีพ

๑.๖ สาเหตุที่ทำให้กระทำผิด

(๑) สัมพันธภาพภายในครอบครัวไม่ปกติสุข

.....
.....

(๒) สิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัย

.....
.....

(๓) การคบเพื่อน

.....

.....

(๔) จุดเด่นและจุดด้อยของเด็กหรือเยาวชน (จำเลย)

.....

.....

(๕) เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด

.....

.....

(๖) อื่น ๆ

.....

.....

๑.๗ ปัญหา/ความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน (จำเลย)

.....

.....

.....

.....

.....

๑.๘ ความสำนึกและสิ่งที่เด็กหรือเยาวชน (จำเลย) อยากทำเพื่อบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น
กับผู้เสียหาย

.....

.....

.....

.....

.....

๑.๙ บุคคลที่เด็กหรือเยาวชน (จำเลย) ประสงค์จะให้เชิญมาร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ข้อมูลผู้เสียหาย

๒.๑ ชื่อ นามสกุล อายุ ปี
เพศ เชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา
ที่อยู่ปัจจุบันบ้านเลขที่ ซอย ถนน ตำบล / แขวง
อำเภอ/เขต จังหวัด โทรศัพท์
สถานที่ใกล้เคียง

๒.๒ สถานภาพครอบครัว :
มีพี่น้อง คน

๒.๓ อาชีพ

๒.๔ มีความประสงค์จะให้เด็กหรือเยาวชน (จำเลย) ชดใช้เยียวยาความเสียหายอย่างไร

๒.๕ บุคคลที่ผู้เสียหาย ประสงค์จะให้เชิญมาร่วมประชุมกลุ่มเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

๒.๖ อื่น ๆ

ลงชื่อ
(.....)
ตำแหน่ง.....
ว/ด/ป.....

ลงชื่อ
(.....)
บิดามารดา/ผู้ปกครองเด็กหรือเยาวชน (จำเลย)

ลงชื่อ
(.....)
ผู้เสียหาย/บิดามารดา/ผู้ปกครอง (ผู้เยาว์)

ลงชื่อ
(.....)
ผู้สัมภาษณ์/บันทึก

(มอ.๒)

ปกสำนวนมาตรการพิเศษ
แทนการดำเนินคดีอาญา

คดีหมายเลขดำที่ มอ. /๒๕
คดีหมายเลขแดงที่ มอ. /๒๕
คดีอาญาหมายเลขดำ ที่ /๒๕

ศาลเยาวชนและครอบครัว
ความอาญา

ระหว่าง { โจทก์
..... จำเลย

เรื่อง

..... ผู้ประสานการประชุม
..... เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม

บันทึก

นัดประชุมกลุ่ม

นัดพิจารณาแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

- ๑. ครั้งที่
- ๒. ครั้งที่
- ๓. ครั้งที่
- ๔. ครั้งที่
- ๕. ครั้งที่
- ๖. ครั้งที่
- ๗. ครั้งที่
- ๘. ครั้งที่
- ๙. ครั้งที่
- ๑๐. ครั้งที่

- ๑๑. ครั้งที่
- ๑๒. ครั้งที่
- ๑๓. ครั้งที่
- ๑๔. ครั้งที่
- ๑๕. ครั้งที่
- ๑๖. ครั้งที่
- ๑๗. ครั้งที่
- ๑๘. ครั้งที่
- ๑๙. ครั้งที่
- ๒๐. ครั้งที่

(มอ.๓)
คำสั่งแต่งตั้ง
ผู้ประสานการประชุม

คดีหมายเลขดำที่ มอ. /๒๕
คดีหมายเลขแดงที่ มอ. /๒๕

ศาลเยาวชนและครอบครัว

วันที่ เดือน พ.ศ.

ระหว่าง { โจทก์
..... จำเลย

ตามที่ศาลมีคำสั่งให้นำคดีเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู จึงมีคำสั่งแต่งตั้งให้
..... เป็นผู้ประสานการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในคดีนี้
โดยให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่มีคำสั่ง

ทั้งนี้ ให้ถือปฏิบัติตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข
การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. ๒๕๕๖

(.....)
ผู้รับผิดชอบราชการศาล

ทราบ ถือปฏิบัติ

(.....)
ผู้ประสานการประชุม
วันที่ / /

(มอ.๔)

ข้อตกลงผู้เข้าร่วมประชุม
ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

คดีหมายเลขดำที่ มอ. /๒๕
คดีหมายเลขแดงที่ มอ. /๒๕

ศาลเยาวชนและครอบครัว

วันที่ เดือน พ.ศ.

ระหว่าง { โจทก์
..... จำเลย

๑. ผู้เข้าร่วมประชุม

- โจทก์/ผู้เสียหาย
- เด็กหรือเยาวชน (จำเลย)
- ผู้ประสานการประชุม
- เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์
- บุคคลหรือหน่วยงานอื่น โปรดระบุ

๒. ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนตกลงปฏิบัติตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข
ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. ๒๕๕๖ และจะรักษาความลับของคู่ความที่เกี่ยวข้องกับ
กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ลงชื่อ
(.....)

เด็กหรือเยาวชน (จำเลย)

ลงชื่อ
(.....)

ผู้เสียหาย

ลงชื่อ
(.....)

บิดามารดา/ผู้ปกครองเด็กหรือเยาวชน (จำเลย)

ลงชื่อ
(.....)

บิดามารดา/ผู้ปกครองผู้เสียหาย

ลงชื่อ
(.....)

จิตแพทย์/นักจิตวิทยา/นักสังคมสงเคราะห์

ลงชื่อ
(.....)

ผู้แทนชุมชน

ลงชื่อ

(.....)

ผู้เข้าร่วมประชุม

ลงชื่อ

(.....)

ผู้เข้าร่วมประชุม

ลงชื่อ

(.....)

ผู้ช่วยผู้ประสานการประชุม/
เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม

ลงชื่อ

(.....)

ผู้ประสานการประชุม

(มอ.๕)

สรุปผลการประชุม
จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

คดีหมายเลขดำที่ มอ. /๒๕

คดีหมายเลขแดงที่ มอ. /๒๕

ศาลเยาวชนและครอบครัว

ความอาญา

ระหว่าง { โจทก์
 จำเลย

นัดประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู วันที่ เดือน พ.ศ. ณ
 เริ่มประชุมตั้งแต่เวลา นาฬิกา จนถึง นาฬิกา

๑. ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่ได้จากเด็กหรือเยาวชน (จำเลย)

.....

๒. ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์และผลกระทบจากการกระทำความผิดที่ได้จากผู้เสียหาย

.....

๓. ผลกระทบที่ผู้เสียหายและครอบครัวได้รับ

.....

๔. เด็กหรือเยาวชน (จำเลย) ได้แสดงออกซึ่งความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ
 อย่างไร

.....

๕. ข้อเสนอแนะหรือความเห็นของผู้ประสานการประชุม

.....

.....

๖. อื่น ๆ

.....
.....
.....
.....

๗. สรุปผลการประชุม

- ต้องมีประชุมครั้งต่อไปอีก วันที่ เดือน พ.ศ.
- ต้องมีประชุมครั้งต่อไปและขอขยายระยะเวลาต่อศาลอีก วัน
- การประชุมเสร็จสิ้นและเสนอแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อศาลท้ายบันทึกนี้

ลงชื่อ
(.....)
เด็กหรือเยาวชน (จำเลย)

ลงชื่อ
(.....)
ผู้เสียหาย

ลงชื่อ
(.....)
บิดามารดา/ผู้ปกครองเด็กหรือเยาวชน (จำเลย)

ลงชื่อ
(.....)
บิดามารดา/ผู้ปกครองผู้เสียหาย

ลงชื่อ
(.....)
จิตแพทย์/นักจิตวิทยา/นักสังคมสงเคราะห์

ลงชื่อ
(.....)
ผู้แทนชุมชน

ลงชื่อ
(.....)
ผู้เข้าร่วมประชุม

ลงชื่อ
(.....)
ผู้เข้าร่วมประชุม

ลงชื่อ
(.....)
ผู้ช่วยผู้ประสานการประชุม/
เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม

ลงชื่อ
(.....)
ผู้ประสานการประชุม

(มอ.๖)

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

คดีหมายเลขดำที่ มอ. /๒๕

คดีหมายเลขแดงที่ มอ. /๒๕

ศาลเยาวชนและครอบครัว

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ชื่อเด็กหรือเยาวชน : นามสกุล

และ (บิดา/มารดา/ผู้ปกครอง) ชื่อ นามสกุล

และชื่อ นามสกุล ผู้เสียหาย

ทราบและยินยอมปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ดังนี้

มาตรการ	แนวทางวิธีปฏิบัติ	ระยะเวลา ที่ใช้ในการ ปฏิบัติ	ผู้ที่ต้อง ปฏิบัติ ตามแผนฯ	ผู้ดูแลหรือ ผู้รับผิดชอบ
๑. เพื่อการแก้ไขความประพฤติ				
๒. เพื่อการบำบัดฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ				
๓. เพื่อการพัฒนาเด็กหรือเยาวชน				
๔. เพื่อการป้องกันเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดอีก				
๕. เพื่อบรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย				

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู (ต่อ)

มาตรการ	แนวทางวิธีปฏิบัติ	ระยะเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติ	ผู้ที่ต้องปฏิบัติตามแผนฯ	ผู้ดูแลหรือผู้รับผิดชอบ
๖. อื่น ๆ				

ที่ประชุมกำหนดให้ นาย/นาง/น.ส. เป็นผู้บริหารแผน

ลงชื่อ
(.....)
เด็กหรือเยาวชน (จำเลย)

ลงชื่อ
(.....)
ผู้เสียหาย

ลงชื่อ
(.....)
บิดามารดา/ผู้ปกครองเด็กหรือเยาวชน (จำเลย)

ลงชื่อ
(.....)
บิดามารดา/ผู้ปกครองผู้เสียหาย

ลงชื่อ
(.....)
จิตแพทย์/นักจิตวิทยา/นักสังคมสงเคราะห์

ลงชื่อ
(.....)
ผู้เข้าร่วมประชุม

ลงชื่อ
(.....)
ผู้เข้าร่วมประชุม/อื่น ๆ

ลงชื่อ
(.....)
ผู้ประสานการประชุม

(มอ.๗)

รายงานการจัดทำ
แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

คดีหมายเลขดำที่ มอ. /๒๕

คดีหมายเลขแดงที่ มอ. /๒๕

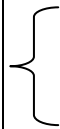
เห็นชอบด้วย
ให้ดำเนินการตามแผน
จำหน่ายคดีชั่วคราว
นัดพร้อมเพื่อฟังผล
ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ
ตามเสนอ

(.....)

ผู้พิพากษา

ศาลเยาวชนและครอบครัว
วันที่ ... เดือน พุทธศักราช ๒๕

ความอาญา

.....

โจทก์

.....

จำเลย

ชื่อผู้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู นามสกุล.....

ตามที่ศาลมีคำสั่งให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น บัดนี้ได้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเสร็จเรียบร้อยแล้ว
ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่เสนอมาพร้อมนี้

เสนอให้นัดพร้อมเพื่อฟังผลการปฏิบัติตามแผนวันที่ เวลาน.

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

ลงชื่อ

(.....)

ผู้ประสานการประชุม

วันที่ /..... /.....

หมายเหตุ :

๑. กรณีไม่เห็นชอบ ให้มีคำสั่งให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป
๒. วันนัดพร้อมเพื่อฟังผลการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ไม่ควรเกิน ๑๕ วัน นับแต่ครบกำหนดเวลาตามแผนครั้งสุดท้าย เว้นแต่กรณีศาลเห็นสมควรให้นัดฟังผลก่อนครบกำหนดเวลาดังกล่าว
๓. สำเนาไว้ในสำนวนคดีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ๑ ฉบับ

(มอ.๘)

รายงานการติดตามผลการปฏิบัติ
ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
ต่อผู้ประสานการประชุม ครั้งที่ ...

คดีหมายเลขดำที่ มอ. /๒๕
คดีหมายเลขแดงที่ มอ. /๒๕

ศาลเยาวชนและครอบครัว

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ชื่อเด็กหรือเยาวชน : นามสกุล
และ (บิดา/มารดา/ผู้ปกครอง) ชื่อ นามสกุล
และชื่อ นามสกุล ผู้เสียหาย

แนวทางปฏิบัติ

ข้อปฏิบัติที่..... :
:
ผู้ดูแล : ชื่อ นามสกุล
ความคืบหน้า :
:
ปัญหา / อุปสรรค :
:
การแก้ไข / ข้อเสนอแนะ :
:

ข้อปฏิบัติที่..... :
:
ผู้ดูแล : ชื่อ นามสกุล
ความคืบหน้า :
:
ปัญหา / อุปสรรค :
:
การแก้ไข / ข้อเสนอแนะ :
:

ทราบ รวมสำนวนไว้
(.....)
ผู้ประสานการประชุม

ลงชื่อ ผู้บริหารแผน
(.....)
วันที่ / /

(มอ.๙)

รายงานการปฏิบัติ

ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อศาล

คดีหมายเลขดำที่ มอ. /๒๕

คดีหมายเลขแดงที่ มอ. /๒๕

ศาลเยาวชนและครอบครัว

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ชื่อเด็กหรือเยาวชน : นามสกุล

และ (บิดา/มารดา/ผู้ปกครอง) ชื่อ นามสกุล

และชื่อ นามสกุล ผู้เสียหาย

ข้อปฏิบัติที่ ... :

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ

(.....)

ผู้ประสานการประชุม

วันที่ /..... /.....

(มอ.๑๐)

รายงานการปฏิบัติ
ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

คดีหมายเลขดำที่ มอ. /๒๕

คดีหมายเลขแดงที่ มอ. /๒๕

เห็นชอบ ให้รวม
สำนวนไว้ในคดีหลัก
เพื่อดำเนินการต่อไป

(.....)

ผู้พิพากษา

ระหว่าง

ศาลเยาวชนและครอบครัว

วันที่ เดือน พุทธศักราช ๒๕

ความอาญา

พนักงานอัยการคดีเยาวชนและครอบครัว

โจทก์

.....

จำเลย

ชื่อผู้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู :..... นามสกุล

ตามที่ศาลมีคำสั่งเห็นชอบให้ดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น บัดนี้ ได้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
ครบถ้วนแล้ว ตามสำนวนมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาที่เสนอมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

ลงชื่อ

(.....)

ผู้ประสานการประชุม

วันที่ /..... /.....

หมายเหตุ :

*๑. กรณีปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบถ้วนและศาลเห็นชอบแล้ว ให้ศาลสั่งจำหน่ายคดีออกจาก
สารบบความและมีคำสั่งในเรื่องของกลางตามมาตรา ๙๒

๒. กรณีที่ตรวจสอบแล้วเห็นว่า ยังปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ครบถ้วน ให้ศาลพิจารณาสั่งตามที่
เห็นสมควร หรือยกคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาต่อไป

ภาคผนวก ง

ข้อบังคับของประธานสภาผู้ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการ
กำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. 2556

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี
พ.ศ. ๒๕๕๖

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๗ และมาตรา ๑๓๒ วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ ประธานศาลฎีกา ออกข้อบังคับว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. ๒๕๕๖ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. ๒๕๕๖”

ข้อ ๒ ข้อบังคับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้สำนักงานศาลยุติธรรมออกประกาศกำหนดแบบพิมพ์ที่จำเป็นในการดำเนินการ กำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามข้อบังคับนี้ รวมทั้งให้มีอำนาจปรับปรุงแบบพิมพ์ตามข้อบังคับนี้ ให้เหมาะสมในกาลภายหน้าด้วย

ให้สำนักงานศาลยุติธรรมร่วมกับศาลเยาวชนและครอบครัวกลางจัดทำและพัฒนาระบบงาน รุจรการและวิธีปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามข้อบังคับนี้ รวมถึง การจัดทำและรายงานสถิติที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามข้อบังคับนี้ ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ข้อ ๔ ในข้อบังคับนี้

“ศาล” หมายความว่า ศาลเยาวชนและครอบครัวตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓

“การแก้ไขบำบัดฟื้นฟู” หมายความว่า มาตรการที่กำหนดเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือ สนับสนุนเด็กหรือเยาวชนให้สามารถอยู่กับครอบครัวและชุมชนได้โดยปกติสุข เช่น การรับคำปรึกษา แนะนำ การเข้าร่วมกิจกรรมบำบัด การเข้าร่วมกิจกรรมทางเลือก การศึกษา หรือการฝึกอาชีพหรือวิชาชีพ

หมวด ๑

หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการสั่ง ตามมาตรา ๑๓๒ วรรคหนึ่ง

ข้อ ๕ ในคดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด หากศาลเห็นสมควร หรือ บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยร้องขอ ศาลอาจมีคำสั่ง ให้ดำเนินการตามมาตรา ๑๓๒ แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ ภายใต้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(๑) คดีเสร็จการพิจารณาแล้ว

- (๒) พฤติการณ์ของเด็กหรือเยาวชนในการกระทำความผิดไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร
- (๓) เด็กหรือเยาวชนมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น
- (๔) เด็กหรือเยาวชนอายุไม่เกินยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์

ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนหลายคนถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีเดียวกัน ให้พิจารณาหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นเป็นรายบุคคล

ข้อ ๖ ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนเคยเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา ๘๖ หรือมาตรา ๘๐ แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาแล้ว แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ศาลอาจมีคำสั่งให้ดำเนินการตามข้อบังคับนี้แก่เด็กหรือเยาวชนดังกล่าวอีกก็ได้

ข้อ ๗ ก่อนศาลมีคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการดำเนินการตามข้อบังคับนี้ ให้ศาลดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) สอบถามและทำความเข้าใจกับเด็กหรือเยาวชนถึงวิธีการที่ศาลจะมีคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการดำเนินการตามข้อบังคับนี้แทนการมีคำพิพากษา ซึ่งศาลอาจอนุญาตให้เด็กหรือเยาวชนแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ หากศาลเห็นสมควรอาจเรียกเด็กหรือเยาวชนไปสอบถามและทำความเข้าใจเป็นการเฉพาะตัวก็ได้

(๒) ในกรณีที่ผู้เสียหาย ให้ศาลสอบถามความเห็นของผู้เสียหายเกี่ยวกับการที่ศาลจะมีคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการดำเนินการตามข้อบังคับนี้ เพื่อใช้ประกอบดุลพินิจในการมีคำสั่ง เพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน ทั้งนี้ ผู้เสียหายอาจแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นหนังสือต่อศาลก็ได้

หากผู้เสียหายไม่มาศาลหรือมีเหตุจำเป็นอื่นใดที่ทำให้ศาลไม่อาจสอบถามผู้เสียหายได้ ให้ศาลบันทึกเหตุแห่งการนั้นไว้

(๓) ในกรณีจำเป็นศาลจะมีคำสั่งให้ประเมินสภาพปัญหาตามวิธีการที่กำหนดในหมวด ๒ ก็ได้

ข้อ ๘ หลังจากศาลพิจารณาดำเนินการตามข้อ ๗ แล้ว หากเห็นว่าไม่สมควรดำเนินการตามข้อบังคับนี้ ศาลอาจมีคำสั่งให้ดำเนินการตามมาตรา ๑๓๒ วรรคสอง หรือมีคำพิพากษาต่อไปก็ได้

ข้อ ๙ เมื่อศาลมีคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการดำเนินการตามข้อบังคับนี้ ให้ศาลกำหนดเงื่อนไขในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามสภาพปัญหาของเด็กหรือเยาวชนด้วยวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่าง ดังต่อไปนี้

(๑) ให้เด็กหรือเยาวชนรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าพนักงานอื่นหรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายหรือองค์กรด้านเด็ก เข้ารับคำปรึกษาแนะนำ เข้าร่วมกิจกรรมบำบัด เข้ารับการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือวิชาชีพ เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ตลอดจนเข้ารับการอบรมศีลธรรม จริยธรรม และหน้าที่พลเมือง หรือเข้าร่วมกิจกรรมทางเลือกอื่นที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และสนับสนุนให้เด็กหรือเยาวชนสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข

(๒) ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยเพื่อคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน เช่น ห้ามมิให้เด็กหรือเยาวชนเข้าไปในสถานที่หรือห้องที่ได้อันอาจชักนำให้เด็กหรือเยาวชนนั้นกระทำความผิด ห้ามออกนอกสถานที่อยู่อาศัยในเวลากลางคืน เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นหรือได้รับอนุญาตจากบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือห้ามคบหาสมาคมกับบุคคลที่อาจชักนำไปสู่การกระทำความผิด

(๓) เงื่อนไขอื่นที่จำเป็นแก่การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน

ทั้งนี้ ให้ศาลกำหนดระยะเวลาในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามที่เห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินกว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์

ข้อ ๑๐ ในกรณีที่ศาลเห็นว่า การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนมีความจำเป็นต้องมีแผน ให้ศาลกำหนดให้นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควร จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามสภาพปัญหาของเด็กหรือเยาวชน โดยกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการตามแผนให้ชัดเจน และต้องไม่เกินกว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์

ข้อ ๑๑ ระหว่างการปฏิบัติตามเงื่อนไขในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน ศาลอาจมีคำสั่งให้ปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนชั่วคราว แล้วมอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยโดยไม่มีประกัน มีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้

ข้อ ๑๒ ให้ศาลมอบหมายให้เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ในกลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา เป็นผู้สอดส่องและกำกับดูแลการปฏิบัติตามเงื่อนไขในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน และรายงานผลการดำเนินการให้ศาลทราบภายในระยะเวลาที่เห็นสมควรหรือตามที่ศาลกำหนด ตามแบบพิมพ์ กพ.๑ และ กพ.๒ ท้ายข้อบังคับนี้

ข้อ ๑๓ หากต่อมาความปรากฏแก่ศาลว่าในระหว่างการดำเนินการต่อเด็กหรือเยาวชนตามข้อบังคับนี้ มีพฤติการณ์อื่นใดหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนเปลี่ยนแปลงไป ให้ศาลมีอำนาจเปลี่ยนแปลงวิธีดำเนินการต่อเด็กหรือเยาวชนเสียใหม่ให้เหมาะสม ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนเป็นสำคัญ

ข้อ ๑๔ ในกรณีที่ความปรากฏแก่ศาลหรือศาลได้รับรายงานว่า เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดเงื่อนไขตามข้อ ๙ ให้ศาลหมายเรียกเด็กหรือเยาวชน พร้อมบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยมาสอบถาม

เมื่อศาลสอบถามแล้วเห็นว่า เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดเงื่อนไขโดยไม่มีเหตุอันสมควร จนเป็นเหตุให้เงื่อนไขที่ศาลกำหนดไม่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนอีกต่อไป ให้ศาลยกคดีขึ้นพิจารณาพิพากษา

หากศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดเงื่อนไขแต่ยังอยู่ในวิสัยที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขได้ ศาลอาจกล่าวตักเตือน และกำชับเด็กหรือเยาวชนให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขโดยเคร่งครัด ทั้งนี้ ศาลอาจเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขเพื่อความเหมาะสมตามข้อ ๑๓

ข้อ ๑๕ เมื่อเด็กหรือเยาวชนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดแล้ว ให้ศาลนัดพร้อมเพื่อพิจารณาสั่งยุติคดี จำหน่ายคดีออกจากสารบบความและมีคำสั่งในเรื่องของกลาง

หมวด ๒
วิธีการประเมินสภาพปัญหา

ข้อ ๑๖ ในกรณีศาลเห็นว่าจำเป็นต้องมีการประเมินสภาพปัญหาของเด็กหรือเยาวชนและครอบครัวไม่ว่าในขั้นตอนใด ๆ ให้ศาลมีคำสั่งให้เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ในกลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา หรือขอให้บุคคลหรือองค์การที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้ดำเนินการ แล้วรายงานการประเมินสภาพปัญหาพร้อมความเห็นเสนอศาล ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

ข้อ ๑๗ การประเมินสภาพปัญหาให้คำนึงถึงปัจจัยด้านร่างกาย สุขภาพจิต และครอบครัวของเด็กหรือเยาวชน รวมทั้งสังคม สิ่งแวดล้อม พฤติกรรมแห่งคดี สาเหตุแห่งการกระทำความผิด แนวโน้มแห่งการกระทำความผิดอีก และความจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กหรือเยาวชนเป็นรายบุคคล โดยให้ศึกษาจากข้อมูลดังต่อไปนี้

- (๑) รายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนตามมาตรา ๓๖ (๑)
- (๒) รายงานของกลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา ๗๓ วรรคสี่ หรือ
- (๓) รายงานข้อเท็จจริงอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ข้อ ๑๘ กรณีที่ศาลเห็นว่ารายงานการประเมินสภาพปัญหาตามข้อ ๑๖ ข้อเท็จจริงยังไม่เพียงพอหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ศาลอาจให้ประเมินสภาพปัญหาของเด็กหรือเยาวชนและครอบครัวเพิ่มเติมด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

(๑) มีคำสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนดำเนินการตามมาตรา ๑๑๖ และมาตรา ๑๑๗

(๒) สั่งให้เด็กหรือเยาวชน และบิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคล หรือองค์การที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย พบเจ้าพนักงานศาลยุติธรรม นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลหรือองค์การที่ศาลเห็นสมควร เพื่อการประเมินสภาพปัญหาเพิ่มเติม

(๓) ให้ส่งเด็กหรือเยาวชน และบิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคล หรือองค์การที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยเข้ารับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

หมวด ๓

การเตรียมความพร้อมเพื่อมอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง
หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย

ข้อ ๑๙ เมื่อศาลมีคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับนี้ ให้มีการเตรียมความพร้อมแก่บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ก่อนมอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้บุคคลดังกล่าว หรือระหว่างมีการดำเนินการแก่เด็กหรือเยาวชนตามข้อบังคับนี้ ด้วยวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่าง ตามสภาพปัญหาของเด็กหรือเยาวชน เช่น

- (๑) ให้เข้ารับฟังคำชี้แจงเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชน

(๒) ให้เข้ารับคำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับแนวทางในการอบรมเลี้ยงดูเด็กหรือเยาวชนอย่างเหมาะสม

(๓) ให้เข้ารับคำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับการศึกษาและอาชีพของเด็กหรือเยาวชน

ข้อ ๒๐ เมื่อศาลได้รับรายงานผลการดำเนินการแล้ว ปรากฏข้อเท็จจริงว่า แนวทางในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูยังไม่มีเตรียมความพร้อมให้แก่บิดา มารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ให้ศาลมีคำสั่งให้มีการเตรียมความพร้อม ก่อนวันนัดพร้อมเพื่อพิจารณาผลการดำเนินการตามข้อ ๑๕

ประกาศ ณ วันที่ ๑๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

ไพโรจน์ วายุภาพ

ประธานศาลฎีกา

(กพ.๑)

รายงานผลการดำเนินการตาม
มาตรการแทนการพิพากษาคดี
ครั้งที่ ...

คดีหมายเลขดำที่/๒๕.....

ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

วันที่ เดือน พ.ศ.

ชื่อเด็กหรือเยาวชน : นามสกุล

ชื่อ (บิดา/มารดา/ผู้ปกครอง) : นามสกุล

ชื่อผู้เสียหาย (ถ้ามี) : นามสกุล

ข้อกำหนด/เงื่อนไขและผลการปฏิบัติ

ข้อกำหนด/เงื่อนไข ข้อที่ :

.....

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (ก้าวหน้า / ไม่ก้าวหน้าอย่างไรบ้าง) :

.....

.....

ข้อกำหนด/เงื่อนไข ข้อที่ :

.....

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (ก้าวหน้า / ไม่ก้าวหน้าอย่างไรบ้าง) :

.....

.....

ข้อกำหนด/เงื่อนไข ข้อที่ :

.....

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (ก้าวหน้า / ไม่ก้าวหน้าอย่างไรบ้าง) :

.....
.....
.....
.....

ประเมินผลการติดตาม :

ควรดำเนินการตามข้อกำหนด/เงื่อนไขต่อ นัดติดตามผลครั้งต่อไปวันที่

เสนอศาลพิจารณาเปลี่ยนแปลงข้อกำหนด/เงื่อนไข/ประเมินเพิ่มเติม/ยุติการดำเนินการ โดยกำหนดนัดให้เด็ก/เยาวชนและผู้ปกครองมาศาลวันที่

ลงชื่อ.....ผู้รายงานผล

()

ตำแหน่ง

วันที่ / /

(กพ.๒)

สรุปผลการดำเนินการตาม
มาตรการแทนการพิพากษาคดี

คดีหมายเลขดำที่/๒๕....

ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
วันที่ เดือน พ.ศ.

ชื่อเด็กหรือเยาวชน : นามสกุล

ชื่อ (บิดา/มารดา/ผู้ปกครอง) : นามสกุล

ชื่อผู้เสียหาย (ถ้ามี) : นามสกุล

ข้อกำหนด/เงื่อนไข ข้อที่ :

ผลการปฏิบัติ ปฏิบัติได้
 ปฏิบัติได้บ้าง เนื่องจาก

ไม่ได้ปฏิบัติตาม เนื่องจาก

ข้อกำหนด/เงื่อนไข ข้อที่ :

ผลการปฏิบัติ ปฏิบัติได้
 ปฏิบัติได้บ้าง เนื่องจาก

ไม่ได้ปฏิบัติตาม เนื่องจาก

ข้อกำหนด/เงื่อนไข ข้อที่ :
.....
.....

ผลการปฏิบัติ ปฏิบัติได้
 ปฏิบัติได้บ้าง เนื่องจาก

ไม่ได้ปฏิบัติตาม เนื่องจาก

สรุปผลการปฏิบัติตามข้อกำหนด/เงื่อนไข :

เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เนื่องจาก

ไม่เปลี่ยนแปลง เนื่องจาก

อื่น ๆ

ลงชื่อ.....ผู้รายงานผล

()

ตำแหน่ง

วันที่ /..... /.....

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ ชื่อสกุล

นายกิตดาพงษ์ ชำทอง

ประวัติการศึกษา

นิติศาสตรบัณฑิต
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ.2551

เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 61
สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่ง
เนติบัณฑิตยสภา
ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2554

ประสบการณ์ทำงาน

พ.ศ. 2552-2554
ทนายความ
บริษัท สำนักงานกฎหมายนิติพร จำกัด
ประเวศ กรุงเทพมหานคร 10250

พ.ศ. 2556-2558
ทนายความ
สำนักงานวิมกิตทนายความ
ลำลูกกา ปทุมธานี 12150

พ.ศ. 2559 ถึงปัจจุบัน
ทนายความ
บริษัท 88 เอ็กซ์เพิร์ท จำกัด
ประเวศ กรุงเทพมหานคร 10250